

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MAHMUT YESARİ'NİN GAZETE VE DERGİLERDE KALAN YAZILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU HİN

İSTANBUL 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

MAHMUT YESARİ'NİN GAZETE VE DERGİLERDE KALAN YAZILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU HİN

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HARUN DUMAN

İSTANBUL 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VII

GİRİŞ.....	1

1.MAHMUT YESARİ’NİN HAYATI, YAZARLIĞI VE ESERLERİ.....	5

I. HAYATI	5
II. YAZARLIĞI	7
III. ESERLERİ	8
A. Romanları	9
B. Hikâyeleri	10
C. Tiyatroları	10
D. Anıları.....	11

2.MAHMUT YESARİ’NİN GAZETE VE DERGİLERDE KALAN YAZILARININ İNCELEMESİ.....	12

I. BASIN VE EDEBİYAT	13
A. Basın	13
B. Eleştiri.....	16
C. Eser İnceleme-Tanıtım.....	27
D. Tiyatro	29
II. İNSANLAR	32
A. Arkadaş Çevresi.....	33
a. Garson Yani.....	33
b. M. Agâh	33
B. Tarihî Kişiler.....	34
a. Kavuklu Ali	34
b. Küçük Kemal	35
III. SOSYAL VE SİYASAL HAYAT	35

A. Siyasal Hayat	35
B. Sosyal Hayat	37
SONUÇ	52
KAYNAKÇA.....	55
EKLER	62
EK 1: METİNLER.....	62
EK 2: MAHMUT YESARİ’NİN YAZILARININ KRONOLOJİK LİSTESİ.....	285
EK 3: MAHMUT YESARİ’NİN YAZILARININ YAYIMLANDIĞI YERLER.	289
EK 4: MAHMUT YESARİ GÖRSELLERİ.....	293

ÖN SÖZ

Roman, hikâye ve tiyatro yazarı Mahmut Yesari (1895-1945) eserlerini Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme almıştır. Yazarın kitap hâlinde yayımlanan on dokuz romanı ve otuz dört tiyatro eseri bulunmaktadır. Gazete ve dergi sayfalarında kalan hikâyelerinin sayısının ise altı yüzü geçtiği belirtilir. Mahmut Yesari'nin edebiyatımızda halkı eğitmek için eserler veren Ahmet Midhat Efendi (1844-1912), Ahmet Rasim (1864-1932), Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944) gibi isimlerin izinden giderek eserlerini bu doğrultuda kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Mahmut Yesari üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde yazarın romanları, hikâyeleri, tiyatroları ve anıları üzerine çalışmalar yapıldığı, fakat gazete ve dergilerde yer alan diğer yazıları üzerine bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. “Mahmut Yesari'nin Gazete ve Dergilerde Kalan Yazıları” başlıklı tez, Mahmut Yesari'nin dönemin gazete ve dergilerinde yayımladığı deneme, eleştiri ve köşe yazılarından meydana gelmektedir. Mahmut Yesari'nin on yedi gazete ve dergide toplam yüz yirmi yazısı tespit edilmiştir.

Bu çalışma “Mahmut Yesari'nin Hayatı, Yazarlığı ve Eserleri” ve “Mahmut Yesari'nin Gazete ve Dergilerde Kalan Yazılarının İncelemesi” olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Mahmut Yesari'nin hayatı, yazarlığı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra dönemin gazete ve dergileri üzerine yapılan taramada tespit edilen ve Mahmut Yesari'nin yaşadığı dönemin edebî, sosyal, siyasi, ekonomik ve toplumsal olayları ile ilgili görüşlerini ortaya koyan yazıları “I. Basın ve Edebiyat (A. Basın, B. Eleştiri, C. Eser İnceleme-Tanıtım, D. Tiyatro)”, “II. İnsanlar (A. Arkadaş Çevresi, B. Tarihî Kişiler)”, “III. Sosyal ve Siyasal Hayat (A. Siyasal Hayat, B. Sosyal Hayat)” başlıkları altında incelenmiştir.

Kaynakça bölümde yararlanılan kaynakların ve incelemesi yapılmış olan yazıların künyeleri kronolojik sıra ile verilmiştir. Tespit edilen metinler günümüz imla kurallarına göre düzenlenip kronolojik sırayla çalışmanın sonuna eklenmiştir. Metinler ile birlikte bu metinlerin yayım yerine ve tarihine göre hazırlanmış iki listesi ve Mahmut Yesari'ye ait görseller de çalışmanın sonunda yer almaktadır.

“Mahmut Yesari'nin Gazete ve Dergilerde Kalan Yazıları” başlıklı yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Mahmut Yesari'nin gazete ve dergi sayfalarında

kalan yazılarını gün ışığına çıkartarak yazar ile ilgili yapılacak akademik çalışmalar için bir başvuru kaynağı ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bu konuyu öneren ve çalışmam boyunca bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Harun Duman'a ve hayatım boyunca desteğini bir an olsun eksik etmeyen babama teşekkürlerimi sunarım.

Cansu HİN
İstanbul, 2022

ÖZET

“Mahmut Yesari’nin Gazete ve Dergilerde Kalan Yazıları” başlıklı yüksek lisans tezi Mahmut Yesari’nin dönemin gazete ve dergilerinde yayımladığı eleştiri, deneme ve köşe yazılarının incelenmesinden meydana gelmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde yazarın hayatı, yazarlığı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise tespit edilen yüz yirmi metin “Basın ve Edebiyat”, “İnsanlar”, “Sosyal ve Siyasal Hayat” olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiş ve bu metinlerin incelenmesi yapılmıştır. Kaynakça bölümünde yararlanılan kaynakların ve incelenen metinlerin künyeleri yer almaktadır. Tespit edilen metinler günümüz imla kurallarına göre düzenlenmiş ve kronolojik sırayla çalışmanın sonuna eklenmiştir. Çalışmanın sonunda bu metinlerin yayım yerine ve tarihine göre hazırlanmış iki listesine de ulaşılabilir.

ABSTRACT

The master's thesis titled "Mahmut Yesari's Articles Remaining in Newspapers and Magazines" consists of the examination of the criticisms, essays and columns published by Mahmut Yesari in the newspapers and magazines of the period.

In the first part of the study, information about the life, authorship and works of the author was given. In the second part, one hundred and twenty texts were evaluated under three main headings as "Press and Literature", "People", "Social and Political Life" and these texts were examined. In the bibliography section, the tags of the sources used and the texts examined are included. The determined texts were arranged according to today's spelling rules and added to the end of the study in chronological order. At the end of the study, two lists of these texts prepared according to the publication place and date can be reached.

KISALTMALAR

age.	Adı geen eser
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
No.-Nu.	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire

GİRİŞ

Türk edebiyatının ilk işçi romanı kabul edilen *Çulluk*'un (1927) yazarı Mahmut Yesari, eserlerini Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme almıştır. Yazar, daha çok romancılığı ile tanınıyor olsa da hayatını yazılarıyla kazanan insanlardan birisi olması sebebiyle edebiyatın hemen her türünde eserler kaleme almıştır.

Yazarın romanları, hikâyeleri, tiyatroları ve anıları üzerine çalışmalar yapılmıştır. İlk çalışma 1996 yılında Şevket Toker tarafından yayımlanır. Toker'in yazarın romancılığı üzerine yaptığı çalışması *Romancı Yönüyle Mahmut Yesari* adını taşır. Şevket Toker yedi bölümden meydana gelen çalışmasında Mahmut Yesari'nin kitap hâlinde yayımlanmış on dokuz romanını tahlil eder. Toker, çalışmasının ilk bölümünde yazarın hayatı ve roman anlayışı üzerinde durur. Çalışmanın ikinci bölümünde Mahmut Yesari'nin romanlarının temel konuları, “Sevgiliye Yönelik Şüphe ve Tereddütler”, “Batılılaşma ve Alafrangalık”, “Verem”, “Yoksulluk” ve “I. Dünya Savaşı'nın Etkileri” başlıkları altında ele alınır. Şevket Toker, çalışmasının devamında romanların olay örgüleri üzerinde durur, romanları kişiler, zaman ve mekân, dil ve üslup özellikleri bakımından inceler. Toker “ikinci sınıf bir romancı” olarak gördüğü Mahmut Yesari'nin ilk romanlarının daha başarılı olduğunu ifade eder.

Mahmut Yesari üzerine yapılan ikinci çalışma yazarın hikâyeciliği üzerinedir. Recai Özcan tarafından hazırlanan bu çalışma *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği* (2014) başlığını taşır. Üç bölümden meydana gelen çalışmanın ilk bölümü “Mahmut Yesari'nin Hayatı”, “Yesari'nin Ardından Yazılanlar” ve “Dönemin Meseleleri Karşısında Yesari” alt başlıklarından oluşur. İkinci bölüm ise yazarın tiyatro ile ilgili görüşlerine ve romancılığına ayrılmıştır. Çalışmanın son bölümü Mahmut Yesari'nin hikâyeciliği üzerinedir. Recai Özcan, yazarın hikâyelerindeki zihniyet, tipler, yapı, mekân, zaman, dil gibi unsurlar üzerinde durur. Çalışmanın sonunda bibliyografya ile birlikte yazarın hikâyelerinden seçmeler yer almaktadır. Mahmut Yesari'nin gelecek nesilleri bilgilendirmek için yazdığını ifade eden Recai Özcan, yazarın hikâyelerinde İstanbul'da yaşayan her kesimden insanın sesinin bulunduğunu belirtir.

Mahmut Yesari'nin gazete ve dergilerde yayımlanan anıları da araştırmacıların ilgisini çekmiştir. İbrahim Özen, *Bâbîâli'den Son Selâm* (2018) isimli kitabında Mahmut Yesari'nin anılarını derlemiştir. Özen, yazarın gazete ve dergi sayfalarında kalmış olan bu anılarını “tiyatro”, “matbuat”, “memuriyet”, “askerlik” ve “tanındıklar”

olmak üzere beş başlık altında bir araya getirmiştir. Yesari'nin anılarını derleyen bir diğer isim Tahsin Yıldırım'dır. Yazarın *Bâbiâli Hatıraları* (2019) isimli kitabı “Bâbiâli Edebiyatı”, “Gidenler, Kalanlar”, “Tiyatro Hatıraları” ve “Tiyatro Muharrirleri” olmak üzere dört bölümden meydana gelir.

Tahsin Yıldırım'ın Mahmut Yesari üzerine iki yayını daha bulunmaktadır. Bu çalışmalar Yesari'nin gazete ve dergilerde kalan çeşitli yazılarından yapılan seçmelerden meydana gelmektedir. Yıldırım'ın *İstanbul'un Antika Tipleri* (2019) isimli kitabı, Mahmut Yesari'nin “İstanbul'un Antika Tipleri” başlığı altında gazete ve dergilerde yayımladığı yazı dizisinden yapılan derlemelerden, *Hanife Hanım'ın İstanbul Maceraları* (2021) ise *Yeni Gün* dergisinde yayımlanan “Hanife Hanım'ın İstanbul Maceraları” başlıklı yazı dizisinden yapılan derlemelerden oluşmaktadır.

Bugüne kadar Mahmut Yesari üzerine yapılan tezlere bakıldığında ise üç adet yüksek lisans tezi ile karşılaşılır. İlk tez 2010 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Elif Öksüz tarafından yazılan “Mahmut Yesari'nin Romanlarında Yapı ve İzlek” başlıklı tezdur. Öksüz, çalışmasında yazarın yayımlanan on dokuz romanını zaman ve mekân unsurlarını gözeterek değerlendirir. Bu romanlar “yozlaşma ve yabancılaşma”, “sosyal adaletsizlik”, “yalnızlık” ve “aşk” olmak üzere dört ana tema çerçevesinde tahlil edilir.

İkinci tez, 2014 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde Mustafa Temizsu tarafından “Mahmut Yesârî: Hayatı, Sanatı ve Eserleri” başlığı altında yazılmıştır. Çalışma daha sonra aynı adla yayımlanır (2020). Mahmut Yesari'yi bütün yönleriyle tanıtmayı amaçlayan Temizsu, çalışmasının ilk bölümünde yazarın biyografisi ve kişiliği üzerinde, ikinci bölümünde ise Yesari'nin türlere göre belirlenmiş bütün eserleri üzerinde durur. Üçüncü, dördüncü ve beşince bölümler Mahmut Yesari'nin roman, öykü ve tiyatro yazarlığının değerlendirilmesine ayrılmıştır. Yazarın edebiyatın üç ana türünde de başarılı eserler ortaya koyduğunu belirten Temizsu, Mahmut Yesari'nin edebiyat dünyasında hâlâ hatırlanmayı bekleyen bir isim olduğunu belirtir.

Mahmut Yesari üzerine yazılmış son tez, “Mahmut Yesari'nin Tiyatro Eserleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” başlığını taşır. 2021 yılında Düzce Üniversitesi'nde Oğuzhan Ay tarafından hazırlanan bu çalışma iki bölümden meydana gelir. İlk bölüm yazarın hayatına, edebî kişiliğine ve eserlerine ayrılmıştır. Tezin ana bölümü olan ikinci

bölümde ise Mahmut Yesari'nin tiyatro anlayışı ele alınmış, seçilen on üç tiyatro eseri tematik olarak incelenmiştir.

Yukarıdaki tespitlerden anlaşılacağı gibi Mahmut Yesari üzerine yapılan farklı çalışmalarda yazarın yaşam serüveni irdelenmeye ve öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmaların daha kolay anlaşılabilmesi için şu şekilde tablolaştırılabilir:

Hayatı ve Eserleri	Gazete Yazarlığı	Tiyatroları	Anıları
Mustafa Temizsu- “Mahmut Yesârî: Hayatı, Sanatı ve Eserleri” (2014)	Tahsin Yıldırım- <i>İstanbul'un Antika Tipleri</i> (2019)	Mehmet Soğukömeroğulları- “Mahmut Yesari'nin Yufka Yürek Osman ve Deliler Hekimi Adlı Tiyatro Eserleri ve İncelemeleri” (2013)	İbrahim Özen, <i>Bâbîâlî'den Son Selâm</i> (2018)
Mustafa Temizsu- “Unutulmuş Bir Yazarı Bütün Yönleriyle Yeniden Hatırlamak: Türk Edebiyatı Tarihinde Mahmut Yesârî” (2017)	Tahsin Yıldırım- <i>Hanife Hanım'ın İstanbul Maceraları</i> (2021)	Oğuzhan Ay- “Mahmut Yesari'nin Tiyatro Eserleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” (2021)	Tahsin Yıldırım- <i>Bâbîâlî Hatıraları</i> (2019)
Hikâyeleri			
Recai Özcan-Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği (2014)			
Romanları			
Şevket Toker- <i>Romancı Yönüyle Mahmut Yesari</i> (1996)			
Elif Öksüz-“Mahmut Yesari'nin Romanlarında Yapı ve İzlek” (2010)			
Elif Öksüz Güneş-“Mahmut Yesari'nin Romanlarında Sosyal Adaletsizlik Teması” (2014)			
Elif Öksüz Güneş-“Mahmut Yesari'nin Romanlarında İsim-İçerik İlişkisi” (2016)			
Ali Tilbe-Fethiye Tilbe-“Yazın Toplumbilimsel Oluşumsal Yapısal Bir Çözümleme: Mahmut Yesari'nin <i>Çulluk</i> Adlı Romanında Çalışma İlişkileri” (2016)			
Tülin Arseven-“Sosyal Gösterim Modeli Üzerinden <i>Bağrıyanık Ömer</i> Adlı Romanı Okuma Denemesi” (2019)			

Mahmut Yesari'nin romanları, hikâyeleri ve tiyatroları üzerine tematik çalışmalar yapılmış, gazete ve dergi sayfalarında kalan anıları bir araya getirilmiştir. Ancak gazete ve dergilerde yer alan diğer yazıları üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Yazarın on yedi gazete ve dergide (*Büyük Doğu*, *Cumhuriyet*, *Foto Magazin*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Hayat Mecmuası*, *İstiklâl*, *Modern Türkiye Mecmuası*, *Muhit*,

Perde-Sahne, Perşembe, Servet-i Fünûn Uyanış, Türk Tiyatrosu, Yarım Ay, Yedigün, Yeni Gün, Yeni Mecmua, Yeni Türk Mecmuası) 1929-1945 yılları arasında yayımlanmış toplam yüz yirmi yazısı tespit edilmiştir. Hazırlanan bu çalışmada tespit edilen metinler bir araya getirilerek üç ana başlık altında incelenmiştir.

1. MAHMUT YESARI’NİN HAYATI, YAZARLIĞI VE ESERLERİ

I. HAYATI

Mahmut Yesari, 5 Mayıs 1895’te İstanbul’da dünyaya gelir. Yazar, *Yedigün* dergisinde yayımlanan bir yazısında nüfus tezkeresinde -göbek adı ile birlikte- tam adının Yesarizâde Mahmut Esat Hayrullah olduğunu belirtir. Büyük dedesi ünlü Osmanlı hattatı Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi¹, dedesi ünlü bestekâr ve nota koleksiyoncusu Yesarizâde Necip Ahmet Paşa’dır.² Babası Mehmet Fahrettin Yesari, annesi Memduha Hanım’dır.

Modern Türkiye Mecmuası’nda yayımlanan “Bir Kış Hatırası” başlıklı yazı vesilesiyle Mahmut Yesari’nin çocukluğunu Vezneciler’de kalabalık bir konakta geçirdiği öğrenilir:

“(…)Vezneciler’de, konak yavrusu bir evimiz vardı. “Ev halkı” da evin yirmi küsur odasının hepsini değilse de yarısından fazlasını dolduracak kadardı: Babam, annem, biz üç kardeş; yıl on iki ay mihman bir ana bir baba ayrı; öbürü, üvey kol ile iki dayı, Müjgan Bacı, üç ahretlik Şükriye, Hayriye, Vicdan, evin gedikli misafirlerinden Hacı Kamer Hanım. Selamlıkta, aşçıbaşı Mehmet Ağa ile iki çırağı, uşak Ömer ile Musa. Bunlara, haftalık, bazen aylık, bazen de mevsimlik misafirlğe gelen babamın süt ninesi Pembe süt nine, kızları ve yengeler, halalar, teyzeler, yengezadeler, halazadeler, amcazadeler gibi uzak, yakın akrabalar; selamlığa postu sermiş dışarıklı süt bulaşığı akrabalar ve en nihayet Fatma Molla ile Hafız Efendi vesaire gibi hemşerileri de sayarsak, yirmi küsur oda da az gelir ama, ne ise...”³

Vezneciler yazarın, “Direklerarası, Şehzadebaşı gibi daha sonra devamlı uğrayacağı mekânlara yakındır ve tiyatroyu sevmesinde önemli bir yeri vardır. Hatıralarında, annesiyle birlikte ‘Manakyan Tiyatrosu’na gittiklerini; Boğaziçi’nin, tiyatroların ve deniz eğlencelerinin onun için çok değerli olduğunu anlatır.” (Özcan, 2014, s. 14)

Öğrenimine Burhan-ı Terakki Mektebi’nde başlayan Mahmut Yesari, rüştiyeyi bitirdikten sonra İstanbul Sultanisi’ne, daha sonra ise Sanayi-i Nefise Mektebi’ne devam eder. Sanayi-i Nefise Mektebi’nde öğrenim görürken ihtiyat zabiti olarak Çanakkale’ye giden Mahmut Yesari hayatını yazarak kazanmıştır. Askerlik hayatı hariç “topu temeli” 111 günlük bir memuriyet hayatı olmuştur:

¹ Daha fazla bilgi için bkz. : M. Uğur Derman, “Mustafa İzzet, Yesârîzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 31, s. 307-309.

² Daha fazla bilgi için bkz. : Nuri Özcan, “Necib Ahmed Paşa, Yesârîzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, s. 488-489.

³ Mahmut Yesari, “Bir Kış Hatırası”, *Modern Türkiye Mecmuası*, No. 27, 27 Ağustos 1938, s. 9.

“Canı cana ölçmeli derler. Kendi nefsimden paha biçiyorum. Memurluk hayatında, bu bir “illet”tir. Kırk küsur senelik ömrümde, “askerlik hayatım” hariç, topu temeli, tam 111 günlük memuriyet hayatım vardır.

Bundan, on beş, on altı sene evveldi. Yazıcılık hayatında, daha toy olduğum için, bir şeye kızmış, “mesleğe” güvenmişim. Toyluk, dedim ya! Tavşan dağa kızmış, dağın haberi olmamış.

Gazetecilikten, yazıcılıktan istifa ettim, kendi kendime. O ara, “Liman İnhisar Şirketi” kuruluyordu. Soyadını unuttuğum aziz dostum Ahmet Hamdi:

— Gel, bizde çalış, dedi.

Ve çalıştım. Orası, benim için, yeni bir “etüt sahası” olmuştu.”⁴

Hayatı boyunca üç evlilik yapmış olan Mahmut Yesari’nin ilk evliliğinden Afif isimli bir oğlu olur. Yesari son evliliğini Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yazar kadınlarından biri olan Cahit Uçuk ile yapar. *Silsilename*⁵ başlığı altında -iki kitap hâlinde- hatıralarını kaleme almış olan Uçuk, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın* yazar başlıklı ilk kitapta Mahmut Yesari ile ilgili bilgiler verir. Yesari, “bütün hayatını, yalnızlıklarını, baştankara edişlerinin derinliklerinde yatan sırlarını, hepsini birer birer” (Uçuk, 2003, s. 110) eşi Cahit Uçuk’a anlatmıştır.

Mahmut Yesari kendi annesinden bulamadığı sevgi ve saygıyı eşinin annesinin yakınlığında bulmuştur. Anne Memduha Hanım’ın, “cılız ve başında bir urla doğan” ikinci çocuğu Mahmut Yesari’ye olan tavrı Cahit Uçuk’un şu sözleriyle öğrenilir:

“Annesinin ikinci çocuğuydu. Fakat annesinden hiç mi hiç sevgi, şefkat görmemişti. Sadece sevgi, ilgi, şefkat görmediği bir yana nefretle karşılanmıştı. Çünkü başından ensesine doğru, o yüzden çok üzüldüğü bir özü vardı. Sanki beyninin kıvrımlarının yarısı kafatasının üstündeydi. Bu fazlalık doğuştandı. Annesinin ‘Şehzadem, hayatım, bir tanem, ciğerparem, oğlum’ diye sevip bağrına bastığı büyük oğlu ise son derece güzel bir çocuktü. Büyüdükçe güzelliğine yakışıklılık, sıcaklık ve çekicilik de ekleniyordu. Oysa Yesari cılızdı ve başında bir urla doğmuştu. Annesi adeta bu ikinci bebeğinden utanıyordu. Bunu da son derece duygulu, anlayışlı, akıllı ve çok güzel anlamlı iri gözleri olan küçük oğlundan saklamıyordu. Böyle bir mahlûk doğurduğu için kendisine öfkeliydi. Küçük Mahmut daha kim bilir ne kadar aşağılamalarla büyütülmüştü. Çanakkale Savaşı başladığında ağabeyi şanlı, şerefli, apoletli, sırmalı, kayışında kılıcı sallanan bir Osmanlı zabitiydi. Çanakkale Savaşı’na annesinin içini, bağrını koparak giderken, anne bir taraftan da küçük oğluna, ‘Sen de ağabeyin gibi savaşa gidebilseydin, o devirde su taşıyan bir mekkâreci olabilirdin’ gibi sözleriyle de küçük Mahmut’u aşağılıyordu.” (Uçuk, 2003, s. 110)

Annesi ile birlikte yaşayan Afif Yesari ile Mahmut Yesari’yi barıştıran isim de Cahit Uçuk olmuştur. Afif Yesari’nin adresini öğrenerek bir mektup yazan Uçuk, onu eve davet ederek baba-oğlu barıştırır.

⁴ Mahmut Yesari, “İrsî Bir Hastalık”, *İstiklâl*, S. 36, 11 Şubat 1940, s. 2.

⁵ Bkz. : Cahit Uçuk, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003. Cahit Uçuk, *Yıllar Sadece Sayı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

Mahmut Yesari ile Cahit Uçuk'un, "bu yaşamayı sürdürebilmek için canla başla çalışma çabasındaki iki arkadaşın, iki dostun" (Uçuk, 2003, s. 115) hayatı Yesari'nin vereme yakalanması ile bozulur. Mahmut Yesari, tedavi için Yakacık Sanatoryumu'na yatırılır. Sanatoryumda sekiz ay yatan Mahmut Yesari, doktorların tedavisine devam etmesi gerektiğini söylemesine rağmen buradan ayrılır. "Ömrünce sürdürdüğü bohem hayatından kopamadığı" gerekçesiyle yazarın, Cahit Uçuk ile olan evliliği de sona erer.

Mahmut Yesari'nin "1940'tan sonraki hayatının gündeminde hep hastaneler vardır." (Toker, 1996, s. 7) Veremle mücadele eden yazar, durumu ağırlaşınca Yakacık Sanatoryumu'na kaldırılır ve 16 Ağustos 1945'te burada hayatını kaybeder. Cenazesi 17 Ağustos 1945'te Kadıköy Osmanağa Camii'nden kaldırılarak, aile kabristanına defnedilir.

II. YAZARLIĞI

Mahmut Yesari, eserlerini Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında kaleme almıştır. Yazarın, -genel olarak romancılığı ile tanınıyor olsa da- hayatını yazarak kazanan sayılı yazarlardan birisi olması sebebiyle edebiyatın hemen her türünde eserler kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Resme yeteneği olan "(...) Mahmut Yesârî'nin karikatürlerinden biri, henüz on beş, on altı yaşlarında olmasına rağmen dönemin meşhur mizah dergilerinden olan *Gıdık*'ta yayımlanır. İşte Yesârî'nin sanata ilk adımı olan bu karikatür, onun ömrünün sonuna kadar sürecek olan yazarlık serüveninin başlangıcı olur." (Temizsu, 2014, s. 44)

Mahmut Yesari'nin ilk adapte tiyatro eseri *Kefaret*, Dârülbedâyî tarafından beğenilir, fakat son sahnesinin değiştirilmesi talep edildiği için eser sahnelenemez. Adapte tiyatro eserleri yazmaya devam eden Yesari ikinci adapte tiyatro eseri olan -daha sonra kitap olarak yayımlanan- *Fidan Zehra*'yı kaleme alır. "14 Mayıs 1921'de Darülbedayi'de oynanan" (Toker, 1996, s. 3) *Tufan* yazarın sahnelenen ilk eseri olur. Bu başarının ardından Mahmut Yesari telif tiyatro yazma isteğini gerçekleştirir ve ilk telif eseri olan *Yarasalar*'ı kaleme alır.

Bu dönemde Mahmut Yesari'nin bir de "başmuharrirlik" tecrübesi vardır. "Ebülcihat Ali Rıza, Yesari'ye bir gazete çıkaracağını haberini vererek iş teklifinde bulunur. Henüz terhis olmamış Yesari, işsizliğini de hesaba katarak kabul eder." (Ay, 2021, s. 15) Fakat *Nizam* isimli bu gazetenin ömrü oldukça kısa olur, yedi gün sonra gazetenin yayım hayatı sona erer.

Mahmut Yesari'nin matbuat âleminde tanınması Reşat Nuri ile birlikte çıkardıkları *Kelebek* dergisi ile olur. 1923-1924 yılları arasında toplam 77 sayı yayımlanan bu mizah dergisi, “Yesari’ye Babıali dünyasını, dergiciliği ve mizah yazarlığını öğretmiş ve edebî çevreler tarafından tanınmasını da sağlamıştır.” (Özcan, 2014, s. 26) Yazarın ilk romanı *Bir Namus Meselesi* de bu dergide tefrika edilir. *Bir Namus Meselesi*’nden sonra 1925 yılında yayımladığı ve yazarın basılan ilk romanı olan *Çoban Yıldızı* ile Mahmut Yesari artık üne kavuşmuş bir isimdir. Mahmut Yesari’nin, roman anlayışının temeline “gözlem”i ve “yaşanan hayattan ders alma”yı koymuş olduğunu belirten Şevket Toker, yazarın romanlarının temel konularının “sevgiye yönelik şüphe ve tereddütler”, “Batılılaşma ve alafrangalık”, “verem”, “yoksulluk” ve “I. Dünya Savaşı’nın etkileri” olduğunu belirtir.⁶

Mahmut Yesari’nin hikâye türüne ait ilk çalışmaları da *Kelebek* dergisinde okurun karşısına çıkar. 1923 yılında yayımlanan “Kadın Siyaseti” ile yazar bu türde eserler vermeye başlar. Yesari *Kelebek*, *Yeni Kitap*, *İkdam*, *Cumhuriyet*, *Yeni Gün*, *Yedigün*, *Yarım Ay*, *Yeni Mecmua*, *Foto Magazin* gibi dönemin birçok gazete ve dergisinde yüzlerce hikâye yayımlamıştır. Recai Özcan, yazarın gazete ve dergilerde küçük hikâye, kısa hikâye, uzun hikâye olarak adlandırılabilen eserlerinin sayısının 600’ü geçtiğini belirtir.⁷ “Şöhreti artan Yesari’nin artık pek çok gazete ve mecmuada, hikâyeler, fıkralar, makaleler, sohbet yazıları, piyesler, anılar ve tefrika romanlar yazmaya başladığı” (Toker, 1996, s. 5) görülür.

Mahmut Yesari’nin roman, hikâye, anı ve tiyatro gibi türlerin yanında dönemin gazete ve dergilerinde eleştiri, deneme ve köşe yazıları da kaleme aldığı görülür. Yaşadığı dönemin meselelerine kayıtsız kalmayan yazar, dergi ve gazetelerde kaleme aldığı bu yazılarında dil, edebiyat, telif hakkı, toplumsal ahlak, kültürel değişme gibi dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik sorunları üzerine görüşlerini dile getirir.

III. ESERLERİ

Mahmut Yesari’nin edebî türlerde verdiği eserler -romanlar, hikâyeler, tiyatrolar ve anılar- üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalarda yazarın tefrika edilen ve kitap hâlinde yayımlanan eserlerinin tespiti yapılmıştır.⁸

⁶ Daha fazla bilgi için bkz. : Şevket Toker, *Romancı Yönüyle Mahmut Yesari*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1996.

⁷ Bkz. : Recai Özcan, *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014, s. 152.

⁸ Şevket Toker, *Romancı Yönüyle Mahmut Yesari*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1996.

A. Romanları

Edebiyatın hemen her alanında eser vermiş olan Mahmut Yesari şöhretini yazdığı romanlar ile kazanmıştır. Yazarın ilk romanı “*Kelebek mecmuasında tefrika edilen Bir Namus Meselesi*’dir.” (Toker, 1996, s. 18) Mahmut Yesari’nin kitap olarak yayımlanmış 19 romanı bulunmaktadır:

1. *Çoban Yıldızı* (1925)
2. *Çulluk* (1927)
3. *Pervin Abla* (1927)
4. *Ak Saçlı Genç Kız* (1928)
5. *Bağrıyanık Ömer* (1930)
6. *Kırlangıçlar* (1930)
7. *Su Sinekleri* (1932)
8. *Bahçemde Bir Gül Açtı* (1932)
9. *Kalbimin Suçu* (1932)
10. *Ölünün Gözleri* (1933)
11. *Tipi Dindi* (1933)
12. *Sevda İhtikârı* (1934)
13. *Aşk Yarışı* (1934)
14. *Kanlı Sır* (1935)
15. *Yakut Yüzük* (1937)
16. *Dağ Rüzgârları* (1939)
17. *Sağanak Altında* (1943)
18. *Bir Aşk Uçurumu* (1943)
19. *Gece Yürüyüşü* (1944)

Yazarın gazete ve dergilerde tefrika hâlinde kalan, tamamlanamayan romanları da bulunmaktadır. Şevket Toker bunların *Şeytan Tüyü*, *Taşbebek*, *Gölgede Kahraman*, *Leyleğin Attığı Yavru*, *Yıkık Çardak*, *Yaşamağa Mahkum* ve *Sevda Geceleri* olduğunu

Recai Özcan, *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014.

İbrahim Özen, *Mahmut Yesari’den Hatıralar: Bâbiâli’den Son Selâm*, DBY Yayınları, İstanbul 2018.

Tahsin Yıldırım, *Bâbiâli Hatıraları*, Can Yayınları, İstanbul 2019.

Elif Öksüz, *Mahmut Yesari’nin Romanlarında Yapı ve İzlek*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2010.

Mustafa Temizsu, *Mahmut Yesari Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2014.

Oğuzhan Ay, *Mahmut Yesari’nin Tiyatro Eserleri Üzerine Tematik Bir İnceleme*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2021.

tespit etmiştir.⁹ Mustafa Temizsu bunlara *Resimli Çarşamba* adlı dergide tefrika edilen, derginin kapatılması sebebiyle yarım kalan *Sevginin Suçu* başlıklı romanı da ekler.¹⁰

B. Hikâyeleri

Mahmut Yesari'nin kitap hâlinde yayımlanan tek hikâye kitabı *Geceleyin Sokaklar* (Resimli Ay, İstanbul, 1929) ismini taşır.¹¹ Recai Özcan, *Mahmut Yesari'nin Hayatı ve Hikâyeciliği* başlıklı çalışmasında yazarın gazete ve dergilerde yayımlanan hikâyelerinin kronolojik listesini vermiştir.¹²

C. Tiyatroları

Mahmut Yesari'nin tiyatro eserleri üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Oğuzhan Ay yazarın -49 adet adapte, 4 adet tercüme, 21 adet telif, 10 adet diğer olmak üzere- toplam 84 adet tiyatro eseri bulunduğunu tespit etmiştir. Yazarın kitap hâlinde basılan tiyatro eserleri şunlardır:

1. *Hanımlar Terzihanesi* (1924)
2. *Bekir'in Rüyası* (1927)
3. *Bir Azizlik* (1927)
4. *Bir Facia* (1927)
5. *Bir İzdivac-ı Müteyemmen* (1927)
6. *Makasçı* (1927)
7. *Mantar Mehmet* (1927)
8. *Mektep Arkadaşı* (1927)
9. *Sancağın Şerefi* (1927)
10. *Şeytanın Parmığı* (1927)
11. *Tatil-i Eşgal* (1927)
12. *Bir Sükût-ı Hayal* (1928)
13. *Deliler Hekimi* (1928)
14. *Hasbahçe* (1928)
15. *Hayr-ül Halef* (1928)
16. *Kâhya Kadın* (1928)

⁹ age., s.19.

¹⁰ age., s. 60.

¹¹ Recai Özcan adı geçen çalışmasında *Yakacık Mektupları*'nı anı kitabı olarak kabul ederken, Mustafa Temizsu adı geçen çalışmasında bu kitabı hikâye kitabı olarak kabul etmiştir.

¹² Bkz. : age., s. 294-312.

17. *Karga ile Tilki* (1928)
18. *Kazma Kuyuyu* (1928)
19. *Soyulan Hırsız* (1928)
20. *Tavsiye Mektupları* (1928)
21. *Yufka Yürek Osman* (1928)
22. *Kayıp Yüzünden Kazanç* (1936)
23. *Grev* (1937)
24. *Antika Tablo* (1939)
25. *Fener Nöbeti* (1939)
26. *Hanife Hanım Hizmetçi Arıyor* (1939)
27. *Kaplıca Oteli* (1939)
28. *Monoloklarım* (1939)
29. *Müthiş Bir Hastalık* (1939)
30. *Pencereden Pencereye* (1939)
31. *Yalı Uşağı* (1940)
32. *Erkek Güzeli* (1941)
33. *Serseri* (1965)
34. *Sürtük* (1990)

D. Anıları

Yakacak Mektupları (Çığır Kitabevi, İstanbul, 1938) ve *Nasıl Mason Oldum?* (Bedir Yayınevi, İstanbul, 1966) Mahmut Yesari'nin anı kitaplarıdır.

Mahmut Yesari'nin gazete ve dergilerde kalan anıları ise sonraki yıllarda derlenerek yayımlanmıştır:

İbrahim Özen-Mahmut Yesari'den *Hatıralar: Bâbîâli'den Son Selâm* (DBY Yayınları, İstanbul, 2018)

Tahsin Yıldırım- *Bâbîâli Hatıraları* (Can Yayınları, İstanbul, 2019)

2. MAHMUT YESARİ’NİN GAZETE VE DERGİLERDE KALAN YAZILARININ İNCELEMESİ

Mahmut Yesari’nin roman, hikâye, anı ve tiyatro türlerinin yanında dönemin gazete ve dergilerinde eleştiri, deneme ve köşe yazıları da kaleme aldığı görülür. Yaşadığı dönemin meselelerine kayıtsız kalmayan yazar, *Cumhuriyet*’te “Daldan Dala” ve “Gününe Göre”, *İstiklâl*’de ise “Barometre” başlığı altında köşe yazıları yazar. Bunun yanında yazarın çeşitli dergilerde dil, edebiyat, telif hakkı, toplumsal ahlak, kültürel değişme gibi dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik sorunları üzerine görüşlerini dile getirdiği görülür.

Bu çalışmada, Mahmut Yesari’nin gazete ve dergilerde kalmış yazıları;

I. Basın ve Edebiyat

A. Basın

B. Eleştiri

C. Eser İnceleme-Tanıtım

D. Tiyatro

II. İnsanlar

A. Arkadaş Çevresi

a. Garson Yani

b. M. Agâh

B. Tarihî Kişiler

a. Kavuklu Ali

b. Küçük Kemal

II. Sosyal ve Siyasal Hayat

A. Siyasal Hayat

B. Sosyal Hayat

başlıkları altında incelenecektir.

I. BASIN VE EDEBİYAT

A. Basın

Gazeteci olan Mahmut Yesari çok iyi bildiği basın hayatı ile ilgili görüşlerini çeşitli gazete ve dergilerde dile getirir. Bu yazılara bakıldığında, gazetecilikteki rekabet, meslekte karşılaşılan zorluklar, telif hakkı gibi konulara değinildiği görülür.

Mahmut Yesari, *Cumhuriyet*¹³ gazetesinde 9 Haziran 1930 tarihinde yayımladığı **“Hoş Görmeli!”** başlıklı yazısında haftalık bir mecmuada yer alan “diyorum ki” sütununa yönelik görüşlerini dile getirir. Sütun başlığının bile oldukça iddialı olduğunu ifade eden yazar, Anatole France (1844-1924) isimli yazarın bile bu sütunun altına yazı yazmaya ve imzasını atmaya çekineceğini belirtir. Sadri Ertem’in (1898-1943) **“Şair ve Roman”** başlıklı musahabesi üzerine bu sütunda yazılan bir yazıyı alıntılaman yazı sahibini alaya alarak eleştirir.

11 Haziran 1930 tarihini taşıyan **“Hâlâ O Mektup!”** isimli yazı Türk matbuatına yöneliktir. Mahmut Yesari, Kadın Birliği’nin senelik kongresinin heyet-i idare raporunda gazetelere “çatılması” sebebiyle bu yazıyı kaleme alır. “Gazeteler, ne gördüler ve neye şahit oldularsa, onu yazdılar” diyerek gazetelere yönelik eleştirilerin haksız olduğunu ifade eder. Aynı gazetede 29 Haziran 1930 tarihinde yayımlanan **“Ucuzlu!”** başlıklı yazı ise muharrir ücretlerinde yaşanan kesintiler ile ilgilidir. Babıali Caddesi’nde bazı mecmualar tasarruf için muharririn ücretini kesmeyi alışkanlık hâline getirmişlerdir. Mürettepler, makinistler para isteyince hayret etmeyen imtiyaz sahiplerinin konu muharrir olunca aldıkları tavır “oturup sekiz, on satır yazı yazacak, taş atıp da kolu mu yoruluyor” şeklindedir. Mahmut Yesari bu durumu, mektebi yeni bitirmiş veya bitirmek üzere olanların mecmua kapılarında el pençe divan durmalarına bağlar. Bu da mecmuaların başına henüz yazı nedir, tenkit nedir bilmeyen “gafil çocuklar”ın üşüşmesine sebep olur. Yazara göre mecmua sahipleri bu durumdan, hastalarını öldüren mütetabbipler kadar sorumlu olmalıdır.

*Yedigün*¹⁴ dergisinde 1 Kasım 1934 tarihinde yayımlanan **“Gazetecileri Ne Gözle Görürler?”** başlıklı yazı insanların gazetecilere bakışı üzerinedir. Bu bakış olumsuzdur, gazetelere ve gazetecilere karşı bir güvensizlik söz konusudur. Gazetecilerin güçlü bir silaha -yazıya- sahiplerken affedici olmaları meslek asaleti

¹³ Yunus Nadi tarafından kurulan ve 7 Mayıs 1924’te yayım hayatına başlayan günlük gazete.

¹⁴ 15 Mart 1933-26 Ekim 1950 tarihleri arasında yayımlanan haftalık dergi.

namınadır. Bu durum gazetecilerinin zaafından değil, kuvvetinden gelir. Gazeteciliği bir meslek olarak bile görmeyenlerin gazetecilere bakışı şu sözler ile ifade edilir:

“Gazetelerde, gazetecilikle kıl kadar ilişkisi olmayanlar bile -kulak dolgunluğu ile olacak!- gazetecilere takılmayı eşbehlik sayarlar:

— Gazeteci değil misiniz? Ooo! Şerrinize lânet!

— Allah kimseyi elinize, dilinize düşürmesin!

Vapurda, tramvayda, hatta sokakta yanınızda duran veyahut yürüyen bir adama seslenildiğini duyarsınız:

— Uzağa kaç! Uzağa kaç! Yanındaki gazetecidir, ne cesaret birader! Korkmuyor musun?

Bizi kastederek bu iltifatı savuran ya ahabımız ya bir dostumuzdur. Hoş, gazetecinin dostu yoktur da... Çünkü bu, öyle netameli bir meslektir ki bir arada çalışanları bile, bazen birbirine düşürür.”

Bu tavır felaket zamanlarında -harp, yangın, afet- değişir. O zaman insanlar bilgi alabilmek için havari dinler gibi gazetecilerin etrafını sararlar, fakat bu felaketlerin acısı unutulunca gazetecilere olan tavır yine eskisi gibidir. İşleri düşünce gayet candan görünen insanların bu “candanlığı” geçicidir.

*Servet-i Fünûn*¹⁵ dergisinde 7 Aralık 1939 tarihinde “**Mizah Muharrirliğinde Başıma Gelenler**” başlığıyla yayımlanan yazı Mahmut Yesari’nin yazar olarak aldığı mektuplar üzerinedir. Çeşitli dergilerde yazdığı roman ve hikâyelere karşılık halktan mektuplar alan yazar, bu mektupların içeriğinden bahseder. Bir tüccar hem isim hem de romandaki vakanın kendi hayatına benzediğini iddia ederek şikâyet dolu bir mektup yazar. Yesari, tefrikanın altına koyduğu bir not ile bu tehlikeyi savuştursa da tefrika edilen başka eserleri sebebiyle mektuplar almaya devam eder. Bu yaşananlar Mahmut Yesari’nin “mizahî yazılar, alelâde yazılara benzemiyor; okuyucular, tahsilleri, terbiyeleri, görenekleri seviyesine göre değil; mizaçlarının ve bilhassa sinirlerinin muvazenesi nispetinde müteessir oluyorlar” sonucunu çıkarmasını sağlar.

Mahmut Yesari’nin basın hayatı ile ilgili yazılarının bir bölümünü *İstiklâl* gazetesinde çıkan yazıları oluşturur. 4 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan “**Bir Cömertlik ve Bir Hasislik**” başlıklı yazıda gazeteciler arasındaki geçimsizlikler ve düşmanlıklar konu edilir. 12 Ocak 1940 tarihli “**Olağan İşler**” başlıklı yazıda ise gazetelerdeki tertip hatalarından bahsedilir. Yeni çıkan gazetelerin ilk sayılarının hatasız çıktığı, memlekette görülmemiş bir hadisedir. Mahmut Yesari de *İstiklâl*’ın ilk sayısından itibaren tertip

¹⁵ 1891-1944 yılları arasında yayımlanan Türk basın tarihinin en uzun soluklu dergilerinden biri.

makinesi sebebiyle -makinenin cıvatalarının gevşemesi, makinenin mürekkebine zeytinyağı karışması sonucu harflerin yapışması gibi- sıkıntılar yaşamıştır. Yazar bu tarz durumların matbuat âleminin en doğal hadiselerinden olduğunu belirtir.

1 Şubat 1940 tarihli “**Gülünç Şey**” gazetecilikteki rekabetin konu edildiği bir yazıdır. “Yeni rakipten hiç söz etmeme” gazetecilikteki rekabet tarzlarından biridir. Yazar da bu durum üzerinden *İstiklâl* gazetesi çıkmaya başladığından beri gazetenin ve gazetenin başmuharriri Nizamettin Nazif’in (1901-1970) adının hiçbir yerde geçirilmemesini eleştirir. 17 Şubat 1940 tarihinden yayımlanan “**Kırk’a Bastık!**” başlıklı yazı ise gazetenin 41. sayısını kutlamak amacıyla yazılmıştır.

Mahmut Yesari’nin basın hayatı üzerine yazdığı yazıların sonuncusu 3 Aralık 1943 tarihinde *Büyük Doğu*¹⁶’da yayımladığı “**Muharririn Kazancı**” başlıklı yazıdır. Muharrirlikle para kazanmanın, iğne ile kuyu kazmak dahi olmadığını belirten yazar “telif hakkı” meselesine değinir. Gazete ve dergilerde yazı ücretleri, keyfidir:

“On, yedi buçuk, beş, dört, üç, iki buçuk, iki, bir lira. Bazı gazetelerde satır ve santim hesabı görürler.

İstisnasız, bütün gazete ve mecmualarda, kâğıt, mürekkep, mürettip, makine hesapları derin derin ölçülür, biçilir, muharrir ücretleri daima sonraya bırakılır. Sanırsınız ki muharrir, kurulmuş, kurulan ve kurulacak müesseselerin tufeylileridir.

Kitapçılar, bir afet, bir felâkettir. Onların tuttukları yol, korkunçtur. Hakk-ı telif, onlar için, lüzumsuz bir paradır, bir yükür, ziyandır. Hiç vermemek için de her çareye başvururlar, az vermek için de ellerinden geleni yaparlar. Eğer muharrir biraz dalgınsa, imzalattıkları kâğıtla eserin mülkiyetini satın alırlar.”

Kitapçılardan istenen varlık vergisine değinen yazar, hiçbiri Aşkale’ye gitmediğine göre -1942’de çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile birlikte vergilerini ödeyemeyenlerin gönderildiği Erzurum ilçelerinden biri- bu vergiyi karşılayabildiklerini düşünür, fakat bu üç bin liralık vergiyi karşılayabilecek tek muharrir yoktur. Kitapçıların telif hakkı vermemek için başvurduğu hilelerden bahseden Mahmut Yesari, tiyatrodan da aynı problemin olduğunu belirtir. Yıllardan beri yazarın eserleri kumpanyalar tarafından herhangi bir telif ücreti verilmeden oynanmaktadır. Mahmut Yesari, “Muharrirlerin, neden iki yakaları bir araya gelmiyor? Anlattım. Daha fazla söyleyeyim mi?” diyerek yazısını noktalar.

¹⁶ 1943-1978 yılları arasında yayımlanan haftalık dergi.

B. Eleştiri

Mahmut Yesari'nin gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarının büyük bir çoğunluğunu -sosyal hayat ile birlikte- eleştiri yazıları oluşturur. Bu yazıların büyük bir kısmı *Cumhuriyet* ve *İstiklâl* gazetelerinde yayımlanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinde 5 Haziran 1930 yılında yayımlanan **“Mürüvvetler”** başlıklı yazıda “israf” konusunun ele alındığı ve eleştirildiği görülür. Yazar, düğün vesilesi ile yapılan masraflara değinir. Bir perşembe sabahı karşılaştığı yirmi bir arabalık düğün konvoyu onu şaşırtır. Mahmut Yesari, bu manasız israflarla gösteriş yapan mürüvvet budalalarının kaçının yardım cemiyetlerine bağış yaptıklarını, kaçının ne kadar çocuğu giydirdiğini, doyurduğunu sormaktan kendini alamaz. Yazara göre bu ne kanunla ne de nizamla olur, bu bir içtimaî ahlak meselesidir. **“Bir Şiir, Bir Makale”**, 6 Haziran 1930 tarihinde yayımlanır. Bir sabah gazetesinin haftalık ilavesinde yayımlanan “Renkli Fener” başlıklı şiire yönelik eleştirileri içerir. Bu şiirin hem şekli hem de içeriği üzerinde duran yazar, “asrî” şairin bu şiirinin aynı sayfada yayımlanan Sadri Ertem'in “Yeni San'ata Doğru” başlıklı yazısı için -eğer tesadüf eseri değilse- bir “suikast” olabileceğini ifade eder. **“Saygısızlar”** (13 Haziran 1930) ise topluma yönelik eleştirileri içerir. Yazar, altı madde hâlinde toplumda karşılaştığı saygısızlardan ve saygısızlıklardan bahseder.

15 Haziran 1930 tarihinde yayımlanan **“Ökseler”** piyona sevdasına yönelik eleştirileri içerir. Çocukluğundan beri ne zaman caddelerden, ara sokaklardan geçse piyano sesi duyduğunu söyleyen yazar, udun yerini piyanoya terk ettiğini belirtir. Piyano, eskiden kibar, zengin, biraz da alafranga ailelerin çalgısı iken artık harcîâlem olmuştur. Bu hummalı gayreti evlilik çağına gelmiş kızlar ile açıklayan yazar, “piyona sevdası”nın evlenince bittiğini ifade eder. **“Hacm-i İstîabî”** (17 Haziran 1930) başlıklı yazıda ise mekânlara -bar, gazino, vapur vb.- asılan hacm-i istîabî levhalarının doğru rakamları vermediği üzerinde durulur. On, on iki kişi ile ağız ağza dolu olan bir dükkânda “buranın hacm-i istîabîsi 25 kişidir” yazılı bir levhanın asılı oluşunu aklının almadığını belirten yazar, buna “havsala genişliği” denmesinin daha uygun olacağını belirtir. **“Bir Israr”** (19 Haziran 1930) başlıklı yazının tapu ve vakıf idarelerine yönelik eleştirileri içerdiği görülür. “Vakfa nazaran Hüseyin Ağa Mahallesi, tapuya göre Cadde-i Kebir, belediye kayıtlarında da İstiklâl Caddesi” ifadeleriyle bu idarelerdeki tezatlığa değinilir.

23-25-27 Haziran 1930 tarihli “**Onlar!**”, “**Hasbî Kâhya**” ve “**İki Cami Arasında**” başlıklı yazılar ısrarla “başkalarının işine karışan insanlar”a yönelik eleştiriler içermektedir. “**Şifreler**” (24 Haziran 1930) isimli yazı ise Arap ve Latin harfleri üzerinden kısaltma kullanma merakına yöneliktir. Yeni harfler kabul edilmiştir, buna rağmen levhalar sanki Latin harfleri ile değil de Arap harfleri ile yazılmış gibidir. “Latin harflerine de sarık giydirdiler” diyen Mahmut Yesari, tanınmış müesseseler dışında kısaltma kullanmanın yanlış olduğuna değinir:

“Bunlar yetmiyormuş gibi, bir şifre merakı da arız oldu. Bazen gazeteleri açıp da sütunlara göz attım mı, kimya kitabı okuyorum vehmine kapılıyorum. (T. Abidesi)! Düşünüyorsunuz: Türkiye Abidesi mi? Türk Abidesi mi? Tıp Abidesi mi? Tayyare Abidesi mi? Hayır, hiçbirisi değil: Taksim Abidesi!

(...)

Maksat kolaylık olsun, kısaltın diye ise, bu kadar suistimal edilmez.

Daha yeni okuyan bir halka, şifreli lisan kullanılmaz. Zulümdür, günahdır.”

“**Vatandaş, Doğru Konuş**” (26 Haziran 1930) başlıklı yazıda sinema etkisi ile yabancı kelimelerin kullanılmaya başlamasını eleştiren Mahmut Yesari artık pek karşılaşmadığı “vatandaş, Türkçe konuş” levhalarının bu insanlar için gerekli olduğunu belirtir.

9 Şubat 1934 tarihinde yayımlanan “**Babıali Edebiyatı**” dil ve üslup üzerinedir. Komşularından ihtiyar bir hanım, bir gün yazara üzerinde ne yazdığını anlamadığını belirterek sarı bir kâğıt uzatır. Mahmut Yesari kâğıtta yazanları kadına tercüme eder. Kadının “peki, ne diye, bunu böyle yazmıyor” demesi üzerine asıl derdin bu olduğunu belirtir. Devlet ve halk, Türk dilini, Arapça ve Acemce pürüzlerden temizlemek için bu kadar uğraşırken, Türk dili gün geçtikçe sadeleşirken bazı müesseseler Osmanlı Türkçesini bir türlü terk edememektedirler. Eğer bu müesseseler Babıali Osmanlıcasında bir sevimlilik, şirinlik buluyorlarsa ihbarnamenin arka tarafındaki Fransızca gibi, bir de Türkçe tercümesini koysunlar, diyen Mahmut Yesari, umumî hizmetleri üzerine almış müesseselerin vazifelerinden birinin de halkı hoşnut etmek olduğunu belirterek yazısını noktalar.

“**Asariatika Tamiri**” (10 Şubat 1934) başlıklı yazı restorasyona yönelik bir eleştiridir. Bursa’ya gittiğinde şehrin büyük, tarihî mezarlığını göremediğini ifade eden yazar, mezarlığın yıktırılıp yerine stadyum yaptırıldığını öğrenir. “Katliam” olarak niteliği bu olaydan geriye sadece birkaç taş, birkaç kırık mezar başlığı kalmıştır. İstanbul’da, Edirne’de, Kayseri’de birçok yapı aynı akıbete uğramıştır. Bu

tahripkârlığın yanında imarcılığa da eleştirilerini yönelten yazar, Bursa Müzesi'ndeki heykellerin çamurla tamir edilmesini de mizahî bir dil ile eleştirir:

“Fakat tahripkârlığın aksine bir de imarcılık var ki garip bir şekline, gene bu yaz Bursa Müzesi'nde tesadüf ettim. Müzedeki tarihi heykeller alçılar, çamurlarla tamir edilmiş!

Heykelin burnu mu kırık? Al sana, alçıdan bir burun! Bacağı mı yok? Al sana, eskisinden âlâ, yepyeni bir bacak!

[Louvre] Müzesi'ne müjdeler olsun!

Venus de Milo'nun meşhur-u âlem kırık koluna çare bulundu. Hemen Bursa Müzesi'ne göndersin, kırık kolu tamir ettirsin!”

17 Şubat 1934 tarihinde yayımlanan **“Fırtınanın İlhamları”** başlıklı yazıda bir kar fırtınası üzerine yaşanan sıkıntılardan bahsedilerek memurların ilgisizliği eleştirilir. Vapur seferlerinde yaşanan aksaklık üzerine memurların da hakiki vaziyetten haberleri olmadığını belirten Mahmut Yesari, doğrusunu tahkik etme imkânının da bulunmadığını belirtir. İskele memurlarının bile vapurların çalışıp çalışmadığını bilmedikleri bu durumlarda, vapur idareleri ile deniz zabıtasının meseleyi halletmesi gerekmektedir. **“Bir Dert Karşısında”** (19 Şubat 1934) başlıklı yazıda “diplomalı ebeler”in yanlış tavsiyeleri üzerine sakat kalan, ölen insanlardan bahsedilerek bu durum eleştirilir. “Bu diplomalı ebeler bu hataları sürekli yapıyorlar mı? Yoksa diplomasız ebeler hâlâ çalışma imkânı mı bulabiliyorlar?” diye soran yazar her iki ihtimalin de korkunç olduğunu belirterek ilgili makamların bu konu ile ilgilenmeleri gerektiğini belirtir. **“Saygısızlığa Saygı”** (20 Şubat 1934) ise toplum içerisindeki saygısızlıklara ve bu saygısızlara saygı gösteren insanlara yönelik bir eleştiridir.

27 Şubat 1934 tarihinde yayımlanan **“Comte Jean Cenapları”** başlıklı yazı ise Arap ve Latin harfleri üzerinden yapılan eleştirileri içerir. Arap harfleri kullanıldığı zaman en çok şikâyet edilen durumun okumakta çekilen güçlük ve gülünç telaffuz yanlışlıkları olduğunu belirten yazar, Latin harfleri kullanılmaya başlanınca da bu güçlüğü önüne geçilemediğini belirtir. Eskiden polis kelimesi “pülis, pölis, pulis” okunabilirken artık polisin imlası tektir ve başka türlü okunmasına da imkân yoktur, fakat elinde gazete, kitap olduğu hâlde telaffuz yanlışları -Şoför: Şüfer, Şofor/Otel: Ütel/Tünel: Tonel vb.- devam etmektedir. Mahmut Yesari yazısını tanık olduğu bir telaffuz hatasını anlatarak noktalar:

“(…)

Fakat geçen gün, vapurda iki kişi konuşuyordu; kulağıma mütemadiyen (Kont Jan, Kont Jan) çalındı.

Birdenbire intikal edemedim, kendi kendime:

— (Kont Jan) da kim? Acaba, Avrupa siyasî mehafilinde mühim, yeni bir sima mı zuhur etti? Yoksa (Kont Jan) isminde bir kont mu şehrimize geldi? Hem gazeteci, muharrir olayım, hem de dünyadan haberim olmasın! Yazık... diyordum.

Neden sonra kafama dank dedi: Kontenjan!

Asaletlû Comte Jean cenapları; (kontenjan) cenapları imiş!”

“**Kendi Kusurlarımız**” (4 Mart 1934) yazısında belediye-vatandaş karşıtlığı üzerinden belediyeye suç atan vatandaşların kendi kusurlarını da görmeleri gerektiği meselesine değinilmiştir. 7 Mart 1934 tarihinde yayımlanan “**Operamız Olmalıdır**” başlıklı yazıda ise “opera eksikliği”ne değinilir. Yazar, İstanbul Belediye Başkanı’nın “opera ancak on sene sonra yapılacak bir iştir” demesi üzerine bu meselenin münakaşaya değer bir mesele olduğunu ifade eder. “Konservatuvar operet artisti yetiştirirse opera artisti yetiştiremez mi?” diye sonra Yesari, opera tesisinden maksadın bina olmadığını, şimdilik operanın manevî temelleri atılırsa bina yapılmıyaya kadar da operacıların yetişeceğini belirtir. On sene geç bir senedir, memleketin operaya ihtiyacı vardır, halka hakiki, temiz musiki zevki ancak operalarla aşılabilir.

Yazarın *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan son eleştiri yazısı 17 Mart 1934 tarihli “**Düşünülmeyenler**” yazısıdır. Bu yazı “esas problemler” üzerine bir çabalarının olmayışı sebebiyle Şehir Meclisi’ndeki kadın üyelere yönelik eleştirileri içerir. Kadınların binbir derdi, ıstırapı vardır, kadın üyelerin yapması gereken de hemşirelerinin yaralarını sarmaktır. Şehir Meclisi azalığını kabul etmekle üzerlerine aldıkları mesuliyet budur.

Mahmut Yesari, 29 Ağustos 1934 tarihinde *Yedigün* dergisinde yayımlanan “**Yesari Cevap Veriyor**” başlıklı yazısı ile *Tipi Dindi* isimli romanına “acıklı kocakarı masalı” diyen Nurullah Ataç’ın (1898-1957) eleştirilerine cevap verir. Yazar yazının başında “eğer sanatkârın yetişmesinde, sanat eserlerinin yazılmasında, tenkit ve münekkidin, zerre kadar tesiri olmuş olsaydı, sanat ve sanatkâr denilen şey vücut bulamazdı” diyerek münekkitlerin sanattaki güzelliği ve iyiliği öldürdüklerini belirtir. Yazar münekkitlere tahammül edememektedir, onları “parazit” olarak nitelendirir. Münekkitler “ruhlarındaki boşluğu doldurmak, sınırlarındaki bozukluğu yatıştırmak, kısırlıklarının acılarını giderebilmek için saldıracak av” aramaktadırlar. Yazarın “zavallı hastalar” olarak nitelediği bu münekkitlerin bir kısmı çabucak meşhur olmak istemektedir, bir kısmının ise kendilerini gösterecek bir hünerleri, marifetleri yoktur. Bu sebeple intikam almak hırsına sahiptirler. “Tenkidin, bizdeki manası, sadece, batırmak,

balçık sıvamaktır” diyen Mahmut Yesari, zamanında tiyatro münekkitleri ile de aynı problemleri yaşadığını belirtir. Yazar bunların hepsine “eyvallah!” demiştir, fakat Nurullah Ataç’ın soğukluklarına tahammül edememektedir. Eserlerini eleştiren Nurullah Ataç’a kendisinin ne yazdığını sorar:

“*Yedigün* muharriri ile konuşan Nurullah Ataç Bey, lâf arasında, benden ve benim eserlerimden de bahsediyor. Bahsetmenin de bir şekli vardır, değil mi? Hayır! *Tipi Dindi!* Acıklı kocakarı masalı!... *Su Sinekleri*, sakat, şöyle böyle!... Ötekileri, çöplüğe atmah!...

Hepsi âlâ, mükemmel! Yalnız, kendisi ne yazmış? Şimdiye kadar ortaya ne koymuş? Mesleği münekkitlik! Benim eserlerimi tamamı ile okumamıştır. Lisede hocadır, lise tahsili görmemiştir!”

Mahmut Yesari’nin yazısında aynı zamanda “bizde roman yok, hikâye yok” diyenleri de eleştirdiği görülür. Nurullah Ataç’ın *Yedigün*’de yayımlanan bir hikâyesini okuduğunu söyleyen yazar, bu hikâyenin, en baştan savma çiziktirdiği, imzasını atmaktan çekineceği bir hikâyeden çok daha aşağı ve adi olduğunu ifade eder. Mahmut Yesari yazısını Voltaire’in tenkit ve münekkitler hakkında söylediği bir söz ile noktalar: “Birkaç sinek ısırması, yürük atı yolundan alıkoymaz!”

Mahmut Yesari’nin eleştiri yazılarının bir kısmı *İstiklâl* gazetesinde yayımlanmıştır. 7 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan “**Tasfiye Zaman İşidir!**” başlıklı yazıda “tasfiye” konusu üzerinden edebiyattaki eski-yeni tartışması üzerinde durulur. Kemalist ihtilal “eski”nin yerine “yeni”yi koyabilmiştir, fakat bunu ancak çetin imtihanlarla, engellerle çatışarak başarmıştır. Yazara göre “hiçbir devirde, hiçbir yerde yeni, eskiyi kolaylıkla ‘lafla’ yıkamamıştır ve yıkamaz.” Yazar bu konu için Edebiyat-ı Cedidecileri örnek gösterir. Edebiyat-ı Cedideciler Muallim Naci taraftarları ile uğraşmışlardır. Fecr-i Âtîciler ise Edebiyat-ı Cedidecilere hücum etmişlerdir. Eğer yeniler eskileri beğenmiyor, “tasfiye” edilmesini istiyorlarsa bunu kendileri yapmalıdır. “Tasfiye” zaman işidir ve Mahmut Yesari, “tasfiye”yi, “tekâmül”ü gençlerden beklemektedir. “**Barometre**”¹⁷ (8 Ocak 1940) adlı yazıda ise İngilizlerin ve İskoçların geleneklerine bağlı milletler oldukları belirtilerek zamanın ihtiyaçlarını göz önünde tutmakla birlikte eskiye hürmet edilmesi gerektiği ifade edilir. 9 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan “**Unutulmak**” yazısında da Süleyman Nazif (1870-1927) üzerinden eski-yeni tartışmasına değinilmiştir. Mahmut Yesari, Süleyman Nazif’in ölüm yıl dönümünde gazetelerde, dergilerde tek bir satır dahi görülmemesini eleştirir. Genç nesil

¹⁷ “Barometre” başlığı altında yayımlanan bu yazıların birkaçında alt başlık açılmamıştır.

kendilerinin gölgede bırakılmalarını istememektedir, yaşlı nesil de gençlerin hürmet göstermediklerinden şikâyet etmektedir. Yazar, gençler tanınsa, yaşlılara hürmet gösterilse de değişen bir şey olmayacağını ifade eder. “Şöhret”, “kıymet”, “eser”, “hatıra” pek methedilecek şeyler değildir, çünkü kişi öldükten sonra, birkaç yıl geçmeden unutulup gidecektir.

10 Ocak 1940 tarihini taşıyan **“Tarihî Resimler”** başlıklı yazıda tarihi bilmeyen sanatçılar, ressamlar eleştirilir. Tarihini bilerek, tarihi tetkik ederek, tarihe uygun resimler yapmanın bir kusur, günah olamayacağı belirten yazar, yeniçerilerin külahlarını sadrazamların başlarına, padişahların kavuklarını kazaskerlerin başlarına geçiren ressamı eleştirir. Ressamlık bir marifettir, ama tarihi hem de kendi memleketinin tarihini bilmemek bir marifet değildir. Mahmut Yesari, **“Sonu Gelmeyen Maç”** (11 Ocak 1940) başlıklı yazısında ise bir önceki yazısına -“Tarihî Resimler”- gelen “tarihî resimlerden, ressamlarda şikâyet ediyorsunuz, tarihî tefrikalardan şikâyetçi değil misiniz?” şeklindeki eleştirilere cevap verir. “Resim” göze görünür, göze batar bir şeydir, fakat “yazı”yı okumak lazımdır. Gazete ve dergilerde tarihî tefrikalar o kadar çoktur ki insan hangisini takip edeceğini şaşırır. Eğer ressamlar tarihî yazılardan ilham alarak resimler ortaya koyuyorlarsa, yazarlar ve ressamlar sonu gelmeyen bir maç içerisinde demektir:

“Yazılardaki yanlışlıklar resimlerdeki yanlışlıkları, resimlerdeki yanlışlıklar da yazılardaki yanlışlıkları tutmuyorsa, tarihî tefrika muharrirleri ile tarihî tefrika ressamları yarışa çıkmışlar o hâlde.

Tarihî tefrikaların revaçta olmasını, bu noktadan makul buluyorum. Okuyucular, maç takip ediyorlar, demek!

Meraklı okuyucular bu maçın sonunu bildirseler de kimin şampiyon olduğunu anlasak!

Bu maçın sonu gelir mi? Ne münasebet!

Bu dünya tükenir, yalan tükenmez!”

“Traji-Komedi” (13 Ocak 1940) başlıklı yazı ise eski nesil-yeni nesil tartışmasına yönelik bir yazıdır. Fecr-i Âtûcilerin Edebiyat-ı Cedidecilere yaptıkları gibi gençlerin kendilerinden evvelki nesli, topyekûn inkâr etmeleri gülünçtür. Gençlerin böyle yüksekten atıp tutmaları doğru değildir, yeni, eskileşir, genç ihtiyaçlar. Senelerin yıpratamadığı iki şey vardır: Terbiye ve fazilet. 14 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan **“Parazitler...”** ise hakiki gençlik-miskin gençlik zıtlığı üzerine kurulmuş bir yazıdır. “Yıllardan beri, gazete ve dergilerin hikâye ve roman sütunlarına sifinmiş parazitler”

hakiki Türk gençliğini temsil etmemektedir. “Tasfiye” diye sızlananlar “miskinler”dir, hakiki Türk gençliği bağırmasın, okur, çalışsın.

“**Harp Kazazedeleri**” (17 Ocak 1940) savaşlar üzerinden yapılan bir eleştiriyi içerir. Fin-Rus Savaşı’nda Finler esir aldıkları Ruslara birer kazazede şefkati göstermişlerdir. Her savaştan yeni silah, tâbiye dersleri öğrenen milletler, Fin-Rus Savaşı’ndan da şefkat öğrenirlerse, bu insaniyet için büyük bir kazanım olur.

18 Ocak 1940 tarihini taşıyan “**Günün En Büyük Haberi**” başlıklı yazı gazetelerde yer alan gereksiz haberlere yönelik eleştirileri içerir. Mahmut Yesari, bir akşam gazetesinde “Tanınmış Bir Muganniye İsmi Değiştirdi” başlıklı bir haber görür. Gazetenin birinci sayfasında harp, zelzele, kış fırtınası, felaketzedelere yardım, edebî münakaşa gibi haberlerin yanında yer alan bu haberi “mühim bir hadise mi olmuş” düşüncesiyle okuyan yazar, muganniyenin isteği doğrultusunda isminin ve soy isminin değiştirildiğini öğrenir. “Öğrendiğimizde çok memnun, mahsus ve mütehassis olduk! diyelim de güneş şöhretlerine ve şöhretlere karşı gösterilen bu derin alakaya hürmetimizi göstermiş olalım!” diyerek alaycı bir üslupla yazısını sonlandırır. 20 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan “**Barometre**” yazıda yeniden eski-yeni münakaşasına değinildiği görülür. İki tarafın da dertlerini anlatamadıklarından şikâyet ettiklerini belirten yazar, bu duruma uygun bir fıkrayı yazısına alır:

“Fıkra meşhurdur: Yolcu dolu bir gemi, denizin ortasında fırtınaya tutulmuş. Serenler çatırdamağa, kaburgalar inlemeğe, gemi alabora olmağa başlamış!

Can kaydına düşen yolcular, göğe el açıp:

Ulu Tanrı... Allah... Yezdan!..

ilah. diye, dilleri ve dinlerince Tanrılarına yalvarmağa koyulmuşlar. Bir köşede büzülmüş oturan Bektaşî babası, bakmış bakmış, nihayet dayanamamış, o da göğe ellerini kaldırmış; niyaz etmiş:

— Batır, imanım, batır... Hiçbirisi, senin ismini bilmiyor!”

“**Halk Opereti**” (27 Ocak 1940) başlıklı yazıda bizdeki kumpanyalar ile İstanbul’a gelen yabancı kumpanyalar arasındaki farka değinilir. Her yaz İstanbul’a Yunanistan’dan “operet kumpanyaları” gelmektedir. Bu kumpanyalar İstanbul’a gelince Yunanistan kumpanyasız kalmamaktadır, çünkü Yunanistan’ın yüzlerce kumpanyası vardır. Bizde ise bir tek operet kumpanyası vardır ve akla hayale gelmez yokluklar içerisinde varlık göstermeye çalışmaktadır. Yunanistan, tiyatroya azami yardımda bulurken bizde operet çok himayesiz kalmıştır. İstanbul gibi büyük, medeni bir şehirde bir tek operetin bile yaşatılamaması acıdır. İstanbul Belediyesi için operetin yer kirası,

ışık ve ısınma ihtiyacını karşılamak belki büyük bir fedakârlık olacaktır, fakat “medeni hayır” için bu fedakârlık göze alınmalıdır.

28 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan “**Okuyan Gençlik**” başlıklı yazı yazarın gazetede rastladığı “Genç Şairler Gecesi” ilanına yöneliktir. Bu yazıda da genç şairler üzerinden eski-yeni münakaşasına değinilir. Dünyanın hiçbir yerinde ne böyle bir “yenilik-eskilik” davası vardır, ne de böyle genç şair bolluğu görülmüştür. Mahmut Yesari, bu genç şairlere şiir ile birlikte derslerini de okumalarını tavsiye eder. Bu durumun hem kendileri için hem de edebiyat ve memleket için daha faydalı olacağını ifade eder. “**Telâşa Lüzum Var Mı?**” (29 Ocak 1940) başlıklı yazıda da Servet-i Fünûn’un şu anki durumu üzerinden eski-yeni eleştirisi yapılmaktadır. *Servet-i Fünûn* dergisi harf devriminden sonra *Uyanış* olmuş, fakat daldığı ölü uykusundan uyanamamıştır. *Servet-i Fünûn* verimli yerdir, yeni nesil “köhneleşmiş kötü zevke karşı isyan bayrağını” orada açmıştır. Şimdiki gençler de eskilere bu dergi sayfalarında saldırmaktadırlar:

“Geçen nüshanın kapağında birçok “eski” isimler yazılmış, üstüne de koskoca bir “yeter!”le “fevt işareti” çekilmişti. Son nüshanın kapağında da yere serdiği kaba sanat burjuvasının koca göbeği üstünde oturan bir çocuk ve tepesinde şu kelime: “Tamam!”

Tamam olan ne? Kavga bitti mi?

Kaba sanat burjuvasını yere sermişler. Alâ! Demek ki zevklerimizde tasfiye başladı. Ve nitekim, ben, bu “salah”ı, “tasfiye âsarı”nı, nefsimde görmeğe başladım. *Servet-i Fünûn-Uyanış*’ın son nüshasının sayfalarını çevirirken “musaffa zevkim”le bakıyorum.

157’nci sayfada, “telakki meselesi”ne latife yollu dokunan bir yazı var. 149’uncu sayfada “Nail V. ve Sanat Telakkisi”, 153’üncü sayfada bir telakki daha: “Kadın Telakkisi”.

Sait Faik’in “eski” bir hikâyesi, Nail V.’in daha bitmemiş bir romanından bir parça.”

Mahmut Yesari, bu durumu “zorlu bir savaşa girmek” olarak nitelendirir. Eğer bu savaşa giriliyorsa yazılan yazılarda, çıkartılacak dergilerde, hazırlanacak broşürlerde daha dikkatli, titiz, uyanık olunmalıdır. “Eski bir hikâye”, “bitmemiş bir roman” ile değil; “yeni”, “tam” eserlerle ortaya çıkmak gerekir. Ancak böyle eskilere “tamam!” denilebilir. 31 Ocak 1940 tarihli “**Kültürlü Yazı Dili...**” başlıklı yazıda da “eskinin tasfiyesi” konusunun mesele olarak ele alındığı görülür. Gençlerin dergilerde, gazetelerde yayımladıkları birkaç yazıdan alıntı yapan Yesari, gençlerin yabancı kelimelerin imlalarını yazarken bazılarını Türkçe, bazılarını Fransızca yazdıklarını tespit eder. Yazar bu gençlerin “eskileri tasfiye” etmek yerine, bir parçacık da olsa kendi “dillerini tasfiye” etmeleri gerektiğini ifade eder.

“İşin Kolayı...” (2 Şubat 1940) başlık yazıda -“Okuyan Gençlik” başlıklı yazıda bahsedilen- bir gazetede rastladığı “Genç Şairler Gecesi” ilanında bahsedilen yeni şairlerin şiirlerine yönelik bir eleştiri dile getirilmiştir. “27 İkinci Kânun 1940 Cumartesi günü Eminönü Halkevi’nde yapılan “Genç Şairler” gecesi hatırası, on iki şairin kısa tercüme-i hâli ve ikişer şiiri olan broşür”ün nihayet eline geçtiğini belirten yazar, broşürde yer alan şairlerin zayıf olduklarını, hiçbirinde gençlik bulunmadığını ifade eder. Sayfalar arasında büyük kıymetlere rastlamadığını ifade eden Mahmut Yesari, bu genç şairlerin asıl mesleklerinde -muallim, doktor, memur vb.- başarılı olmalarını dileyerek yazısını sonlandırır.

3 Şubat 1940 tarihinde yayımlanan “Yaş ve Eser” isimli yazıda yeni-eski çatışmasının “yaş” bağlamında ele alındığı görülür. Yazara göre eski-yeni tartışması bir duraklama devri geçirmektedir. Gençlerin yazıları aracılığıyla “daha genciz, biraz bekleyin” demek istediklerini düşünen Mahmut Yesari, aklın yaşa bakmayacağını şu örneklerle açıklar:

“Akıl yaşa bakmaz. Tayyareci Lindbergh, 25 yaşında rekor kırmıştı. Meşhur siyasi Pitt, 24 yaşında İngiltere başvekili olmuştu. Mendelssohn, “Bir Yaz Gecesi Rüyası”nı bestelediği zaman 16 yaşında idi. Dâhî şair Chatterton, 18 yaşında iken bütün şiirlerini yazmış bulunuyordu. Riyâziyundan Galois 20 yaşında iken meşhur olmuştu. Jane Austen, 21 yaşında, en mükemmel romanlarını yazmıştı.

Shelley, 30 yaşında *Mecmua-i Eşâr*’ını bitirmişti. Schubert, otuz yaşında “son senfonileri”ni besteleyip bitirmişti.

André Chénier, Danton otuz iki, Bizet, Byron 36 yaşında meşhur olmuşlardı.”

Bu işin “yaş” ile alakalı değil, “değer” ile alakalı olduğunu belirten yazar, “yaygaraya değmez” diyerek eleştirisini sonlandırır.

“Temsili Konserler” (7 Şubat 1940) musikideki modernizm anlayışına yönelik bir eleştiridir. Bir bestekârın revüsünden söz edilen yazıda, Kerem ile Aslı’nın modernleştirilmeye çalışılmasından bahsedilir. Reklamlarda gördüğü resimlerde Aslı’nın elindeki değneğin modernleşmeye mi işaret ettiğini soran yazar, Kerem ile Aslı’nın ayakları dibindeki “çıplak göbekli iki dansöz”ün de “zamane köçekleri!” olarak ifade edildiğini belirtir.

11 Şubat 1940 tarihinde yayımlanan “İrsî Bir Hastalık” başlıklı yazı ise - memurların vazifelerine geç gelip erken çıkmaları sebebiyle- memurluğa yönelik bir eleştiridir. Kütüphaneler müdürünün “memurların vazifelerine geç gelip erken gittikleri” tespitinin Kristof Kolomb’un Amerika’yı keşfi kadar eski olduğunu söyleyen

yazar, bu durumun ırsî bir hastalık olduğunu belirtir. Eğer ortada bir suç varsa, bu suçun kökü mazidedir. Yeni nesiller “terbiye” ile yetiştirilmelidir.

Yazarın *İstiklal* gazetesinde yayımladığı son eleştiri yazısı **“Adaletle Teslim Edilemeyen Dolandırıcılar”** (12 Şubat 1940) başlıklı, para hırsının eleştirildiği bir yazıdır. Fransız frangı bizim paramızla 3 kuruşa karşılık geliyordur, fakat bir franklık gazete ve mecmualar dokuz, on, on bir kuruşa satılmaktadır. Mahmut Yesari “rezilane dolandırıcılık” olarak nitelediği bu durumun ticaretteki asıl isminin ne olduğunu bilmediğini, fakat her gün aldığı yabancı gazete ve mecmualar sebebiyle dolandırıldığını bildiğini ifade eder.

Yeni Mecmua’da yayımlanan **“Roman Yazıyoruz!..”** (27 Eylül 1940) başlıklı yazı “romanınızı getirin karıştıralım” diyen patrona, Mahmut Yesari’nin patronun kendi eseri üzerinden eleştirisini içerir. Mahmut Yesari, roman istemenin çeşitleri olduğunu belirtir. Bazen patronlar eve muharrirleri göndererek roman isterler ya da doğrudan patronlar “okurları cezbedecek, cazip bir roman yazınız” diyerek kendileri isterler. “Getirin bir iki defter karıştıralım” diyen bir patronun bu sözleri yazarı kızdırır ve Mahmut Yesari patronun yazdığı romandan alıntılar ile onu eleştirir:

“... revolverini elini aldı. Ucunu şakağına dayadı.”

Yazıcının silâhtan haberi yok. Revolverin ucuna “namlu” derler.

“İki günden beri kendisini için için sarsan buhranlar, acılar, işkenceler bir an içinde birdenbire kesilecek, duracaktı.”

Sekizinci sınıfta bu cümleyi yazan çocuğu, sınıftan döndürürler.

“Kendisini için için sarsan buhranlar, acılar!” Buhranların, acıların dışa vuranları da var mıdır? Evet, bazı hastalar, çırpınır, bağırlar, ağlarlar, kendilerini yerden yere vururlar. Acaba, muharrir bu çeşit “buhranlar, acılar” çekmediğini mi anlatmak istiyor? Peki? “İçin için çekilen işkence” nasıl olur?

Fazla durmağa gelmez. **“Bir an içinde, birdenbire”**. Gelin de işin içinden çıkın.

Aldı Kerem, bakalım, ne söyledi: **“Anesteziiden geçirilmiş, uyuşturulmuş bir hasta gibi idi.”** Yani, iki defa mı uyumuş?

(...)

“Arkadan herkes ölümüne ne sebep arayacaktı?”

“Parmak tetiğe dokunmak üzere iken, (.....) nin gözü bir resimle karşılaştı. Birkaç sene evvel ihtiyat zabıtlığı yaparken çıkarttığı resim... Birdenbire silkindi.”

Bu cümlelerin, hangisini düzelteyim? Fakat şu, “birdenbire silkindi.” pek parlak. Teenni ile silkinmek olur mu?

Benim romanımı okuyacak ve hüküm verecek olan da bu satırları yazan kahraman!”

Bu satırları yazan patronun kendisine “romanınızı getirin karıştıralım” demesini küstahlık olarak değerlendiren Mahmut Yesari, bu küstahlığı sermaye şımarıklığı ile açıklar. Fakat yazar sırtını açlığa vermiştir, sermaye onu yenemez.

1 Ekim 1943 tarihinde *Büyük Doğu*’da yayımlanan “**Ayyaşlık Faciamız**” başlıklı yazıda “içki” mevzuuna değinildiği görülür. Şuurun sadece insanlara özgü bir vergi olduğunu belirten yazar, içkinin şuura düşman olduğunu söyler. Örnekler üzerinden memlekette içki içmenin daima bir kabahat mazereti olarak ileri sürülmesi eleştirilir. İçkiye ağır vergiler koymanın da bir önlem olamayacağını belirten yazar, bu durumun ruhî ve içtimaî bir dava olduğunu savunur. İçki ortadan kaldırılamıyorsa, içki içmenin sebepleri ortadan kaldırılmalıdır. Bunun için de profesörler, doktorlar, idare adamları, herkes seferber olmalıdır. Aynı dergide yayımlanan “**Üslûp Muamması**” (5 Kasım 1943) başlıklı yazıda ise Fuzûlî (ö. 1556), Nedîm (ö. 1730), Yahya Kemal (1884-1958), Ahmet Hâşim (1887-1933) gibi isimler üzerinden üslup eleştirisi yapılır. Üslubu inkâr etmenin, insanı inkâr etmek olacağını söyleyen Mahmut Yesari, her muharririn - kaçınılmaz olarak- bir üslubu olduğunu belirtir. Fakat fikirler, mevzular karşısında yazarın üslubu da değişecektir. Ahmet Hâşim hem şiirde hem de nesirde ayrı ayrı üsluplara sahiptir, *Araba Sevdası*’nı yazan Recâizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ile *Zemzeme* şairi ayrı kişilerdir. Türkçenin ilk mizahî romanının *Araba Sevdası* olduğunu belirten Yesari, “eğer devrin icâbatından olan ağdalı yazış tarzına da sapmayıp konuştuğu gibi yazsaymış üstat Ekrem hakikaten “üstat” olacakmış” der. Fıkra, hikâye, roman, hatıra vb. başka başka üsluplarla yazılmak zorundadır, bununla birlikte bir hikâyeci de her hikâyesini aynı üslup ile yazamaz. Mevzu, üslubu yener ve üslup yenilince muharrir de yenilmiş olur. Bizde üslupçu yetişmemesini “lisan istihaleleri”ne bağlayan yazar, bu durumdan reklam ve arkadaşlık ilişkileri güdülerek yazılan tenkitlerin de sorumlu olduğunu belirtir. Artık dil son istihalesini geçirmiştir, gelecek nesillerden üslup muammasını halletmeleri beklenmektedir.

Mahmut Yesari’nin eleştiri üzerine yazdığı yazılarının sonuncusunu 1 Kasım 1944 tarihinde *Perde-Sahne*¹⁸’de yayımladığı “**Bilgisiz Münekkitler**” başlıklı yazı oluşturur. Bu yazıda taraf tutmaları, tiyatro bilgisinden yoksun olmaları gibi sebeplerle tiyatro münekkitlerinin eleştirildiği görülür. Bizde, tiyatro muharrirlerinden çok münekkit olduğunu söyleyerek söze başlayan Mahmut Yesari, tenkitlerin yüzde doksan

¹⁸ İlk sayısı 1 Nisan 1941 tarihinde yayımlanan ve 56. sayı ile yayım hayatı sonlanan aylık dergi.

dokuzun tenkit kelimesinin ifade ettiği manadan uzak olduğunu belirtir. Bir iki istisna dışında geriye kalanlar tiyatroyu Manakyan’dan, Tuluat’tan ve Dârûlbedâyi ile Şehir Tiyatrosu’ndan tanı mışlardır. Mûnekkit geçinenlerin en büyük problemi sadece tiyatro seyretmekle kalmalarıdır, oysaki tiyatro seyretmek kadar okumak da gerekir. Şehir Tiyatrosu’nda telif eserlerden çok adapte eserler temsil edilir. Mûnekkitlerin yabancı dil bilmemeleri de adapte eserlerle orijinallerini karşılaştırmalarını engellemektedir, bu da sadece gördükleri üzerine yorum yapmalarına sebep olur:

“Te’lif edil miş eser, mücerret bir mahsuldür. Adapteler böyle değildir. Onların orijinalleri vardır. Adapteleri tenkit ederken asıllarıyla mukayese etmek lâzımdır. Fakat mûnekkitlerimiz asıllarını okumadıkları, bilmedikleri için sadece gördükleri üzerine hüküm yürütmektedirler.

Bu, sakattır. Bu sakat yolda verilecek hükümler boştur. Bence, adapteleri, asıllarıyla karşılaştırarak tenkit etmelidir. Adapte eden, aslın nelerini değiştirmiş, aynen mi almış, kesmiş, kırpı mı? Yoksa kendinden bir şeyler koymuş mu, vakada, tiplerde ne gibi değişiklikler var? Bunları açığa vurmalıdır.

Tenkitlerin bir tekinde, bu noktanın ele alındığını görmedim. Tenkitlerde, sadece adapte bahis mevzuudur, aslı kale alınmaz. Hâlbuki mukayese, adaptenin kıymet ve kuvvetini ortaya koyar.”

Yazar kendisinin, tiyatro oyuncular ı ve oyun yazarları İbnürrefik Ahmet Nuri’nin (1874-1935) ve İsmail Galip’in (1894-1974) yazdığı adapteleri ele alarak bu duruma örnekler verir. Eserin aslı üç perde iken adaptede iki perde yapılabilir, bu ciddi bir değişikliktir ve mûnekkit eseri tenkit ederken bunu belirtmelidir. Adapte eserler, telifler kadar zordur. Bunların hakkı verilmezse, sanat ilerlemez. “Ulu orta tenkitler”in asıl fenalığı işte buradadır.

C. Eser İnceleme-Tanıtım

Mahmut Yesari, *Yeni Mecmua*’da iki film için tanıtım-inceleme yazıları yazmıştır. Birinci yazı Mahmut Yesari’nin adapte bir eserinden uyarlanan *Akasya Palas* filmi üzerinedir. 15 Ağustos 1940 tarihinde “*Akasya Palas*” başlığı altında yayımlanan bu yazıda filmin nasıl ortaya çıktığından bahsedilir. Yesari, Muhsin Ertuğrul (1892-1979) için Georges Feydeau’nun *La Puce à l’oreille* adındaki vodvilini adapte etmiştir. Yazar vodvilin ikinci perdesini -bizim sahnemize uygun olmadığı için- baştan başa kendisi yazmıştır. Bu sebeple Mahmut Yesari, vodvilin birinci ve üçüncü perdelerinin Feydeau’na, ikinci perdenin ise kendisine ait olduğunu belirtir. Piyes *1+1=1* adı ile Muhsin Ertuğrul’a teslim edilir. Yazıda kısaca mevzudan bahsedilir ve vodvillerde esas vakalar ile ara vakaların oldukça karışık olması sebebiyle, vakayı bütün teferruatı ile anlatmanın mümkün olmadığı belirtilir. Aradan yıllar geçer ve Muhsin Ertuğrul

1+1=1'i hatırlar. *Akasya Palas* adı altında çekilen film, bu vodvile dayanmaktadır. Kendisinin ne kadar başarılı olduğunu bilmediğini söyleyen Yesari, filmde oynayan oyuncuların ismini sayar ve onların başarılı olduklarını söyleyerek yazısını sonlandırır.

Yeni Mecmua'da yayımlanan bir diğer yazı "**Münir Nurettin'in Yeni Filmi: Kahveci Güzeli**" (20 Eylül 1940) başlığını taşır. Yazar, yazısına "tiyatro" ve "sinema" arasındaki farka değinerek başlar. Söz konusu piyes ise artistler ne oynadıklarını bilirler ve ona göre hazırlanırlar. Filmde ise böyle bir şey yoktur, rolü olan artistler sadece kendi rollerini bilirler. Bu sebeple Mahmut Yesari sadece birkaç sahnesini gördüğü *Kahveci Güzeli*'nin mevzuunu ancak sorarak öğrenmiştir. Yesari, film hakkında konuşmak için Tepebaşı Tiyatrosu'na uğrayarak Muhsin Ertuğrul ile görüşür. Filmin konusunun Binbir Gece Masalları'ndan geldiğini öğrenir ve yazıda kısaca filmin konusundan bahseder. Mahmut Yesari'ye göre filmin Maltepe-Başıbüyük'teki Süreyya Paşa Çiftliği'nde çekilen pitoresk kısımları Avrupa filmleri ile rekabet edecek niteliktedir. Mevzu orijinaldir, Binbir Gece Masalları'nın bütün hususiyetleri ile bilindiği bir muhitte çekilmesi de filmi yabancı filmlerden ayırmaktadır. Bu sebeple Mahmut Yesari, *Kahveci Güzeli*'nin yerli filmlerin en başarılılarından biri olacağını düşünür.

Mahmut Yesari'nin son eser tanıtımı kendi eseri üzerinedir. *Perde-Sahne*'de 1 Şubat 1945 tarihinde yayımlanan yazı "**Serseri**" başlığını taşır, metinde yazar tiyatro eseri olan *Serseri* ile ilgili bilgi verir. İntihaller, tevarütler bir kenara bırakılırsa bütün sahne eserleri birbirine benzemektedir:

"İntihalleri, tevarütleri bir yana bırakırsak, bütün sahne eserleri, az çok birbirlerine benzerler. Sahnede değişmeyen, elenmeyen mevzu, fikir, tez, hırs, heyecan, yükseklik, alçaklık, vaka beşerî hisler kalmamıştır. Sahnelerde gördüğümüz eserlerin hepsi, aynı çerçeve içindedir.

Melodramlar, klasiklerin bayağılaşmasıdır. Melodramlarda, cani cezasız kalmaz, adalet-i ilâhiye tecelli eder. "Émile Zola", bunun aksini iddia etmiş, her zaman adalet-i ilâhiyenin tecelli etmediğini, insanların vicdan azabı ile kendi cezalarını kendileri verdiklerini göstermek için *Thérèse Raquin*'i yazmıştır.

Tarihteki kahramanlıklar, ihanetler, istilalar, panikler, hepsi sahnede gösterilmiştir. Aynı vakayı, birkaç muharririn yazdığı da olmuştur."

Mazisi iki bin seneden fazla olan tiyatroda, asırların kurduğu bir mevzu çemberi vardır ve bu mevzu çemberi dışında eser yazılamamıştır. Tiyatro yazarlarını korkutan da bu duruma aykırı düşmektir. Mahmut Yesari, *Sürtük* ile bu çemberi kırdığını ifade eder. Bu piyes başladığı yerde biter, bittiği yerde de başlar. *Serseri*'nin teması da *Sürtük* ile

aynıdır. “Sürtük”ü kaldırırma atan cemiyet, kendi yaşayışlarına uymayanlara da “serseri” der. “Cemiyet ‘muntazam insan’a hayat hakkı veriyor, ‘gayri muntazam insanlar’ı istismar ediyor” diyen Mahmut Yesari, *Serseri*’de “serseriler”in muntazam insanların istismar ettiği zavallılar olduğunu belirtir. Cemiyet, *Serseri* piyesinde büyük rol oynar, böylece “mevzu çemberi” kırılmış olur, fakat tiyatrodan da romanda da bu çemberi kırmaktan hâlâ çok korkmaktadırlar:

“(…) Hemen bütün romanlarda bir kadın, bir erkek kahraman vardır. Mevzu, bütün ağırlığı ile onlara yüklenir. Yaşadıkları cemiyet, muhit, ikinci planda kalır. Hâlbuki, bazen birkaç kadının, birkaç erkeğin bir araya gelmeleri ile tahaddüs eden vakalar, maceralar vardır. Onlar, tek başlarına hareket edemezler. Cemiyetin, muhitin tesiri altında, kurulu bir makine gibi konuşur, düşünür, gezer, yürür, yaşarlar. Eğer bu kadın ve erkeklerden bir ikisini ele alarak o mevzuu yaşatmak istesiniz, mevzu kuvvetini kaybeder ve mevzuda anlatmak istediğiniz “ana fikir” felce uğrar.

Birçok romancılar da teamüle aykırı düştüğü için, bu yola sapmaktan korkar ve çekinirler ve asırlardan beri yazıla gelen aynı yeknesak, muttarit ahengi muhafaza etmeleri de bu yüzdendir.”

Serseri ve *Sürtük* bobin tarzında yazılmış eserlerdir. Yazar başarı olmuş mudur, halk tarafından yargılanacak mıdır? Bu soruların cevabını münekkittler değil, halk verecektir.

D. Tiyatro

Telif ve adapte tiyatro eserleri yazan Mahmut Yesari, tiyatro üzerine görüşlerini de yayımladığı yazılar ile dile getirir. Bu yazılar *Hayat Mecmuası*¹⁹, *Yedigün*, *Yarım Ay*, *Yeni Türk Mecmuası*²⁰ ve *Perde-Sahne* isimli dergilerde yayımlanır.

Yazarın, 15 Ağustos 1929 tarihinde *Hayat Mecmuası*’nda tiyatro ile ilgili iki adet yazısı yayımlanır. “**Tiyatroda Yenilik**” başlığını taşıyan ilk yazıda savaşların tiyatro üzerindeki etkisinden bahsedilerek yeni tiyatro eserleri hakkında bilgi verilir. Savaş, hayat üzerinde olduğu kadar edebiyat üzerinde de etkili olmuştur. Savaşın sonra Almanya ve Fransa’da yayımlanan romanların ve tiyatroların dörtte üçü savaşın ortaya çıkardığı mevzular üzerinedir. Mahmut Yesari, 20. yüzyılın tiyatro eserlerinin “eşhası tanımak, bir aşkın heyecan ve elemeleri etrafında vakayı yaratmak veyahut çok karışık olan gülünç bir mevzuu, ümit edilmeyen bir neticeye raptetmekten” ibaret olduğunu belirtir. Buna karşılık, o günün tiyatro eserleri bu konulardan uzak kalarak ve “eserin önünü anlatmak için manasız mukaddimelere, mevzularla alakası olmayan eşhasa

¹⁹ 2 Aralık 1926-30 Aralık 1929 tarihleri arasında yayımlanan haftalık dergi.

²⁰ 1932-1943 yılların arasında yayımlanan aylık dergi.

sahnede yer vermeyerek” hakiki sanatı meydana getirmektedir. Edebiyat ve resimde görülen fütürizm ve sürrealizm tiyatrodaki kendisini göstermektedir. Yesari, bu başlangıcın güzel sonuçlar doğuracağını belirterek yazısını sonlandırır.

Hayat Mecmuası’nda yayımlanan ikinci yazı **“Tiyatromuzun Karakteri”** başlığını taşır. Mahmut Yesari bu yazısında Karagöz ve Hacivat hakkında bilgi vererek “millî tiyatromuz neden yok?” sorusuna cevap vermeye çalışır. Avrupa’da var olan tiyatro temeli bizde yoktur, bizdeki “temaşa sanatı”nın mazisi ancak yarım asırdır. Fakat temaşa sanatı, bu yarım asır içerisinde -siyasi entrikalar, zamanın içtimai telakkileri, yobazlık vs. gibi sebeplerle- sürekli varlık gösterememiştir. Türklerde temaşa zevkinin Karagöz ve Orta Oyunu ile birlikte “nüve” hâlinde kaldığını belirten yazar, Karagöz ile ilgili iki iddia üzerinde durur: Karagöz oyununun Araplardan veya başka bir şark milletinden alınmış olduğu iddiası ve Karagöz ve Hacivat’ın hakikatte mevcut oldukları iddiası. Mahmut Yesari, birinci iddianın şekle ait olup, “ihtira ve icat meziyetini Türklere bırakmamak, vermemek maksadı” ile ortaya atıldığını belirtirken, ikinci iddianın birincisi kadar dikkate şayan olmadığını belirtir. Karagöz halk, Hacivat Osmanlı’dır:

“Karagöz, halk; Hacivat da Osmanlıdır. Hacivat, yani Osmanlı, asırlarca Karagöz’e, yani halka hep anlamadığı dilden ve kendisinin de basmakalıp öğrene geldiği melez bir lisandan müstalah sözler söylemiş, lügat paralamıştır. Fakat Karagöz, yani halk, onunla mütemadiyen alay etmiştir. Asıl şayan-ı hayret olan şey, bu alayın farkına varılmamasıdır.

Hacivat, Karagöz’ün cehaletine kızar, dilini düzeltmesini ister, lâkin Karagöz vurdum duymazdır. İstihzanın inceliğine bakınız ki asıl vurdum duymaz olan Hacivat’tır. Bu noktayı Osmanlı anlayamamış, kendi Hacivatlığına asırlarca kakkahadan kırılmıştır.”

Karagöz zamanın, devirlerin nükte ve zarafetlerini kavrayacak kuvvetli sanatkârların eline geçmemiştir. Yesari, Karagöz’ün tiyatro için bir temel taşı hizmeti görememesini bu duruma bağlamaktadır.

Yedigün dergisinde yayımlanan **“Bir Başlangıç Bir Dilek”** (28 Kasım 1934) başlıklı yazıda ise konservatuvar ile ilgili bilgiler verildiği görülür. Konservatuvarın o güne dek ne çeşit ustalar yetiştirdiğini bilmediğini belirten Mahmut Yesari, konservatuvarın “ezgili oyun çıkırını açan ve bu çıkırda epey ilerleyen” Şehir Tiyatrosu’na destek olması gerektiğini ifade eder. Konservatuvarın ağır ezgili oyunları deneyeceğinin söylenmesi umut verici bir başlangıçtır, fakat ezgili, hele ağır ezgili oyunlar sözlü oyunlara benzemez. Bu sebeple yeni yetişen genç tiyatro sanatçılarının heveslerini, umutlarını kırmamak için ağır ezgili oyunları denemeden önce onları

beslemeli, eğitmelidir. Mahmut Yesari, sevinçle karşıladığı bu başlangıç için yazdığı candan dilekler sebebiyle kendisine gücenilmeyeceğini ifade ederek yazısını noktalar.

Mahmut Yesari, 15 Ağustos 1938 tarihinde *Yarım Ay*'da yayımlanan **“Tevekkelin Gemisi Batmaz”** başlıklı yazısında tiyatrocular arasında geçen konuşmaları okuyuculara aktarır. Yaz gelince, şehrin ne kadar yazlık tiyatrosu varsa semt semt dolaşarak hemen hepsinde temsiller veren bu tiyatrocuların işleri, oynadıkları mühim rollerden ziyade talih ve tesadüfe bağlıdır. Havanın yağmurlu olması ihtimaline rağmen neşelerinden hiçbir şey kaybetmeyen tiyatrocular, hava şartları sebebiyle iş yapamadıkları için sinirlenip işi bırakma tehditleri savursalar da yarın işlerine dünden daha canla başla sarılacaklardır.

Yeni Türk Mecmuası'nda yayımlanan **“Türk Sahnesinde Kadın Sanatkârları”** (Mart 1943) başlıklı yazıda kadın tiyatro sanatçıları konu edilir. Tiyatro ve sinema oyuncusu Neyyire Ertuğrul'un (1902-1943) ölümü ile sahnede yarattığı boşluğun kolay kolay doldurulamayacağını belirten yazar, Türk kadının sahneye çıkışının uzun yılların mirası olmadığını söyler. Uzun yıllar tiyatro sahnesinde yer alan kadın sanatkârlar Ermeni kadınlar olmuştur. Sahnede Türkçe konuşulsa da bu dil Türkçe olmaktan bir hayli uzaktır. Tiyatro oyuncusu ve yönetmeni Mardiros Manakyan'ın (1839-1920) dönemine yetişmiş olan yazar, Manakyan'ın yetiştirdiği artistler içerisinde neden bir yüksek sanatkâr yetişemediğini sorar ve bu durumu sahnede “janr” bulunmamasına bağlar. Annesi ve babasının izinden gidip Manakyan topluluğunun oyuncularından biri olan Eliza Binemeciyan'ın (1890-1981) sahnede tutunamaması da anne ve babasından aldığı “melodram çeşnisi”ne bağlanır. Türk kadının sahneye çıkması ile Binemeciyan'ın yıldızının söndüğünü ifade eden Mahmut Yesari, sahneye çıkan ilk Türk kadını Afife Jale'den (1902-1941), tiyatro ve sinema oyuncularını Bedia Muvahhit'ten (1897-1994) ve Neyyire Ertuğrul'dan bahseder. Bütün yüksek artistler gibi Neyyire Ertuğrul da aldığı rollerinin dışına çıkmadan sadakatle oynamıştır. Genç rolde genç, ihtiyar rolde ihtiyar, şık rolde şık, partial rolde partial olan Neyyire Ertuğrul, yetiştiğine inanarak ihmal yoluna sapanlardan olmamıştır. Mahmut Yesari, Türk sahnesinin muhakkak birçok Neyyireler göreceğini, fakat bunun için uzun yıllar bekleneceğini belirterek yazısını sonlandırır.

Mahmut Yesari'nin tiyatro ile ilgili son iki yazısı *Perde-Sahne*'de yayımlanmıştır. 1 Aralık 1943 tarihini taşıyan ilk yazı **“Tuluatçılar”**dır. Yazar, bu yazısında “her türlü yoksulluğa, sefalet, açlığa, mahrumiyete, sürünmeye katlanan,

fakat sanatı bırakmayan” tuluatçılardan bahseder. Sanat aşkı uğruna rahatını, refahını hatta sevgilisini terk eden tuluatçı için kahve peykelerinde sabahlamakla kuş tüyü şiltelerde yatmak aynı şeydir. Yesari, onlardaki sanat aşkının alelade bir sevgi değil, bir iptila olduğunu söyler. Yazar, sanattan çekilip sekiz senedir memurluk yapan, bir kumpanyaya çağrılınca tekrar tuluata başlayan bir dostunu, “ebedî aşk” vadettiği sevgilisini bir turne teklifi karşısında terk eden tuluat artisti bir kadını örnek vererek bu bağlılığı ifade eder. Yesari, reklamlara “bu gece komik rolünü, bizzat Mahmut Yesari oynayacaktır” cümlesini ilave ederek hem kendisini hem de eserlerini kepaze etmelerine rağmen tuluatçılara sempati beslediğini belirtir.

Mahmut Yesari’nin tiyatro tarihi hakkında bilgi verdiği “**Tuluat ve Tuluatçılar**” başlıklı son yazısı 1 Mayıs 1944 tarihinde yayımlanır. Karagöz, Orta Oyunu ve Güllü Agop’tan bahseden yazar, ilk tuluat sahnesinin Saraçhane’de bir süpürgeci dükkânının yerinde kurulduğunu belirtir. *Vatan yahut Siliste* hadisesi ile - Namık Kemal’in tiyatro eseri olan *Vatan yahut Siliste* ilk olarak Gedikpaşa Tiyatrosu’nda sergilenir. Tiyatro sergilendikten sonra halk sokağa dökülür, bu durum 5-6 gün boyunca devam edince devlet duruma el koyar.- Gedikpaşa Tiyatrosu kapanınca meydan tuluatçılara kalmıştır. Tuluat, hemen hemen eski Çin tiyatrosunun aynısıdır. Mahmut Yesari, Abdülhamit’in Osmanlı tuluat sanatçısı Abdi’nin şöhretinden kuşkulanıp, onu saraydaki hususi sahnesine almasıyla sanata balta vurduğunu, fakat sahneye hizmet ettiğini belirtir. Tuluatın sahne teşkilatından, senaryolarından bahseden yazar, tuluatın bir zekâ oyunu olduğunu söyleyerek yazısını sonlandırır.

II. İNSANLAR

Mahmut Yesari’nin gazete ve dergilerde dostlarını, sosyal yaşantısından tanıdığı isimleri anmak için onlar hakkında yazılar yazdığı görülür. Bu yazılar *Perşembe*²¹, *Cumhuriyet*, *Türk Tiyatrosu*²², *Modern Türkiye Mecmuası*²³, *İstiklâl* isimli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

²¹ 1935-36 yıllarını arasında yayımlanan haftalık dergi.

²² İlk sayısı 15 Şubat 1930 tarihinde yayımlanan, Ekim 2013’te yayım hayatına veda eden 83 yıllık dergi.

²³ 1953-59 yılları arasında yayımlanan dergi.

A. Arkadaş Çevresi

a. Garson Yani

“Paydos” (25 Haziran 1938) başlıklı yazı *Modern Türkiye Mecmuası*’nda yayımlanmıştır. Bu yazıda Mahmut Yesari’nin okurlara “garson Yani”yi tanıttığı görülür. Eski adıyla Babıâli Caddesi, yeni adıyla Ankara Caddesi her yerde ve her şeyde olduğu gibi gün geçtikçe değişmektedir, fakat bu değişiklik kötü yöndedir. Ankara Caddesi birçok eski hususiyetini kaybetmektedir, gazinolar artık gazetecilerin toplanma yeri olmaktan çıkmıştır, gazetecilerin buluştukları kıraathaneler kapanmaktadır. Ankara Caddesi, eski aşına simaları bir bir kaybetmektedir, bu aşına simalardan biri de Garson Yani’dır. Ştaynbruğ Gazinosu’nun bu emekli garsonu hayatını kaybetmiştir. Mahmut Yesari, okura Yani’yi tanıtır:

“Garson Yani, sevimli bir adamdı. Gazinoya gelen müşterilerin hemen hepsini tanırdı. Bir garson için, bu, bir meziyettir. Fakat Yani’nin garsonluktaki istidat ve kabiliyeti bununla kalmıyordu. O, müşterilerin huylarını, zevklerini, isteklerini, en ince hususiyetlere kadar bilirdi.

Yani’nin baktığı masalardan birine oturan bir müşterinin küçük bir şikâyetle bulunmasına imkân kalmazdı. Yani, o müşterinin içeceği rakının cinsini, miktarını; yiyeceği mezeleri bildiği ve unutmadığı için, emir beklemeden büfeye hazırlatır, masayı kurardı.

Yani, içkiyi biraz severdi. Gündüzleri ara sıra, lakin akşamları mutlaka, büfenin bir kenarına vakit vakit çekilerek, gizliden çekştirirdi. Eli ile ağzını kurular ve meze almazdı. Onun bir kere bile sendelediğini, dilinin dolaştığını görmedim. Ne kadar içse, yine hep aynı nezaket, aynı dikkat ve aynı güler yüzle hizmet eder, hiç falso etmezdi.”

Kırk beş senelik mesleğinde bir kere bile izin almadığı öğrenilen Yani, bir gün ne olduysa izin alıp eve gider. Garson Yani izinli gittiği gün evinde hayatını kaybeder. Her şeyin bir paydos zamanı olduğunu söyleyen Mahmut Yesari bir fıkra anlatır: Ölüm döşeğindeki bir ırgatbaşı kendini hâlâ yapı yerinde zannetmektedir, yanında bulunanlardan biri ırgatbaşının kulağına “paydos!” diye bağırır ve bunun üzerine ırgatbaşı kelime-i şehadet getirerek hayatını kaybeder. Mahmut Yesari de “acaba garson Yani de kulaklarında böyle bir “paydos!” duymuş mudur?” sorusu ile yazısını bitirir.

b. M. Agâh

İlk yazı “Bir Gün Erken Çıkalım” (19 Mart 1935) başlığı altında *Perşembe* dergisinde yayımlanır. Yazı, uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapmış, aynı zamanda Mahmut Yesari’nin dostu olan Mehmet Agâh (?-1932) üzerinedir. Evine hırsız girmesi sebebiyle elbisesizlikten her gün resmî giyinişi, matbaada Mehmet Agâh’a “Patagonya Sefiri” denilmesine yol açmıştır. Akşam olunca

matbaadan bir an önce çıkmak istediği için arkadaşlarına “kısa kes be, bir gün erken çıkalım” diyen M. Agâh, bir gün Mahmut Yesari ile birlikte erken çıkmayı başarır.

Her gün, her yer kapandıktan sonra matbaadan çıktıkları için nereye gideceklerini bilemeseler de en sonunda bir gazinoya girmeye karar verirler. Tıklım tıklım dolu olan gazinoda güç bela bir masa bulurlar, fakat garsonlar onların yanına uğramaz. Bir hayli zaman bekledikten sonra garson gelse de -menüde bulunmadığı için- istedikleri siparişi veremezler. Bu durum Agâh’ı çok sinirlendirir, bastonuna tutunarak kalkar ve “akşamları, matbaadan yine geç çıkalım, erkencilik bize göre değil” der.

M. Agâh ile ilgili başka bir yazı 31 Mayıs 1935 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde “**Matbuatın Meçhul Askeri**” başlığıyla yayımlanır. Bu yazının daha çok - 3 yıl önce hayatını kaybeden- M. Agâh için bir anma yazısı olduğu söylenebilir. Mahmut Yesari dostunun gazeteciliğine değinir. Yirmi küsur sene gazetecilik yapan M. Agâh, hiçbir zaman şöhret düşünmemiş mütevazı bir insandır:

“Dört kere üç buçuk satır yazı yazarların, imzalarını tanıtmak, meşhur olmak için çırpındıkları bir devirde, Agâh’ın gösterdiği mahviyet, istiğna ve feragat onun mesleğini içten severliğini ve mesleğe içten bağlanmış olduğunu gösterir.

İsminin etrafında bin türlü propaganda vasıtaları varken, o, birine başvurmadı ve bütün büyüklüğünü silik, sönük kalmakta ısrar edişinde gösterdi.”

Mahmut Yesari, *Yeni Gün* ve *Cumhuriyet* sütunlarında yazılar yazmış olan Agâh’ın iyi bir gazeteci olduğu kadar iyi bir arkadaş da olduğunu belirtir. Yazara göre yetim olan Agâh’ın asıl hastalığı verem değildir, o bahtından, kalbinden hastadır. M. Agâh’ın ölümü ile gazetecilik büyük bir kuvvet kaybetmiştir. Fakat Mahmut Yesari’nin kaybı daha büyüktür, Yesari yeri hiç dolmayacak bir arkadaş, bir kardeş kaybetmiştir. Yazar, Agâh’a hayattayken ve ölümünden sonra dil uzatanları, onun anısına hürmeten şimdiden affettiğini belirterek yazısını noktalar.

B. Tarihî Kişiler

a. Kavuklu Ali

Mahmut Yesari’nin kişiler üzerine yazdığı yazılarının sonuncusu 16 Şubat 1940 tarihinde *İstiklâl* gazetesinde yayımlanan “**Son ‘Kavuklu’**” başlıklı yazısıdır. Orta oyunun son kavuklusu olduğu belirtilen Ali’nin ölümü üzerine kaleme alınmış bir yazıdır. “Muntazam bir memur” ve “kaderin her türlü nankör cilvelerine boyun eğen bir sanatkâr” olarak iki şahsiyeti bulunan Ali, sanatına olduğu kadar, dairedeki işine, evine

ve çocuklarına da bağlıdır. Mahmut Yesari, Ali'nin rahat bir hayat süremediğini belirtir, çünkü o orta oyunun can çekiştiği bir dönemde “kavuklu” olarak kendisini göstermeye başlamıştır. Bu ölüyü diriltmek için yıllarca çalışan, çabalayan Ali o yolda son nefesini verir. Mahmut Yesari, sanatkâr Naşit için *Yedigün* dergisinde bir yazı yazmıştır. Bu yazı üzerine himaye ve takdir görmediğinden şikâyet eden Ali'den bir mektup alır. Ali, bir yazı ile olsun, “takdir ve himaye” edilmek istemektedir. Yesari, bu mektuba cevap verememiştir. Ali'nin geçmiş bir devrin sanatını temsil ettiğini belirten Mahmut Yesari, bu yazı ile ona olan vicdan borcunu ödemeye çalıştığını ifade eder.

b. Küçük Kemal

Türk Tiyatrosu'nda yayımlanan “**Küçük Kemal Öldü**” (1 Ekim 1936) başlıklı yazı tam adı Mehmet Kemal Küçük (1901-1936) olan tiyatro ve sinema oyuncusu Küçük Kemal'in beklenmedik ölümü üzerine kaleme alınmıştır. Mahmut Yesari, Küçük Kemal'i daha sahne hayatına atıldığı ilk gün tanımıştır. Sahneye etiyle kemiğiyle, bütün varlığıyla bağlanan Küçük Kemal'in hastalığının arkasında da biraz bu sebep vardır. İstirahat tavsiyelerine rağmen Kemal sahneden uzaklaşamamıştır. Küçük Kemal iyi rollerin yanında nankör rolleri de almış, bu nankör rolleri yadırgamamış ve böylece izleyiciye de sevdirmiştir. Mahmut Yesari'ye göre “bir aktör için, hele genç ve üstelik ufak tefek bir aktör için, bunun ne büyük muvaffakiyet olduğunu sahne ile yakından alakası olanlar” takdir edeceklerdir.

III. SOSYAL VE SİYASAL HAYAT

A. Siyasal Hayat

Mahmut Yesari'nin siyasi olarak değerlendirilebilecek üç yazısı tespit edilmiştir. Bu yazılar *Yarım Ay*²⁴, *Foto Magazin*²⁵ ve *İstiklâl* isimli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

İlk yazı 29 Ekim 1938 tarihinde “**Güneşe Çıkan Kadın**” başlığı altında *Yarım Ay* dergisinde yayımlanır. Yesari, yazısında “Abdülhamit'in iradesi ile kadınların başına sarılmış kara bela” olarak nitelendiğini duyduğunu söyleyerek “çarşaf” hakkında görüşlerini dile getirir. Ferace zamanına yetişemediğini, sadece ferace ile ilgili çocukluğundan kalan birkaç silik hatıra olduğunu söyleyerek sözlerine başlayan yazar, çarşafın geçirdiği değişimlerden bahseder. Bol pelerinli, topuklara kadar bol etekli

²⁴ 1935-1940 yılları arasında her ayın 1. ve 15. günlerinde yayımlanan, toplam 123 sayılı dergi.

²⁵ 1938-39 yılları arasında yayımlanan haftalık dergi.

çarşafı hatırladığını ifade eden Yesari, Meşrutiyet ile birlikte eteklerin, pelerinlerin biraz kısaldığını belirtir. Fakat kaçgöç hâlâ devam etmekte, trende, vapurda, tiyatrodâ, sinemada kadınlar ve erkekler ayrı oturmaktadır. Bütün bunlardan yola çıkarak Mahmut Yesari, kadını “kafeste yaşayan, güneşe hasret bir kuş”â benzetir ve yine yazara göre kadının gölgede yaşatılması sadece kadına değil, sonuç itibariyle nesillere de bir kötülüktür. Kadın, gölgeden kurtulmak, güneşe çıkmak için Cumhuriyet devrine kadar beklemek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Mahmut Yesari şu soruları sorar: “Kadın, çarşıftan, peçeden kurtulup da güneşe çıkınca, ne oldu? Yer yerinden mi oynadı? Gök kubbe, başımıza mı yıkıldı?” Bu durumda kazanan yalnız kadın değildir, bu kazanç herkesindir ve bu büyük kazanç gün geçtikçe de büyümeye devam edecektir.

Siyasi yazılar başlığı altında değerlendirilebilecek bir diğer yazı “**Atatürk Nesli**” başlığını taşır. 1 Aralık 1938 tarihinde *Foto Magazin* dergisinde yayımlanan yazı Atatürk’e övgü içermektedir. Aynı zamanda, aynı toprakta yaşayan genç ve yaşlı nesiller birçok noktada birbirlerine yabancıdır:

“Eskiler, yenileri; yeniler de eskileri beğenmezler. Bu, gayritabii bir şey değildir. Eskiler, mazinin; yeniler de istikbalin hasretini çekerler.

Dede ile torunun, fikirce, zevkçe anlaşabilmelerine imkân yoktur. Dede, gençliğini anar; istikbal onun için korkunç bir hayaldir. Torun yürüyeceği yolu, ileriye düşünür; bütün ümitlerini, ileriye bağlar, tatlı hayaller kurar. Bu zıt görüşlü, zıt düşünceli insanlar için bir anlaşma zemini bulunabilir mi?”

Mahmut Yesari, Tevfik Fikret’in “Mâzî... Âtî” şiirini alıntılar ve mazinin izlerini silmenin güçlüğünden bahseder. Tevfik Fikret’in beklediği “kavî el”, milletin yüzünü asırlardan beri gülmediği, gülemeyeceği şekilde güldürmüştür. O kuvvetli ve hayat verici el Mustafa Kemal Atatürk’ün elidir. Atatürk milletin önünde uçsuz bucaksız bir istikbal açmıştır, Atatürk’ün devre hâkim olmasıyla birlikte aynı maziye bağlı ve aynı istikbale bakan insanlar arasındaki yaş ve nesil farkı da ortadan kalkmıştır. Yaşlılar yüz senede göremediklerini, göremeyeceklerini on beş yılda görmüşlerdir ve onlar kadar torunları da bu duruma şahit olmuşlardır. “Türkiye’de dönüp geriye bakan tek fert yoktur, bütün gözler ileriye çevrilmiştir” diyen Mahmut Yesari, Türkiye’deki genç nesli “Atatürk nesli” olarak adlandırır. Atatürk, “istikbal” ile beraber “mazi”yi yaratan tek dehadır ve insanlık tarihi böyle bir mucizeye ilk defa şahit olmaktadır. Torun dede gibi, dede de torun gibi düşünmektedir, bu “duygu ve düşünce birliği” Atatürk’ün dehasının kuvvetini gösterir. Atatürk’ü görmek saadetine ulaşmış insanlar, dünyanın en bahtiyar insanlarıdır.

Siyasi yazıların sonuncusunu *İstiklâl* gazetesinde yayımlanan “**Barometre**” (5 Ocak 1940) başlıklı yazı oluşturur. Bu yazıda saltanat eleştirilirken İsmet İnönü ve Cumhuriyet’in övüldüğü görülür. 26-27 Aralık 1939 Erzincan Depremi’nden birkaç gün sonra yayımlanan yazıda, Yesari üzüntüsünü dile getirir. Millî Şef İsmet İnönü’nün felaketzedelere yardıma koşması yazarın yüreğine su serperken aynı zamanda düşündürmüştür. Türk toprakları bu tür doğal afetlere yabancı değildir, fakat yıllarca bu milletin başında olan “velinimet” padişahlar memleketin felaketlerine seyirci kalmışlar, yer yerinden oynamış onlar kıllarını bile kıpırdatmamışlardır. Kendilerine “Allah’ın gölgesi”, “Velinimet-i bî-minnet” dedirtenler gerçekte “milletin kanını emen aç sülükler”dir. Yazar, onların çılgınca israflarının bu ülkeye zelzele ve tufan kadar zarar verdiğini belirtir. Onların aksine İsmet İnönü halkın yanındadır, bağı yanık analar onun göğsüne başlarını dayayarak ağlarlar. Asırlardan beri canını, malını veren Türk milleti şefkate hasret kalmıştır. Sebebi milleti idare edenlerin milletle temas etmemesi, onların ayaklarına gitmeyi küçüklük saymalarıdır. “Onlar, böyle düşünmekte haklı idiler. Çünkü düşük ruhlu küçük insanlar, büyüklüğü bilmezler, anlayamazlar” diyen Mahmut Yesari, Millî Şef’in millet ile birlikte ağladığını belirtir. Bu Türk milleti için en büyük tesellidir.

B. Sosyal Hayat

Mahmut Yesari’nin gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarının tamamına bakıldığında bu yazıların büyük çoğunluğunun “sosyal hayat” başlığı altında toplanabilecek yazılardan meydana geldiği görülmektedir. Sosyal hayat başlığı altında değerlendirilecek bu yazıların büyük bir kısmı *Cumhuriyet*, *Muhit*²⁶ ve *Yeni Gün*²⁷ adlı gazete ve dergilerde yayımlanmıştır.

Mahmut Yesari’nin *Muhit* dergisinde İstanbul ile ilgili iki yazısı bulunmaktadır. “**İstanbul’da Bahar**” (Mayıs 1929) başlıklı ilk yazıda yazar, bahar mevsimindeki Eyüp, Adalar, Beyoğlu ve Çamlıca ile ilgili gözlemlerini aktarmaktadır. Yesari, gördükleri karşısında baharın sihrini kaybettiğini düşünür. Bahar gelmiş, güneş göz kırpmaya başlamıştır. İnsanlarla beraber her canlı mahluk güneşe gönlünü açmış, kışın yaralarını sarmak istemektedir. Mahmut Yesari, her bahar hayatından bir yılın daha geri gelmemek kaydıyla gittiğini bilse de bir yaş gençleşmiş gibi hissetmektedir. Aklına

²⁶ 1928-1932 yılları arasında 44 sayı yayımlanan aylık resimli dergi.

²⁷ 1939 yılında 27 sayı yayımlanan haftalık resimli dergi.

menekşe, bülbül, kuzu, çimen, kırlangıç vb. ile baharı metheden şairler gelir, “şairlerin dedikleri doğru mu” diye sorar ve “Eyüp Sırtlarında” alt başlığı ile Eyüp’ten bahsetmeye başlar. Haliç vapuruna binen Yesari’nin Eyüp iskelesinden etrafına bakındığında dikkatini çeken ilk şey “bozuk kaldırımların diplerindeki çamur tortuları, su birikintileri” olur. Kazıklıbağ’a çıkan yolu tırmanırken “saz benizli, kolları, bacakları değnek gibi” olan çocuklarla karşılaşır. Oyun oynarken annesi tarafından çivit almaya gönderilen bir kız çocuğu ile karşılaşan yazar, güneşin geçici bir teselli, baharın da geçici ve boş bir ümit yolu olduğunu düşünür. Mahmut Yesari, tepeye çıkınca taze, yeşil, parlak çimenlerle karşılaşsa da semti sahildeki fabrikaların öğle paydosu, vapur, çatana düdüklere sarar. Eyüp sırtında bahar doğmasına doğmuştur, fakat yazar o zevki tadamaz:

“Eyüp sırtlarında bahar, doğmuyor değil, fakat ben zevkini tadamadım... Selviler... Yıkık, yosunlu, kırık taşlı mezarlar... Uçsuz, bucaksız mezarların bekçileri selviler... Onlara bakmadığım hâlde, kokuları genzimi gıcıkıyor; hayalleri, gözbebeklerimin ta içine girmiş, bir an beni terk etmiyorlar...”

Bahar, ne olsa, nerede olsa, gene bahardır, öyle değil mi?

Sorarım size, bir mezar üzerinden kopardığınız bir çiçeği, yakanıza takar da düğüne gidebilir misiniz?”

“Adalarda...” yazının ikinci alt başlığını oluşturur. Yazar daha ilk cümlelerinde adalardaki görüntüye aldanılmaması gerektiğini belirtir. O temiz ara sokaklar, pencerelerde görülen ütülü perdeler, parlak kapı tokmakları, güler yüzlü insanlar, hepsi “sekiz aylık nafakasını temin edecek dört aylık kiracı” içindir. Adalarda adres soran bir kişi aracılığıyla bir annenin hasta olan kızı Şadiye’ye adalarda ev tutabilmek için dükkân hissesini sattığını öğrenen Mahmut Yesari, dönüşte “şöyle adamakıllı yirmi otuz kişiye ziyafet verecek salonu olmadığı için” köşkü beğenmeyen iki kişinin konuşmasına kulak misafiri olur. O zaman aklına Şadiye gelir ve bahardan zevk alacak insanlar gözünün önünden silinir.

Yazının üçüncü alt başlığı “Çamlıca Eteklerinde...”dir. Bu kez bahara Çamlıca’dan bakılır. Yazar sokaklarda yürürken fiçileri yüklenmiş bir sucu arabası ile karşılaşır, karayelin söktüğü saçaklar, kopan panjurlar, karların yıktığı parmaklıklar, çitler tamir edilmektedir. Güneş batmakta, akşam başlamaktadır. Tozlu esmer gölgelerin evleri mateme boğduğunu belirten Mahmut Yesari, “böyle bahar akşamı mı olur” diye sorar. Yazının dördüncü ve son alt başlığını oluşturan bölüm “Beyoğlu’nda...” ismini taşır. Kaldırımında, köşebaşlarında, dükkân kepenkleri kenarında sıra sıra dizilmiş

sepetler içinde, demetler hâlinde çiçekler vardır. Şehirde bahar ancak bu şekilde olmaktadır. Baharın bütün sihri, füsunu kaybolmuştur.

Kasım 1929 sayısında yayımlanan ikinci yazı ise **“Kışa Karşı İstanbul”** başlığını taşır. Mahmut Yesari’nin gözünden kış mevsimindeki İstanbul’a bakılır, yazar bu mevsimde yaşanan zorluklara değinir. Gökyüzü ile birlikte denizin de rengi değişmiştir, deniz köpüklü çamaşır sularını andırmaktadır. Resmî geçide başlayan fırtınalar kara kışın gelip çattığını haber vermektedir, kuşlar da yuvalarını terk edip ılık memleketlere uçmuşlardır. Yazar, sokakta, tramvayda, vapurda, evde, misafirlikte duyduğu “bezgin nameleri” okur ile paylaşır. Havalar soğumuştur, fakat halk damı aktartamamıştır, evlerde kömür sıkıntısı vardır, bakkal, kasap, ev kirası derken palto yaptırılacak para bulunamamaktadır, kırık camlar tamir edilmemiştir... Bunların yanında yazar teselliye andırır avuntular da duymaktadır. Tahta kurusu, pire, sivrisinek, karasinek kalmamıştır, insanlar terden kurtulmuştur... Mahmut Yesari, bir çiçekçi dükkânının önünde durunca aklına çayırlardaki saplı gelincikler, kır lelecikleri gelir. Fakat şimdi bunların mevsimi değildir: “Mangal başı [kenarı] kış gününün lâlezarıdır.”

Mahmut Yesari 1930 ve 1934 yıllarında *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazıları yazmıştır. Bu yazılarının büyük kısmını “sosyal hayat” başlığı altında incelemek mümkündür.

“Köprü Parası Nasıl Kalktı?” (1 Haziran 1930) başlıklı yazıda ele alınan mesele müruriye bileti denilen köprü geçiş biletidir. Müruriye biletinin kalktığı günden bahseden yazar, bu geceyi “tarihî” olarak nitelendirir. En son köprü müruriye bileti kesilmiş olan tramvay Harbiye-Fatih, köprü müruriye bileti kesilmeden karşıya geçen ilk tramvay ise Bebek-Eminönü tramvayıdır. Saat gece yarısını bulduğunda vapur düdükları çalar gibi tüm otomobiller korna çalarak köprüden geçmişlerdir.

8 Haziran 1930 tarihinde yayımlanan **“Bizim Kabahatimiz Yok Mu?”** başlıklı yazıda havalar ısınmaya başlasa bile elinde şemsiye, sırtında palto ter dökerek dolaşan insanlardan, sabahları pencerelerden, balkonlardan halıları, kilimleri sarkıtarak silkeleyen, sopa ile tozutan insanlardan bahsedilir. Yeri gelince sokakların pisliğinden, kokusundan, veremin çoğaldığından şikâyet edildiğini belirten yazar, insanların öz eleştiri yapmaları gerektiğini ifade eder. **“Reklâmda Yenilik”** (16 Haziran 1930) ise reklamcılıktan, reklamın farklı bir çeşidinden bahsedilen bir yazıdır. Mahmut Yesari tanık olduğunu birkaç olaydan bahseder. Bir gün kahveden içeri girip çay sipariş eden

bir kişi garsonu yanına çağırarak çayı beğendiğini ifade eder, fakat daha iyi bir çay almak istiyorsa “şuradan şu beyin şu çayını” almalıdır. Yazar, buna benzer bir olayı rakı konusunda da yaşamıştır. Gazinoya giren bir adam garsona yeni çıkan şu marka rakıyı niye almadıkları sormaktadır. Reklamcılığın bu yeni şekli Mahmut Yesari’yi şaşırtmıştır.

“Terbiye Usullerimiz” (18 Haziran 1930) başlıklı yazıda ele alınan mesele çocuk terbiyesidir. Yazarın bir dostunun, yaramazlığından illallah edilmiş bir kızı vardır. Yesari, bir ziyaretinde kabahatin kızda olmadığını anlar. Çocuk bahçede oynarken babası “üstünü kirletme” diye bağırır, kız su getirecekken dadısı “sen beceremezsin, bırak” diye elinden alır... Aile çocuğa sürekli inatçı, beceriksiz, sakar, müsrif diyerek çocukta bilinçsiz olarak ileride huy hâlini alacak kanaatler yerleştirmektedir. “Er dayıya, kız halaya çeker”, “yedisinde ne ise yetmişinde de odur” gibi atasözlerinden örnekler vererek bizdeki bu terbiye usulünün çok eski olduğunu söyleyen yazar, böyle zararlı ifadelerle çocuğun masum ruhunun zehirlendiğini belirtir.

20 Haziran 1930 tarihinde yayımlanan **“Adamlık Bahsi ve Bir Erkeklik Davası”** başlıklı yazıda yazar, Şişli’de bir gazinoda yaşanan bir olaydan bahseder. Olay, annesi ile birlikte gazinoda oturup çalgı çaldıran bir kadına “çalğı çaldırmak erkeklere mahsustur” denilerek söz atılmasıdır. Bu durum bir kavgaya dönüşür ve olay atılan şişe ve bardaklardan birinin kadının yüzünü yaralaması ile son bulur. Mahmut Yesari de “erkeklik”, “adamlık” tabirleri üzerinden alaycı bir dil ile bu durumu eleştirir. **“Seyrüsefer”** (30 Haziran 1930) ise İstanbul’daki trafik mevzuuna değinilen bir yazıdır. Seyrüsefer talimatnamelerine, seyrüsefer merkezlerine, seyrüsefer memurlarına rağmen bir düzen sağlanamamıştır. Arabalar, otomobiller, kamyonlar zaman zaman kaldırıma çıkarlar, fakat suçlanan yayalar olur. İşaret memurları; tramvaya, otomobile, kamyona, ata, eşeğe yol verir, fakat yayalara yol vermez. Yesari, bundan “İstanbul seyrüsefer talimatnamesi”nde yayalara yer olmadığı sonucunu çıkarır.

“Deniz Canavarı Tehlikede” (11 Şubat 1934) başlıklı yazı Haliç’te görüldüğü iddia edilen bir deniz canavarı üzerinedir. İngiltere sahillerindeki bir ağaç kütüğünün deniz canavarı sanılması gibi, İstanbul’da da devrilen bir balıkçı kayığı bu canavarın marifeti sanılmıştır. Mahmut Yesari, Haliç’in köprü parmaklıklarına dayanarak deniz canavarını görmek isteyen halkın konuşmalarına kulak verir:

“Pos bıyıklı, çam yarması bir hamal:

— Gayıga binersin, canavar yahlaşacak oldu mu, arhalığı eline alanda, ahan vurdun mu gafasına? Canavarın canı mı galır kurban?

Etraftan itirazlar:

— Pamuk balyesi mi bu? Canavar ağzını açacak ta, vursun, diye duracak mı?

Avcı biçimi ceketli, poturlu, kıranta bir adam:

— Alırsın hâşa sözüm meclisten dışarı, domuz çiftesini... Sürersin domuz kurşununu!.. Canavar göründü mü uzaktan, doğrultursun silâhı, ateş edersin; beyni, budur, diye!

Gene itirazlar:

— Düz ovada keklik mi avlıyorsun?

— Deniz canavarı bu! Bakalım derisine kurşun işler mi?

(...)

Her kafadan bir ses çıkıyordu:

— Zıpkınla vurmali!

— Dinamit atmali!

— Demirden ağ yapmalı! Tepeden inme savurdun mu, kısıvrak bağlanır. O zaman kurşun, zıpkın, dinamit, ne ile isterseniz vurun, gebertin artık!

(...)

Kırmızı saçlı zayıf genç, omuzlarını kaldırdı:

— Ne yapıp yapıp diri diri yakalamalı. Ölüsü para etmez. Sağ ve canlı yakalanmazsa çok para yetirmez!”

Deniz canavarı insanın eline diri diri düşerse bir çinko havuza konulur ve halka seyrettirilir. Bu konuşmalar üzerine Mahmut Yesari, halkı değil, deniz canavarını tehlikede gördüğünü belirtir.

12 Şubat 1934’te yayımlanan **“Bir Tetkikin Faydaları”** “bekârlık vergisi” üzerinedir. “Cumhuriyet’in ilk yıllarında içinde bulunulan koşulların iyileştirilmesi, ekonominin güçlendirilmesi ve toplumsal yaşamın düzenli işleyebilmesinin önemli bir unsuru olarak görülen nüfusun artırılmasına yönelik belli aralıklarla Bekârlık Vergisi Kanun Layihası’nın meclis gündemine taşındığı görülmüştür. Basın teklife büyük ilgi göstermiştir. Bekârlık Vergisi’ne toplumun bakış açısını ortaya koyabilmek adına bir nevi kamuoyu yoklaması yapılmıştır. Yazarlardan, kamu görevlilerine ve hatta halka kadar pek çok kişinin görüşlerine yer verilmiştir.” (Özer, 2013, s. 186) Mahmut Yesari de bu konuda görüşlerini dile getirir, bekârlık vergisi almanın faydalı mı, zararlı mı olacağı meselesini tartışır. Komisyon, vergi koymanın aleyhinde bir karar vermiştir. Mahmut Yesari, nüfusun yüzde kırk sekizinin bekâr olduğunu belirttikten sonra verginin ne lehinde ne de aleyhinde olduğunu söyler. Onun için asıl mesele bu yüzde kırk sekizinin neden evlenemediği meselesidir. Bu bekârların hepsi, gönüllü bekârlar değildir. Hangi toplumsal sebepler buna neden olur? Hangi toplumsal sınıflarda,

tabakalarda bekârlar daha fazladır? Evlenmek isteyen insanlar neden evlenemiyorlar? Onların ellerini kollarını bağlayan sebepler nelerdir? Yazar, vergi tetkiki ile bu soruların cevabının ortaya çıkabileceğini savunur. Mahmut Yesari, “Bir vergi tetkiki bize memleket, millet hesabına çok kıymetli başka tetkik sahaları açacaktır; buna eminim” diyerek yazısını sonlandırır.

“**Havalar Sakat**” (14 Şubat 1934) İstanbul’un hava durumundan bahsedilen bir yazıdır. Şubat ayı lodostan karayele, karayelden poyraza, poyrazdan tekrar lodosa çevirip durmaktadır. Yazar, “güçük ay” dediği Şubat’ın böylece öbür aylardan hıncını aldığını belirtir. Havanın bir ısınıp bir soğuması da insanı hasta eder, toplu taşıma araçlarında öksürük sesleri hiç eksik olmaz. Mahmut Yesari bu durum için “İstanbul havasının oynaklığı” ifadesini kullanır. İstanbul gibi bir şehirde “medenî nakil vasıtaları” olmasa kış ayının sefalet ve hastalık içinde geçeceğini belirten yazar, insanların eskiden elektrikli tramvaylar, otobüsler, otomobiller olmamasına rağmen hastalanmamalarını vücut sağlıklarına bağlar. Bugün Boğaziçi’nde oturan bir adamın, bu karda kıyamette kayık ile İstanbul’a geçmesinin imkânı yoktur. Evet, havalar sakattır, lakin bununla birlikte vücutlar da sakattır.

18 Şubat 1934 tarihinde yayımlanan “**Bir Muamma Karşısında**” başlıklı yazıda tedavüldeki paralardan bahsedilir. Birisi tarafından kalp, silik, delik, ezik, eksik bir para ele geçerse hiçbir esnaf, tüccar o parayı geçerli sayıp almayacaktır. Bir alışveriş esnasında bozdurduğunuz on liranın üstü olarak verilen paraların birkaçı muhakkak kalp, delik, yırtık olacaktır. Bu durum sadece para bahsi için geçerli değildir:

“Para bahsinde böyle... Aldığımız şeyler de böyle değil mi?

Faraza elma alacaksınız, mostradakileri beğenirsiniz ve pazarlığı ona göre yaparsınız. Eve gidince kese kâğıdını açarsınız, elmaların yarısından fazlası yaralı, bereli, kurtlu, ezik, çürüktür.

Kebap kestanecilerin kestane istif edişlerine bayılırım. Fakat o mostra gibi dizilmiş hepsi iyi, yarasız, beresiz, kurtsuz, tertemiz kestanelerden yemek hayatımda bir kere bile nasip olmamıştır.”

Mahmut Yesari, esnafın, satıcının temiz paraları kendileri için saklayıp biriktirmelerini bir nebze olsun anlar. Fakat, malların iyileri, tazeleri kime satılmaktadır? Ezik, eksik, delik para almayan esnafın, biletçinin eline bu özürlü paralar nereden geçmektedir? Yazar, bu soruların içinden çıkamaz.

“**Baklakıran**” (24 Şubat 1934) başlıklı yazıda Hristiyanların festivallerinden ve kutsal günlerinden bahsedilir. Avrupa’da gerçekleşen karnavallar ile Beyoğlu’nda

gerçekleşen karnavallar karşılaştırılır. Mahmut Yesari, Beyoğlu'ndaki karnavalları “maskaralık” olarak nitelendirir. 26 Şubat 1934 tarihinde yayımlanan “**Mahallede Sabahlar**” başlıklı yazıda ise “sabah mahmurluğu” üzerinden mahalle hayatından bahsedilir. İnsanlar ve hayvanlar arasındaki yaratılış farklarının en önemlilerinden birisi de bu “sabah mahmurluğu”dur. İlkbaharda sabah uykuları tatlıyken, kışın sıcak yatağı terk etmek oldukça zordur. Kahve ile, çay ile, süt ile veya sigara ile sabah mahmurluğu atılmaya çalışılır. Fakat hasta olduğunuz bir gecenin sabahında mahalledeki seslerle uyanmak bir işkencedir. Komşunun piyano çalan küçük beyi, portakalcıların, ciğercilerin, simitçilerin, gazetecilerin feryatları... Mahallede sabahlar böyle başlar ve artık sabah uykusu, sabah mahmurluğu mahvolmuştur. Yazar, kulak tırmalamayan, daha munis, daha mülayim seslerle uyanmayı umut eder.

“**Bir Hareketin Manası**” (3 Mart 1934), iskelede vapur kalkacağı zaman kapı kapanınca insanların nasıl tepkiler verdiği, vereceği üzerine oluşturulmuş bir yazıdır. Mahmut Yesari, bunun tamamen bir mizaç, karakter meselesi olduğunu belirtir. Kimi olduğu yerde tepinir, kimi kapıyı sarsar, yumruklar, tekmeler, kimi şiddetle iter, kimi bağırır, çağırır, kimi parmaklığa tırmanır... Yazar, vapurda daima iskele tarafında oturduğu için, bu hareketlerin her çeşidine şahit olmuştur. Fakat öğle vapurlarından birisine bindiğinde gördüğü manzara onu oldukça şaşırtır:

“Vapur, daha henüz açılmamıştı. Vapuru kaçırdığı hâlde hiç telâş etmeyen, temkinini bozmayan bu adamın soğukkanlılığına bakıyordum.

Sol elini uzattı.

Merakım ziyadeleşmişti. Acaba ne yapacaktı?

Soğukkanlı adam, sol eli ile zinciri çekti ve sağ elini de uzattı ve çok alışkan bir tavırla, acaba yarım mı kapanmıştı, nasıl açılır gibi, kilidi muayene etti.

Bu tavrı, bu hâli, bu hareketi, ilk defa görüyordum.”

Adamın cebinde bir maymuncuk olduğunu düşünen Yesari, eğer orada bulunsaydı ve bir yetkisi olsaydı adamın ceplerini arayacağını belirtir.

9 Mart 1934 tarihinde yayımlanan “**Satılık İhtiralar**” başlıklı yazıya bakıldığında ise Güncel Türkçe Sözlük'te “bilinen araç, gereçlerle ve yaratıcı güçle yeni bir şey bulana, bulduğu şeyden bir süre sonra yalnız kendisinin yararlanması için devletçe verilen belge” olarak tanımlanan “ihtira beratı” ilanlarından bahsedilir. Mahmut Yesari gazetelerde sık sık karşılaştığı bu ilanlara alıcı bulunup bulunmadığını merak eder. Eğer bu ihtira sahipleri müşteri buluyor, böyle havadan para kazanıyorlarsa yazar onların zekâlarının önünde saygıyla eğilmek gerektiğini belirtir.

Yazarın *Cumhuriyet* gazetesinde “sosyal hayat” başlığı altında değerlendirilebilecek son yazısı 5 Nisan 1934 tarihli “**Ezelî Esaret**”tir. Bu yazıda toplumdaki moda anlayışına değinilir. Bir zamanlar “çividî mavi” ceketler, delikanlıların, genç kızların üniforması gibi olmuştur. O sene -1934- çividî mavi modası tekrar ortaya çıkmıştır. Camekânlar, kepenkler, kütüphaneler, gazinolar, meyhaneler hep çividî renge boyanmıştır. Bunun sebebi çividî mavinin bir “asrilik damgası” veya “şıklık, zarafet rengi” olması değildir. Bu sadece bir modadır. Yazar aynı zamanda kadınların yeniden peçeye “özenmesi”ni de eleştirir:

“Kadınlarımızın yüzleri açıldı; güneşe, dünyaya kavuştular. Hâllerine bin şükür edip otursalar ya! Hayır... Şimdi, gene peçeye özenmeğe başladılar. Evet, burun hizasına kadar inen hafif, örümcek ağı gibi tül bir peçe!

(...)

Yalnız kadınlar için değil, bütün insanlar için böyle... Hem esaretten şikâyet ederler, hem de -hatta gülünç olmak, çirkin olmak pahasına- kendilerini esarete atarlar.”

Temmuz 1934 tarihinde *Yedigün* dergisinde yayımlanan “**O Zaman Tanıdılar**” başlıklı yazıda, yazar ismi ile ilgili farklılıklara değinir. Yazarın asıl ismi Mahmut Esat’tır. Evdekiler ve akrabaları ona Mahmut derler, okulda ise kendisine Esat diye seslenildiği öğrenilir. Askerlikte Mahmut Esat Efendi, yazı hayatında Yesarizade Mahmut Esat’tır. Bir de göbek adı eklenirse yazarın ismi ortaya çıkar: Yesarizade Mahmut Esat Hayrullah. Bu isim karışıklığı sebebiyle mahkemede yaşadığı bir olayı aktaran yazar, kayıt için verilecek on kuruşu arkadaşından almak zorunda kaldığında kendisini tanıdıklarını belirtir. O gazeteci Mahmut Yesari’dir.

Mahmut Yesari’nin *Perşembe* dergisinde 21 Kasım 1935 ve 19 Aralık 1935 tarihlerinde “**Maviliklere Serenat**” ve “**Yollara Serenat**” başlıklı iki yazısı yayımlanır. İlk yazıda mavi gözlü genç kız, deniz ve gökyüzü üzerinde durulur. İkinci yazıda ise yazarın işçi kadınlar ile ilgili gözlemlerini yansıttığı görülür.

Yarım Ay dergisinde yayımlanan “**İkinci Mevkide Birinci Mevki Yolcuları**” (1 Ağustos 1938) başlıklı yazıda ikinci mevkide ilk defa oturduğunu söyleyen kadının serzenişleri aktarılır. Vapura binildikten sonra mavili genç bir kadın “şimdiye kadar ikinci mevkide hiç oturmamıştım” diyerek biletinin birinci mevki olduğunu belirtir. Yazar vapurda geçen konuşmaları aktarır, kadın ikinci mevkiden şikâyet etmeye devam eder. Vapurdaki orta yaşlı bir adam dört simit alır, büyükler ve küçükler arasında paylaşılır; genç bir kız nane şekeri alır, o da büyükler ve küçükler arasında paylaşılır. Yine alınan leblebinin de vapurdakiler arasında paylaşıldığı öğrenilir. Bu esnada şişman

bir kadın da birinci mevki biletiyle ikinci mevkide oturtuldukları gerekçesiyle bir yer kavgasına girişir. Yazının sonlarına doğru, Mahmut Yesari vapurdaki iki genç arkadaşın şakalaşmalarından bahseder. Bütün bu yaşananlar yazarı düşündürür: “Mavili kadın, birinci mevkide otursaydı acaba, neden şikâyet edecekti? Ve hangi mevzulardan konuşacaktı? Ve birinci mevkide bu kadar leblebi, simit, nane şekeri yiyemeyeceklerdi! Şişman kadın, birinci mevkide, böyle yer kavgası edebilecek miydi? İki arkadaş, birinci mevkide böyle şakalaşabilecekler miydi?” Mahmut Yesari, orta halli, babayani insanların oturdukları ikinci mevkide, bu insanların bulunduğu yerlerde daha çok samimiyet olduğunu belirtir.

9 Temmuz 1938 tarihli “**Şirket-i Hayriye Nasıl Çalışıyor?**” başlıklı yazı *Modern Türkiye Mecmuası*’nda yayımlanır. Çocukluğunun birçok zamanının ve gençliğinin iki yılının Boğaziçi’nde geçtiğini belirten yazar, çocukken en büyük meraklarından birinin vapurları tanımak olduğunu söyler. Mahmut Yesari ve bir arkadaşı, Cumhuriyet’in ilanından sonra alınan bir karar ile “doksan beş yıla yaklaşan bir faaliyet hayatından sonra bütün mal varlığıyla birlikte Devlet Denizyolları ve Limanları Umum Müdürlüğü’ne” (Akyıldız, 2010, s. 203) devredilen ve Boğaziçi’nde yük ve yolcu taşımacılığı yapan ilk yerli anonim şirketi olan Şirket-i Hayriye’nin Hasköy Atölyesi’ne giderler. İşletme müdürü Bay İsak, Mahmut Yesari ve arkadaşına atölyeyi gezdirir ve vapurlar ile ilgili bilgi verir. Paydos vakti gelince Yesari ve arkadaşı da fabrikadan ayrılırlar.

Modern Türkiye Mecmuası’nda yayımlanan bir diğer yazı “**Bir Kış Hatırası...**” (27 Ağustos 1938) başlığını taşır. Yazar, okurlara bir çocukluk hatırasından bahseder. Mahmut Yesari mahallelerde düğünlerin, yeni gelin ve damatların o zamanlar için ilgi çekici olaylardan olduğunu belirtir. Bir kış günü pencereden bakarken önce bu yeni damatlardan birinin, daha sonra ise kayınpederinin kayarak düşmesini onu çok güldürmüştür. Mahmut Yesari, o gün pencereden ayrılmaz ve düşenleri gülerek izlemeye devam eder. Ev halkı “soğuk karanlık odada ne işin var?” diye sorsalar da cevap vermez.

Mahmut Yesari, *Yeni Gün* dergisinde “**Hadiseler ve İnsanlar**” başlığı altında günlük hadiselerin söz konusu edildiği yazılar yayımlar. 22 Nisan 1939 tarihinde yayımlanan yazı “Naşit Gişesi!”, “Bitmeyen Mücadele”, “Matbuat Kongresi” ve “Hadiselerin Sür’ati” alt başlıklarından oluşur. Yazıda bir tiyatro oyuncusu olan Naşit’in hastalığından ve tekrar iyileşip sahneye çıkışından, İstanbul’un bitmez

tükenmez gürültüsünden, yakında toplanacak olan Matbuat Kongresi'nden, gazetelerde yayımlanan hadiselerin hızının baş döndürücülüğünden ve bu hıza gazetelerin yetişemediğinden bahsedilir. 29 Nisan 1939 tarihinde yayımlanan yazı ise “Tenkit Meraklısı”, “Kuldan Korkmuyorsan, Allah’tan Kork”, “Kurtdereli Öldü!” ve “Peştamallı Heykeller” olmak üzere dört alt başlıktan oluşur. Bu yazıda yazarın “tenkit meraklısı” dediği Nurullah Ataç’tan (1898-1957), gazete ve kitap pahalılığından, meşhur başpehlivan Kurtdereli’nin (1864-1939) ölümünden, çıplak heykellerin “müstehtecen” bulunması üzerine ortaya çıkan gülünç durumdan bahsettiği görülür.

Bir diğer yazı 8 Temmuz 1939 tarihinde yayımlanır. “Yeller Eser Şimdi Yerinde”, “Değişen ‘Fors’lar” ve “Dost Ararsan...” alt başlıklarından oluşur. Yazıda yazarın Büyükdere’de temsil vermeye gelen bir tiyatro kumpanyasının misafiri olarak yaptığı Boğaz gezintisinden, Deniz Bank’tan ve Deniz Yolları’ndan bahsedilir. 15 Temmuz 1939 tarihli yazı ise “Köprüünün Kokusu”, “Haksız Bir Hak!” ve “Yaz Züppeliği” olmak üzere üç alt başlıktan oluşur. Bu yazıda turizm şehri yapılmaya çalışan İstanbul’un koku sorunundan, Deniz Bayramı’na davet edilen gazetecilere uygulanan çifte standarttan ve güneş, ılık, hararet, bünye hakkında herhangi bir bilgisi olmadan “güneş banyosu” yapan insanlardan bahsedilir. 22 Temmuz 1939 tarihinde yayımlanan yazının alt başlıkları ise “Yanlış Nerede?”, “Çetin Bir Muamma”, “Adalara Kıymayalım!” ve “Halka Verir Talkını!”dır. Yazıda, gazetelerde yayımlanan haberlerde yapılan yanlışlıklardan, Adalar’da bulunan çamlık bölgelere bina inşa edileceği haberinden ve gazetelerdeki üslup hatalarından bahsedilir.

29 Temmuz 1939 tarihinde yayımlanan yazı “Yaz Karnavalı”, “Sıcaklar”, “Yurdu Tanımak” ve “Pazarlıksız Satış” alt başlıklarından oluşur. Yazıda plaj mevsimi gelince İstanbul sokaklarının ve halkının aldığı vaziyetten, sıcak havalardan, öğretmenlerin yurdu tanımak amacıyla yapmaya başladığı gezintilerden ve pazarlıksız satışın esnafı iyi etkilerken halkı zor duruma soktuğundan bahsedilir. 5 Ağustos 1939 tarihini taşıyan son yazı ise “Centilmen Olalım!”, “Cürmümeşhut Kaçakçılığı”, “Heybeli Çamları” ve “İyi Su” alt başlıklarından oluşur. Bu yazıda bir futbol kavgasından, suçüstü anlamına gelen “cürmümeşhut” suçlusu bir futbolcudan, Heybeli’de 3 hektarlık bir sahada yanan 3024 çamdan ve İstanbul’daki su probleminden bahsedilir.

Yeni Gün dergisinde yayımlanan bir diğer yazı “**Yazın Kadrini Bilelim**” (6 Mayıs 1939) başlığını taşır. Yazıda, yaz mevsiminde Adalar’ın, caddelerin,

meydanların, plajların durumundan bahsedilir. Gazete ve dergiler yaz gelince mesire, eğlence yerlerinden bahsetmek için âdeta yarışır. Gazetelerin, dergilerin amacı halka gördüğü, bildiği şeyleri hatırlatmak mıdır? Hayır, bu yazılar o eğlenceleri tatmayanlar içindir. Yaz, deniz kenarlarında, bağlarda oturanların ayaklarına gelir. Buna karşılık deniz yüzü görmeyenler, bağlardan, mesirelerden uzak olanlar ne yapar? Yazar, kafasındaki bu soru ile “köprünün iki başından iskelelere akan kalabalığın tersine”, şehre doğru yürür. Yürüdükçe caddeler ve sokaklar tenhalaşır:

“Ankara Caddesi, matbaaların pazar günleri de çalışmalarına rağmen, bomboş...

Divan yolunda da aynı boşluk...

Belediyenin önünden, ağır ağır Kadırga’ya iniyorum. Evlerin açık pencerelerinde, başlar görünmüyor.

Ayaklarımın sesinden başka ses, yok gibi... Yokuş aşağı indikçe, sesler ölüyor; ölü rüzgâr, büsbütün durgunlaşıyor; hava da ağırlaşıyor...

Cinci Meydanı, yangın külü gibi yanıyor...

Sokak aralarındaki kuytu gölgeler, serinlik vadetmiyor...

Yorgun bir tren düdüğü, ağır güneşin altında ezilerek, eriyerek uyuyan tozlu damların üstünde, yorgun soluklarla dolaşıyor.”

Yazar, hemen her adım başında serilmiş yatan kedi ve köpeklerle karşılaşır. Fakat “ağızlarında sakız, ayaklarında takunyalar, kısa eteklerini uçura uçura bakkala koşan, komşu dolaşan mahalle kızları” ve “saçaklardaki kumruları, serçeleri sapan taşıyla avlayan, hayrat çeşmenin taşlarını sapan taşıyla kıran; kol kol olup kavgaya tutuşarak mahalleyi birbirine katıp geçiren; ağaç dallarını kırıp mektebin camlarını indiren, kirli, acar mahalle çocukları” ortalıkta yoktur. Tavla şakırtısının bile duyulmadığı bu sokaklar Mahmut Yesari’yi şaşırtır, bu durumu “hayat yorgunluğu” ile açıklar. Koskoca şehirde denizden uzak olup da eğlenebilen tek sokak İstiklal Caddesi ile Tarlabası Caddesi arasındaki bir sokaktır. Yazın şehir içinde eğlenilemediğini belirten yazar, şehirde kalanları anlamaz. Yürümelerini, kırlara açılmalarını söyler. Çayır kokusu, ağaç gölgesi kış mevsiminin ruha aşıladığı bezginliği dağıtacaktır, bahardan, yazdan ne kadar çok tatlı hatıra ile dönülürse, kışın o kadar rahat ve mesut yaşanır.

Mahmut Yesari’nin *Yedi Gün* dergisinde yayımlanan son yazısı 27 Mayıs 1939 tarihli “**Gençlik Bayramı**”dır. Yazar, Gençlik Bayramı üzerinden gençliğin yaşa değil “telakkiye” bağlı oluşundan bahseder. Kırk yaş, bizim için ihtiyarlık başlangıcıdır, fakat başka memleketler söz konusu olunca iş değişir. Kırk yaş, olgunlaşma çağıdır, Fransa’da aza olabilmek için gereken yaştır. Almanya’da, İngiltere’de, Amerika’da,

Norveç'te, İsveç'te yaş yoktur. Mahmut Yesari yirmi, yirmi beş yaşındaki gençlerle tenis oynayan yetmiş beş yaşındaki İsveç Kralı'nı, elli, altmış yaşında gençlere taş çıkartan tiyatro sanatçılarını, seksen küsur yaşında genç ölen Voltaire'i ve elli sekizinde hepimizden genç ölen Atatürk'ü örnek verir. İhtiyar gençler ve genç ihtiyarlar vardır. İhtiyar gençlerin içleri vakitsiz çürümüş, gözleri vakitsiz yorulmuştur. Genç ihtiyarlar ise doğdukları günden ölecekleri ana kadar keşfederler, bu insanların ihtiyarlamalarına imkân yoktur. Gençlik Bayramı, sadece mektep çağındaki gençlerin bayramı değildir, bir nesil, bir millet, bir memleket bayramıdır.

Foto Magazin'de yayımlanan **“Beni Nasıl Tanıyorlar?”** (1 Aralık 1939) başlıklı yazıda okurların Mahmut Yesari'yi tanıyamamalarından bahsedilir. Yazar, yıllarca alın teri dökerek han, apartman sahibi olamasa da kendine göre bir “şöhret” sahibi olmuştur. Yesari, gün geçtikçe halkın yazarlara kendi hayallerinde bir “şahsiyet” verdiklerini fark eder. Kadıköy'deki Hâle Tiyatrosu'nda Mahmut Yesari'nin adapte eserlerinden birisi oynanırken locada bulunan iki hanım, yazarı görmek ister. Hanımlar Mahmut Yesari'yi ufak tefek görünce şaşırır ve inanmazlar. Onlar, Yesari'yi “iri yarı, sakallı bir zat” zannetmektedirler. Birkaç örnek ile buna benzer olayları sık sık yaşadığını ifade eden yazar, aynı zamanda kendisini “çıtkırıldım bir züppe” zannettiklerini de belirtir. Mahmut Yesari, “ben de herkes gibi kendi hâlinde hatta biraz da babayani bir insanım” diyerek yazısını sonlandırır.

Mahmut Yesari'nin *İstiklâl* gazetesinde yayımlanan yazılarından bir kısmını “sosyal hayat” başlığı altında incelemek mümkündür. 15 Ocak 1940 tarihinde yayımlanan **“Barometre”** futbol maçları ile ilgilidir. Yazar, bu maçlar esnasında hem futbolcular hem de seyirciler arasında yaşanan tartışmalardan, küfürleşmelerden, kavgalardan bahseder. Onları ancak polis, jandarma güçleri ayırabilir, bu “heyecanlı futbol maçları”nın ne demek olduğunu bilmeyenler, isyan çıktı sanırlar. Bir maçta kaleci ve hakemin kavga etmesi üzerine olayın mahkemeye taşındığı öğrenilir. Kavgaya sebep olarak havanın sıcaklığının öne sürülmesi yazarı şaşırtır. Mahmut Yesari'nin bildiğine göre sporcu sinirlerine hâkimdir, sinir hastalıklarına karşı spor tavsiye edilir. Mahkemede verilen ifadeye göre artık maç günleri barometreye bakılmalıdır. Hava sıcaksa sahada kavga çıkabilir.

Bir diğer yazı **“Neredesin ‘Müneccimbaşı Takvimi’?”** (16 Ocak 1940) başlığını taşır. Osmanlı Devleti'nin saray görevlilerinden olan müneccimbaşılar tarafından hazırlanan “Müneccimbaşı Takvimi” üzerinden takvim ihtiyacı dile getirilir.

Yazara sık sık “Ramazan ne vakit?”, “Kurban Bayramı ayın kaçında?”, “Şeker Bayramı’na epey var mı?” gibi sorular sorulmaktadır ve yazar bu sorulara cevap veremez. Bu durumu takvimlerin yetersizliğine bağlar. Sayılı günlerin, fırtınaların, diğer her şeyin yazılı olduğu “Müneccimbaşı Takvimi”nin eksikliğini duyan yazar, “bu devirde “Müneccimbaşı Takvimi” aradığım için ben mi utanayım yoksa bugüne layık takvim çıkaramayanlar mı utansınlar?” diye sorar.

“**Tütün İhtiyacı**” başlıklı yazı 25 Ocak 1940 tarihinde yayımlanır. Mahmut Yesari’nin Darülaceze’yi gezen bir muharrir arkadaşı müessesedeki temizlikten, intizamdan ve düşkünlere gösterilen şefkatten bahsederken onların bir derdini dile getirir. Müessese bu düşkünlerin “tütün ihtiyacı”nı karşılayamamaktadır. Tütün, alışanlar için bir ihtiyaçtır ve bu tiryakilikten kurtulmak kolay değildir. Bununla birlikte sigara, “hayatta bütün desteklerini kaybetmiş, hayatla mücadele imkânlarından mahrum kalarak mağlûben çekilmiş ve nihayet düşkünler evine sığınmış kadın, erkek aceze, hele yaşlılar, hele yaşlılar için” bir tesellidir. Kadrosundan daha fazla acezeye bakan müessesinin zaten dar olan bütçesinden böyle bir fedakârlık yapamayacağını belirten yazar, düşkünlerin bir kısmının bir bahane ile dışarı çıkarak -tütün parası bulmak için- dilendiklerini belirtir. İnhisarlar İdaresi’nin -1946 yılı itibariyle Tekel- küçük bir yardımı ile Darülaceze “tütün ihtiyacı”ndan, düşkünler ise dilenmekten kurtulmuş olurlar.

“**Ekmek Meselesi**” (30 Ocak 1940) başlıklı yazıda “bizim toplumumuzda ekmeğin ne anlama geldiği meselesi” üzerinde durulur. Kış ortasında dile getirilen “ekmek buhranı” yazarın yüreğini sızlatır, dünyanın her köşesinde aç kalan insanları düşünür. Fakat dünyanın her yerinde ekmeğe olan düşkünlük aynı değildir: “Avrupalılar, yemeklerde, kahvaltılarda, gayet az ekmek yerler; onların ekmek yiyişleri, bizim ekmek yeme tarzımız ve anlayışımızdan çok uzaktır. Biz, katıksız ekmekle de karın doyururuz; onlar, katıkla doyarlar. Biz de “temel”, “ekmek”tir; onlar da “katık” “temel”dir.” Kazanılan para “ekmek parası”, tutulan iş “ekmek kapısı”dır. “Ekmek” birçok atasözü ve deyimde de insanın karşısına çıkar. Bunun sebebi ekmeğin toplumsal hayatın can noktası olmasıdır. Ekmeğin fiyatının artması bütçeleri sarsar, bu sebeple kara kışta ekmeğin fiyatının arttırılması fakir fukaranın “kanına ekmek doğramak” anlamına gelir.

Bir diğer yazı “**Affedilmeyecek Kusur**” (4 Şubat 1940) başlığını taşır. Söz konusu edilen mesele futboldaki şiddettir. Mektepler arası maçlar yapılmaktadır ve

Mahmut Yesari gençlerden “bazı sporcu ağabeyleri” gibi sert olmamalarını ister. *Vakit* gazetesinde çıkan bir haberde İstanbul Lisesi ile Sanat Mektebi arasındaki maçta sert ve faullü oynaması sebebiyle bir öğrencinin men edildiğini öğrenilir. Yazara göre acemilik teknik bir kusurdur, affedilebilir, fakat medeni bir kusur olan hoyratlığın affedilmesi mümkün değildir. 8 Şubat 1940 tarihinde yayımlanan “**Bir Zabıta Vak‘ası**”nda ise toplumsal problemler dile getirilir. Tramvay bekleme yerinde bir adam 16 yaşındaki bir kıza söz atar, kız ise çantasından çıkardığı ustura ile adamı yüzünden yaralar ve yakalanır. Mahmut Yesari, laf atan adam ile genç kızın yanında bulunup olaya karışmayan genci suçlamakla birlikte kızın çantasında ustura taşımaya da aklının ermediğini belirtir. “Çocukların ceplerindeki mantar tabancalar, bellerindeki tahta kamalar ve ellerindeki tahta kılıçlar” gibi genç kızın çantasındaki usturanın da “sinema yadigârı” olup olmadığını merak eder.

Kömür ihtiyacından, oduncu ve kömürcü esnafından bahsedilen “**Mangal Kömürü**” yazısı 9 Şubat 1940 tarihinde yayımlanır. Gazetelerde ara sıra iri puntolarla yazılan “kömür buhranı”ndan kasıt birçok fabrikanın, müessesenin, otelin kullandığı “taş kömürü”dür. Bunun yanında fakir fukaranın yaz kış “ekmek” gibi düşündüğü kömür ise “mangal kömürü”dür. Belediye yardım amaçlı ucuz kömür dağıtsa da bu birkaç kilo kömür yaraya merhem olmaz. Kışın şiddetini arttırdığı zamanlarda kömürcülerde ortaya çıkan insafsızlık korkunçtur. Kömürcüler Cemiyeti’nin feshedileceğini öğrenen yazar, bunun bir işe yaramayacağını belirtir. Yapılması gereken denetimdir.

“**Tehlikeli Bir Tedbir**” (10 Şubat 1940) başlıklı yazıda mesele, tifüs vakalarının artması ile birlikte kirliliği önlemek için alınan tedbirdir. Bu tedbir, üstü başı kirli, pis insanların tramvaylara, otobüslere, vapurlara ve kalabalık yerlere alınmamasıdır. Mahmut Yesari, bu tedbiri uygulamanın mümkün olmadığını belirtir. Alınan bu tedbir trafik ile birlikte şehrin düzenini de bozacaktır. 13 Şubat 1940 tarihinde yayımlanan “**Ceza, Azdır!**” başlıklı yazıda da meselenin tifüs ve temizlik olduğu görülür, dönemin otellerinden ve hamamlarından bahsedilir. Gazetelerde çıkan yazılar aracılığıyla otellere, hamamlara, lokantalara -temiz olmadıkları gerekçesiyle- ceza kesildiği öğrenilir. Mahmut Yesari, bu cezaları yeterli bulmaz. Bu faaliyetler “üstünkörü bir teftiş”ten ibarettir:

“Belediye, “ceza kesmekte” haklıdır. Çünkü, “ceza kesilenler”in çoğu sabıkalıdır:

(...)

Bu sabıkalılar, “azar”la da “köték”le de uslanmazlar. Belediyenin ceza kestiği otel, hamam, “tesadüf kurbanı”dırlar. Galata’nın, Sirkeci’nin, kenar otelleri “pis”tir. Bazıları o kadar pistir ki “bit” bile yaşayamaz.

“Lokanta” adını almış bulaşık teknesi yerlerde, mikrop bile yaşayamaz.

Öyle hamamlar vardır ki, yarı buçuk temiz giren, “pis” çıkar. Belediye, böyle yerleri, “sıkı kontrol” diye yıllardan beri duyduğumuz “üstünkörü teftiş”ten vazgeçip, “ceza kesmek” usulünü de kaldırıp “lağv” etmeli.”

Otel, lokanta, hamam bir şehrin hayati ihtiyaçlarındandır. Pis oteller, pis lokantalar, pis hamamlar “bit kırar gibi” kırılmalıdır.

Mahmut Yesari, 12 Nisan 1940 tarihinde *Yeni Mecmua*²⁸’da yayımlanan “**Gelmeyen Bahar**” başlıklı yazısında 1939 yılının Ağustos ayında başlayan ve 1940 yılında da etkili olan “sürekli yağmurlar”dan bahseder. Tabiat, bütün cilvelerini bu iki yıl arasında gösterir. Tefik Fikret’ten alıntı yapan yazar, gelmeyen bahardan yakınır.

Mahmut Yesari’nin “sosyal hayat” başlığı altında değerlendirilebilecek son iki yazısı *Büyük Doğu* dergisinde yayımlanır. İlk yazı “**Karıncalar**” (10 Aralık 1943) başlığını taşır. “Tabiatın binbir renk ve çizgi cümbüşü” içerisinde bahçede olan yazar, karıncalara dikkat eder. Yesari, hiç bozulmayan ileri yürüyüşle yuvalarına “ganimet” taşıyan bu karıncaların bir toprak kabartısını kuşattıklarını fark eder. Yakından bakınca bunun bir solucan olduğunu görür ve okura karıncalar ile solucan arasında geçen mücadele aktarılır. Kazanan karıncalar olur ve solucanı yuvalarına taşırlar. İkinci yazı, 31 Aralık 1943 tarihinde “**Ahlâk Facialarımız Üstünde**” başlığı altında yayımlanır. Yazar, toplumdaki ahlaki yozlaşmadan bahseder. Bir adamın, çocuk denecek yaştaki iki genç kızı plaja götürdüğünden ve bu kızlardan birine saldırarak onu hastanelik ettiğinden bahseden Mahmut Yesari, adama verilecek birkaç aylık cezanın yeterli olmayacağını belirtir. Gazete sütunlarında yer alan “ırza taarruz” ve “fuhşa teşvik” suçlarının sayısının fazlalığına değinen Mahmut Yesari, bu suçları unutkanın memlekete yapılan en büyük kötülüklerden birisi olduğunu söyler. Bu ahlaki çöküntü gelecek nesilleri tehdit etmektedir, bu suçları işleyenler ağır cezalara çarptırılmalıdır.

²⁸ 5 Mayıs 1939’da yayım hayatına başlayan sanat ve edebiyat dergisi.

SONUÇ

Mahmut Yesari, eserlerini Cumhuriyet'in ilk yıllarında kaleme almıştır. Dönemin gazete ve dergileri incelendiğinde Yesari'nin roman, hikâye, anı ve tiyatro türlerinin yanında bu gazete ve dergilerde eleştiri, deneme ve köşe yazıları da kaleme aldığı görülür.

Mahmut Yesari'nin gazete ve dergilerde kalan yazılarının büyük çoğunluğunu eleştiri yazıları ve sosyal hayat başlığı altında bir araya getirilebilecek yazılar oluşturur. Realist, gözleme önem veren bir yazar olarak nitelenen Mahmut Yesari'nin, gazete yazarlığında da gözlemin önemli bir yeri olduğu görülür. İstanbul'da doğan ve büyüyen Yesari, İstanbul'da yaşanan sosyal ve ekonomik sorunlar üzerine ve gündemi meşgul eden problemler üzerine görüş bildiren yazılar kaleme almıştır. Bu yazılara bakıldığında futboldaki şiddetten kışın yaşanan kömür buhranına, Haliç'te görüldüğü iddia edilen deniz canavarından Beyoğlu'ndaki karnavallara, Şişli'de bir gazinoda geçen hadiseden çividi mavi modasına kadar birçok meselenin ele alındığı görülür.

Mahmut Yesari'nin eleştiri yazılarına bakıldığında ise bu yazıların büyük bölümünün *İstiklal* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yayımlanan köşe yazılarından meydana geldiğini söylemek mümkündür. Mahmut Yesari, dilde sadeleşme, üslup, israf, restorasyon, İstanbul'un ulaşım sorunu, opera eksikliği, eski nesil-yeni nesil çatışması, yeni harflerin kullanımı gibi yaşadığı dönemi meşgul eden konularda eleştirilerini dile getirir. Mahmut Yesari'nin ironi ile güçlendirilmiş sert eleştirilerine maruz kalanlar ise yazarın parazit olarak nitelediği münekkitler olur.

Telif ve adapte tiyatro eserleri kaleme almış olan Mahmut Yesari, gazete ve dergilerde tiyatro üzerine yazılar kaleme alarak türe ve türün tarihine hâkim olduğunu gösterir. Savaşın tiyatro üzerindeki etkisi, "Millî tiyatromuz neden yok?" sorusu, Karagöz ve Hacivat'ın tarihi, kadın tiyatrocuların sahneye çıkışı, konservatuvar, tuluat sanatçılarının sanat aşkı gibi meseleler yazarı meşgul etmiştir.

Mahmut Yesari, çok iyi bildiği basın hayatı üzerine görüşlerini dile getirmeyi de ihmal etmez. Gazetecilikteki rekabet, meslekte karşılaşılan zorluklar, telif hakkı, muharrir ücretlerindeki kesintiler bu yazıların içeriğini oluşturmaktadır. Reşat Nuri (1889-1956) ile birlikte çıkardıkları *Kelebek* dergisi ile matbuat âleminde tanınan Mahmut Yesari, edebî türlerin hemen hepsinde eserler vermiş olmasının yanında

dönemin gazete ve dergilerinde kaleme aldığı eleştiri, deneme ve köşe yazılarıyla da dikkate değer bir isimdir.

Mahmut Yesari, Türk edebiyatında halk için, halkı eğitmek için eserler kaleme almış olan Ahmet Midhat Efendi (1844-1912), Ahmet Rasim (1864-1932), Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944) gibi isimlerin Cumhuriyet dönemindeki temsilcilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Ahmet Midhat Efendi'nin yazmış olduğu çok sayıda eserle halkı eğitime amacı güttüğü, onlara gazete yazıları ve edebî eserleriyle yol göstermiş olduğu gibi Mahmut Yesari de benzer bir amaçla eserler kaleme alır. Bu açıdan Mahmut Yesari'yi Ahmet Midhat, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Refik Halit Karay (1888-1965) gibi yazarların bir devamı olarak görmek, aynı kuşak ve gelenek anlayışı içerisinde eserler verdiğini söylemek mümkündür.

Mahmut Yesari, incelenen yazılarından anlaşıldığı kadarıyla gözleme önem veren bir yazardır. Toplumu âdeta mercek altına alıp inceler. Görmüş olduğu aksaklıkları ironik, anlaşılır bir dil ve üslupla eleştirir. Yazarın özellikle eleştiri yazılarında ironik bir üslup kullanarak eleştirilerini güçlendirmeyi amaçladığı görülür.

Mahmut Yesari, -dönemin dilde sadeleşme çabasına uygun olarak- açık ve anlaşılır bir Türkçe ile yazılar kaleme almıştır. Mahmut Yesari'nin yazıları rahat bir şekilde okunabilecek ve anlaşılabilir bir üsluba sahiptir. Bu nedenle dönemi içerisinde okur ilgisiyle karşılaşmıştır. Bu da ona mesleğini yaparken bir öz güven kazandırmış ve geçimini yazılarıyla sağlamasına olanak tanımıştır. Diğer bir söyleyişle, Mahmut Yesari kalemine ve düşüncelerine güvenen, önem veren bir yazardır.

Kitaplarından ve yazılarında da anlaşılabileceği gibi insan ilişkilerine çok önem verir. Onun için insanları tanımak, hikâyelerini dinlemek ve bu hikâyeleri yazarak gelecek nesillere kültürel bir miras bırakmak temel hedeflerinden biridir. Bu insanların pek çoğunun sıradan halk içinden seçilmesi, toplumda fazla öne çıkmamış insanlar olması da dikkat çekicidir. Mahmut Yesari zenginlerin, siyasi ve sosyal açıdan güçlü insanların hayatlarından çok sıradan insanların hayatlarını öne çıkarır. Örneğin, Garson Yani, Kavuklu Ali, Küçük Kemal gibi insanların hayatları ve farklılıkları Mahmut Yesari için daha önemli ve dikkat çekicidir.

Yapılan bu tez çalışması ile birlikte Mahmut Yesari'nin edebiyatımızda bir geleneğe bağlı olarak eserlerini kaleme aldığını ve bu geleneği başarıyla sürdürdüğünü, kendisinden sonra gelen kuşaklara da aktardığını söylemek mümkündür. Yazarın

eserleri edebiyat sosyolojisi açısından önemlidir. Yazar, kültür tarihi içindeki yerini gösteren son derece dikkat çekici eserlere imza atmayı başarmıştır. Değişen toplum yapısı, edebiyat, kültür ve sanat anlayışı ne yazık ki Mahmut Yesari gibi isimlerin öne çıkmasını engellemiştir. Ancak Ahmet Midhat Efendi'nin temsil ettiği “geleneksel halk anlatısı”nın güçlü bir temsilci olarak her zaman adından söz ettireceğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, Ali, “Şirket-i Hayriye”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 39, s. 201-203, İstanbul 2010.
- Arseven, Tülin, “Sosyal Gösterim Modeli Üzerinden *Bağrıyanık Ömer* Adlı Romanı Okuma Denemesi”, *Folklor/Edebiyat*, C. 25, S. 100 (2019), s. 775-787.
- Ay, Oğuzhan, *Mahmut Yesari’nin Tiyatro Eserleri Üzerine Tematik Bir İnceleme*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2021.
- Derman, M. Uğur, “Mustafa İzzet, Yesârîzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 31, s. 307-309, Ankara 2020.
- Duman, Harun, *Metin Çözümleme Yöntemleri*, DUYAP Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Duman, Harun, *Türk Basın Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2016.
- Öksüz Güneş, Elif, “Mahmut Yesari’nin Romanlarında İsim-İçerik İlişkisi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 5/1 (2016), s. 280-293.
- Öksüz Güneş, Elif, “Mahmut Yesari’nin Romanlarında Sosyal Adaletsizlik Teması”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S. 12 (2014), s. 215-226.
- Öksüz, Elif, *Mahmut Yesari’nin Romanlarında Yapı ve İzlek*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2010.
- Özcan, Nuri, “Necib Ahmed Paşa, Yesârîzâde”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, s. 488-489, İstanbul 2006.
- Özcan, Recai, *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014.
- Özen, İbrahim, *Mahmut Yesari’den Hatıralar: Bâbîâli’den Son Selâm*, DBY Yayınları, İstanbul 2018.
- Özer, Sevilay, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bekârlık Vergisi’ne İlişkin Tartışmalar”, *Akademik Bakış*, C. 6, S. 12 (2013), s. 173-191.
- Soğukömeroğulları, Mehmet, “Mahmut Yesari’nin *Yufka Yürek Osman* ve *Deliler Hekimi* Adlı Tiyatro Eserleri ve İncelemeleri”, *Turkish Studies*, C. 8, S. 13 (2013), s. 1357-1398.
- Temizsu, Mustafa, *Mahmut Yesârî Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2014.

Temizsu, Mustafa, “Unutulmuş Bir Yazarı Bütün Yönleriyle Yeniden Hatırlamak: Türk Edebiyatı Tarihi İçinde Mahmut Yesârî”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 54 (2017), s. 158-168.

Tilbe, Ali-Tilbe, Fethiye, “Yazın Toplumbilimsel Oluşumsal Yapısal Bir Çözümleme: Mahmut Yesari’nin *Çulluk* Adlı Romanında Çalışma İlişkileri”, *Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, 28-30 Nisan 2016, Bartın.

Toker, Şevket, *Romancı Yönüyle Mahmut Yesari*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 1996.

Uçuk, Cahit, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

Yıldırım, Tahsin, *Bâbiâli Hatıraları*, Can Yayınları, İstanbul 2019.

Yıldırım, Tahsin, *Hanife Hanım’ın İstanbul Maceraları*, Can Yayınları, İstanbul 2021.

Yıldırım, Tahsin, *İstanbul’un Antika Tipleri*, Can Yayınları, İstanbul 2019.

MAHMUT YESARİ’NİN GAZETE VE DERGİLERDE YAYIMLANAN YAZILARININ KRONOLOJİK KÜNYELERİ

“Fazilet”, *Hâkimiyet-i Milliye*, Nu. 2775, 1 Nisan 1929.

“Bekârlık Derdi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, Nu. 2777, 3 Nisan 1929.

“Tiyatromuzun Karakteri”, *Hayat Mecmuası*, S. 137, 15 Ağustos 1929.

“Tiyatromuzun Karakteri”, *Hayat Mecmuası*, S. 137, 15 Ağustos 1929.

“İstanbul’da Bahar”, *Muhit*, No. 7, Mayıs 1929.

“Kışa Karşı İstanbul”, *Muhit*, No. 13, Kasım 1929.

“Köprü Parası Nasıl Kalktı?”, *Cumhuriyet*, No. 2178, 1 Haziran 1930.

“Mürüvvetler”, *Cumhuriyet*, No. 2182, 5 Haziran 1930.

“Bir Şiir, Bir Makale”, *Cumhuriyet*, No. 2183, 6 Haziran 1930.

“Bizim Kabahatimiz Yok Mu?”, *Cumhuriyet*, No. 2185, 8 Haziran 1930.

“Hoş Görmeli!”, *Cumhuriyet*, No. 2186, 9 Haziran 1930.

“Hâlâ O Mektup!”, *Cumhuriyet*, No. 2188, 11 Haziran 1930.

“Saygısızlar”, *Cumhuriyet*, No. 2190, 13 Haziran 1930.

“Ökseler”, *Cumhuriyet*, No. 2192, 15 Haziran 1930.

“Reklâmda Yenilik”, *Cumhuriyet*, No. 2193, 16 Haziran 1930.

“Hacm-i İstîabî”, *Cumhuriyet*, No. 2194, 17 Haziran 1930.

“Terbiye Usullerimiz”, *Cumhuriyet*, No. 2195, 18 Haziran 1930.

“Bir Israr”, *Cumhuriyet*, No. 2196, 19 Haziran 1930.

“Adamlık Bahsi ve Bir Erkeklik Davası”, *Cumhuriyet*, No. 2197, 20 Haziran 1930.

“Onlar!”, *Cumhuriyet*, No. 2200, 23 Haziran 1930.

“Şifreler”, *Cumhuriyet*, No. 2201, 24 Haziran 1930.

“Hasbî Kâhya”, *Cumhuriyet*, No. 2202, 25 Haziran 1930.

“Vatandaş, Doğru Konuş”, *Cumhuriyet*, No. 2203, 26 Haziran 1930.

“İki Cami Arasında”, *Cumhuriyet*, No. 2204, 27 Haziran 1930.

“Ucuzlu!”, *Cumhuriyet*, No. 2206, 29 Haziran 1930.

“Seyrüsefer”, *Cumhuriyet*, No. 2207, 30 Haziran 1930.

“Babialî Edebiyatı”, *Cumhuriyet*, No. 3507, 9 Şubat 1934.

“Asariatika Tamiri”, *Cumhuriyet*, No. 3508, 10 Şubat 1934.

“Deniz Canavarı Tehlikede”, *Cumhuriyet*, No. 3509, 11 Şubat 1934.

“Bir Tetkikin Faydaları”, *Cumhuriyet*, No. 3510, 12 Şubat 1934.

“Havalar Sakat”, *Cumhuriyet*, No. 3512, 14 Şubat 1934.

“Fırtınanın İlhamları”, *Cumhuriyet*, No. 3515, 17 Şubat 1934.

“Bir Muamma Karşısında”, *Cumhuriyet*, No. 3516, 18 Şubat 1934.

“Bir Dert Karşısında”, *Cumhuriyet*, No. 3517, 19 Şubat 1934.

“Saygısızlığa Saygı”, *Cumhuriyet*, No. 3518, 20 Şubat 1934.

“Baklakıran”, *Cumhuriyet*, No. 3522, 24 Şubat 1934.

“Mahallede Sabahlar”, *Cumhuriyet*, No. 3524, 26 Şubat 1934.

“Comte Jean Cenapları”, *Cumhuriyet*, No. 3525, 27 Şubat 1934.

“Bir Hareketin Manası”, *Cumhuriyet*, No. 3529, 3 Mart 1934.

“Kendi Kusurlarımız”, *Cumhuriyet*, No. 3530, 4 Mart 1934.

“Operamız Olmalıdır”, *Cumhuriyet*, No. 3533, 7 Mart 1934.

“Satılık İhtiralar”, *Cumhuriyet*, No. 3535, 9 Mart 1934.

“Düşünölmeyenler”, *Cumhuriyet*, No. 3543, 17 Mart 1934.

“İtibarlı Müflis”, *Cumhuriyet*, No. 3548, 22 Mart 1934.

“Ezelî Esaret”, *Cumhuriyet*, No. 3559, 5 Nisan 1934.

“O Zaman Tanıldılar”, *Yedigün*, No. 71, Temmuz 1934.

“Yesari Cevap Veriyor”, *Yedigün*, No. 77, 29 Ağustos 1934.

“Gazetecileri Ne Gözle Görürler?”, *Yedigün*, No. 86, 1 Kasım 1934.

“Bir Başlangıç Bir Dilek”, *Yedigün*, No. 90, 28 Kasım 1934.

“Bir Gün Erken Çıkalım”, *Perşembe*, No. 52, 19 Mart 1935.

“Matbuatın Meçhul Askeri”, *Cumhuriyet*, No. 3965, 31 Mayıs 1935.

“Maviliklere Serenat”, *Perşembe*, No. 33 , 21 Kasım 1935.

“Yollara Serenat”, *Perşembe*, No. 39, 19 Aralık 1935.

“Küçük Kemal Öldü”, *Türk Tiyatrosu*, No. 70, 1 Ekim 1936.

“Paydos”, *Modern Türkiye Mecmuası*, No. 18, 25 Haziran 1938.

“Şirket-i Hayriye Nasıl Çalışıyor?”, *Modern Türkiye Mecmuası*, No. 20, 9 Temmuz 1938.

“İkinci Mevkide Birinci Mevki Yolcuları”, *Yarım Ay*, S. 84, 1 Ağustos 1938.

“Tevekkelin Gemisi Batmaz”, *Yarım Ay*, S. 85, 15 Ağustos 1938.

“Bir Kış Hatırası...”, *Modern Türkiye Mecmuası*, No. 27, 27 Ağustos 1938.

“Güneşe Çıkan Kadın”, *Yarım Ay*, S. 90, 29 Ekim 1938.

“Atatürk Nesli”, *Foto Magazin*, S. 8, 1 Aralık 1938.

“Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 7, 22 Nisan 1939.

“Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 8, 29 Nisan 1939.

“Yazın Kadrini Bilelim”, *Yeni Gün*, No. 9, 6 Mayıs 1939.

- “Gençlik Bayramı”, *Yeni Gün*, No. 12, 27 Mayıs 1939.
- “Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 18, 8 Temmuz 1939.
- “Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 19, 15 Temmuz 1939.
- “Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 20, 22 Temmuz 1939.
- “Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 21, 29 Temmuz 1939.
- “Hadiseler ve İnsanlar”, *Yeni Gün*, No. 22, 5 Ağustos 1939.
- “Beni Nasıl Tanıyorlar?”, *Foto Magazin*, No. 20 , 1 Aralık 1939.
- “Mizah Muharrirliğinde Başıma Gelenler”, *Servet-i Fünûn Uyanış*, No. 2259/774, 7 Aralık 1939.
- “Bir Cömertlik Bir Hasis”, *İstiklâl*, S. 1, 4 Ocak 1940.
- “Barometre”, *İstiklâl*, S. 2, 5 Ocak 1940.
- “‘Tasfiye’ Zaman İşidir”, *İstiklâl*, S. 4, 7 Ocak 1940.
- “Barometre”, *İstiklâl*, S. 5, 8 Ocak 1940.
- “Unutulmak”, *İstiklâl*, S. 6, 9 Ocak 1940.
- “Tarihî Resimler”, *İstiklâl*, S. 7, 10 Ocak 1940.
- “Sonu Gelmeyen Maç”, *İstiklâl*, S. 8, 11 Ocak 1940.
- “Olağan İşler”, *İstiklâl*, S. 9, 12 Ocak 1940.
- “Traji-Komedi”, *İstiklâl*, S. 10, 13 Ocak 1940.
- “Parazitler...”, *İstiklâl*, S. 11, 14 Ocak 1940.
- “Barometre”, *İstiklâl*, S. 12, 15 Ocak 1940.
- “Neredesin ‘Müneccimbaşı Takvimi’?”, *İstiklâl*, S. 13, 16 Ocak 1940.
- “Harp Kazazedeleri”, *İstiklâl*, S. 14, 17 Ocak 1940.
- “Günün En Büyük Haberi”, *İstiklâl*, S. 15, 18 Ocak 1940.
- “Barometre”, *İstiklâl*, S. 17, 20 Ocak 1940.
- “Tütün İhtiyacı”, *İstiklâl*, S. 19, 25 Ocak 1940.
- “Halk Opereti”, *İstiklâl*, S. 21, 27 Ocak 1940.

- “Okuyan Gençlik”, *İstiklâl*, S. 22, 28 Ocak 1940.
- “Telâşa Lüzum Var Mı?”, *İstiklâl*, S. 23, 29 Ocak 1940.
- “Ekmek Meselesi”, *İstiklâl*, S. 24, 30 Ocak 1940.
- “Kültürlü Yazı Dili...”, *İstiklâl*, S. 25, 31 Ocak 1940.
- “Gülünç Şey”, *İstiklâl*, S. 26, 1 Şubat 1940.
- “İşin Kolayı...”, *İstiklâl*, S. 27, 2 Şubat 1940.
- “Yaş ve Eser”, *İstiklâl*, S. 28, 3 Şubat 1940.
- “Affedilmeyecek Kusur”, *İstiklâl*, S. 29, 4 Şubat 1940.
- “Temsili Konserler”, *İstiklâl*, S. 32, 7 Şubat 1940.
- “Bir Zabıta Vak‘ası”, *İstiklâl*, S. 33, 8 Şubat 1940.
- “Mangal Kömürü”, *İstiklâl*, S. 34, 9 Şubat 1940.
- “Tehlikeli Bir Tedbir”, *İstiklâl*, S. 35, 10 Şubat 1940.
- “İrsî Bir Hastalık”, *İstiklâl*, S. 36, 11 Şubat 1940.
- “Adaletle Teslim Edilemeyen Dolandırıcılar”, *İstiklâl*, S. 37, 12 Şubat 1940.
- “Ceza, Azdır!”, *İstiklâl*, S. 38, 13 Şubat 1940.
- “Son ‘Kavuklu’”, *İstiklâl*, S. 41, 16 Şubat 1940.
- “Kırk’a Bastık!”, *İstiklâl*, S. 42, 17 Şubat 1940.
- “Gelmeyen Bahar”, *Yeni Mecmua*, No. 50, 12 Nisan 1940.
- “Akasya Palas”, *Yeni Mecmua*, No. 68, 15 Ağustos 1940.
- “Münir Nurettin’in Yeni Filmi: *Kahveci Güzeli*”, *Yeni Mecmua*, No. 73, 20 Eylül 1940.
- “Roman Yazıyoruz!..”, *Yeni Mecmua*, No. 74, 27 Eylül 1940.
- “Türk Sahnesinde Kadın Sanatkârları”, *Yeni Türk Mecmuası*, C. 11, Mart 1943.
- “Ayyaşlık Faciamız”, *Büyük Doğu*, S. 3, 1 Ekim 1943.
- “Üslûp Muamması”, *Büyük Doğu*, S. 8, 5 Kasım 1943.
- “Tuluatçılar”, *Perde- Sahne*, S. 10, 1 Aralık 1943.
- “Muharririn Kazancı”, *Büyük Doğu*, S. 12, 3 Aralık 1943.

“Karıncalar”, *Büyük Doğu*, S. 13, 10 Aralık 1943.

“Ahlâk Facialarımız Üstünde”, *Büyük Doğu*, S. 16, 31 Aralık 1943.

“Tuluat ve Tuluatçılar”, *Perde- Sahne*, S. 18, 1 Mayıs 1944.

“Bilgisiz Münekkitler”, *Perde- Sahne*, S. 27, 1 Kasım 1944.

“Serseri”, *Perde- Sahne*, S. 30, 1 Şubat 1945.

EKLER

METİNLER

FAZİLET (*Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Nisan 1929, Nu. 2775)

Brutus, onu sadece bir kelimeden ibaret sanmıştı. Meğer onda neler yokmuş neler?!... Bir gazetede *Vatandaş* serlevhalı bir vecize okudum:

(Sıhhatli ol. Sağlam ol! Her türlü suistimalden sakın. Hastalık ifratların iltimas kabul etmez bir cezası, sıhhat de faziletin en büyük mükâfatıdır. V.R.)

Buna ne buyruluyor? Faziletin muhtelif-i müteaddit tarifleri arasına sıhhat de girdi. Lisanın genişlemesi itibari ile çok şayan-ı dikkat...

Yalnız... Evet burada bir mesele var. Hastalandık mı, faziletsiz adam oluyoruz.

Nasıl, mesele mühim değil mi?

Demek ki fazilet sahibi olmak için, evvela sıhhatimize bakacağız. Bu, hepimizin istediği bir şey... İş, elden gelmesinde... Herkes iyi yemek, iyi giymek, iyi yaşamak ister. Kimse keyfinden fena yiyip fena yaşamaz. Bu, biraz da imkân meselesidir.

Evvela can sonra canan, derler. Fazileti yeni manasında idrak etmek için, bu düstura tebaiyet etmekten başka çare kalmaz.

Günlük nafakamı karımla çocuğumla paylaşacağıma, oturur, tek başıma yer, suratından kan damlayan, etli canlı, pür sıhhat... Pardon faziletli bir adam olurdum.

Birçok ahbablarım var. Şimdi düşünüyorum da içime hayret ve nefret basıyor. Evet bu ahbablarım, bir kap eksik yerler, etraflarına muavenet ederler, kendi sıhhatlerini düşünecekleri yerde, başkalarının mideleri ile meşgul olurlar. Eskiye fanilalarını, çoraplarını yenileyemezler de çıplak gidiyor, aç dururlar.

Bu sefahatleri, düşüncesizlikleri yüzünden, renkleri soluk, vücutları zayıftır.

Fazilet sahibi olmanın bir kapısı da hodbinliğe açılıyor... Enfes!

Kendimi düşündüm de utandım. Meğer ben de faziletsiz insanmışım da haberim yokmuş!..

*

BEKÂRLIK DİRDİ (Hâkimiyet-i Milliye, 3 Nisan 1929, Nu. 2777)

Dert olup olmadığını yine kendilerine sormalı. En ağır vergiyi vermeği göze alacak kadar bekârlık tiryakisi olmalarına bakılırsa, pek dertliye benzemiyorlar!..

Fakat doğrusunu isterseniz, öyle kolaycacık kesilip atılır, hallolunur bir mesele değil.

Evliliğe hasret çeken ne bekârlar da var! Az şarkılar mı çıkarmamışlar, destanlar mı düzmemişlerdir:

Anne beni evlendir,

Yeter artık bekârlık

.....

Kabakta pişti tuz ister,

Anne canım kız ister

Kız olmazsa dul olsun...

Gördünüz mü, nelere razı! Merak meselesi!.. Bir şey denemez ki...

Evli de değilim bekârım aman... vs... vs...

Sokrates: Kadınlar melâike-i azabın yeryüzündeki mümessilleridir, der.

Nietzsche, daha insafsız: Bir kadın mı alacaksın, evvela bir sopa hazırla! hikmetini savunur...

Leh veya aleyhte öyle şeyler söylenmiştir ki ciltler dolusu yazılsa yine arkası alınmaz...

Bana kalırsa bu iş devenin hesabına benziyor: İnişi mi seversin, yokuşu mu?

— Sırtımda yük olduktan sonra ikisinin de Allah belasını versin.

Sırtımızdaki hayat yükü, ağır mı, hafif mi? Ona bakalım biz... Malûm ya, adam var ağır kaldırır, adam var darı kaldıramaz...

Serçeye değnek beredir...

*

İSTANBUL'DA BAHAR (Muhit, Mayıs 1929, No. 7)

Güneş, yumuşak yumuşak, tatlı tatlı, ılık ılık göz kırıyor. Kışın, dargın bakan, soğuk duran, tatsız, kayıtsız güneş sanki o değil!

Gözlerini, sabahları öyle gerine gerine, edalı edalı, baygın baygın açıyor,
akşamları öyle süzgün süzgün, nazlı nazlı yumuyor ki!

Acaba nazı, edası, süzülüğü, göz kırpması kime?

Onun, insanı altın hareli bir ipek gibi saran ateşi, ışığı, bir iksir hâlinde ruha
akıyor...

Yalnız insanlar mı? Her canlı mahlûk gönlünü, göğsünü ona açmış, kışın zehirli
tırnak izlerini kapatmak, taze yaraları sarmak istiyor.

Yağmur müjdecisi kargalar, başlarını kara kanatları altına almışlar,
düşünüyorlar! Fakat serçeler ne şen ne neşeli cıvıldaşıyorlar...

Her bahar, hayatımdan bir yılın daha geri gelmemek üzere gittiğini görmek,
bilmekle beraber, bir yıl kazanmışım, bir yaş gençleşmiş[im] gibi sevinyorum!..

Bahar gelince, şairleri de hatırlarım. Baharın onlar gibi meddahı var mıdır?
Velev tamamı ile candan yürekten olmasın, sanat kaygısı ile olsun, baharı az mı
methetmişler, az methiyeler mi yazmamışlardır?

Kuzu, çimen, lâle, gül, sümbül, mine, menekşe, bülbül, leylek, kırlangıç...

Her devir, gözdesi olan çiçeği, kuşu, ağacı, toprağı diline dolamış, yükseklerle
çıkarmıştır...

Acaba hakikaten öyle mi? Şairlerin dedikleri doğru mu?

“Şair sözü elbette yalandır!” diyen gene kendileri değil mi?

Lâkin yalan da olsa, hak verelim; yanlış da olsa yerindedir...

Şu bütün kış rüzgârın dikenli pençesi ile, kuru bir yaprak gibi daldan dala
savrulan, bir tek darı, canlı böcek bulmak için, donmuş karları minicik gagası ile
didikleyen serçecik, sevincinde haksız mı?

Şu, yağmur, kar altında, soğuktan kızarmış burnunu boyun atkısına sokan,
morarmış, çatlak ellerini, havı dökülmüş yırtık paltosunun ceplerinde ısıtmağa
çalalayan dünkü hırçın, somurtkan çocuğun, bugünkü taşkın şakrak kahkahaları, koşup
sıçrayışları, şair olmayanlara bir şey söylemez mi?

Eyüp Sırtlarında

Köprüden, çatana azmanı bodur Haliç vapurlarından birine atladım. Üst kamara oldukça تنها idi. Pencereye alnımı dayadım, bulanık sulara gözlerim daldı.

Siz de benim gibi misiniz? Ne zaman yolum bu taraflara düşse garip, sebepsiz, meçhul bir eza ile kalbim ağrır, omuzlarım kasvetle çöker. Her defasında ya bir cenazeyi teşyî veyahut bir mezarı ziyarete gidiyorum vehmi ile gönlüm kararır, gözlerim bulutlanır!

Bir bahar sabahında, güneş coşkun bir neşe ile denizin üstünde hâlâ buğusu dalgalanan bürümcük sisleri dağıta dağıta yükselirken, ölüm, mezar, hatıra gelir mi?

Fakat ah! Bu Haliç sahilleri! En tatlı meltemlerinde bile sık, siyah selvilerinin kokusu vardır...

Eyüp iskelesinde etrafıma bakındım. Sokaklarda durgun durgun bir kımıldanış, yorgun bir kalabalık göze çarpıyordu. Eski, yampiri, saçakları düşük kara damlara bahar güneşinin hediye ettiği altın harmanilerin sırma püskülleri süzülüp kayarak bozuk kaldırımların diplerindeki çamur tortularını, su birikintilerini yaldızlıyor...

Caddeden yürürsem belki neşem kaçır diye korktum; hayatın bir gonca gibi açıldığı bu bahar sabahında bir ahiret yolcusuna tesadüf etmek, bütün şevkimi kaçıracaktı...

Kazıklıbağa çıkan yokuşu ağır ağır tırmanıyordum. Kâh çift, ekserisi tek katlı, teneke, boyalı enkaz tahtası kaplamalı evlerin ne bahçeyi andıran ne sokağa benzeyen ön arsalarında, saz benizli, kolları, bacakları değnek gibi çocuklar, çığlık çığlığa koşuşuyorlardı... Sıska ağaçlara gerilmiş iplerde renk renk yamalı çamaşırlar, rüzgârla şişerek, acayip şekiller alarak sallanıyor...

Biraz yakınından geçtiğim bir evin yarı açılan kapısından süzük yüzlü bir kadın başı uzandı, alışkın nazarlarla sağa sola bakındı:

— Huu... Naile... Naile...

Karşı bostanın çitini siper alarak saklambaç oynayan çocuklardan biri doğrulmuştu; incecik sesi ile cevap verdi:

— Ne var anne?

— Oh, benim kızım... Azıcık gel... Çamaşırları çivide batıracağım, çivit kalmamış... Haydi yavrum, bekliyorum...

Çocuk, oyunu yarıda bıraktığına küskün, asık suratla geliyordu...

Fakat dikkat ettim, hâlinde fazla bir şikâyet, hırçınlık yoktu; alışkan, hatta çok çalışkan gibiydi. Anlıyordum ki çocuk, vaktinden, zamanından evvel hayata karışmış!... Yaşamağı hak etmek için, en tabii hakkı olan oyunu fedaya mecburdu!.. Zavallı küçük Naile; şu pembe çiçekli şeftali fidanının üst dalında şakıyan geveze yavru kuş kadar da mı bahardan nasibini alamıyorsun?

Hayat, sana, küçücük yaşında ne acı dersler vermiş olmalı ki, bugün şımaramıyorsun!

Bu ılık, müşfik güneş, muvakkat bir teselli... Bahar da geçici ve boş bir ümit yolu...

Kuru teselliye, boş ümide bel bağlamak neye yarar?

Naile, biraz evvel beraber oynadığı arkadaşlarına dönüp bakmadan, yumuk avucunda annesinin verdiği parayı sıkı sıkı tutarak aşağı çarşıya doğru koştu gitti!..

Tepeye çıkınca rüzgâr serinleşiyor... Kızgın Ağustos güneşi altında yanan yabani kekik tarlaları, daha ıslak, yemyeşil çayırlar hâlinde... Yaz sıcaklığında esrarlı bir buhurdan gibi bütün kırları, yamaçları gezip dolaşan kızgın kekik kokusu yok... Fakat çimenler öyle taze yeşil, parlak, kadife yeşil ki!..

Yazın bir mesire olan Kazıklıbağ'da ne insan ne ses seda var... Münzeviler tarafından bir bostan dolabının kasvetli, matemî gıcirtısı, bozuk bir keman kırıışı gibi kulağı tırmalıyor...

Sahildeki fabrikaların, imalâthanelerin, kafalat mahallerinin, tütün depolarının öğle paydosu düdükları, kampanaları, vapur, çatana düdüklere karışmağa başladı!..

Eyüp sırtlarında bahar, doğmuyor değil, fakat ben zevkini tadamadım... Selviler... Yıkık, yosunlu, kırık taşlı mezarlar... Uçsuz, bucaksız mezarların bekçileri selviler... Onlara bakmadığım hâlde, kokuları genzimi gıcıkıyor; hayalleri, gözbebeklerimin ta içine girmiş, bir an beni terk etmiyorlar...

Bahar, ne olsa, nerede olsa, gene bahardır, öyle değil mi?

Sorarım size, bir mezar üzerinden kopardığınız bir çiçeği, yakanıza takar da düğüne gidebilir misiniz?

Adalarda...

Daha iskelede yolumu çeviren tellâlların elinden yakamı güç sıyırmıştım:

— Ev filan tutacak değilim! Gezmeğe geldim...

İskele meydanında çuha, kadife semerleri yeni tamir görmüş, itinalı tımar edilmiş merkep sürüleri dizi dizi duruyor; boyalarının tazeliği ve parlaklığından yeni koşulduğu anlaşılan faytonlar da kamçı şaklatarak, ileri geri sürerek at oynatıyorlar!...

Sağa, sola kıvrılan, yukarı tepelere tırmanan yolların, teknil kış emdiği suları ilkbahar güneşinin hâlâ kurutamadığı, koyu balçık renginden belli... Ne yazın insanın cildini, savrulmuş fırın külü gibi batarak yakan toz kasırgaları var, ne her adımda topuk sürçtüren kuru çam döküntüleri...

Ara sokaklar تنها... Fakat rahat... Rahat mı?

Hayır!.. Bir işkence... Bir ıstırap...

Ara sokakların böyle ev avlusu gibi tertemiz oluşunu tesadüfe mi hamlediyorsunuz?

Evlerin, en büyüğünden en küçüğüne kadar, hepsinin göz alan temizliğini, basit, alâlede bir hâl mi zannediyorsunuz? Örme atkılarını omuzlarına atarak kapı önünde kâh oturan, kâh gezinen temiz kıyafetli genç, ihtiyar kadınların, kızların dudaklarındaki mültefit tebessümü, kendi fitratları, nezaketleri mi sanıyorsunuz?

Pencere arkalarında oturup çorap örür, dikiş dikerken, sizin ayağınızın sesini duyar duymaz helecanla başını kaldırıp sokağa bakan ihtiyarı birini bekliyor diye mi tasavvur ediyorsunuz?

Pencerelerde gördüğümüz sakız gibi bembeyaz, ütülü perdeler, parlaklığı gider diye tutmağa kıyamayacağınız cilâlı kapı tokmakları, genç, ihtiyar kadınların müttefik tebessümleri, helecanlı kalkışları, sokağın bir mermer avlu gibi parlayışı, sekiz aylık nafakasını temin edecek dört aylık kiracıyı istikbal içindir!...

İşte şu bütün kış öksüren çocuk, şu gözü ağırlıklı, beli bükük ihtiyar, kiracının geldiği mesut gün, evin yanındaki basık yer odasına, daha doğrusu ahırdan bozma ine girecekler!...

Azabı, işkenceyi, ıstırabı şimdi anladınız ya... Ayaklarınızın sesi yaklaşırken uyanan ümitler aynı ses uzaklaşırken sönecek, kırılacak...

Ve siz sebebini lâıyğı ile bilmeden, hissetmeden yüreğimize çöken bir mücrim melâli ile ara sokaklarda şaşkına döneceksiniz!..

Genişçe bir sokağa sapmışım, çok ilerlemeden, arkamdan seslenildiğini duydum, döndüm.

Aşağı yolun köşebaşında eli çantalı bir adam duruyordu:

— Efendi, şu kâğıdı okur musun?

Uzattığı kâğıdı aldım, baktım, civar evlerden birinin adresine benziyordu:

— Yerlilerden birine sorsan daha iyi olur! dedim.

Tavsiyem adamcağızı ferahlandırmamış, büsbütün sinirlendirmişti. Derin bir: Oh! çekti, elindeki çantayı yere bıraktı, uzun uzun göğüs geçirdi:

— Geldiğim gittiğim yer değil... Verdiler elime bu adresi, gidiver, dediler! Eh, birbirimize ahirette şefaate edecek değiliz ya... Kalktık geldik... Vallahi sabahtan beri arıyorum, ayaklarıma kara sular indi, köşkü bulabilirsen bul... Evi tutulmayan, evi tutulana düşman... Doğru yol iz gösteren yok... Hasta kız olmasa dönüp gideceğim... Efendim, süt hemşirenin bir kızı var... Allah cümlelerini bağışlasın, daha on sekizinde var yok... Lâkin ne oldu, nedendir bilemiyoruz, iki senedir hasta...Öyle fazla öksürdüğü filan da yok... Yalnız akşamları bir hararet basıyor, bir nöbet geliyor... Arkasından da bir ter... Bir ter... İşte kızcağızı hâlden düşüren bu nöbet... Gün geçtikçe sararıp soluyor... Bir deri bir kemik kaldı biçare... Yürümeğe mecali, takati yok... Efendim o kadar tere can mı dayanır, takat mı kalır? Her çareye başvurduk, hekim hekim dolaştık... İlâçsa ilâç, hekimse hekim... Nihayet hava tebdili lâzımdır! dediler. Süt hemşire de ne yapsın? İrat, akar sahibi değil ki... Fakat evlât... Bir dükkân hissesi vardı sattı, yazlığına burada bir ev tuttu... Bana da: Ağabey, sen git, öteberi götür, yarın da biz geliriz, dedi. Evi bulan tellal bugün İstanbul'a inmiş; görüyor musunuz belâyı, kaldık mı biz şimdi sokaklarda... Hemşirenin hatırı bir yandan, Şadiye'nin yürekler acısı hâli bir yandan... Bugünden evi hazırlatmalıyım... Geç vakitlere kalırsam kimi bulur, ne iş görürüm? Şadiye'yi yarın sedye ile getirecekler!..

Dönerken yanımda iki kişi konuşuyordu:

— Ben o köşkü beğenmedim.

— Evet, benim de gözüm tutmadı.

Şöyle adamakıllı yirmi otuz kişiye ziyafet verilebilecek bir salonu yok... Eşyalarda fena...

— Yüz lira fazla veririm, daha konforu yerinde, tertipli bir köşk bulurum. Yazı Ada'da geçirdiğine de değer!

Gayriihtiyari Şadiye aklıma gelmişti... Yarın sabah hasta ciğerlerine reçine kokularından şifa umulup sedye ile Ada'ya getirilecek olan Şadiye'yi düşünüyordum!..

Eğlenenler, eğlenecek, bahardan, hayattan kâm alacak olanlar gözümden silindi.

Şairin tahassürünü, hicranını andım:

“Gelmiş mi gene bahar, heyhat?

Bir ömr-ü hazine yâr olaydı.

Birkaç gece gamküsar olaydı!”

Çamlıca Eteklerinde...

Hünkâr İmamı'ndan Çamlıca'ya giden yolun nemli topraklarını, hafif sert rüzgâr toza, kum kasırgasına döndüremiyor.

Karacaahmet'e bakan çayırı geçtikten sonra köşkler seyrekleşmişti. Yeni sürülmüş tarlalarda beyaz, pembe çiçekli şeftali, erik ağaçları, tabiatın insanlara hediye ettiği birer buket gibi göze çarpıyordu.

Yol aldıkça rüzgâr titizleşip, hırçınlaşıyor. Pardösümün yakasını kaldırdım, sırtımda, omuzlarımda hafif ürpermeler başladı.

Dolu fiçileri yüklemiş bir sucu arabası, tekerlekleri gıcırdayarak sallantılı bir ahenkle Kadıköy'e dönüyor. Elllerinde çantalar, sepetler, gramofonlarla kırlara dökülenler nerede?

Tavlansın diye çayıra salıverilmiş tüyü dökük bir merkebin yanı başında kalem bacaklı körpe ağızlı bir tay da otluyor... Boyunduruktan çıkarılmış iki manda geniş getiriyor, vakit vakit inler gibi böğürüyorlar! Bir aksiseda uğultusuna benzeyen bir vapur düdüğüne, bir lokomotifin yorgun ıslığı cevap veriyor! Yük arabalarından, göçlerden eser yok...

Bahçe ortalarında, bağlar arasındaki köşklerde hazırlıklar var. Karayelin söktüğü saçaklar, lodos fırtınasının kopardığı panjurlar, karların yıktığı parmaklıklar, çitler tamir ediliyor...

Bir yanda bir bağ budanıyor, o yanda iskele kurulmuş bir köşke raspa vuruluyor... Şurada bir tavuk, kaz, hindi sürüsü... Burada bomboş bir mine, gelincik, papatya tarlası...

Rüzgâr önleyip yolumu kesemeyeydi tepeye çıkacak, Adaları, Marmara'yı, İstanbul'u, Beyoğlu'nu, Boğaziçi'ni, aylardan beri çektiğim bir hayret ve meftuniyetle, yorulmadan, doya doya seyredecektim...

Kurbağalı'ya inerken pardösü ağırlık veriyordu. Dere boyunca, ıslak, yumuşak çimenleri eze çiğneye yürüyordum.

Kurbağalar uzun, birbirine takılı zincir gibi vızıltılarla karadan suya, sudan karaya atlıyorlar.

İncecik kürk vücutlu, uzun, havai mavi kanatlı susinekleri, kurbağaların muttasıl bulandırdıkları sular üstünde, tatlı kıvrılışlarla uçuşuyorlar... Güneş kuytu köşelerden elini, eteğini yavaş yavaş çekiyor... Akşam başlıyor...

Böyle bahar akşamı mı olur? Tozlu esmer gölgeler, yorgun kanatlar gibi basık, karada evleri mateme boğuyor...

Kadıköy'de, akşamın yaklaştığı hiss olunuyor... Güneş dar sokaklara bile gülümsüyor...

Beyoğlu'nda...

Bahar, gözümde bütün sihrini, füsununu kaybediverdi...

Kaldırımlarda, köşebaşlarında, dükkân kepenkleri kenarına sıra sıra dizilmiş yayvan sepetler içinde, küçük küçük demetler yapılmış fulyalar, mor, beyaz sümbüller, kır menekşeleri, lâleler...

İşte şehirde bahar!..

*

TİYATROMUZUN KARAKTERİ (*Hayat Mecmuası*, 15 Ağustos 1929, S. 137)

Karağöz'de müthiş sanatkâr, bütün hakikî sanatkâr gibi eline geçirdiği tiplere

hiç acımamış, istihza neşterini kıyasıya saplamıştır. Karagöz tok sözlü; dobra dobra konuşur, patavatsız, içi dışı bir, normal bir tiptir. Hacivat ise, edep erkân gözetir, fazla nazik, fakat bıyık altından güler bir çelebidir. Karagöz halk, Hacivat da Osmanlıdır.

Bugünkü deli alacasından tabii bahsetmeyeceğim. Türk tiyatrosunun karakteri nedir ve ne olacaktır?

Bunu, geçmiş zamanın yardımıyla kuru faraziye hâinden kuvvetli bir zan ve tahmin sahasına atabiliriz.

Millî bir tiyatromuz hâlâ yok; neden olamıyor ve olmamasının sebepleri nedir?

Araştıracığımız noktaya temas etmezden evvel, esasa girişmezden evvel bu suallere cevap vermek mecburiyetindeyiz. Avrupa'daki küçük milletler iyi kötü bir tiyatroları bulunmasını iyi kötü bir temele borçludurlar. Hâlbuki bizde temaşa sanatının ancak yarım asrı doldurabilen fakir bir mazisi vardır.

Tiyatro sanatı, bu yarım asır içinde de sürekli bir varlık gösterememiştir. İstibdat, siyasî entrikalar, zamanın içtimaî telâkkileri, tesettür, yobazlık, vs... vs. bu sanatın inkişafına bütün kuvveti ile engel olmuştur.

Acaba Türklerde temaşa-spectacle zevki yok mu? Bu zevk, içtimaî heyetlerin duygu ve incelik kabiliyetleri nokta-i nazarından çok ehemmiyetlidir.

Türklerde temaşa-spectacle zevki, bir türlü kılıfını yırtamamış, nüve hâinde kalmıştır. Bu Karagöz'le Zuhurî-Orta Oyunudur.

Evvelâ Karagöz'ü ele alalım.

Şurası muhakkaktır ki, ecnebiler Karagöz'le bizden çok fazla meşgul olmuşlardır.

Fakat buna rağmen Karagöz hakkında açık ve sarîh malûmat toplanamadığı gibi, layığı veçhile de ehemmiyet atfedilmemiştir.

Karagöz, hakkında belli başlı iki iddia vardır; münasebet olsun olmasın tekrar edilir durur:

1— Karagöz oyununun esası, Araplardan veyahut başka bir şark milletinden alınmışmı. (Hatta *Le Nu au Théâtre* isimli kitapta Karagöz'ün Scaramouche'tan alınmış olduğu ileri sürülmektedir.)

2 — Karagöz ve Hacivat hakikatte mevcut idiler.

Birinci iddia şekle ait olup, ihtira ve icat meziyetini Türklere bırakmamak, vermemek için maksad-ı mahsusla emsali misillü ortaya atılmıştır. Şeklin icat ve ihtira şerefine kime, hangi millete ait olacağı, olması lâzım geleceği tamamı ile meçhuldür. Çinlilerin Ombres Chino ses-Çin gölgeleri [dedikleri] ve şekli itibari ile hayale benzeyen şey Karagöz'den büsbütün ayrı, bambaşkadır.

Nitekim “lanterne magique”n de Çin gölgeleri ile sıkı bir münasebeti yoktur.

Kuklalar da buna benzer. Hemen her millet kuklayı kendine mal etmek ister.

İtalyanların “pupazzo”su, Fransızların “guignol” ve “guignol lyonnais”leri gibi.

Hâlbuki Hindîçin’de ve Çin’de, Japonya’da kendi millî zevklerine uygun enfes kuklalar, asırlardan beri mevcuttur.

İkinci iddiaya gelince birinci derecedeki kadar da dikkate şayan değildir.

Karagöz, hakikî veya mefruz, muhayyel bir şahsiyet olsun, esas ile alâkası hiçtir. Karagöz’deki esas, buluşta, espridedir. Karagöz kukla gibi basit, çocuk eğlencesi değildir. Vakti ile “çocukları götürmek” babalarımızın sırf kendi temkinlerini bozmamak için taktıkları bir kulptu.

Çocuk, Karagöz’ün Hacivat’ı döğmesine, Tuzsuz Deli Bekir’in narasına, Karagöz’ün tir tir titremesine güler. Fakat perdede gözüken tiplerin ne olduğunu ve o hayallerle neler kastedilmek istenildiğini, kimlerle alay edildiğini, çocuk anlar mı, anlayabilir mi?

Karagöz’le Hacivat’a bildiğimiz şekilleri veren sanatkârın dehasına hayran olmamak elden gelmez. Göstermek istediği tipleri gayet sanat ve maharetle çizmiş, tek mil hususiyetlerini göstermiştir.

Bu müthiş sanatkâr, bütün hakikî sanatkârlar gibi eline geçirdiği tiplere hiç acımamış, istihza neşterini kıyasıya saplamış...

Karagöz, tok sözlü, dobra dobra konuşur, patavatsız, içi dışı bir, normal bir tiptir.

Hacivat ise, edep erkân gözetir, fazla nazik, fakat bıyık altından güler bir çelebidir.

Karagöz, başından külâhını atar, kolunu sallar, savurur, sırtını, ensesini kaşır, bütün hareketlerinde serbest, laubali, teklifsizdir.

Hacivat’a gelince; külâhı başından çıkmaz, elleri ucu kıvrık, muntazam sakalına yapışıktır.

Sanatkârın bu incelikleri bulup tespit edebilmiş olması dehasının en büyük, en kuvvetli delili, nişanesidir.

Hacivat’ı bir veya iki kolunu oynatır yapmaktan sanatkârı kim ve ne menedebilirdi? ile sakalına yapışmış bir insan tasviri, gülünç olmaktan ziyade kaçabilirdi.²⁹

Karakterleri şekillerinde perçinlenen tipleri bir de konuşuralım. Sivri uçlu muntazam kıvrık sakalı ile, yapışık elleri ile Hacivat, Karagöz’ün sallapati, patavatsız sözlerini söyleyebilir mi?

Hacivat’ın lügatli, cinaslı, müstalah tekerlemesi de Karagöz’e yakışmaz.

Sanatkârın bu kuvvetle, itina ile çizmek istediği ve muvaffak olduğu bu iki tip nedir?

Karagöz, halk; Hacivat da Osmanlıdır. Hacivat, yani Osmanlı, asırlarca Karagöz’e, yani halka hep anlamadığı dilden ve kendisinin de basmakalıp öğrene geldiği melez bir lisandan müstalah sözler söylemiş, lügat paralamıştır. Fakat Karagöz, yani halk, onunla mütemadiyen alay etmiştir. Asıl şayan-ı hayret olan şey, bu alayın farkına varılmamasıdır.

Hacivat, Karagöz’ün cehaletine kızar, dilini düzeltmesini ister, lâkin Karagöz vurdu duymazdır. İstihzanın inceliğine bakınız ki asıl vurdu duymaz olan Hacivat’tır. Bu nükteyi Osmanlı anlayamamış, kendi Hacivatlığına asırlarca kahkahadan kırılmıştır.

Esasının orijinal olmasına rağmen Hayal’in iptidâî şeklini muhafaza etmesine sebep de ehliyetsiz cahil ellere düşmesindendir. Hayal sadece Karagöz’le Hacivat’tan ibaret değildir. Diğer mahallî tiplerle de ayrı ayrı alaylar vardır.

²⁹ Birkaç kelime okunamamaktadır.

Avrupa’da nasıl eski “farce”lar bugünkü tekâmülü hazırlamışlarsa Hayal de zamanın, devirlerin nükte ve zarafetlerini kavrayacak kuvvetli sanatkârlar eline geçmiş bulunsaydı, Türk sahnesinin temeli atılmış olurdu.

Hicvedeceği tiplerin seviyesine yetişmeyen hatta onlardan aşağı derecede olan Hayalîlerin, katiplerin, Karagöz’ü öldürmeleri gayet tabii idi.

Karagöz, bu nasipsizliği dolayısı ile tiyatroya bir temel taşı hizmetini görememiştir. Fakat tiyatronun yürüyeceği yola ışık tutacak, alacağı istikameti aydınlatacaktır.

Bunu Zuhurî-Orta Oyunu ile birlikte gözden geçireceğiz.

*

TİYATRODA YENİLİK (*Hayat Mecmuası*, 15 Ağustos 1929, S. 137)

Umumî harp hayat üzerine olduğu kadar, edebiyat üzerine de müessir olmuştur. Harpten sonra Almanya[’da], Fransa’da neşrolunan roman ve tiyatro asarının dörtte üçü, harbin verdiği gayritabii neticeden mülhem bir mevzua inhisar etmiştir.

Denilebilir ki harp bütün sınırları ayrı kuvvet ile işletmiş ve onlardan aynı neticeleri almıştır. Bunun içindir ki harpten sonra çıkan roman ve tiyatrolar pek monoton olmuş, aşağı yukarı, hep aynı mevzuu teşrih etmiştir.

İngiliz, Fransız tiyatroları eski tarzda eserleri temsil ederlerken, Şimal tiyatrosu bize büsbütün yeni bir tarz, yeni bir mektep vücuda getirmektedir.

Yirminci asrın tiyatro eserlerini tetkik edecek olursak görürüz ki bu asar hep aynı sistemi takip etmiştir. Eşhası tanımak, bir aşkın heyecan ve elemeleri etrafında vakayı yaratmak veyahut çok karışık olan gülünçlü bir mevzuu, ümit edilmeyen bir neticeye raptetmek bu eserlerin esasını teşkil etmektedir.

Hâlbuki bugünkü tiyatro bunlardan uzaktır. Akla pek tabii gelmeyen, gözün alışık olmadığı, kulağın ünsiyet etmediği bir tarzı kabul eden yeni tiyatro eserleri, bize hakikî sanatı, daha doğrusu yeni bir şekli meydana çıkarmaktadır.

Bu yeni eserler hakkında Fransız münekkitleri taraftar görünmemektedir. Yalnız Lucien Dubech bir makalesinde bu yeni eserler hakkındaki fikrini şu suretle hülâsa etmektedir:

“Şimal tiyatro edebiyatında büyük bir canlılık görünüyor. Almanlar yeni bir tiyatronun esasını kuruyorlar. Bunlar bizim usandığımız, bıktığımız aşk maceralarından başka bir tarzda vücuda getirilmiş eserlerdir. Edebiyatta değişikliği zarurî gördüğümüz hâlde, tiyatro asarındaki bu yeniliği manasız buluyoruz. Tiyatroyu öldürmemek için, asrın terakkiyatına uygun bir tarzda yaşatmak lâzımdır. Bu itibar ile onun dekorları, eserleri de yeni bir şekle inkılap etmelidir. Belki de bu yeniliğin içinde, tiyatro tarihinde daha kuvvetli izler bırakacak bir devre doğacaktır.”

Bu yeni eserlerde hedefe daha başka yollardan varılmaktadır. Bir defa tezleri, diğerlerinde olduğu gibi malûm hakikatlerin tekerrürü değildir. Bilakis bu eserlerin tezleri, öteden beri malûm olan hakikatlerin bir hiç, bir efsane olduğunu göstermekte ve bunu canlı bir vaka ile ispat etmektedir. Bu eserlerin diğer bir hususiyeti de tiyatro eserlerindeki fazlalıkları çıkarıp atmasıdır. Eserin önünü anlatmak için manasız mukaddimelere, mevzularla alakası olmayan eşhasa sahnede mevki vermeğe lüzum görmüyor.

Edebiyat ve resimde şahit olduğumuz fütürizm ve sürrealizm tiyatroda da canlanmağa başladı. Bu başlangıç, güzel bir neticeyi şimdiden bekletiyor.

*

KIŞA KARŞI İSTANBUL (*Muhit*, Kasım 1929, No. 13)

Minyatür Tasvirler

Gökyüzü gibi, denizin de rengi değişti. Geçen gün baktım, çivîdî kirle bulanmış kesik köpüklü çamaşır sularını andırıyordu.

Siyah kurşuni alacalı bulutlar batıdan doğuya, doğudan batıya kulaçlayıp duruyorlar. Rüzgâra bir hâl oldu; titizliği, döneklîği pek üzerinde; gün doğuşundan batıya, batıdan yıldıza çeviriyor; kible keşişleri, batı lodosu, dönüştürüyor, dönüştürüyor.

Neredesiniz, kabak, kiraz meltemleri; şimdi hangi ufuklarda nazlı nazlı esiyorsunuz?

Delişmen poyraz, sert, insafsız kara yel bütün densizliklerini ele aldılar, kasıp kavurmadıkları şey kalmıyor.

Fırtınalar da resmî geçide başladılar. Koç katımı fırtınası, Turna fırtınası, Bağ bozumu fırtınası, Kuş geçimi fırtınası... Hiç ümit vermeyen, hep karanlık, kasvetli kara kışın gelip çatıldığını haber veren zehirli, acı ıslıklı kara haberciler...

Neredesiniz, kırlangıç, çaylak fırtınaları? Hep vadeden, ümitlendiren, yarı çatık, yarı güler yüzlü bahar, yaz müjdecileri, neredesiniz?

*Sislendi hevâ, taraf-ı çemenzârı nem aldı,
Bülbül yuvadan uçu, gülistânı gam aldı.*

Evet, kuşlar da yuvalarından uçtular, ağaçları daima yapraklı, çimenleri daima yeşil, ılık memleketlere uçtular. Turnalar katar katar, kırlangıçlar sürü sürü, leylekler alay alay cenup yolunu, güneşin sıcaklığını bir an bile esirgemediği çöllerin, sahraların yolunu tuttular. Saçaklardaki, baca üstlerindeki, ağaç dallarındaki boş yuvaları dağıtan rüzgârlar, kuru gazellerle birlikte “son kalan tüyleri” de savuruyorlar. Acaba leylekler, yuvalarından kaç sakat yavruyu atıp da kaçtılar.

**

Sokakta, tramvayda, vapurda, evde, misafirlikte, hep bir “melodi”nin perde perde ağırlaşan, acılaştan, ölgün, bezgin nağmelerini duyuyorum. Herkeste ve her şeyde bu neşesizlik, gelen, yaklaşan felâkete, mateme karşı bir yılgınlık var.

.

— Havalarda gergi gibi soğudu, bu sene kış pek erkenden bastıracağı benziyor.

— Sus kardeş... Damı aktartamadık. Ev sahibine güç hâlde ancak olukları tamir ettirebildik. Yağmur yağmaya başlıyor mu, bizim evin hâlini görme artık; evde ne kadar eski yeni leğen, gerdel, tas, tencere, kap kakak varsa damlayan yerlere koyuyoruz. Fakat gene nafile...

.

— Kiraz vakti eve odunu, kömürü atamadık. Bu kış hemen Allah yardımcımız olsun...

— Benim başımda da aynı dert var. Bu sabah aşçı: Kok kömürü bitti, demez mi? Vallahi sıkıntıdan dudağım çatladı.

.

— İnsan tam vakti, saati gelip çatmayınca iktisat kaidelerinin sırrına, hikmetine akıl erdiremez. Yazın, elime hemen hemen açıktan gibi biraz para geçmişti. Terzinin teltik kalan hesabını vermeği ihmal ettim, şimdi palto ısmarlamağa yüzüm yok. Galiba bu kışı da bizim emektar tornistan palto ile geçireceğim.

— Ben, sözüm ona paltoyu ısmarladım, lâkin son taksiti vermek imkânını bulabilirsen bul. Bugün bakkal, yarın kasap, öbür gün ev kirası, göz açabilirsen aç...

.

— Hanımcığim, orta kat merdivenin, ara camekânın, alt kat sahanlığın kırık camlarını bugün de yaptırtmamışsın!

— İlâhi Bey, öyle de kinayeli kinayeli söylersin ki... Hani bir duyan olsa benim kayıtsızlığıma, ihmalciliğime verir. Aşçı kadın: Kömür... kömür... diye dayandı. Haydi yemeği toz kömürü, tahta kırığı ile pişirteyim, çocuğun odasına mangal koymadan olur mu?

.

— Ayvaların da maşallahı var, ne kadar çok!

— Mübareği pek severim. Gel gör ki baktıkça içime ürperme gelir.

— Haklısın, kışın şiddetli olacağına işarettir, derler...

.

— Anne, sefer tasım nerede? Bugün de geç kalırsam hoca beni sınıfa almayacak...

— Dur yavrum, hazırlıyorum işte... Sen çantana iyi bak, gene dünkü gibi defterini unutma...

— Anne, lastiğim de su alıyor.

— A... Meram anlamayacak yaşta değilsin maşallah, ay başına kadar dişini sık, beybaban aylığını alsın, o vakit...

.

— Kuzum evladım, odanın kapısını kapayıver. Bu sene kanım mı kurumuş nedir, sırtıma, dizlerime karlar yağıyor... Pencere pervazlarından, kapı aralıklarından rüzgâr zehir gibi üflüyor.

— Hanımanne, sen merak etme... Ben kola kaydattım, pencere kenarlarına gazete kâğıdı yapıştıracağım. Kapı altlarına da kalın keçe parçaları çıkarım.

.

Evlerde, hummalı, uğultulu bir hazırlık, bir çırpınma.

— Hanım, kışlıkları sandıktan çıkar da bir iki gün havalansın, naftalin kokusu genzime kaçıyor.

— Kışlık... Kışlık dediğiniz ne var ki, ne kaldı ki?

.

**— Kuzum abla, benim boyun atkısını bir iki yerinden güveler yemiş, şöyle belirsiz örebilir misin?

**— Şerife kadın, su saatine keçe sarmayı unutma. Geceleri fena ayaza çekiyor. Havalara artık inan olmaz. Başımıza dert çıkmasın. Keçenin üstüne biraz da kül, kepek atıver.

**— Bey, bu odunlar çok fena. Hiç kor dökmüyor. Geçen kış almıştın hani, ne iyi idi onlar! Elleme gibi parçaları tencerede söndürür sabahları kolaycacık yakardık.

**— Manavlar, kavun, karpuz, üzüm, kayısı, şeftaliden dolup taşarken sabah, akşam kahvaltısı diye reçellerin dibine darı ektiniz. Şimdi ne olup da yiyeceksiniz? Yeşil zeytin kurarken hepimiz burun kıvırdınız, birinize tattırmasam hakkım var ya...

**— Hemşire, bizim kalemdeki Remzi Bey'in hareminin de elleri, kışın tıpkı seninkiler gibi çatlamış. Bana bir ilaç salık verdi, pek iyi geliyormuş, sen de bir tecrübe et...

.

Bu sonsuz endişelerin, şikâyetlerin arasında teselliler, teselliye andırır avuntular da duymuyor değilim!

— Yorganı başıma çektim mi horul horul deliksiz uyuyorum. Tahtakurusu, pire, sivrisinek, karasinek, tatarcıkdan dât bir feryat iki... Uykular tatlandı, tam mevsimi doğrusu...

**— Senin kopay ne âlemde? Benim kurtboğanı bu sabah bir temiz yıkadım. Çifteler de tertemiz, kartuşları doldurttum. Cumaya avlanacağız, geleceksin değil mi!

* — Nedir o vıcık vıcık ter? Adama soğuktan ziyan gelmez. Sağlam hava birader, demir gibiyim şimdi...

* — Şoson aldım, sokağa, sinemaya giderken topuklu terliklerin üzerine çekiyorum. Nasırdan hâlim harap...

.
Duvarları kaplayan, camekânları dolduran renk renk sinema, tiyatro, balo, konser ilanlarına bakıyorum.

Süs eşyaları satan mağazaların, oğul gibi işleyen kapıları önlerindeki çeşit çeşit münakaşalar kulağıma aksediyor.

Kürkçü dükkânlarının, lüks terzilerin mankenlerinin mutat ve manasız tebessümlerine, acı tebessümlerle mukabele eden canlı kuklalar görüyorum.

Evet, bunları, bunların her nev'ini, her çeşidini görüyorum, duyuyorum. Fakat nedense, biri, bana bir şey söylemiyor...

.
Dar, karanlık, bodrum hissini veren küf kokulu bozuk bir sokaktan geçiyorum. Basık çatıları birbirine omuz vermiş ev iskeletlerinin, kapatmağa lüzum görülmeyen ve daima açık duran kapılarının önlerinde mumya kollu, mumya bacaklı çocuklar, acı miyavlamayı andıran mariz çığlıklar koparak oynuyorlardı. Dökük kaplamaların aralıklarından odaların içi görünüyordu. Mumya kollu, mumya bacaklı çocukların bu soğuk kış akşamında sokakta, ıslak taşlar üzerinde oynamalarına şaşmadım. Evlerin içi sokaktan daha serin, daha rüzgârlı, daha soğuktu! Kim bilir?..

Pencerelerden ışık görünmüyordu. İki sokak aşırı geniş, işlek caddenin karpuz elektrik lambası buraya, sıska, sarı bir kol uzatmıştı. Bu ölü, sarı ışık, içleri kararmış insanların nesine, nelerine yetmezdi ki!.. Bir evin zemin katındaki camı kırık penceresine gözüm kaydı. Yer yer dökük sıvalardan bağdadileri sırtan duvarın kenarından bir tek şilte ile bir tek ince, kirli yorgan duruyordu, o kadar. Fazla bakamadım. Gözüm üşümüştü. Fazla düşünmek istemedim. İstesem bile düşünemezdim, çünkü beynim donmuştu!..

.

Bir çiçekçi dükkânının önünde ayaklarım kendiliğinden duraklamıştı; limonlukta yetiştirilmiş saksı çiçekleri, haremde büyütülmüş saz benizli beyzadeler gibi süzgün süzgün, edalı edalı kırılıp dökülüyor, süzüm süzüm süzülüyor!

Balolarda, çaylarda, tuvaletlerindeki sun'î renklere bir parça da tabii renk ilave etmek için omuz başlarına kondurulan kamelyalara gözüm dalmıştı. Bakarken zümrüt yeşili çayırarda lal kadehler gibi titreyen ince saplı gelincikler, kır lalecikleri hayalimde çelenk örmeğe başladılar!..

Ben de neler düşünüyorum? Gelinciklerin, lalerin mevsimi şimdi mi?

Mangal başı kış gününün lâlezarıdır.

*

KÖPRÜ PARASI NASIL KALKTI? (Cumhuriyet, 1 Haziran 1930, No. 2178)

On birde rüzgâr çıktı. Eminönü, meydancığının tenhalaşan kaldırımlarındaki tozları, kâğıt, süprüntü parçalarını küçücük kasırgalar hâlinde süpürüyor. Hafif yağmur çiseliyor ve birden ince, toz gibi bir yaz yağmuru serpiştirmeye başladı. Tozlar yatıştı. Latif, serin bir mayıs gecesini...

Köprü memurları, hâlâ aynı ciddiyet ve aynı hararetle el açıyorlar. Gecenin tarihîliğine rağmen, onlarda hiçbir değişiklik yok... İtiyat, sınırlarına o kadar hâkim... Saat on bir buçukta, Eminönü'ndeki sol gişe, yıkılmağa başlandı. İşsiz kalan bir kısım tahsildarlar, enkaz parçalarını yakıp, gözlerini ısıtıyorlar. Şehrâyini onlar yaptılar.

Köprübaşında, otomobiller fermade... Vakit bekliyor ve bağırlıyorlar:

— Dayan... Dayan...

Cesur bir şoför ilerliyor, kontrol panelinden koşuyor:

— 824!

— Son ceza!..

Şoförler bağırlıyor:

— Tramvay geliyor... Tramvay geliyor.

— Dayan... Haydi bas...

Fakat, numara okundu mu bağrısmalar başlıyor:

— Bas geriye...

Birçok arabalar, otomobiller, köprü önüne gelince, şoförler, şoför muavinleri yol kesiyorlar:

— Ulan... Beş dakika bekle be... Para verme...

Ne de kurnazları var... Arkadaki numara levhalarına kâğıt, çuval sarıyor ve hızı verdiği gibi basıyor, etraftan sürekli alkışlar...

Ara sıra, son tahsildarlara da iltifatlar var:

— Avallare bak, avallere... Anaları, babaları ölmüş gibi, ne de kederli duruyorlar!

On ikiye on kala, on dakika evvel karşıdan gelen Bebek-Eminönü tramvayı (290-698) gitti. Bu, İstanbul'dan köprü müruriye bileti kesmeyerek karşıya geçen ilk tramvaydır...

En son köprü müruriyesi kesmiş tramvay da (116) Harbiye-Fatih (II) dir.

Tam on iki... Yılbaşlarında, vapur düdüklere çalar gibi, otomobiller hep birden korna çala çala köprüden geçiyorlar.

On ikiye beş geçse, sağdaki kulübenin sundurma direğine, bir tahsildar ilk darbeyi vurdu:

Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehl-i kubur

*

DALDAN DALA: MÜRÜVETLER (Cumhuriyet, 5 Haziran 1930, No. 2182)

Kaptan köprüsü altındaki küçük kamaraya yaklaştığım zaman, ağır bir gül kokusu genzimi gıcıkladı. Yarı açık kapıdan girerken duraladım. Daracık kamaranın ortasında, iki metre boyunda, muazzam bir çelenk duruyordu.

Beyaz, ateşî sarı, kıpkırmızı, ebruli, kıvrım kıvrım, büklüm büklüm, renk renk, çeşit çeşit güllerden, isimlerini, şekillerini bilmediğim, hiç görmediğim, tanımadığım binlerce goncalardan, çiçeklerden örülmüş bir çelenk!.. Bu, ya bir düğün veya bir isim günü hediyesi idi.

Yük alma saatlerinde bile vapurların kamaralarına yük konmazken, bu muhteşem çelenk, bir vakar-ı mahsusla kamaranın ortasına kurulmuş, ayakta kalan yolculara meydan okuyordu.

Fakat bu çelenge, yük! denebilir mi idi? Bu, öyle nefis bir abide idi ki küstahlığını affetmemek elden gelmiyordu.

Güllerin günahı olur mu?

Bir perşembe sabahı, biraz da hava almak için, kahvenin bahçesinde, sık ağaçların gölgesine bir iskemle attım, oturuyordum. Uzaktan bir otomobil katarı sökün etti.

En öndekinin pencere kenarına kumaş parçası bağlanmıştı!

Arkadaki otomobilleri saydım, tam: Yirmi birdi...

Kim bilir İstanbul'un hangi uzak semtine gidiyorlardı?

Gayriihtiyarî düğün masrafını da düşündüm; zihnim durdu.

Varlığa darlık olmaz! Fakat evlâtlarının mürüvvetini görmek için bu şekilde alâyişe ne lüzum var?

Men'-i israfat kanununu, tasarruf senesini; hulâsa kanunî mecburiyetleri, kayıtları bir tarafa bırakalım. Bunu, fertlerin, kendiliklerinden müdrik olmaları icap eder.

Yarına bir faydası olmayan böyle manasız israflarla gösteriş yapan mürüvvet müptelâları, acaba çocuk haftasında, kaç çocuğu giydirdiler, doyurdular? Hilâl-i Ahmer'e, Veremle Mücadele Cemiyeti'ne kaç kuruş yardımda bulundular? Memlekette bir salgın hâlini alan verem acaba onların çocuklarını, torunlarını tehdit etmiyor mu? Harp zamanlarında, onların çocukları, torunları, Hilâl-i Ahmer'in yardımından, şefkatinden müstağni mi?

Bu, ne kanun ne nizamla olur. Bu içtimaî ahlâk meselesidir. Zengin olmak sırrına erenlerin, bunu idrak edememeleri, ne yazık!

*

DALDAN DALA: BİR ŞİİR, BİR MAKALE (Cumhuriyet, 6 Haziran 1930, No. 2183)

Bir sabah gazetesinin haftalık ilâvesinde, merdiven gibi diş diş satırlı bir şiir gözüme takıldı. Takıldı diyorum, çünkü, satır başları değil de satır nihayetleri bir hizada dizilmiş olan bu “[Art Nouveau]” manzumenin evvelâ şekli göze batıyor. Manzumenin adı “Renkli Fener!”

Loş, ıslak bir sokaktan “gözlerinde taze bir şehvetle karışık iki solgun ve iki mor, eski halkalı” bir kadın çıkıyor. Suratı pudralı, boyalı yosma, omzuna al bir şal atmış, gelene geçene sırtıyor, kırıttıyor. Bir eli kemerinde, bir elinde de çanta. “Yüzlerce genç, ihtiyar” hayran, ağızlarının suyu akarak bakıyorlar. “Gece yarılanınca”, bu kaldırım yosması, loş, ıslak bir sokağa sapıyor!

Bunun renkli fener, neresinde? Acaba “al şal”dan mı? Renkli fener, evlerin kapılarında asılıdır... Bu yosmalara “sürtük” denir. Fakat bu yepyeni “asrî” şairin tasvir etmek istediğı sürtük, yerli malı değildir. Paris bulvarlarından ziyade, [Barcelona], Madrid sokaklarında tesadüf edilir.

Şirinlik yalnız buralarında olsa, ne ise! Şair, ne demek istiyor? Ne yazıyor?

Sayıklamağa da benzemiyor!

Aynı sahifede, Sadri Etem’in “Yeni San‘ata Doğru” unvanlı bir makalesi var. Ağır başlı, özlü bir yazı...

Fakat ne yazık ki, “Renkli Fener”e gözü takılan, makaleyi okumağa korkuyor. Manzumenin yepyeni şeklini, o kırık dökük satırları görenler, makaledeki “yeni san‘at”ın tatbikatı zannına düşüyor.

Öyle ya nazariye ve misal, aynı sahifede!.. Eğer bu meşum bir tesadüf eseri değilse, makale muharririne bir suikasttır, diyeceğim.

Hemen Allah, cümlemizi bu gibi felâketlerden korusun!

*

DALDAN DALA: BİZİM KABAHAHATİMİZ YOK MU? (Cumhuriyet, 8 Haziran 1930, No. 2185)

Bir kısım insanlar vardır takvime bakarak ay, gün, mevsim güder, hareketlerini ona göre ayar ederler. Meselâ marttayız. Havalardan birden sıcaklaştı. Pardösü, hatta yelek

bile fazla geliyor. Bakıyorsunuz, bir zat-ı muhterem, elinde şemsiye, sırtında palto, ayaklarında lâstik, kızgın güneşin altında, buram buram ter dökerek yürüyor.

Mazereti de şudur:

— Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır... Mart havasına inan olmaz... On beşi yaz, on beşi kıştır...

Hazirandayız. Havalar soğuyuverdi. Şiddetli bir poyraz, teşrinlerde imiş gibi esiyor. Muhallebici dükkânları adam almıyor. Tabak tabak, bardak bardak dondurma yiyorlar.

Sormaya görün:

— Yaz geldi... Hazirandayız!

Yaz ortası, havalar serinleşmez mi? Hele sular, buz gibidir. Denize atılan atılana. Sorarsanız:

— Karpuz kabuğu denize düştü!

Cevabı hazırdır.

Bazı temizlik meraklıları vardır. Sabahleyin, pencerelerden, balkonlardan halıları, kilimleri, seccadeleri sarkıtır, sopa ile, hasır halı süpürgesi ile süpürür, silker, tozuturlar. Kalkan pis tozlar, civar evlerin içine dolar. O odalardaki, temiz, saf havaya muhtaç hastalar, beşiklerinde, yatacıklarında mini mini yavrular uyuyorlardır.

Sokak kapılarının önünde paspasları, ara bahçelerde, arsalarda halıları, yol keçelerini silkerler. Sokak, ev araları toza dumana boğulur.

Etrafına pislik, mikrop saçmak, temizlik midir?

Sırası düşünce, sokakların pisliğinden, kokusundan, veremin çoğaldığından, ilâh. şikâyet ederiz.

Biz kendi kendimize insaf etmediğimiz, göz göre [göre] vereme avuç açtığımız, ölümü düğün bayram davet ettiğimiz hâlde, niçin, neden şikâyet ediyoruz? Bizim hiç kabahatimiz yok mu?

*

DALDAN DALA: HOŞ GÖRMELİ! (Cumhuriyet, 9 Haziran 1930, No. 2186)

Bir haftalık mecmuada, bir “Diyorum ki” sütunu var. Haftadan haftaya, vakayı ve neşriyatı tetkik ve tenkit haddesinden geçiveriyor. Kimin ne demeğe hakkı var?

Fakat ne lisan! Ne eda! Ne yüksekte atış!.. Zaten sütun başlığı, muharririn “arogans”ını göstermeğe kâfi! Bu ne iddialı başlıktır? Anatole France bile, evahir-i ömründe, böyle başlıklı bir sütunun altına yazı yazmağa ve imzasını atmağa çekinirdi sanırım.

Sadri Etem, “Şair ve Roman” diye bir musahabe yazmış. Diyorum ki, bakınız ne buyuruyorlar:

“Çok kıymetli arkadaşımın bütün yazılarını büyük bir zevkle okurum. Billhassa son zamanlarda yazmağa başladığı musahabeleri!..” Üstat, beğeniyor ama, kayıtle! Eh, bu kadarı üstatlığın şanındandır.

Aldı kerem, bakalım ne söyledi:

“Birçok noktalarda fikirlerimiz pek uyduğu hâlde bazı noktalarda ayrılıyor, zannederim.”

Şivede hafif bir istihza da var gibi!

Devam ediyor:

“Çünkü bu defa mevzuu bahsetmeğe, mesele fazla tetkike muhtaç bir şekildedir. Sadri Etem Bey’in kurcaladığı ve sellemehüsselâm bir hüküm verdiği bu iş o kadar basit değildir.”

Gördünüz mü? Üstat, nasıl can alacak noktadan yakaladı.

Aldı kerem: “Bu hükmü verirken muharrir o kadar kat’î ve doğruluğundan o kadar emindir ki fazla kurcalamaktan istinkâf ediyor. Fakat burada yanılıyor.”

Bu satırları okuyunca münekkitt beyin, iddiasını ispat için bir delil, misal göstermesi lâzım gelmez mi?

“Çünkü meselenin bu kadar şümüllü hüküm verilmesine takati yoktur... Bazı hususî hâller için belki doğru olabilen bu karar birçok yerlerde boş ve manasız kalır.”

Nasıl, şıpn işi ispat ediverdi? Bu tenkidi acaba hangi üstat yazmış, yazar? Bu lisanı kim kullanabilir?

Sütunun nihayetinde bir imza var ki nam-ı müstear mıdır, nedir? Anlayamadım.

Sadri Etem'e sordum:

— Bir lise talebesi imiş! dedi.

Kabahat bu gençte değil, ona, hayat, lisan, tenkit, ilâh. hakkında kâfi fikir ve malûmat vermedikleri için hocalarında!

Muallim Sadri Etem, muharrir Sadri Etem'i yere vurdu.

“Kendi eli ile kesip verdiği kalem”in çiziktirdiği fetvalara, yumurtladığı cevherlere hiç ses çıkarmasın, hoş görsün!

*

DALDAN DALA: HÂLÂ O MEKTUP! (Cumhuriyet, 11 Haziran 1930, No. 2188)

Evvelki gün, Kadın Birliği, 34 hanımın ve bir erkeğin iştiraki ile senelik kongresini akdediyor ve heyet-i idare raporunda gazetelere de çatılmak ihmal edilmiyor: “Gazetelerin hilâf-ı hakikat yazıları öteden beri malûmdur. Kadın mitinginden sonra gazeteler uzun dedikodularla mitingden bahsettiler. Bunu ecnebi matbuatı takdir eylemiş, kadın mitinginde binlerce kadının iştirakini tespit eden fotoğrafları illüstrasyon ilk sahifesinde neşretmiştir.”

Malûm olan bir şey varsa, o da Kadın Birliği'nin heyet-i idare raporunun hilâf-ı hakikat olmasıdır.

Gazeteler, ne gördüler ve neye şahit oldularsa, onu yazdılar. Kırk elli azadan ibaret bir cemiyet, elindeki ilân, propaganda vasıtaları gayet mahdut ve hatta hiç mesabesinde iken nasıl olur da bir mitinge binlerce kadının iştirakini temin edebilir?

Türk matbuatının neşrettiği fotoğraflar, hususî resamlara ligarezin yaptırılmış uydurma resimler mi idi?

Mitinge binlerce kadın iştirak etmiş! Pardon hanımefendiler. Miting başka, kalabalık başkadır, zannederim. Taksim Meydanı'nı ve hatta civar sokakları dolduran kalabalık, mitingi seyre gelen meraklılardır.

[Kağıthane] kalabalık olur! diye giderler ve oradaki kalabalığı, kalabalık görmeğe gidenler teşkil ederler. Taksim Meydanı'ndaki izdihamın da bunun eşi olduğuna eminim.

Gazetelerin haklı tenkitlerine kızıp sinirleneceklerine propaganda teşkilâtına kuvvet versinler, gelecek sene yapacakları mitingde muvaffak olmaya çalışsın ve gazetecileri mahcup etsinler.

Miting diye, muayyen bir fikir, bir iman, bir akide, bir ideal ilâh. etrafında toplanmış ve o fikre, imana bütün ruhları ile bağlı insanların, kanaatlerini, mefkûrelerini teyit, müdafaa, ilâh. maksadı ile yaptıkları[na] içtima derler, sanırım.

Eğer Kadın Birliği, Taksim Meydanı'nı dolduran izdiham hakkında, böyle bir iddiada bulunabilirse, boynumu hürmet ve bir parçacık da hayretle eğerim!

Kongrede, küçük bir münakaşa da olmuş, bahsetmeden geçemeyeceğim. Erkek aza Tahsin Bey; erkek azaya verilen hakk-ı kelâmdan başka, rey hakkının da verilmesini teklif etmiş. Fakat reis hanım, erkek azaya, intihap hakkını veremeyeceğini söylemiş.

Buna, bir tek kelime ilâve etmiyorum. Buna lüzum var mı, bilmiyorum?

*

DALDAN DALA: SAYGISIZLAR (Cumhuriyet, 13 Haziran 1930, No. 2190)

Bir gün zarfında, kaç saygısıza rast geldim, kaç saygısızlık gördüm, üşenmedim, not ettim:

1— İskelede gişenin önü mahşer gibi idi. Bastonunu bekçi sopası gibi koltuğuna sıkıştırmış, uzun boylu bir adam, tam turnikeye geçilecek yerde dimdik duruyordu. Evvelâ, bilet alacak zannettim! Hayır... Gelen geçeni süzüyordu. Turnikeye yaklaşmak isteyenler, ona sürtünüyorlar, yol açmağa uğraşıyorlardı. O, katiyen umurunda değil, kadınlara gülüyor, tanıdıklarına selâmlar sarkıtıyordu.

2— Vapurda, güverteye çıktım. Çok kalabalık yoktu. Sırada beş kişi oturuyorduk. Karşısı boşken, elinde paketler, nefes nefese, bir kokana geldi, bizi sıkıştırdı, kendine yer açtı, oturdu, paketlerini de yerleştirdi.

3— Kahveye, potinleri tozlu, paçaları çamurlu biri girdi. Kahveciden fırça istedi. Arka cebinden çıkardığı kirli bir bez parçası ile potinlerini pat pat sildi. Paçalarının çamurunu hart hart süpürdü. Fırçayı bir masa üzerine bırakarak, fütursuz, çıktı, gitti.

4— İki genç, kıracakmış gibi pulları şakır şakır vurarak tavla oynuyordu. Bir ara, o kadar hararetlendiler ki, pullar, tavlânın üzerinde zıpzıp taşı gibi sıçramağa

başladı ve bir pul havaya fırladı, yan masada oturan bir talihsizin kahve fincanına çarptı, fincan devrildi; zavallının üstü başı berbat oldu. Gençler, pardon! dediler, pulu aldılar, oyunlarına devam ettiler.

5— Bir Matmazel şıklık diye mi, moda diye mi? Herhâlde bir şirinlik maksadı ile yanında, kirli bir köpek gezdiriyordu. Bir ara, köpeğin zincirini bıraktı. Köpek, zincirini sürüyerek sağa sola sıçramağa, sarkıntılığa başladı. Manavın çilek sepetini devirdi, bir hanımın açık renk mantosuna çamur sıçrattı. Matmazel, lâkayt, hatta biraz da memnun gibi idi.

6— Vapurda, mazlum yüzlü bir bey, gazetesini okuyordu. Gazeteyi aşırma sureti ile yandan okuyan adam, herhâlde, kendisi için mühim bir haber görmüş olacak ki, beyin elinden gazeteyi çekti:

— Müsaade eder misiniz? Bir şeye bakacağım!

dedi, gazeteyi aldı. Vapur Kadıköy'e yanaşana kadar okudu...

En hafiflerini yazdım, devam edemeyeceğim. Çünkü, geride kalanlar saygısızlığın da hududunu geçiyor. Eminim ki bu satırları onlardan birçoğu okuyacak:

— Dünyada ne saygısız adamlar da var! diyecekler.

Binaenaleyh bu illetten kurtulmamızın imkânı, ihtimali de yok, demek...

*

DALDAN DALA: ÖKSELER (Cumhuriyet, 15 Haziran 1930, No. 2192)

Çocukluğumdan beri, sabahtan öğleye kadar, caddelerden, ara sokaklardan geçsem, piyano sesleri duyarım.

Bu seslerin pek azı; “Senfoni”, “Berceuse”, “Rapsodi”, dörtte biri “Chopin”in, “Nocturne”leri ve üçte ikisi de “ıskala”dır.

Evet, Tanrı'nın günü, evlerden:

— Dangır, dangır, dangır dangır. Dingir, dingir, dingir, dingir...

İnceli, kalınlı, süratli, seyrek “ıskala” sesleri sokağa dökülür.

Bu sesleri duygunuz mu? O evde, duvak düşkünün bir kızcağız bulunduğuna emin olunuz!

Vakti ile, oğlan analarına, bir kız salık verirken:

— Pek güzel ut alıyor!

diye methederlerdi.

Ut rağbetten düşeli nicedir. Dert gider, yerini boş bırakmaz! Ut, piyanoya terk-i mevki etti. Piyano, eskiden, kibar, zengin ve biraz da alafranga ailelerin algısı gibi idi. Şimdi, o da harcıâlem oldu ve pek iyi de oldu.

Yalnız bu hummalı gayretin sebebi nedir? Hanım kızlar, evlenecek çağa geldiler mi aile erkânında, hazırlıklar görünür. Evin beyi, huzurundan feragat, kesesinden fedakârlık eder, piyano alınır ve hoca tutulur ve evde her gün sabahdan öğleye kadar, dangırtı faslı başlar.

Küçük hanım, çalışmayacak olsa, azar işitir.

Evde, herkes piyano dersi ile alâkadardır ve bu, kızcağızın kısmeti çıkana kadar, birkaç sene devam eder.

Evlendi mi “Rapsodi”ler, “Nocturne”ler, “Berceuse”ler unutulur, piyanonun kapağı kapanır. Eğer, bir küçük kız kardeş varsa, piyano, ona devir ve tahsis edilir. Dangırtıya o, başlar.

Dostlarımdan, akrabalarımdan bir değil, beş değil, otuzdan kırktan fazla kız vardır ki, senelerce, senelerce piyano meşk ettiler. Ne “Senfoni”ler, almadılar, ne “ıskala”lar yapmadılar.

Şimdi, bunların bir tanesi, bir tanesi bile piyano almıyor ve hatta çoğu piyanolarını sattılar!

Peki, niçin öğreniyorlar, niçin alıyorlar?

Piyano almasını biliyor! demek öğrenmek, metai sürmek için mi?

Delikanlılar; bir evin önünden geçerken piyano sesi duydunuz mu, karşı kaldırıma kaçınız. Çünkü o sesler, ökseye kuşları ağırان çığır்தanın sesidir.

*

DALDAN DALA: REKLÂMDA YENİLİK (Cumhuriyet, 16 Haziran 1930, No. 2193)

Sakin ve emniyetli adımlarla kahveden içeriye girdi, ortadaki masalardan birini gözüne kestirdi, edibane bir tavırla oturdu. Yüzü sevimli, kılığı kıyafeti temizce idi. Çay ısmarladı, bir de sigara tellendirdi.

Bu adamda garip bir hassa, tuhaf bir cazibe vardı. Ağzını açıp bir şey söylemediği, nazar-ı dikkati celbedecek bir şey yapmadığı hâlde, etrafı kendisi ile meşgul ettirebiliyordu.

Çayını yudum yudum, sindire sindire, tadını çıkararak içiyordu. Birdenbire garsonu çağırdı:

— Bu ne çayı?

Garson bir isim söyledi. O, takdirle başını salladı:

— Çok güzel, çok nefis çay! Nereden alıyorsunuz?

— **'ın mağazasından.

— Orası da iyi çay satar. Sizi meraklı görüyorum. Ben de meraklıyım. Kolay beğenmem. Olur olmaz çayı da içmem. Bundan güzel, daha nefis çay almak istiyorsanız, “C.”de “Ç.” Bey’in, “S.” çayı vardır, onu alınız. Size halisane tavsiye ederim.

Tavsiye ettiği çayın, evsafını, mezâyâsını anlata anlata bitiremiyordu.

O kadar samimi söylüyordu ki hüsnüniyetinden şüphe etmek akla gelmezdi.

İki gün sonra idi, o zata, başka bir kahvede tesadüf ettim, aynı propagandayı yapıyordu.

Ciddi, ağır başlı, efendiden bir adam, gazinoya girmişti, en kalabalık tarafa oturdu.

Garsona:

— Ne rakınız var?

diye sordu. Garsonun saydığı bir rakı ismine burun kıvırdı, birini beğenmedi.

Şaşkın şaşkın bakan garsona:

— Yeni çıkan “***” rakısını neye almıyorsunuz? dedi.

Yan masalara döndü:

— Efendim, rakı zaten zehir. Fenasını içmek, bile bile kendini öldürmek değil midir? Reklâmlara aldanmayın. Bazı meşhur firmalar var. Hepsi şöhret-i kâzibe! Ekserisinin kullandığı anatol! Ekserisi dinlenmemiştir, tazedir. Fakat “***” rakısı...

O şekilde methediyordu ki, tesirine kapılmamak kabil değildi.

Birkaç gün sonra bu zatı, başka bir gazinoda, aynı propagandayı yaparken gördüm!

Reklâmın, reklâmcılığın bu şekline ne buyuruluyor?

Eğer bu usul taammüm edecek olursa, kim bilir ne antikalarına rast geleceğiz?

*

DALDAN DALA: HACM-İ İSTÎABÎ (Cumhuriyet, 17 Haziran 1930, No. 2194)

Yeni fuhuş talimathanesinin tatbikatından olmak üzere; barlara, gazinolara, meyhanelere, büyük matbu levhalar asıldı. Bunlarda; o yerin, kaçta kapanacağı, en yakın polis merkezinin telefon numarası, çalgıya hariçten müdahale olunmaması ve nihayet hacm-i istîabîsi yazılı.

Eskiden de: “Birahanemiz 24 kapanır!” ve “Hariçten şarkı, gazel okumak memnudur!” levhaları vardı ama, “hacm-i istîabî” yoktu.

Talimatta, şöyle deniyor:

“Buranın hacm-i istîabîsi (***) kişidir. Fazla alınamaz. Binaenaleyh ayakta da durulamaz.”

Yani, meşhur “tezgâhbaşı” mülga!

Geçen gün, basık tavanlı, daracık, kutu gibi bir dükkânın önünden geçiyordum. İçerisi, ıskarça gibi dolmuştu. Kapıya yakın bir yere asılan levhaya baktım:

“Buranın hacm-i istîbaîsi (25) kişidir.”

On, on iki kişi ile ağız ağza dolan bu dükkâna, yirmi beş kişinin nasıl sığıldığını, sığıdırılabileceğini bir türlü aklım, havsalam almadı. Ayakta durmak şartı ile bile o dükkânın yirmi beş kişi alması şüpheli idi.

Bu, “hacm-i istîabî”, vapurlarda da var. Ya orta merdivenin üst pervazında veya orta salonda, küçük bir levha göze çarpar.

“Bu vapurun hacm-i istîabîsi 1500 kişidir.”

O vapurun, sabah, akşam postalarında, iki bin beş yüz yolcu aldığı kesretle görüle gelen şeylerdendir.

Tünel vagonlarının “hacm-i istîabî”leri hakkında doğru bir rakam söyleyebilecek bir riyazî çıkar mı dersiniz? En yaman hesab-ı ihtimâlî mütehassıslarının, buna akli erebileceğini zanneder misiniz?

Tramvayların da “hacm-i istîabî”leri, müteaddit levhalarla gösterilir. Fakat, kalabalıktan, izdihamın dehşetinden levhayı okumak şöyle dursun, nefesinizi güç alırsınız.

Bu “hacm-i istîabî” nedir, ne sırdır, ne hikmettir, ne sihirdir, ne keramettir, anlayamadım, künhüne varamadım gitti.

Buna “havsala genişliği” dense daha muvafık, daha yerinde [olur] gibi geliyor!

*

DALDAN DALA: TERBİYE USULLERİMİZ (Cumhuriyet, 18 Haziran 1930, No. 2195)

Bir ahababımın zeki, fakat çok yaramaz, haşarı bir kızı vardır. Ev halkı, çocuğun yaramazlığından illallah! der, yaka silkerler.

Hocalarından birine sordum:

— Mektepte de yaramaz mıdır?

— Hayır, dedi. Gayet sakın, usludur. İhtimal evde fazla şımartıyorlardır!

Bu bir dereceye kadar doğru idi. Anası, babası, dadısı, çocuk ne isterse yapıyorlardı. Bir kere yüz bulmuş, nasihat azar da tesir etmemeğe başlamıştı.

Bir gün, ahababımı ziyaretimde, çocuğun hiç kabahatli olmadığını anladım.

Kızcağızı yanıma çağırmıştım; nazlanıyordu. Annesi içini çekti:

— Tabiatı aksidir! Gel, dediniz mi gelmez!

Çocuk bahçede kumlarda oynuyordu. Babası bağırdı:

— Üstünü kirletme! dediğim için mi, inadına topraklara bulanıyorsun? Ah, bu çocuğun inadı!

Su istemiştim. Çocuk fırladı, koşa koşa su getirdi. Dadısı çırpınıyordu:

— Sen beceremezsin, bırak!

Çocuk şaşkına dönmüştü, ayağı bir taşa takıldı, sendeledi, bardak elinden düştü, kırıldı. Annesi, feryadı kopardı:

— Bunu mahsus kırdın ya! Bu kız, hem sakar hem ziyankârdır!

Çocuğun yaramazlığını, haşarılığını konuşmağa başladık. Dikkat isterim; çocuk da aramızda idi.

Babası:

— Bu kız, gayet idaresiz olacak. Çok müsrif! Üstelik de geçimsiz! O kadar nasihat ettim, biri kâr etmedi; diyordu.

Annesi de:

— Bizimki, herkesin çocuğuna benzemiyor ki... Aklı eriyor, her şeyi, bile bile yapıyor! diye şikâyet ediyordu.

Gördünüz mü terbiye usulünü? Daha sekiz, dokuz yaşındaki bir çocukta, kökleşmiş itiyatlar, huylar, ihtiraslar olabilir mi?

Çocuğa mütemadiyen telkin yapılıyor:

— Tabiatı aksidir! İnattır! Beceriksizdir! Sakardır! Ziyankârdır! Müsriftir! Geçimsizdir! İlâh...

Çocukta gayr-i şuurî olarak, ileride huy, itiyat hâlini alacak kanaatler teessüs ediyor:

— Ben aksi tabiatlıyım! Ben inatçıyım! Ben beceriksizim! İlâh...

Bizdeki bu terbiye usulü, çok eskidir:

“Er dayıya, kız halaya çeker”, “yedisinde ne ise, yetmişinde de odur” ilâh. gibi darb-ı mesellerimiz ve “babasına çekmiş!”, “hık demiş, anasının burnundan düşmüş!” ilâh. gibi hâyîde mütearifelerimiz vardır.

Ta küçük yaşından itibaren, böyle muzır telkinlerle çocuğa fena huy, fena itiyat tohumları zerk ediliyor ve onun masum, bihaber ruhunu, hayatını zehirliyoruz!

Zavallı çocuklar!

*

DALDAN DALA: BİR ISRAR (Cumhuriyet, 19 Haziran 1930, No. 2196)

Bir arkadaş'a sormuştum:

— Nerede oturuyorsun?

Dudaklarını büktü, omuzlarını kaldırdı, bir müddet cevap vermedi, düşündü:

— Bilmiyorum ki!..

Acayip, nasıl olur da bilmezsin!

— Eski oturduğum semti, eh, bir parça öğrenir gibi olmuştum. Fakat apartmanı, daha doğrusu semti değiştirdiğim için, cahiliyim. Evvelce, gene Beyoğlu'nda oturuyordum. Lâkin, yıllarca sonra öğrendim ki bizim semt, Kemer Hatun Mahallesi imiş! Şimdi, vakfa nazaran Hüseyin Ağa Mahallesi'nde, tapuya göre Cadde-i Kebir'de, belediye kayıtlarında da İstiklâl Caddesi'nde oturmaktayım. Belki daha başka isimleri, unvanları vardır da ben, bilemiyorum. Şunu da bilmiş ol ki ben, semt-i meşhurunu söyledim. Sokak isimleri ile ev numaralarını bir yana bırakıyorum. Vakfı “bilânumara”, tapu “atik, cedit”, belediye “mükerrer numara”lı diyorlar. Hangisi doğru acaba? Hangisini hatırımda tutmaklığım lâzım? Ben de şaşırdım!

Arkadaşımın yerden göğe kadar hakkı var. Bu Hüseyin Ağa, Kamer Hatun mahalleleri (!) yalnız vakıf, tapu kayıtlarında, Emniyet Sandığı, Emvâl-i Eytam, Nukud-ı Mevkufe, ilâh. gibi ikraz müesseselerinin alım satım ilânlarında kalsa haydi bir dereceye kadar ehemmiyeti yok, diyelim.

Beyoğlu'nda, Ağacamii sokağına sapınız, sağda, bir levha gözünüze çarpar: “Hüseyin Ağa Mahallesi hey'et-i ihtiyariyesi”. Bir ecnebinin, herhangi bir iş için, imamla, muhtarla bir işi olsa, ne yapacak? “Hüseyin Ağa Mahallesi”nin sâbık Cadde-i Kebir, lâhik İstiklâl Caddesi olduğunu nereden bilecek? Nereden anlayacak?

Vakıf idarelerinin, müzayede ilânlarına, hâlâ Kamer Hatun, Hüseyin Ağa, diye yazmalarındaki temerrüt anlaşılır, izah edilir şey değildir. Tapu ve vakıf idareleri edebiyatına herkes vâkıf olsa, mesele yok! demektir.

Vakıf bir ev, bir arsa satmak istiyor, Hüseyin Ağa Mahallesi'ni, çoğumuz İstanbul'un ücra köşelerinden biri sanır ve ilânı okumaz bile...

Biri gelse de size:

— Kamer Hatun Mahallesi'nde oturuyorum!

dese, ne cevap verirsiniz?

— A, birader, bula bula, oturacak semt mi buldun?

Eğer bu isimleri ipka etmekte zarurî bir mecburiyet, feda olunamaz bir menfaat, hususî bir kast yoksa, ihmal olduğu da inkâr edilemez ya...

Her ısrarın bir manası vardır, ben, bundaki manayı kavrayamadım, ayıp değil a!..

*

DALDAN DALA: ADAMLIK BAHSİ VE BİR ERKEKLİK DAVASI

(Cumhuriyet, 20 Haziran 1930, No. 2197)

Şişli'de, bir gazinoda, gece yarısından iki saat sonra bir vaka olmuş. Hâdiseyi aynen iktibas ediyorum:

“(***)) isminde bir kadın, annesi ile birlikte gazinoda oturup çalgı çaldırırken; (**)) isminde biri bir kadınla gazinoya gelmiş ve tam karşılarında bir masaya oturmuşlardır. Sarhoş olan (**)) bir müddet gazinoda içtikten sonra (**))a söz atmıştır:

— Çalgı çaldırmak erkeklere yakışır! Siz adam olun da ondan sonra bu haltı edin!

(**)) buna mukabele etmiş ve kavga başlamıştır.

(**)) masasındaki bardakları ve şişeleri (**))ın kafasına fırlatmış ve kadını yüzünden yaralamıştır.”

Bir kadın, gece yarısından iki saat sonraya kadar bir gazinoda yanında anacığı ile beraber oturmuş, çalgı çaldırıyor! Bunda fevkalâde veyahut gayritabii ne var, Allah aşkına?

Gazinoya, yanında gacosu ile bir hovarda düşüyor. Bakıyor ki bir kadın, oturmuş çalgı çaldırıyor ve kuzu gibi de dinliyor.

Ne münasebet, değil mi ya? Derhal erkekliği galeyana geliyor:

— Çalgı çaldırmak erkeklere yakışır! Siz adam olun da ondan sonra bu haltı edin! diyor.

Diyor ama, analı kuzu, kınalı kuzunun haysiyeti var, hiç mukabelesiz bırakır mı?

İşte o zaman bizim gacolu hovarda, erkeklik nasıl olurmuş gösteriyor ve adamlığını da ispat ediyor!

Çalgı çaldırmak erkeklere yakışmış ve bu haltı etmek için de adam olmak lâzımmış!

Erkeklere benzemek isteyen kadınlara acımakta haklı imişim.

Eğer onlar, kendilerine acııyorlarsa, bize benzemeğe çalışsınlar. Kendi düşen ağlamaz.

*

DALDAN DALA: ONLAR! (Cumhuriyet, 23 Haziran 1930, No. 2200)

Sokakta, vapurda, tramvayda, kahvede, hatta bir dükkânda ayaküstü öteberi alırken, yanınıza yaklaşır, gayet mültefitane, dostane selâm verir, hâl hatır sorar ve sizin söze başlamanıza vakit bırakmaz:

— Davanız ne oldu? Salı gününe talik edilmişti. Gittiniz mi?

Artık bu sual ve hatırlatmalar tevali eder:

— Geçen gün, yanınızda bir kadın vardı. Ne enfes şeydi! Tabii randevuyu kaçırmadınız.

— Açık renk esvabınızı lekeciye vermiştiniz, daha almadınız mı? Kaç gündür üzerinizde görmüyorum.

İlh... İlh...

Siz, belki davanız olduğunu bile unutmuşsunuzdur. Fakat o, bilir, hatırlatır. Bir kadına randevu verdiğiniz hatırlarınızdan çıkmıştır. O, aklınıza getirir. Elbiseniz, lekeceide aylardan beri duruyordur. O, ihtar eder.

Hayatınızdaki bütün işlere o, sizden fazla alâkadar olur.

O, bir tek şahıs değildir; fakat muhtelif sima ve kıyafetlere giren bir tek şahsiyettir.

Geçenlerde, bizim müdür-i mes'ul Agâh'la birlikte gidiyorduk. Onlardan birine rastladık:

— Çarşamba günkü mahkemeniz bakalım ne olacak?.. İlh...

Ayrılırken, Agâh, uzun bir nefes aldı:

— Allah razı olsun, bana mahkememi hatırlattı!

— Kim bu?

— Bu değil, bunlar de. “Fahrî kalem-i mahsus müdürleri!..” Vakayı, hâdisatı müstemirren takip eder ve hatırlatırlar. Bunlar varken, muhtıra defteri, ajanda vesaire tutmağa, kullanmağa lüzum yok! İşte bana, günü gününe, saati saatine hatırlattı, vazifesini yaptı!

Biz, kendi işimizi düşünmeğe dar vakit buluyoruz; onların ise, başkalarının işlerini düşünecek zamanları var!

Bahtiyar insanlar!..

*

DALDAN DALA: ŞİFRELER (Cumhuriyet, 24 Haziran 1930, No. 2201)

Yeni harfler kabul edilmiş, tatbikatına da başlanmıştı. Bir gün Hattat Mektebi’nin önünden geçiyordum. Evvelce tezhipli talik, sülüs, kûfî, şecerî, nesih, rık‘a, divanî levhalar teşhir edilen camekânda yeni harflerle yazılmış dizi dizi levhalar görünce hayret ve takdirle duraladım.

Harf inkılâbında, hattatlığın iflâs edeceğini zannediyordum. Fakat derhal yeni vaziyeti kavramış, faaliyete bile geçmişler! Levhalara dikkat edince, ne yalan söyleyeyim, yüreğim sızladı. Bu levhalar, sanki Lâtin harfleri ile değil, gene Arap harfleri ile yazılmış gibiydi. Kimi kûfî, kimi şecerî, kimi divanî!

Lâtin harflerine de sarık giydirdiler! dedim, yürüdüm. Bunun, bu kadarla kalmayacağını hissetmiştim. Hissiyatımda yanılmadığımı da zaman ispat etti. Ne şekli yazılar icat olunmadı yarabbi!

Eski sekiz rakamının altına bir yuvarlak koyun, ne oluyor, biliyor musunuz? (A)!

Bir mecmua elime geçti, serlevhasını bir müddet çıkaramadım: (Opor) yazılı. Baştaki (O)nun sağ yukarı ve sol aşağısında küçük iki diş gördüm, (S) imiş!

Saymakla tükenmez ki!

Bunlar yetmiyormuş gibi, bir şifre merakı da arız oldu. Bazen gazeteleri açıp da sütunlara göz attım mı, kimya kitabı okuyorum vehmine kapılıyorum. (T. Abidesi)! Düşünüyorsunuz: Türkiye Abidesi mi? Türk Abidesi mi? Tıp Abidesi mi? Tayyare Abidesi mi? Hayır, hiçbirisi değil: Taksim Abidesi!

Vekâletler, resmî makamlar, büyük tanınmış müesseseler için bunu kabul edelim. Fakat irapta mahalli olmayan şeyler için, bu, doğru mu?

Yalnız gazeteler değil, sokaklardaki tabelalarda böyle: Eminönü Z. B. Merkezi!

Yani Zabıta-i Belediye Merkezi!

Öyle ilânlara, öyle levhalara, tabelalara rast geliyorum ki, vallahi nedir, neresidir? Anlamıyorum!

Maksat kolaylık olsun, kısalsın diye ise, bu kadar suistimal edilmez.

Daha yeni okuyan bir halka, şifreli lisan kullanılmaz. Zulümdür, günahdır.

Bu iş böyle giderse, bu şifreleri halka anlatmak için, telefon rehberi gibi, bir (şifre rehberi) yapmak lâzım gelecek!

*

DALDAN DALA: HASBÎ KÂHYA (Cumhuriyet, 25 Haziran 1930, No. 2202)

— Kaç lira maaş alıyorsun? Seksen lira mı? Sonra da parasızlıktan şikâyet edersin. Neyine yetmez a birader? Ama, sen, idareni bilmiyormuşsun, o başka... Yirmi lira ev kirası veriyorsun? Çok, cidden fazla... Şöyle kenar semtlerde, nohut oda, bakla sofa, kullanışlı nice evler bulursun, hem de ucuz!.. Akşamları da alelekser sekiz, dokuz vapurlarında görüyorum. Çakıntı faslı, değil mi? Vücudunuza zarar. İşte ben bıraktım, faydasını da gördüm. Hem seninkisi bir iki de değil. Bir de sigaran var. At elinden o murdarı... Öksürtüyor da... Günde kaç paket içiyorsun. Bir mi? İnanmam! İki, belki de üçtür. Bak, bir hesap et, ayda, senede ne tutar?.. Dikkat etmedimdi, kostümün yeni maşallah! Nereye yaptırdın? Gene her vakit ki terzine mi? Esvap yaptıracağın zaman, beni gör, demedim mi idi? Ama, söz dinletemezsin ki. Kumaşını ayrı yerden, harcını ayrı yerden alırdık. Tanıdığım bir terzi var, ona diktirtirdik. Hem, senin elbiselerin de pek eski sayılmazdı. Bir parça solmuştu, diyelim. Ver boyacıya... Öyle boyuyorlar ki, vallahi, yepyeni oluyor... Ne o? Boyanmış esvap ağırına mı gidiyor? Borç ayıptır. Kimse kimsenin hâlini bilmez! derler ama, kulak asma, herkes, herkesin ahvaline, herkeslerden âşına!.. Kerimeye bir talip varmış, diye işittim. İyi tahkik ettiniz mi? Her söylenene aldırma; çok hacıların haçları çıkıyor! Ha, fazla kılı kırk yarayım! da deme! Bu zamanda damat bulmak kolay değil... Bir parçacık göz yumuvermeli. İki taraflı fedakârlık etmeden bu iş olmaz!.. Geçen gün, Balık Pazarı'nda gördüm, erzak düzüyordun. İşim olduğu için, yanına geledim. Bir daha sefere, beni gör. Sana bir

dükkân tavsiye edeyim, hep oradan al; hem temiz, hem ucuz, hem halistir... Ne o, durduğun yerde kıvranıyorsun? Pabuçlar mı sıkıyor? Hazır giyersen elbette nasır yapar. Kaç defa, benim kunduracıya beraber gidelim, de-

Dostluğunuzun eskiliği, derecesi nispetinde değil, tahammülünüz nispetinde söyler, akıl öğretir; söyler, akıl öğretir.

Bu “hasbî kâhya”dır. Bu kadar hesabını, idaresini bilen, her şeye aklı eren zat-ı muhteremin, muhatabından fazla nasihate muhtaç olduğu muhakkaktır.

Ne denir?

*

DALDAN DALA: VATANDAŞ, DOĞRU KONUŞ (Cumhuriyet, 26 Haziran 1930, No. 2203)

Artık herkes öğrendi, alıştı, tebaiyet ediyor, diye mi nedir? Vatandaş, Türkçe konuş, levhalarına ve ihtarlarına pek tesadüf etmiyorum.

“Vatandaş, Türkçe konuş!” tavsiye ve ihtarlarına bazen kızmıyor değildim.

O, canım Türkçeyi, öyle berbat konuşanlar var ki, konuşmamalarını tercih etmekte yerden göğe kadar haklıyım sanıyorum.

Fakat, benim asıl şikâyetim bu değil. Sesli sinema çıkalı beri, asrî hanımlarımızla, asrî küçük beylerimize bir âdet, bir merak arız oldu.

Ağızlarını büzerek, dudaklarını garip garip çarpıtarak Amerikan şivesi ile bir konuşuşları var, vallahi kanım, iliklerim donuyor.

— Hello!

diye birbirini çağırışları, el sallayışları da o nispette sinir! Bu, su sinekleri, sanki Türkçe değil, Amerikan şivesi ile İngilizce konuşuyorlar.

Bunlar için bir levha lâzım:

“Vatandaş, doğru konuş!”

Bazı vatandaşlarımızın ezeli bir zaafı vardır: Fransızca konuşmak! Fakat nasıl Fransızca? Evlere şenlik! Fransızca değil, kâh Yahudice, kâh Rumca ve kâh da Ermeniceye çalan, çetrefil, kulak tırmalayan, melez bir lisan!

Yalnız şive hatası olsa, ne ise, sarf ü nahivden başlayarak tahrip etmedikleri lisan unsuru kalmıyor. Bunlar; Fransızca konuşmakla, medenî tefevvüh iddiasını güden ham ervahlardır.

Tahriple iktifa etmez, bağıra bağıra konuşur, etraflarını taciz eder ve bu suretle ikinci bir terbiyesizlik ve saygısızlık yaparlar.

Bunların gözüne de aynı levhayı dayamalı:

“Vatandaş, doğru, adam gibi konuş!”

*

DALDAN DALA: İKİ CAMİ ARASINDA (Cumhuriyet, 27 Haziran 1930, No. 2004)

Evet; insani iki cami arasında kalmış beynamaza, döndürürler mi döndürürler!

Geçen gün erken dönüyordum. İskelede karşılaştık. Hemen durdu, taaccüp etmiş gibi baktı, geriledi, ellerini arkasına koydu, dudaklarını büzdü ve beni tepeden tırnağa kadar süzdü:

— Ay, neler görüyorum! Sen, bu vapura biner misin? Hangi dağda kurt öldü? İskelede gördüğün halk, sana, yabancı geliyor, değil mi? Elbette, Tanrı'nın günü dokuzlara, onlara kalınca, böyledir.

Koluma girdi, beni vapura doğru sürükledi:

— Bak, güpegündüz vapura binmek dururken, yarı gecelere kadar sürtmek doğru mu? Etrafına bak, gözün, göynün açılsın... Hoş. Bu vapur da geç sayılır ya, ne ise... Refika biraz keyifsiz, ilâç yaptırmak için, bu vapura kaldım. Her gün, her gün dokuz, on vapuru ile gitmenin ne zevki var Allah aşkına? Vaktinde evine git, soyun, dökün. Şöyle oooh! de, keyif çat. Bugün sıhhatine bakmıyorsun, fakat yarını da bir düşün... Hastalık, sağlık, hepimiz için... Gençlik kuvveti de çok sürmez. Haydi, ağır ağır yürüme! Ne o? Caymak niyetindesin galiba? Dünyada bırakmam... Doğru evine, sakın, şuraya buraya takılayım, deme!

Allah razı olsun, başka bir ahababı çıktı, kolumdan sıyrıldı. Ondan kurtuldum, kurtulmadım, başkasına yakalandım. Omzuma hafif hafif vurdu:

— Ne o? Erken erken nereye? Evden ultiatom mu verdiler mi yoksa? Artık uslandın mı? Yalansa, sahi çıksın! Fazilet ha! Darılma, gücenme ama, buna mürailik

derler. Mürailiğe, ne lüzum var? Hayatından hesap vermeğe mecbur musun? Bugün, evde hastam var da onun için bu vapura bindim... Dokuz vapurunun, on vapurunun nesi var? Bir yerde oturdun mu, ağız tadı ile oturursun! Gençlik dediğin, rüya gibi gelip geçiyor. Dünyaya bir kere gelirsın. Keyfine bak... Daha vapur kalkmadı, atla, şöyle bir dolaş!..

Hangi camiın imamı olacağımı şaşırdım. Tevekkeli, Allah şaşırtmasın! derler.

Meğer, faziletin de miyarı yokmuş!

*

DALDAN DALA: UCUZLU! (Cumhuriyet, 29 Haziran 1930, No. 2206)

Bazı mecmualar, masraflarında tasarruf lüzum ve ihtiyacını hissettiler mi, derhal muharrir ücretini lağvederler. Babıâli Caddesi'nde bir an'ane hâlindeir:

“Para ister muharririni kiram

Sahib-i imtiyaz hayrette!”

Evet; mürettip efendiler, makinist efendiler, para isteyince, sahib-i imtiyazın hayret etmeğe hakkı yoktur. Fakat muharrir öyle mi? Oturup sekiz, on satır yazı yazacak! Taş atıp da kolu mu yoruluyor? Mecmua veya gazete sahiplerini, muharrir ücretini kesmeğe hırslandıran, heveskârların çokluğudur. Mektebini bitirmiş veya bitirmek üzere nice “nevrestegân-ı edep” mecmua kapıları önünde, el pençe divan duruyorlar.

Filân muharririn şöhreti, şu kadar kârı, filân muharririn şu veya bu hususlarda ihtisası ve bu kadar sene emeği varmış, adam, sende, dört kişi az okusun. Avuç dolusu verilen para, geriye kâr kalıyor ya!

Artık gelsin, heveskârlar!.. Henüz yazı nedir, tenkit nedir, daha doğrusu dünya nedir, bilmeyen bu tecrübesiz, gafil çocuklar, bir mecmuanın başına üşüştüler mi karilerden evvel, kendileri şaşırlar. Muhtelif, iddialı sütun başlıkları aranır, bulunur: “Ben, diyorum ki!”, “Sen diyorsun ki!”, “Onlar gidiyorlar ki?” ilâh...

Fakat, bunun bir de fakatı var. Hamam halvetinde bağırır gibi kendi sesini gene kendileri mi duyacaklar, etrafa da duyurmak lâzım. İmzayı tanıtmalı! Bunun için de yüksekte atmalı ve sağa sola çatmalı...

İşte bu da hiç değişmeyen, amatör tekniklerinden biridir! Tanınmış bir imza ile münakaşaya girişecek! Bu vesile ile, ismi ortaya çıkacak!

Yağma vardı! Kendilerine reklâm yaptırmak istiyorlarsa, bu çocuklara, bizim idare müdürü Mahmut Bey'i tavsiye ederim, ilânlara o karışır.

Gelgelim, mecmuaya: Acaba, halka hitap eden bir gazete, bir mecmua halka karşı hiçbir manevî mesuliyet yüklenmemiş midir? Yanlış reçete ile hastalarını öldüren mütetabbipler kadar mesul olmaları lâzım gelirse de bereket versin, halk, bunları okumuyor...

Ucuz etin yahnisi yavan olur, derler!

*

DALDAN DALA: SEYRÜSEFER (*Cumhuriyet*, 30 Haziran 1930, No. 2007)

İstanbul şehrinde seyrüsefer denilen gayet mudil bir mesele vardır. Yıllardır halli, hiçbir emanetpenaha müyesser olmamıştır. Seyrüsefer talimatnameleri, seyrüsefer merkezleri, seyrüsefer memurları, neler ve neler yoktur. Fakat bütün bu faaliyete, teşkilâta rağmen en bozuk düzen giden iş de seyrüseferdir.

Arabalar, otomobiller, kamyonlar vakit vakit kaldırımlara çıkacak kadar laubaliliği arttırırlar, koca cadde üzerinde birbiri ile toslaşır, hülâsa bin türlü cilveler ederler. Kabahat yayan yürüyenlerdedir. Onun için: “Sağdan yürüyünüz!” levhaları asılır.

Zavallı tabanvaylar; seyyar satıcıların mütemadi iz‘açlarından, sarkıntılıklarından, otomobillerin kamyonların ve hatta sütçü, sucu, zerzevatçı merkeplerinin tasallutlarından, güya kendilerine tahsis edilmiş olan piyade kaldırımında, doğru iki adım atamazlar ki sağ ve sollarına bakmağa vakit bulabilsinler!

Bunların en fecii, Karaköy'den Kadıköy iskelesine geçmektir. Köprü başına, vapur saatinden lâakal on, on beş dakika evvel gelmelisiniz. Çünkü tramvay akınları, otomobil sağanakları, sizin karşı tarafa geçmenize mâni olurlar. İşaret memuru; kemal-i vakar ve ciddiyetle tramvaya yol verir, otomobile yol verir, kamyonu yol verir, ata yol verir, eşeğe yol verir. Lâkin, kaldırımında, vapurun son beş dakika düdüğünü çaldığını hazin hazin duyan bedbaht piyadeye yol vermez.

Bundan anlıyorum. Şehremaneti seyrüsefer talimatnamesinde, piyadelerin yeri yok!

Gördünüz mü, yaya kalmanın fenalığını?

*

GÜNÜNE GÖRE: BABIALİ EDEBİYATI (Cumhuriyet, 9 Şubat 1934, No. 3507)

Komşularımdan ihtiyar bir hanım, bir sarı kâğıt uzattı:

— Bugün kapıdan bırakmışlar. Bu, ne demek istiyor?

Kâğıda göz gezdirince komşuma hak verdim. Bu, Babiali lisanı ile kâtipçe yazılmış bir ihbarname idi:

“... Lâzım gelen zaman zarfında şirketimize tesviye edilmemiş olduğundan tedahülde kalmıştır. En nihayet üç gün zarfında tesviyesi lüzumunu arz ve aksi takdirde şirketin kâffe-i hukuku mahfuz kalmak şartı ile tesisatınıza muta cereyanın katedileceğini ve mahkeme-i aidesi nezdinde takibatı kanuniyede bulunulacağını iş‘ar eyleriz... İlâh...”

Komşuma tercüme ettim:

— Borcunuzu lâzım gelen zaman içinde şirkete ödemediğinizden asıntıda kalmıştır. En nihayet üç gün içinde ödenmesi lâzımdır. Ödenmezse şirket hiçbir hakkından vazgeçmemek şartı ile evinize verdiği cereyanı kesecek ve mahkemeye giderek sizi dava edecektir.

Kadıncağız, melül melül yüzüme baktı:

— Peki, ne diye, bunu böyle yazmıyor?

İşte asıl dert burada! Ne diye böyle yazmıyor? Devlet ve halk, Türk dilini, Arapça, Acemce pürüzlerden temizlemek için bütün hızını vermiş, el birliği ile çalışıyor. Dilimiz, gün geçtikte sadeleşiyor.

Fakat alışkanlık mı nedir, bazı müesseseler, Osmanlıca’yı bir türlü terk edemiyorlar.

Halkla işi olan müesseselerin, teşekküllerin; halkın anlayabileceği bir dil kullanmaları, daha fazla kendi çıkarları için iyidir. Arada lüzumsuz anlaşılamazlıkların bu suretle önüne geçilmiş olur.

Eğer bu Babıali Osmanlıcasında, bu zincirleme inşada onlar, bir halâvet buluyorlarsa, ihbarnamenin arka tarafındaki Fransızcası gibi, bir de Türkler için, Türkçe tercümesini koysunlar.

Umumî hizmetleri üzerlerine almış müesseselerin vazifelerinden biri de halkı hoşnut etmektir.

*

GÜNÜNE GÖRE: ASARIATİKA TAMİRİ (Cumhuriyet, 10 Şubat 1934, No. 3508)

Millî, tarihî eserlere, âbidelere, hatıralara karşı saygıda, müsamahamız hiç su götürmez bir hakikattir.

Bu yaz, Bursa'ya gitmiştim; Bursa'nın büyük, geniş, tarihî mezarlığını göremedim; yerinde çocuklar, futbol oynuyorlardı. Meğer mezarlık yıktırılmış, yerine stadyum yapılmış!

Şimdi Bursa Müzesi'nde birkaç taş, birkaç kırık mezar başlığı var, o kadar; katliamdan, ancak bu kadarı kurtulabilmiş!

Hâlbuki bu mezarlık, Bursa'nın tarihi idi ve o tarih bugün bir hayal, bir efsane olmuştur.

İstanbul'da, Mimar Sinan'ın Üsküdar'daki Mihrimah imareti yıktırılmış ve gene Sinan'ın eserlerinden Edirne'deki iki kapılı han ile Üsküp Kayseri yolu üzerindeki Alâettin Keykubat zamanından kalma Sarı Han da aynı akıbete uğramış!

Başvekil Paşa Hazretleri, çok doğru ve çok yerinde, zamanında bir tebliğ ile bu tahripkârlığın önüne geçilmesini emrediyorlar.

İsmet Paşa Hazretlerinin, gayeyi her noktadan temin eden bu tebliğine ilâve olunabilecek tek bir söz yoktur.

Fakat tahripkârlığın aksine bir de imarcılık var ki garip bir şekline, gene bu yaz Bursa Müzesi'nde tesadüf ettim. Müzedeki tarihî heykeller alçılar, çamurlarla tamir edilmiş!

Heykelin burnu mu kırık? Al sana, alçıdan bir burun! Bacağı mı yok? Al sana, eskisinden âlâ, yepyeni bir bacak!

[Louvre] Müzesi'ne müjdeler olsun!

Venus de Milo'nun meşhur-u âlem kırık koluna çare bulundu. Hemen Bursa Müzesi'ne göndersin, kırık kolu tamir ettirsin!

Venüs de Milo'nun burnu tamir edilmiştir, fakat kolunun ne vaziyette ne şekilde olduğu tespit edilememiş, mütehassıslar arasındaki tetkik ve münakaşalar senelerce sürmüş ve gene müspet bir neticeye varılamamıştır.

Filhakika Bursa Müzesi'ndeki heykeller Venüs heykeli kadar kıymetli, meşhur değildir. Tamir edilebilirler. Fakat bu tamir işinde çok dikkat ve isabet lâzımdır. Bu da bir ihtisas işidir.

Tarihe, biz, istediğimiz şekli vermeyiz; tarihî eserleri ancak ilmî, fennî esaslara istinaden tamir edebiliriz.

Bursa Müzesi'nde gördüğüm tamirlerin bazıları maalesef, bende bu tesiri bırakmadı.

*

**GÜNÜNE GÖRE: DENİZ CANAVARI TEHLİKEDE! (Cumhuriyet, 11 Şubat
1934, No. 3509)**

İngiltere sahillerinde bir deniz canavarı görünmüş, halk günlerce heyecan içinde bu canavarı beklemiş durmuş. Nihayet bunun bir ağaç kütüğü olduğu anlaşılmış!

Birkaç günden beri şehrimizde de bir deniz canavarı rivayeti var. Evvelâ Karadeniz sahillerinde görülmüş! İki üç gün evvel Haydarpaşa önlerinde bir balıkçı kayığının devrilmesi de bu canavarın marifeti zannedilmiş! Canavarın Haliç'e doğru akın ettiği şayi olmuş. Şimdi merak erbabı, köprü parmaklıklarına dayanarak Haliç sularına bakıyorlar.

Bu gruplardan birine sokuldum. Ne heyecanlı münakaşa yarabbi!

Pos bıyıklı, çam yarması bir hamal:

— Gayıga binersin, canavar yahlaşacak oldu mu, arhalığı eline alanda, ahan vurdun mu gafasına? Canavarın canı mı galır kurban?

Etraftan itirazlar:

— Pamuk balyesi mi bu? Canavar ağzını açacak da vursun diye duracak mı?
Avcı biçimi ceketli, poturlu, kıranta bir adam:

— Alırsın hâşa sözüm meclisten dışarı, domuz çiftesini... Sürersin domuz kurşununu!.. Canavar göründü mü uzaktan, doğrultursun silâhı, ateş edersin; beyni, budur, diye!

Gene itirazlar:

— Düz ovada keklik mi avlıyorsun?

— Deniz canavarı bu! Bakalım derisine kurşun işler mi?

— Öyle, öyle... Timsah da deniz hayvanı. Kurşun işlemiyor işte!..

Gözleri uyku mahmuru, alık bakışlı şişman bir adam:

— Kulağına cıva akıtmalı!

Asilzade bir bıçkın, sol omzunu çarpıtarak yan yan baktı:

— Vay dingili bozuk, enayi, vay!.. Ulan, kaynanana ilâç mı sağlık veriyorsun? Kedi yavrusu mu bu, kulağına nasıl tutup da cıva akıtacaksın?

Her kafadan bir ses çıkıyordu:

— Zıpkınla vurmali!

— Dinamit atmali!

— Demirden ağ yapmalı! Tepeden inme savurdun mu, kısıkvırak bağlanır. O zaman kurşun, zıpkın, dinamit, ne ile isterseniz vurun, gebertin artık!

Saçları açık bakır kırmızısı, yüzü çilli sarı, kirpiksiz gözleri çividi mavisi, sıska, kısa boylu bir genç:

— Öldürmek olmaz! Diri diri yakalamalı!

diye bağırdı.

İtirazlar:

— Canavar, diri diri yakalanmaz!

— On fil kuvvetinde imiş!

Kırmızı saçlı zayıf genç, omuzlarını kaldırdı:

— Ne yapıp yapıp diri diri yakalamalı. Ölüsü para etmez. Sağ ve canlı yakalanmazsa çok para yetirmez!

Gördünüz mü açığöz iş adamını! Denizin içinde bile olsa, altın damarını nasıl keşfediyor?

Denizde iken bizi korkutan canavar, diri diri elimize düşmesin; karada görür gününü!

Onu, Yüksekaldırım'daki salaşlardan birinde, bir çinko havuza koyarlar ve halka seyrettirirler:

— Asker, çocuk yüz para... Başı bozuk beş kuruşa... Deniz canavarı, sağ ve canlı, burada!

Ben, deniz canavarını tehlikede görüyorum, ayağını denk alsın!

*

GÜNÜNE GÖRE: BİR TETKİKİN FAYDALARI (Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, No. 3510)

Bir bekârlık vergisi koymak, faydalı mı, zararlı mı olur?

Bu mesele üzerinde tetkikler yapan komisyon, memleketimizin bugünkü vaziyetine göre, böyle vergi koymanın aleyhinde karar vermiş.

Komisyon, kararını, prensip nokta-i nazarından vermiştir: Verginin tahakkuk ve tahsil külfeti ile bekârlar adedinin mütenasip olması lâzım gelir.

Komisyon, tetkikleri neticesinde, umumî nüfusa göre bekârların, yüzde kırk sekizi bulunduğunu öğrenmiş! Bu, yüzde kırk sekizin de yüzde elli altısı erkek, kırk dördü kadınmış!

Yüzde kırk sekiz, ne demektir? Şu hâlde umumî nüfusun nısfı, bekâr bulunuyor... Bundan, küçük yaşlılarla, sakatları, yüzde yirmi beş olarak çıkaralım, geriye yüzde yirmi beş bekâr kalıyor. Bu, az bir yekûn değildir!

Ben, verginin ne lehinde ne de aleyhindeyim. Anlamak istediğim şey, bu vergi hakkında tetkik yapan komisyonun üzerinde durduğu “esbabımucibe”ler nedir?

Bu, vergi meselesi, malî, iktisadî bir zaruret, bir mecburiyetten mi; yoksa içtimâî sebepler, endişelerden mi tahaddüs etmişti?

Evet; umumî ahlâkı korumak, fuhşun önene geçmek için miydi? Memleketin nüfusunu çoğaltmak gayesi ile miydi? Bir vergi konması düşünülmüş ve bir komisyon

bir hayli zaman bu mesele etrafında uzun tetkikler yapmış. Bunun, kısa bir haber, havadis şeklinde gazetelere aksetmesi yazıktır.

Komisyonun tetkiklerinden memleket hesabına çok istifade edilebilir. Komisyon, prensip nokta-i nazarından vergiyi muvafık bulmamış. Lâkin komisyonun karar ve lâyhalarından, araştırmalarından, içtimaî nokta-i nazardan çok dikkate değer neticelere varacağımızı zannediyorum.

Memleket nüfusunun yüzde kırk sekizi, yahut yirmi beşi neden evlenemiyor? Bekârların hepsi, gönüllü olarak bekâr değillerdir. Ne gibi içtimaî sebepler, şartlar evlenme arzu ve teşebbüslerine mâni oluyor.

Bekârlar, hangi içtimaî sınıf ve tabakalarda az veya çoktur? Esnaf, memur, işçi, sınıf sınıf, kısım kısım bekârlar var ki evlenmek istedikleri hâlde evlenemiyorlar. Acaba ne gibi mahzurlar, sebepler, onların ellerini, kollarını bağlıyor?

Bundan, bütün vilâyetlerimizin içtimaî vaziyetlerini, yaşama ve geçinme şartlarını ve daha birçok göze görünen görünmeyen mahzurlarını öğrenmiş olacağız!

Bir vergi tetkiki, bize memleket, millet hesabına çok kıymetli başka tetkik sahaları açacaktır; buna eminim.

*

GÜNÜNE GÖRE: HAVALAR SAKAT (Cumhuriyet, 14 Şubat 1934, No. 3512)

Şubat, marifetini bir bir gösteriyor. Girdiği günden beri yirmi dört saatin içinde lodostan karayele, karayelden poyraza, poyrazdan tekrar lodosa çevirip, döndürüp duruyor.

Bu, güdük ay, galiba öbür aylardan bu suretle hınç alıyor... Evvelki gün lodostu, dün tipi başladı. Yarın, öbür gün muhakkak bir bahar güneşi açar.

Buna, can mı, vücut mu dayanır? Vapurlarda, tramvaylarda, öksürük takırtıları, hiç ara, durak vermiyor. Herkes nezleli, her tarafta öksürük, aksırık, tıksırık... İnsan, havanın düzensizliğinden korunma çarelerini bulsa, yoldaki, vapurdaki, tramvaydaki, kahvedeki, lokantadaki aksırık serpintilerinden, öksürük sağanaklarından, mikrop yağmurlarından korunmanın imkânı, ihtimali yok... Yağmurdan kaçırıyorsun, doluya tutuluyorsun!

Bazı ecnebi tanıdıklarım var, bizden fazla şikâyet ediyorlar:

— Almanya’da, yahut Fransa’da iken nezle nedir, bilmezdik! Kışın, buzu kırar, çıplak vücudumuzu buzlu su veya karla ovardık. Hararet, böyle bir günün içinde on derece inip, on derece birden fırlamazdı. Giyeceğimizi de şaşırdık.

Bununla, başka memleketlerde nezle gibi hastalıkların olmadığı zannedilmesin. Herhâlde bir haddi, kıvamı var. Biz ki bu memlekette doğduk, büyüdük, fakat bir türlü havasına alışamadık. Yabancılar nasıl alışırlar.

Kendi kendimize söyleniriz:

— Bol bol, şöyle lâpa lâpa bir kar yağsa, havanın zehrini alır!

Lâpa lâpa yağar, yerler bir iki karış kar tutar; lâkin arkasından bir ela gözlü lodos çıktı mı, eriyen cıvık cıvık karlar, bir ayrı dert, bir ayrı belâ olur.

Peki, bunun ilâcı? İlâcı yok. Gökten ne yağar ki yer, kabul etmesin! Fakat İstanbul havasının düzensizliği, oynaklığı, dönecliği yeni mi? Oldum olası böyle değil mi?

İstanbul gibi dağınık bir şehirde, eğer medenî nakil vasıtaları, sıhhî medenî şartlara -az çok- uygun kârgir binalar, asrî teshin usulleri olmazsa, kış, maraz ve sefalet demektir. Hâlbuki eskiden ne bu elektrikli tramvaylar, otobüsler, otomobiller; ne bu kârgir apartmanlar, binalar; ne de kalorifer, salamandra, elektrik ve hava gazı sobaları vardı. Hatta odun, kok sobaları bile yeni sayılır.

Eskiden ne yapıyorlardı? Şehir halkının yüzde yetmiş beşinin hastalıktan kırılmaları lâzım gelirdi. Acaba, o zaman vücutlar daha mı sağlamış? Yoksa -teşbihte hata olmaz!- konfor, insanları hamlaştırıyor, bedenî kuvvetlerini çürütüyor, mukavemeti azaltıyor mu?

Boğaziçi’nde oturan bir adamın, bu karda kıyamette Pazar kayığı ile İstanbul’a geçmesini bir düşünün. Vallahi hayali bile damarlarımı donduruyor!

Edirnekapi’dan Beyoğlu’na gidecek bir adamın, lâgar sürücü beygiri sırtında çekeceği azap ve ıstırapı tasavvur edin...

Havalar sakat... Amenna... Fakat itiraf edelim, bizim vücutlarımız da sakat!..

*

GÜNÜNE GÖRE: FIRTINANIN İLHAMLARI (Cumhuriyet, 17 Şubat 1934, No. 3515)

Bir kar fırtınası ama, neûzübillâh!.. Rüzgâr değil, bir avuç iğne ucu, insanın kulaklarına, yüzüne, gözüne saplanıyor!

Saat bir buçukta Kadıköy iskelesindeyim. İskelenin içi, dışı, benim gibi vapur bekleyenlerle dolu...

Saat iki buçuk oluyor, vapurun gölgesi bile görünmüyor... Yalnız sis düdüğü, hiç ara vermeden ötüyor! On dakikada, çeyrek saatte bir, iskelenin telefonları çalıyor. Halk arasında ümitler çoğalıyor:

— Vapur, geliyormuş!

— Hayır, daha köprüde imiş!

— Boğaziçi'ne de vapur işlemiyormuş!

Fakat ağızdan ağza dolaşan bu fısıltıların, rivayetlerin sıhhat-i hakikati anlaşılamıyor. Memurlar, vapurların işleyip işlemediğini halka anlatmak için, iki satırlık bir ilân bile yazmıyorlar, çünkü onların da hakiki vaziyetten haberleri yok... İki de bir gişeler açılıyor, bilet kesiliyor... Sonra bilet kesmekten vazgeçiyorlar, gişeler kapanıyor!

Saat dört... Beklemekten yorulanlar, eğer bilet almışlarsa, biletlerini imzalattıyorlar, yahut geri veriyor ve hazin hazin evlerine dönüyorlar... Bunlar, köy halkı!..

Lâkin İstanbul'a inmek mecburiyetinde olanlar var ki çaresiz, bekleyecekler. Halk arasında rivayetler, teşebbüsler başlıyor:

— Üsküdar'a gidelim, oradan vapurla Beşiktaş'a geçeriz!

Evvelâ Üsküdar tramvayları veya otobüsleri, sonra Üsküdar vapurları, daha sonra Beşiktaş tramvayları işliyor mu? Bunu bilen yok!.. Doğrusunu tahkik etmenin de imkânı bulunamıyor!

İskele, hıncahıç... İskele üstündeki kahve kapalı... İskelenin yalnız birinci mevki salonlarında bulunan kaloriferin ölü ışıklığı da ayakları da sular içinde, sırtları ıslak, çene atar gibi titreyen halkı, ısıtamıyor!

İskelenin sağ tarafında bir hareket var: İstanbul'dan motor gelmiş!

Şaşıyorsunuz! Koskoca vapurlar gelemiyorlar da küçük motorlar geliyor! Filhakika, sahilde, limon kabuğu gibi iki motor, denizin sert çırpıntıları ile beşik -lâkin ecel beşiği- gibi, sallanıyor, sallanıyorlar!

Oraya koşan halkın içinde, yavrularını bağırlarına bastırmış anneler, ben yaşıta kadınlar görüyorsunuz!

Motorcular, halkı temin ediyorlar:

— Hiçbir tehlike yok!

Evet, ne tehlikesi olacak! Yarım lirayı verin, yarım saatin içinde İstanbul'dasınız. Motor dayanıklıdır, korkmayın!

Benim gözüm yemiyor! Allah büyük ama, motorlar pek küçük!.. Zaruret, mecburiyet saikası ile mi, yoksa bu teşvik ve telkinlerin tesiri ile mi motorlara binenler oluyor... Artık Hak, yardımcıları olsun!

Motorlar, orsa boca, Mendirek'e doğru yol almağa başlıyorlar; vapurlardan hâlâ haber yok!.. Her şeye rağmen beklemeğe karar vermiş olanlar, iskelede bekliyorlar!.. Ne kadar bekleyecekler? Bu, meçhul! Bekliyorlar, o kadar!

Buraya kadar, hâdisenin sırf görüş tarafı! Fakat...

Evet, bunun bir de fakatı var: Moda, Kuşdili, Gazhane gibi Kadıköy'ün nispeten uzak sayılan semtlerinden birinde oturuyorsunuz. Tipi altında, diz boyu karlara bata çıka bir hayli yol yürüdükten sonra, iskeleye geliyorsunuz ve vapurların işlemediğini anlıyorsunuz.

Şehirde, bir zamanlar, yangını haber veren levhalar vardı. Böyle fırtınalı günler de bir afet, bir felâkettir. Köyün münasip mahallerine böyle levhalar konulsa, halk, iskeleye kadar yorulmaktan kurtulmuş olur.

Ama, denecek ki iskele memurları bile, vapurların işleyip işlemeyeceklerini bilmiyorlar; Belediye, bunu, halka nasıl haber verebilir? Vaziyetteki tereddüdü vapur idareleri ile deniz zabıtası hallederlerse, mesele kalmaz.

Bir de büyük vapurların seferlerini tatil ettikleri bir fırtına gününde, motorların işlemesine müsaade etmek doğru mudur? Kaza oldu veyahut olmadı, bence, mühim olan bu değildir. Yangın, fırtına, zelzele gibi “fevkalâde” zamanlarda mümkün ve muhtemel tehlikelerin önüne geçmek için ihtiyati tedbirler alınması icap etmez mi?

Denizci olmadığım hâlde, küçük bir motorun, büyük bir vapurdan daha az tehlikeye maruz kalacağına aklım ermiyor!

Bir ski şampiyonu namzedi

Dün, Kadıköy sokaklarında Ski ile dolaşan, golf pantolonlu, spor fanilalı ve başı açık bir genç gördüm. Eğer kızakların uçları harik musluklarına, terkos anahtarlarına, kapı basamaklarına, dükkân kepenklerine çarpıp kırılmazsa; yahut bu kızaklar birkaç çocuğun, ihtiyar kadının kafasını, gözünü yarmazsa, bu Ski meraklısı gencin, dünya Ski şampiyonluğunu kazanacağından hiç şüphe etmiyorum!

*

**GÜNÜNE GÖRE: BİR MUAMMA KARŞISINDA (Cumhuriyet, 18 Şubat 1934,
No. 3516)**

Bir dostum anlattı:

— Geçenlerde esnafın biri, bir “on kuruşluk” sürmüş, kime verdimse almıyor!

— Kalp mi? Silik mi? Delik mi? Ezik mi? Eksik mi?

— Bir “on kuruşluk” diyorum; özrü nedir, bir türlü anlayamadım ki... Kime gösterdimse burun kıvrıyor, geçmez! diyor, almıyor.

Dostumun, bu kalp, silik, delik veya ezik, eksik “on kuruşluk”u sürmesine imkân, ihtimal yoktur. En ufak ayak satıcısından en kalantor esnafa, tüccara kadar, hiçbirine bu “on kuruşluk”u geçiremeyecektir.

Çünkü en büyüğünden en küçüğüne kadar, bütün satıcıların, müşteriye, alıcıya karşı ehemmiyeti yoktur. Esnafın, bunda, bir dereceye kadar haklı diyelim; kalpazanlardan, madrabazlardan bir hayli canları yanmış olabilir. Lâkin halkın büyük bir ekseriyeti de kalpazan, madrabaz değildir...

Bir sigara alırsınız, yahut bir gazoz içersiniz; bir lira uzatırsınız... Dükkân sahibi, yahut چراغı parayı alır, ekli mi, değil mi? diye evirip, çevirip bakar, ışığa tutar, parmaklarının uçları ile de kâğıdı yoklar. Siz, bu dikkatli muayene karşısında hiç sesinizi çıkarmaz, eksikli eksikli durursunuz. Satıcı, sanki sizin namuskârlığınızı imtihan eden bir hakemdir.

Paranın üstünü vereceği zaman da çekmesini karıştırır, bozuklukları ayıklar ve avucunuza sayar. Parayı alırken fevkalâde dikkat eden ve sizi imtihana çeken adamın namuskârlığından artık şüphe etmek hatırlığınızdan geçmez!

Bazen on liralık bozduracak olursunuz. Kasadar, çekmecesini karıştırır, size vereceği liraları ayırır ve münasip gördüklerini elinize tutuşturur.

Bir liranın üstü olarak verdiği bozuklar içinde muhakkak bir beş kuruşluk, bir on kuruşluk ya kalp, ya silik, ya deliktir. Bu “avarya paralar” dostumuzun başına geldiği gibi elinizde kalır.

On liranın üstü olarak elinize tutuşturduğu liralardan muhakkak ikisi ekli, üçü yırtıktır. En az sakatlarını, rica, minnet sarf edersiniz. Harcayamadığınız “avarya”ları bahşiş olarak vermeğe bile korkarsınız, çünkü günün birinde gene, size dönmeleri ihtimalini düşünürsünüz.

Kendi çıkarlarına bu kadar titiz olan insanların, müşteriye karşı bu kadar insafsız davranışları neden? Esnaf, satıcı, kazanacak ve hiçbir şeyi tehlikeye koymadan kazanmanın yollarına bakacak!.. Diyeceksiniz ki, ağzını açacağına, gözünü aç!

Vallahi onların elleri bu sürüme öyle alışmış ki göz açmak fayda etmiyor...

Para bahsinde böyle... Aldığımız şeyler de böyle değil mi?

Faraza elma alacaksınız, mostradakileri beğenirsiniz ve pazarlığı ona göre yaparsınız. Eve gidince kese kâğıdını açarsınız, elmaların yarısından fazlası yaralı, bereli, kurtlu, ezik, çürüktür.

Kebap kestanecilerin kestane istif edişlerine bayılırım. Fakat o mostra gibi dizilmiş hepsi iyi, yarasız, beresiz, kurtsuz, tertemiz kestanelerden yemek hayatımda bir kere bile nasip olmamıştır.

Esnaf, satıcı, temiz paraları kendi için saklayıp biriktiriyor, diyelim. Fakat satmağa, elden çıkarmağa mecbur olduğu malların iyilerini, temizlerini acaba kimlere satıyorlar?

Vapurda, tramvayda, tünelde, otobüste bilet alırken de böyledir. Biletçiler de esnaf gibi, gayet titizdirler ve katiyen sakat, özürlü para almazlar. O hâlde, rica ederim, gelin şu muammayı beraber halledelim, esnafın ve biletçilerin ellerinde sakat, özürlü paralar nasıl bulunuyor?

Kendi fazla safdilliğimi kabul etmekle beraber, bu suallerin içinden çıkamıyorum!.. Ayıp değil a!

*

GÜNÜNE GÖRE: BİR DERT KARŞISINDA (Cumhuriyet, 19 Şubat 1934, No. 3517)

Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları profesörü M. Liepmann, Kadınlar Birliği'nde; gebelik, çocuk düşürme, lohusa yatağında ölüm, urlar gibi meselelere temas eden bir konferans vermiştir.

Profesör geçenlerde Haseki Hastanesi'nde ölen lohusadan da bahsetmiş:

“— Bu kadın, bir ebe tarafından yapılan tavsiyelerle bu hâle gelmiş ve rahmi delinerek 50 santimetre uzunluğunda bağırsağı dışarı fırlamıştı. Bu vaziyete karşı ne yapılabileceğini siz söyleyin, dinleyicilerim? Bu mesele Tıbb-ı Adliye ait bir meseledir. Fakat her gün tesadüf edebileceğimiz misallerdendir.”

Burada iki nokta var ki, muhterem profesöre ve hatta diğer alâkadar mütehassıslara da sormak isterim. Eskiden, mektep görmemiş, alaylı kadın, erkek ebeler vardı ve lohusalar, kocakarı ilâçları, Mısır Çarşısı müstahzaratı ile tedavi edilirdi.

Fakat şimdi ebeler, mektepten yetişiyor ve kocakarı ilâçları, Mısır Çarşısı müstahzaratı pek eskisi kadar revaçta değildir.

Peki, yanlış tavsiyeleri, yanlış tedbirleri ile hastalarını sakat eden, hatta öldüren ve “Tıbb-ı Adlilik” olan bu ebeler, diplomalı ebeler midir?

Muhterem profesör, diyor ki: “Her gün tesadüf edebileceğimiz misallerdendir!” Demek ki, bu mesele, bugünün meselesi değil, yıllardan beri devam edegelen bir felâket!

Diplomalı ebeler mi bu mütemadi hataları yapıyorlar? Yoksa diplomasız ebeler, hâlâ çalışmak imkânını bulabiliyorlar mı?

Her iki ihtimal de korkunç! Ben, profesörün yerinde olsaydım, bu meselede yalnız Tıbb-ı Adlinin değil, diğer alâkadar makamların da nazar-ı dikkatlerini celbederdim.

*

GÜNÜNE GÖRE: SAYGISIZLIĞA SAYGI! (Cumhuriyet, 20 Şubat 1934, No. 3518)

Tünel gişesi önünde, halk, itiş, tikiş, bilet almak için sıra bekliyor. O, zat-ı muhterem, kapıdan bir fırtına gibi girdi, şiddetle yürüdü, kiminin ayağına bastı, nasırını çiğnedi; kiminin koluna vurdu, hulâsa göğüsledi, dirsekledi, kalabalığı yardı, gişeye yaklaştı. Bu kadar acelesi olan bu zat-ı muhterem, gişenin önünde durdu ve geniş bir nefes aldı, evvelâ paltosunun, sonra ceketinin düğmelerini çözdü, iç cebinden cüzdanını çıkardı, bir müddet para aradı, tekrar cüzdanını cebine koydu, düğmelerini dikkatle ilikledi ve tek lirayı gişeye uzattı.

Gişe memuru ile küçük bir münakaşa başlamıştı; sıra bekleyenler, oldukları yerde, sabırsızlanarak için için homurdanıyorlardı. Fakat dikkat ettim, kimse ses çıkaramıyordu. Zat-ı muhteremin, hâkim ve küstah tavrı, herkesi sindirmişti.

Münakaşa uzadı, lâkin zat-ı muhterem, vaziyete hâkimdi. Gişe memuru, nihayet mağlûp olmuştu, parayı bozdu, fişi verdi. Zat-ı muhterem, bozukları sayıyordu, çeyreklerden, kuruşlardan bazılarını beğenmedi, geri verdi.

O sırada, tünel hareket etmişti. Gişe önündekiler, yeisle çırpınıyorlardı. Zat-ı muhterem, paltosunun düğmelerini çözdü, pantolonunun cebinden bir para cüzdanı çıkardı, bozukları dikkat ve itina ile istif ettikten sonra paltosunun önünü tekrar ilikledi, tekrar geniş bir nefes aldı ve gişenin önünden çekildi ve şiddetli adımlarla turnikeye doğru savlet etti.

Turnike önündekiler çekildiler, zat-ı muhterem, bir Fatih azameti ile geçti. İkinci mevki parmaklığı içinde durdu, etrafına bakındı. Sıra bize gelmişti, mevki yerine girmek nasip olabildi. Yeni girenlerden biri, zat-ı muhteremin yanından geçiyordu; zat-ı muhterem, olduğu yeri beğenmemiş, yadırgamış olacaktı ki ileri doğru yürümek istedi, onun yanından geçen adamcağız, derhal geriye sıçrayarak, eğildi:

— Buyurun, beyefendi!

Zat-ı muhteremin, yaşı, ismi, mevkii yoktur. O, cemiyet içinde bir yaradır. İçinde yaşadığı cemiyetin aleyhine olarak hodbinliğini tatmin eder. Buna, en güzel cevabı veren, onun önünde hürmetle eğilen adamcağızdır. Evet:

— Buyurun, beyefendi!

Saygısızlığa da bazen saygı etmeli!

GÜNÜNE GÖRE: BAKLAKIRAN (Cumhuriyet, 24 Şubat 1934, No. 3522)

Karnavalın son haftası da geldi, geçti. Apukurya da bitti; Beyoğlu sokaklarını dolduran maskaraların şımarıklıklarından, soğukluklarından da kurtulduk.

Avrupa’da, karnaval gelince, yer yerinden oynar. Fakat bizim Beyoğlu maskaralıklarına benzemez. Bizde maskaralığın, sahte, zoraki, yapmacık olduğu, daha ilk bakışta göze çarpar. Sözüm ona travesti giyinirler; sinir bozmak için bundan müessir bir ilâç olamaz.

Bezden, soluk astarlarından, yünlü, kadife eskilerinden yapılan o zevksiz, deli alacası kostümler göze neşe, ferah vermiyor, gönlü açmıyor, insanın yarı buçuk keyfini de kaçırıyor, âdeta ağlamaklı ediyor.

Eğer kendileri hakikaten eğlenebiliyorlarsa, içten avunabiliyorlarsa, Allah’ın bu talihli kullarına haset ve gıpta etmekten başka elimden bir şey gelmez.

Karnavalın sonra Ortodokslar Baklakıran yortusuna girdiler. Baklakıran, Türkçe bakla kırmaktan geliyormuş!

Pek de aykırı değil, olur a... Fakat bizde bakla kırmak kullanılmaz. Baklanın halk dilinde, türlü türlü kullanılışı vardır:

Ağzında bakla ıslanmamak yani sır saklamamak.

Baklayı ağzından çıkarmak yani sırrı ifşa etmek.

Peki ama, bakla ile sır saklayıp saklamamak arasında ne gibi bir münasebet var? “Durub-i emsal ki hikmet-ül-âvamdır!” derlerse de ben, baklanın sırrına eremedim.

Lâkin “baklakıran”ın karnavalın sonra gelmesi manalı! Karnavalda maskaraların kıldıkları cevizlerin binleri aştığı muhakkaktır. Apukurya bitince, baklayı ağızlarında ıslatıyor, tövbekâr mı oluyorlar acaba?

*

GÜNÜNE GÖRE: MAHALLEDE SABAHLAR (Cumhuriyet, 26 Şubat 1934, No. 3524)

İnsanlarla hayvanlar arasındaki yaratılış farklarının başlıcalarından biri de “sabah mahmurluğu”dur, sanıyorum. Fakat geceden kalma keyif mahmurluğu, değil!.. Her ne kadar o da insanlara mahsus bir hâl ise de ben, asıl sabah keyfinden, sabah mahmurluğundan bahsetmek istiyorum.

Faraza, at, uykudan uyandı mı kişner, sıçrar; eşek de onun gibidir, anırır. Hele horoz, gözünün çapağı ile ötmeğe başlar. Diğer hayvanlar da aşağı yukarı böyledir.

Lâkin insanlar böyle değildir. Yatakta bir uyanış zevki vardır, hatta bu, mevsimlere göre değişir. İlkbaharda sabah uykuları tatlıdır. Kışları, sıcak yatağı terk etmek firaklıdır.

İsteye, istemeye yatağınızdan kalkarsınız. Kafanızda, daha uykunun buharı dağılmamıştır. Bir fincan kahve mi, çay mı, süt mü, mutadınız neyse, onu içer, bir de sigara tellendirirsiniz. Yavaş yavaş başınız, beyniniz yerine gelir. Artık, günün mücadelesine hazırlanabilirsiniz.

Bu tatlı sabah mahmurluğunun bazen de çok acı tarafları oluyor. Hastasınız, vakit vakit uyanıp nöbet sağanaklarına tutularak geceyi ateşler, ürpermeler içinde geçirmişsiniz. Sabaha karşı biraz dalar gibi oluyorsunuz.

Fakat yorgun sinirlerinizi, kör testere gibi kesen, koparan tangirtılarla, uyanıyorsunuz. Çünkü karşınızdaki evin küçük beyi, piyano meşkine kalmıştır. Evet, ıskala yapıyor! Saat de tam altı buçuk!

Bir kış sabahı, altı buçukta piyano, meşk etmek hatıra gelir mi? Daha ne sütçü ne ekmekçi ne de zerzevatçı geçmiştir.

Portakalcıların, ciğercilerin, simitçilerin, gazetecilerin, eski yangın nöbetçilerine rahmet okutan feryatları, piyano tangirtılarını bastırıncaya kadar, bu ıskala faslı devam eder. Belki, akşama kadar da susmaz ama, sizin kulağınız alıştığı için, pek umursamazsınız.

Artık sizin sabah uykunuz, sabah mahmurluğunuz mahvolmuştur. Ve hastalık ateşine sinir nöbetleri de karışır, eskisinden daha harap, daha perişan, yatakta bir yandan öbür yana döner, döner, dönersiniz!

Bir mahalle, az çok toplu olarak bir arada yaşanan bir yer, değil midir? Bir arada yaşayan insanların, birbirlerine karşılıklı hürmet etmeleri lâzım gelmez mi?

Mahallelerde sabahlar, civarda yangın çıkmış gibi ciyak ciyak bağırtılar, hüngürdemelerle başlıyor.

Ne olur, mahallelerde, sükûn içinde, beyni hurdahaş etmeyen, kulak tırmalamayan, daha munis, daha mülâyim seslerle uyansak!

GÜNÜNE GÖRE: COMTE JEAN CENAPLARI (Cumhuriyet, 27 Şubat 1934, No. 3525)

Arap harflerini kullandığımız zaman, en çok şikâyet ettiğimiz cihazlardan biri de okumakta çekilen müşkülât ve gülünç telâffuz yanlışlıkları idi.

Türk harflerini kullanmağa başlayınca bu müşkülün önüne geçileceğini, artık doğru okuyup dilimizi düzeltereğimizi sanıyordum.

Fakat gün geçtikçe yeni bir hakikate inanıyorum. Meğer okumakla, konuşmak arasında karlı dağlar varmış!

Halkımızın ne kadar az okuduğu iddia edilirse edilsin; gazete, mecmua, kitap okuduğu muhakkaktır. O hâlde nasıl oluyor da doğru imlâlarını gözleri ile gördükleri birçok kelimeleri, hâlâ yanlış söylüyorlar?

Arap harfleri ile Müteveffayı Metufî, Sebikmagzı Sipkingaz, Dürnevi Dernu, Nükheti Nigeht, ilâh, ilâh. okuyanlar çoktu ve bunlar da mektep, medrese görmüş insanlardı. İtiraf edeyim, ben de eğer aziz arkadaşım ve üstadım Ömer Rıza tashih etmemiş olsaydı Hüzalî Hezal okumakta bir hayli devam edecektim.

Eskiden polis kelimesi pûlis, pölis, pulis okunabilirdi ve okuyorlardı. Lâkin şimdi, polisin imlâsı bir türlü, başka türlü okunmasına imkân da yoktur.

Gelgelelim, elinde gazete, kitap da olduğu hâlde konuşanlara şöyle bir kulak misafiri olalım:

Şoför: Şüfer, Şofor.

Otel: Ütel.

Tünel: Tonel.

Turnike: Tornike.

Elektrik: Alettirik.³⁰

Bu misalleri istediğimiz kadar uzatabiliriz.

Fakat geçen gün, vapurda iki kişi konuşuyordu; kulağıma mütemadiyen (Kont Jan, Kont Jan) çalındı.

³⁰ Bunun pek parlak bir misaline Bursa'da tesadüf ettim. Bursa'ya giderseniz otomobillerden birinin arka camında şu yazıyı görürsünüz: Alettirik Hafız! -M.Y.

Birdenbire intikal edemedim, kendi kendime:

— (Kont Jan) da kim? Acaba, Avrupa siyasî mehafilinde mühim, yeni bir sima mı zuhur etti? Yoksa (Kont Jan) isminde bir kont mu şehrimize geldi? Hem gazeteci, muharrir olayım, hem de dünyadan haberim olmasın! Yazık... diyordum.

Neden sonra kafama dank dedi: Kontenjan!

Asaletlû Comte Jean cenapları; (kontenjan) cenapları imiş!

*

GÜNÜNE GÖRE: BİR HAREKETİN MANASI (Cumhuriyet, 3 Mart 1934, No. 3529)

İskelede, tam vapur kalkacağı zaman kapı kapanınca, ne yaparsınız?

Bu, ne işinizin acele oluşuna ne geç kalışınıza ne de kıymetli vaktinizi kaybetmek istememenize bakar.

Bu, tamamı ile bir mizaç, bir karakter meselesidir.

Kapanan kapılar önünde birçok kişi vardır:

Kimi, olduğu yerde tepinir.

Kimi, apışır kalır, afal afal bakar.

Kimi, sağa sola koşar, ileriye geriye hamleler eder.

Kimi, kapıyı sarsar, yumruklar, tekmeler.

Kimi, bağırır, çağırır, küfür eder.

Fakat bir de Kadıköy’de olduğu gibi kapıları üstleri açık demir parmaklıklı bir iskele tasavvur ediniz. O zaman, vaziyet değişir.

Vapur kalkacağı zaman, iskele memuru kapılara zincir geçirir ve asma kilidi vurur.

Vapuru kaçıranlar, evvelâ bu demir parmaklık kapıların önünde bir an şaşırarak dururlar; sonra:

Kimi, hafif esnek duran kapıyı sarsar.

Kimi, şiddetle iter, zinciri koparıp kapıyı açmak ister.

Kimi, memura yalvarır.

Kimi, bağıırır, çağırır.

Kimi, başını iki yana sallayarak vapurun iskeleden aheste aheste uzaklaşmasını seyreder.

Kimi, parmaklığa tırmanır ve üstünden aşarak vapura atlar.

Kimi, derhal geri döner, bir otomobille Haydarpaşa yolunu tutar.

Kimi, sandala biner, Haydarpaşa'ya geçer.

Vapurda, daima güvertenin camekânlı yerinde, iskele tarafında oturduğum için, bu hâllerin hemen her türlüünü, her çeşidini gördüm. Lâkin dün, öğle vapurlarından biri ile inerken, vapurun tam kalkacağı zaman gördüğüm manzarayı, hâdiseyi, vakayı, hâli ne diyeceğimi şaşırdım, ömrüm oldukça unutmayacağım.

Hareket zamanını ilân eden zil çalınmış ve susmuştu. İskele memuru, kapıyı kapadı ve zincirleyip asma kilidi vurdu.

Genç bir bey, koşa koşa geldi ve çevik bir sıçrayışla parmaklığın üstünden atladı. Arkasından biri, onun arkasından biri daha, böylece vapura yetiştiler.

Orta boylu, koyu lâcivert pantolonlu, koluna şemsiyesini takmış, âdeta kelli felli, efendiden bir adam, ağır ağır kapıya yaklaştı.

Vapur, daha henüz açılmamıştı. Vapuru kaçırdığı hâlde hiç telâş etmeyen, temkinini bozmayan bu adamın soğukkanlılığına bakıyordum.

Sol elini uzattı.

Merakım ziyadeleşmişti. Acaba ne yapacaktı?

Soğukkanlı adam, sol eli ile zinciri çekti ve sağ elini de uzattı ve çok alışkan bir tavırla, acaba yarım mı kapanmıştı, nasıl açılır gibi, kilidi muayene etti.

Bu tavrı, bu hâli, bu hareketi, ilk defa görüyordum.

Eğer ben orada olsaydım ve salâhiyetim de olsaydı, o adamın ceplerini arardım.

Çünkü, maymuncuk bulacağıma emindim!

*

GÜNÜNE GÖRE: KENDİ KUSURLARIMIZ (Cumhuriyet, 4 Mart 1934, No. 3530)

Fırsatını bulduk mu, belediyeye hücum ederiz. Belediyenin bazı idare kusurları, hataları olmuyor mu? Şüphesiz ki oluyor. Fakat birçok maddi imkânsızlıkların da belediyenin elini, kolunu bağladığı muhakkaktır.

Daimî bir noktayı göz önünde tutmalıyız. Belediyenin icraatında muvaffak olabilmesi için, halkın da ona yardım etmesi lâzımdır.

Bu, yalnız belediye için değil, umumi hizmetlerle muvazzaf müesseseler için de böyledir. Her iş, el birliği ile başılır. El birliği olmayınca her yapılan ve yapılacak işin, mutlaka bir tarafının eksik, noksan kalacağı, aksayacağı yüzde yüzdür.

Belediye, bir sokağı tamir ediyor. İki gün geçmeden su şirketi geliyor, tamirat için taşları söküyor, toprakları açıyor. Sonra tamiri yapan ameleler, açtıkları çukuru, toprakla kapatıyor ve taşları üstünkörü yığıyorlar. Bu kümbetin üzerine bir miktar toprak serpiyor ve kürek tersi ile vurarak -sözüm ona- düzeltiyorlar.

Belediyenin yaptığını bu suretle su şirketi bozmuş oluyor.

Birkaç gün evvel, komşu evlerin lâğımını açtılar, temizlediler ve lâğımcılar çukuru kapattıktan sonra toprağı basettiler, çıkardıkları taşları, olduğu gibi bırakıp gittiler.

Bu taşlar, sağa sola, öteye beriye saçılıp dökülüp dağılacak. Toprakla örtülen çukur da bir yağmurda çökecek ve oradan gelen geçen[ler], lâğım çukuruna batacaklar.

Geçen gün, Mühürdar'da bir yapı yerinden geçiyordum, içi kum dolu bir kamyon böyle çukurlardan birine saplandı, kaldı.

Koca İstanbul'da benim görmediğim, şahidi olmadığım, böyle nice misaller, vakıalar vardır. Bunlardan belediyenin kusuru, günahı ne? İki gün evvel tamir ettirdiği sokağın, iki gün sonra tahrip edildiğini, edileceğini nasıl düşünsün? Bu, hatıra gelir şey mi?

Daimî, sıkı teftişler bile bu münasebetsizliklerin önüne geçemez. Eğer belediyenin kusurları, hataları varsa, bizim de onlarda az çok, hatta bazen fazla iştirakimiz var. Her şeyi belediyeden beklemek doğru değildir. Kendi evinin kapısı önündeki lâğım çukurunu olduğu gibi bıraktıran bir ev sahibinin ve o ev halkının, günün

birinde herhangi bir vesile veya sebeple belediyeden şikâyet etmesi, feci bir insafsızlık olmaz mı?

*

GÜNÜNE GÖRE: OPERAMIZ OLMALIDIR (Cumhuriyet, 7 Mart 1934, No. 3533)

İstanbul Belediye Reisi, şehir işleri hakkında gazetelere, beyanatta bulunurken:

“— Şehir Tiyatrosu’nun faaliyetinden memnunum. İmkân bulursak opereti, bu tiyatrodan ayıracağız, opera ancak on sene sonra yapılabilecek bir iştir.” diyor.

Şehir Tiyatrosu’nun faaliyetinin memnuniyeti mucip bir hâlde oluşunu salâhiyettar bir ağızdan duyduğumuz için, tabii biz de memnun olduk. Hele operetin, bu tiyatrodan ayrılması imkânı, bizim için de şayan-ı temennidir. Yalnız, operanın on sene sonra yapılabilecek bir iş olması, münakaşaya değer bir meseledir zannediyorum.

Sırası gelmişken söyleyelim. Şehir Tiyatrosu’nun, komedyen, trajediyen, primadonna, ilâh. yetiştirmesi hiç doğru değildir. Bu, konservatuvara ait bir iştir. Şehir Tiyatrosu’nun, kendi sahasındaki faaliyetlerine engel olabilir. Konservatuvar, operet artisti yetiştirirse opera artisti yetiştiremez mi?

Opera tesisinden maksat, bina mıdır? Şimdilik operanın manevî temelleri atılırsa, bina yapıncaya kadar da operacılarımız tekemmül ederler ve yeni binalarına lâayık bir hâle gelirler.

Opera tesisi, niçin on sene sonraya bırakılıyor? Tohum eker gibi on sene zarfında, ses mi yetiştirilecek? Eğer masraf tarafı düşünülüyorsa, operaları operetlerden, bilhassa bugünkü “revü-operet”lerden daha az masraflıdır.

Memleketin operaya ihtiyacı vardır. Halka, beynelmilel, hakiki, temiz musiki zevkini tattırmak, aşlamak, ancak operalarla mümkündür.

Bugün için opera demekten maksadım: büyük, ferik, ilâh. gibi ağır operalar değildir. Evvelce hafif operakomiklerle işe başlanabilir. Ve bu yolda atılacak her adım, ilerisi için kazanılmış bir terakki merhalesi olur.

On sene beklersek, tenoru, primadonnası vesairesi ile büyük opera artistleri, kendiliklerinden neşvünema mı bulacaklar?

Operet, tecrübe edildi, az çok muvaffakiyet elde edildi sanıyorum. Artist yetiştirme işi de ekseri Avrupa memleketlerinde olduğu gibi konservatuvara havale edilirse, operanın temeli atılmış olur.

Şarkın teenni ve temenni ananelerini kıran Gazi Türkiye'si'nde yalnız iş, hareket, hamle vardır.

*

GÜNÜNE GÖRE: SATILIK İHTİRALAR! (Cumhuriyet, 9 Mart 1934, No. 3535)

Gazetelerde sık sık, şöyle ilanlar gözümüze ilişir:

Satılık ihtira beratı

“... nin ... tarih ve ... numarasile istihsal edilmiş olan ‘Çelikli kauçuk izabe putaları civardasin somun yivleri yağları’na ait ihtira beratı bu kere devren acele satılacağından talip olanların ... de havacıya hanında ... numarada ‘Mazotlu elektrik pil medeni süpap mühendis von Pişman’a müracaatleri...”

Bir tanesi daha:

Satılık ihtira

“... tarih ve ... numara ile istihsal edilmiş olan ‘makine yağlar zeveban derecesi emniyet çıkırık vidaları’na ait ihtira beratı, bütün hukuk ve imtiyazı terkedilmek şartile devran ferağ edileceğinden talip olanların ... da Lodos poyraz hanında ... numarada tahlili hava cereyanları mühendisi M. Yaşgürgene müracaatleri...”

Bu da bir başka türüsü:

Devren satılık ihtira beratı

“... tarih ve ... numara ile istihsal edilmiş olan ‘zımpara kâğıdı delik ve temas kontrol işaret iğnesi’ne ait ihtira beratı acele devren satılmak üzere olduğundan taliplerin ... de Çayırçimen hanında ... numarada Haşebî imalât fennî tazyik diploma mütehassısı M. Katakulliye müracaatleri...”

Bu ilânların sonu gelmez. Bunlar, acaba, ne çeşit ihtiralardır? Nereelerde, kimler, nasıl kullanırlar?

Bu ilânlardan mana, medlûl çıkarmak için koyu, ağdalı mütefennin olmağa lüzum yok. İhtiraları okuyorsunuz, derin bir hayrete dalıyorsunuz! İhtira sahiplerinin ihtisaslarını okuyorsunuz, hayret enginlerinin enginlerine dalıyorsunuz!

Aklımın durduğu; inanmak, ihtimal vermek istemediğim bir nokta var: Acaba, bu acele devren satılık ihtiraları alanlar oluyor mu?

Eğer bu ihtiralar, müşteri buluyorlarsa, ihtira sahiplerinin zekâları önünde hürmetle eğilmelidir. Çünkü böyle havadan para ve müşteri bulmak, bu zamanda ihtiraların en büyüğüdür.

Bu kabil mütehasıslara, asıl bu ihtiraları için berat verilse, daha doğru, daha yerinde olmaz mı?

*

GÜNÜNE GÖRE: DÜŞÜNÜLMİYENLER (Cumhuriyet, 17 Mart 1934, No. 3543)

Şehir Meclisi'nde kadın azalarımız da var. Aza hanımefendilerin meclis içtimalarında söyledikleri sözleri, ettikleri itirazları, verdikleri takrirleri gazetelerde merakla takip ederim.

Merakla takip etmeğe hakkım yok mu? Bir Şehir Meclisi'nde, kadınlığı bizzat kadınların temsil etmesi, kadınlık için az muvaffakiyet, az mazhariyet midir?

İstanbul kadınlarının ne dertleri ne dilekleri varsa kadın mümessiller, bunlara çareler arayacaklar.

Öyle fabrikalar, imalâthaneler, müesseseler var ki cılız, çelimsiz, kansız, cansız genç kızları, yarım lira, otuz kuruş gibi gündeliklerle dokuz, on, hatta on bir, on iki saat çalıştırıyorlar.

Ve gene öyle imalâthaneler, tezgâhlar, ilâh. var ki toz, is, kurum, buğu içindedir ve güneş görmez, hava almaz. Bu kadar fena ve ağır şartlar altında vakitsiz çöken, ihtiyarlayan, hastalanan ve nihayet ölen genç kızları, genç kadınları, hayata, havaya, güneşe çıkarmak için Şehir Meclisi'ndeki aza hanımefendiler, acaba şimdiye kadar hangi müsmir teşebbüste bulunmuşlar, hangi çareyi düşünmüşlerdir?

Geçen günkü meclis içtimasında aza hanımefendilerden biri, bir takrir veriyor. Ne hakkında bilir misiniz? Men'-i tescül hakkında!

Men‘-i tescül! Ben, bunu ta çocukluğumdan beri hemen her devirde duydum, duymaktayım ve daha da duyacağıma eminim!

Bizde dilencilik menedilemez. Çünkü dilencilik teşvik görmektedir. Teşvik ve himaye gören bir sanatın, bir kârın, bir gelirin önüne geçilebilir mi?

Teşvik ve himaye eden, kim mi? Kadınlar!

Merhametin kadınlık aksesuarlarından olduğuna mı iman etmişler, nedir? Boynu bükük bir dilenci gördüler mi, dayanamazlar, hemen dalkese olurlar.

Biz, kadın azalardan bunu mu bekliyorduk?

Hanımevendiler, İstanbul kadınlarının, daha doğrusu kadınlığın binbir derdi, ıstırapı var. Yarı aç, yarı tok çalışan hemşirelerinizin yaralarını sarmak, sizin vazifenizdir. Sizden bunu beklemek hepimizin hakkıdır. Şehir Meclisi azalığını kabul etmekle üzerinize almış olduğunuz mesuliyeti düşünmelisiniz!

Sokaklarda yalvaran, el açan, alın damarı çatlak profesyonel dilencilerle meşgul olacağımıza, çalışan ve ıstırap çeken “fukarâ-yı sâbirin” i düşününüz!

*

GÜNÜNE GÖRE: İTİBARLI MÜFLİS (Cumhuriyet, 22 Mart 1934, No. 3548)

Amerikalı müflis banker İnsuli, adaletin pençesinden kaçmak için vapura binmiş kaçıyor. Yolda, vapur, Girit Adası’na uğruyor; banker karaya çıkmak istiyor, fakat muvaffak olamıyor.

Müflis banker, Habeşistan ricali ile anlaşıyor. Habeşistan’la Amerika hükûmeti arasında mücrimleri iade muahedesi akdedilmemiş olduğundan, İnsuli Efendi, şayet yolda yakayı ele vermeyerek Habeşistan’a kapağı atabilirse orada elini kolunu sallayarak ferih ve fahur yaşayabilecekmiş!

Madam İnsuli ise, Londra’ya hareket etmiş, kocasının İngiliz olduğunu ileri sürerek İngiliz tabiiyetine kabul edilmesi ve İngiltere’ye yerleşmesi için teşebbüslerde bulunacakmış!

Bir Rumen grubu da bankeri Romanya’ya davet etmiş ve Romanya’da beş sene müddetle hiç rahatsız edilmeksizin kalabilmesi için kralın bir emirname neşretmiş olduğunu bildirmiş; hatta Rumen grubu, İnsuli’yi, Yunan hududundan çıktıktan sonra salimen Romanya’ya götürmeği üzerine aldığını da ilâve etmiş!

Bizde iflâsın mana ve tabirlerinden biri de top atmaktır. Top atmış bir bankere, kim dönüp bakar? Müflisin ne itibarı olur? Müflis denince, bütün kredisi mahvolmuş, kazanç membarları kapanmış, bir iş adamı aklımıza gelmez mi?

Peki, bu kadar alâka, teveccüh, davet, teşebbüsler boşuna mıdır, dersiniz? Bu, göz önündeki hakikate ne diyelim?

Bir müflis ki sefirler, kendisi ile konuşmak istiyorlar. Hükûmetler nezdinde teşebbüsler oluyor. Gruplar; müsait teklifler, davetlerde bulunuyorlar.

Böyle iflâsa, böyle müflisliğe can kurban!

Fakat iflâsında bu kadar kıymeti, itibarı olan bankerin bir de kazanç, saadet, refah zamanını düşünüyorum. Aklıma durgunluk geliyor; havsalam almıyor.

Kendi hesabıma, bunu tabii görüyorum. Ömründe geniş bir göl bile görmemiş bir adama, denizleri, okyanusları anlatmak, tarif etmek gibi bir şey...

Anlamaz, anlayamaz ki...

*

GÜNÜNE GÖRE: EZELÎ ESARET (Cumhuriyet, 5 Nisan 1934, No. 3559)

Bundan dört sene evvelisi, bir mavi ceket, mavi kostüm modası çıkmıştı. Ama, nasıl mavi? Tatlı mavi, açık mavi, havaî mavi, koyu mavi, ilâh. değil de çividî mavi!

Bilhassa çividî mavi ceketler, delikanlıların, genç kızların üniforması gibi olmuştu. Bunların beyaz, sarı madeni düğmelileri; kolları kaptan işaretleri gibi sırma şeritlileri de vardı.

Sokakta, tramvayda, hele sinemalarda, onlara sık sık rast gelinirdi. İnsan, bazen de şaşırır, hepsini aynı şahıs zannederdi.

Bu çividî maviler, tamamen ortadan kalkmadı, hâlâ tek tük tesadüf edilebiliyordu.

Fakat bu sene, tekrar çividî mavi renk, hâkimiyetini ele aldı. Bu sene, dükkânlar, camekânlar, kepenkler, hep çividî maviye boyandılar. Her gün geçtiğiniz bir caddede bir faaliyet gözünüze çarpıyor. Faraza bir kunduracı dükkânının çividî maviye boyandığını görüyorsunuz. Başka bir sokakta bir pastacı dükkânı, çividî maviler giyinmiş!

Artık cadde cadde, sokak sokak dolaşabilirsiniz. Hemen hemen her adım başında, çivîdî maviye boyanmış kütüphane, gazino, meyhane, esvapçı, şapkacı göreceksiniz; artık sayın sayabildiğiniz kadar...

Bu, neden böyle? Bu çivîdî mavi renk, acaba, bir asrilik damgası mı? Şıklık, zarafet rengi mi? Hayır! Sadece, moda!

Kadınlarımız eskiden, peçeden şikâyet ederlerdi ve eski kalın, hatta, o zamana göre ince siyah peçeler de şikâyet edilmeyecek şey değildi.

Kadınlarımızın yüzleri açıldı; güneşe, dünyaya kavuştular. Hâllerine bin şükür edip otursalar ya! Hayır... Şimdi, gene peçeye özenmeğe başladılar. Evet, burun hizasına kadar inen hafif, örümcek ağı gibi tül bir peçe!

Bu peçelere, bazen yüzdeki hazin sene izlerini örttüğü için pek faydasız denemezse de gözleri, yanakları bir bahar buğusu içinde yanan taze, körpe, gül yüzlerin bu örümcek ağı ile bulutlanmasına ne diyelim?

Geçen de bir genç hanım gördüm; burnunun sağ kanadında iri bir siyah ben vardı. Bu siyah ben, o güzel yüzü, öyle çirkin gösteriyordu ki acıdım, içim yandı.

Genç hanım yaklaşınca, dikkatle baktım; meğer bu iri siyah ben, peçenin marifeti imiş!

Yalnız kadınlar için değil, bütün insanlar için böyle... Hem esaretten şikâyet ederler, hem de -hatta gülünç olmak, çirkin olmak pahasına- kendilerini esarete atarlar.

Diyecek bir şey yok. Kendi düşen ağlamaz!

*

O ZAMAN TANIDILAR (*Yedigün*, Temmuz 1934, No. 71)

Fıkra meşhurdur: Bir İspanyol, yabancı bir memlekette, gece geç vakit bir otele gitmiş, bir otelci, pencereden sormuş:

— Kimsiniz?

İspanyol, ismini söylemiş:

— Don Pedro Alabanda Kazaka Alfonsa Vega...

Otelci, hemen pencereyi kapamış:

— Bu kadar müşteriyi alacak yerimiz yok!

Bunda, biraz mübalağa olsa bile, benim ismim, hemen hemen İspanyol isimlerine yakındır.

Müsaadenizle sayayım: Asıl ismim, Mahmut Esat'tır. Fakat evdekiler ve akrabalarım; Mahmut! diye çağırırlar. Esat Bey! burada mı? Burası Esat Efendi'nin evi mi? diye sorarsanız, menfi cevap alırsınız. Evdekiler, bu namda kimseyi tanımazlar. Mektepte ise; Esat derlerdi. Askerlikte; Mahmut Esat Efendi! oldum. Sonra yazı yazmağa başladım, iltibasa mahal kalmasın, diye, -şikâr matah şeyler yazıyormuşum, yazacakmışım gibi!- aile lâkabımı kullandım: Yesarizade Mahmut Esat.

Gelin görün ki nüfus tezkeremde, bir “göbek adım” da vardır. Hayrullah! Şimdi hepsini bir sıraya dizelim: Yesarizade Mahmut Esat Hayrullah!

Ne ise, bunu kese kırpa, kuşa döndürdüm. Fakat bazen eski hesaplar araya karışıyor, işte o zaman iş, sarpa sarıyor.

Geçenlerde, eski bir talâk kaydının tescili için mahkemeye gitmek icap etti. İster inanın, ister inanmayın, utanmadım, desem yalan!

Sıramızı beklerken, öbür davaları dinliyordum. Kendimi kaptırmışım. Şahitlik için gelen arkadaşım, Naci Sadullah, kolumdan dürttü.

— Seni çağırıyorlar.

— Nereden anladın?

— Hanım, mahkemeye girdi.

Mübaşir, kapının önünde, tellâl gibi bağıırıyordu:

— Hayrullah Efendiiii...

Hani mübaşir de boş bulunup da:

— Saaattımmm...

deyiverse, mal sahibi! diye ortaya çıkamayacağım. Ayıplamayın, kulağım alışık değil ki uyanık bulunayım!

Hâkimin huzuruna çıktım. Zabit kâtipleri mevkiinde, sağdan sıra ile kıvrır kıvrır koyu sarı, açık kumral, koyu kumral, siyah saçlı dört genç hanım oturuyordu. O uzun ilâmları, kararları, kâğıt helvası yer gibi, öyle süratle çıtır çıtır okuyorlar; sonra zabıtları, yazı makinesinde, ceviz kırar gibi, öyle süratle çıtır çıtır yazıyorlardı ki, -Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım?- ağzımın suları aktı.

Ben, hayran hayran bakarken omzuma bir el dokundu. Başımı kaldırdım, baktım, mübaşir!

— Ne var?

— Ayağa kalkınız!

Anladım, bana, sual soruyorlarmış.

Zabıt kâtibi hanım, istidayı okuyordu: “Gazete muharrirlerinden Mahmut Esat Hayrullah Yesari Bey...” ilâh...

İstida, okundu, bitti, hâkim bey, bana, dikkatle bakıyordu. Zabıt kâtibi hanımlar da aralarında bakıyorlardı.

Bir sürü isim, lâkap... Hepsinin de kulaklarına, -eh az çok- buna benzer veya andırır bir isim çalınmış gibi...

Fakat bu, karşılarındaki sarsık kıyafetli, gözlüklü, ufak tefek ve içine çekilmiş, manasız, dalgın adam kim?

Esbak Adliye Vekili mi? Yoksa, şimdi dışçılığı muharrirliğe tercih etmeği daha akıllı iş bulan Mühelhel Paşazade Esat Mahmut mu? Yoksa, ailece hiçbir karabetimiz olmadığı hâlde, sırf isminin başındaki Yesari kelimesinden alınarak bir düziye benimle akrabalığı olduğu söylenen meşhur bestekâr udî Yesari Asım Bey’in kardeşi mi? Yoksa, büyük amcazadem kâtibiadil üstad-ı âzamlar silsilesinden Servet Yesari Bey’in oğlu Hayrullah Yesari mi? Yoksa, Evkaf Nazırı muhterem merhum Hayrullah Efendi’nin oğlu Mahmut Esat molla mı? Yoksa, ömrünün kırık senesini geveze bir serçe gibi boşuna, havaya geçirmiş olan ve muharrir olmaz olan Mahmut Yesari mi?

Ben de iki arada bir derede kalmıştım. Acaba hangisiyim, desem, inanacaklardı?

Esbak Adliye Vekili olamazdım; hâkim, beni yalancılıkla ittiham ederdi, belki de kodesi boylardım.

Esat Mahmut’um! desem; şu mübaşirin çürük dişine bak! demeleri ihtimali yok muydu? Ben, kendi ağzımdaki dişlerin sayısını bilmem! Azı dişi nerededir? diye sorsalar, gösteremem!

Yesari Asım Bey’in kardeşi olduğumu da iddia edemem. Çünkü; sende kulak dolgunluğu vardır; meyan nakarattan evvel mi gelir? Yahut; Şeteraban ile Mahur arasındaki fark nedir? diye beni sorguya çekseler, ne cevap verirdim?

Hayrullah Yesari'yim! desem; onun mimarlığı vardır, şu binanın mesaha-i şathiyesini ölç veya hacm-i istîabîsini söyle! deseler; neyi ölçer, neyi biçerdim?

Mahmut Esat ve Hayrullah Efendi merhumların oğulları var mı, yok mu? Onu da bilmiyorum.

Gözlerdeki bu tereddüt, bana da sirayet etmiş gibiydi. Suçlu suçlu oturuyor, kendimden şüphe ediyordum, tekrar omuzuma bir el dokundu. Başımı kaldırdım, baktım, mübaşir!

Artık öğrendim ya, hemen ayağa kalktım, hâkime bakıyordum. Mübaşir:

— Kayıt için on kuruş vereceksiniz! dedi.

Elimi pantolonumun cebine attım, attım ama, avcumu bomboş çekmeğe mecbur oldum.

— Biraz dur...

Sami'nin arasında duran Naci Sadullah'ı gösterdim.

— Arkadaşımdan alayım!

Hâkimin gözlerindeki dikkat söndü, zabıt kâtibi hanımların bakışlarındaki tereddüt uçtu.

Artık şüpheyeye, tereddüde mahal kalmamıştı.

Çünkü... Beni, tanımışlardı.

*

YESARİ CEVAP VERİYOR (Yedigün, 29 Ağustos 1934, No. 77)

Geçen hafta Nurullah Ataç Bey röportajında Mahmut Yesari'nin *Tipi Dindi* romanından acıklı kocakarı masalı diye bahsetmişti. Mahmut Yesari bu yazısında eserleri hakkındaki tenkitlere cevap veriyor.

Tenkit nedir? Lâzım mıdır? Neye yarar?

Evvelâ şunu söylemeliyim ki eğer sanatkârın yetişmesinde, sanat eserlerinin yazılmasında, tenkit ve münekkidin, zerre kadar tesiri olmuş olsaydı, sanat ve sanatkâr denilen şey vücut bulmazdı, bulamazdı!

Münekkit, sanatı, güzelliği ve iyiliği rüşeym hâlinde öldürmek, zehirlemek isteyen bir parazittir. Fakat çok defa, zehri ile kendi boğulur.

Münekkidin en ağırbaşlısına bile tahammül edemiyorum. Kızdığımın değil, manasızlığının...

— Bu olmamış!.. Burası fena!.. Şurası şöyle olmalı!..

Peki amma münekkit denilen parazite ne oluyor? Münekkit bence ekseriyetle galat-ı hilkatlerdir.

Ruhlarındaki boşluğu doldurmak, sınırlarındaki bozukluğu yatıştırmak, kısırlıklarının acılarını giderebilmek için saldırarak av ararlar.

Bu zavallı hastaların, gizli veya açık muhtelif maksatları, hedefleri vardır. Kimi çabucak meşhur olmak hevesini beslerler. Kimi[lerinin] de, kendilerini gösterecek bir hünerleri ve marifetleri yoktur, başkalarına takılmak sureti ile iş, hüner, marifet sahibi olmağı kurarlar. Fakat bir kısmının da sakat uzviyetlerinin intikamını almak hırsı ve keyfinden ileri gelir.

Bir kekeme tasavvur ediniz ki karşısındaki az pepeleyenle alay ediyor. Bununla gülünç olan kimdir? Bir çirkin, -muvaffak olmasa bile- güzel bir eser ibdâna çalışırsa mı, gülünç ve hazin olur, yoksa, gelberi gibi bir düziye çirkinliği, pisliği karıştırmak, aramak, bulmak, koklamak ve üstelik teşhir etmek isterse mi?

Tenkidin, bizdeki manası, sadece, batırmak, balçık sıvamaktır. Ben, bunların ne iğrenç ve ne sersemcelerine tesadüf ettim. Bende, kupürleri vardır; icap ederse, ortaya dökerim. Bir tarihte, tiyatro ile uğraşıyordum. O zaman, tiyatro münekkitleri tabur hâlinde idi.

Telif “piécé a thèse” ile tiyatroya girmiştım. Dudak büktüler.

Piyes, altı sene sonra tekrar temsil edildi, göklere çıkardılar.

Bizim sahnemizde ağır piyeslerin pek gitmeyeceğini anlamıştım, işi komediye, vodvile döktüm. Hep bir ağızdan başladılar:

— Vay hain tuluatçı! Millî mevzulara yanaşmıyor!

İzmir piyesini adapte ettim, yine bir vaveylâdır koptu:

— Efendim, bu, millî heyecanların kaynadığı, taşıdığı bir esnada gerekti!

Köy Hekimi’ni adapte ettim. Gene feryâd ü figan:

— Biz, millî ıstıraplar geçirdik, böyle küçük azap ve ıstıraplar istemiyoruz! Bize, büyük heyecanlar lâzım!

Ne dersin, ne söylersin?

Bunları yazan tiyatro münekkitlerinin ilimlerini de iki satırla anlatayım: Melodramın en müttekâmil numunesi olan *Arleziyen*'e, operet (!) dediler. Her kanlı, bıçaklı, ölümlü sahneleri olan eser, melodram değildir ve bunun da en mütebâriz numunesi *Thérèse Raquin*'dir, onu adapte etmiştim; melodram dediler.

Ben, bunların hepsine, eyvallah! dedim, diyorum, diyeceğim amma, Nurullah Ataç Bey namındaki münekkidin soğukluklarına, Ağustos sıcaklarında bile tahammül etmek, müşkül...

Yedigün muharriri ile konuşan Nurullah Ataç Bey, lâf arasında, benden ve benim eserlerimden de bahsediyor. Bahsetmenin de bir şekli vardır, değil mi? Hayır! *Tipi Dindi*! Acıklı kocakarı masalı!... *Su Sinekleri*, sakat, şöyle böyle!... Ötekileri, çöplüğe atmalı!...

Hepsi âlâ, mükemmel! Yalnız, kendisi ne yazmış? Şimdiye kadar ortaya ne koymuş? Mesleği münekkitlik! Benim eserlerimi tamamı ile okumamıştır. Lisede hocadır, lise tahsili görmemiştir!

Biraz evvel de söyledim, tenkit bizde bir hastalıktır. Bir zamanlar, Celâl Nuri Bey tenkide çalar makaleler yazardı. Yine bir gün *İkdam*'da, atmış savurmuştu:

— Bizde roman yok, hikâye yok... Roman yazılmadı, hikâye yazılmadı...

Matbaada kendisine sormuştum:

— Yok, âmenna... Fakat beyefendi, fakirin birkaç eseri var, birini olsun okudunuz mu?

Celâl Nuri Bey güldü:

— Hayır, okumadım.

Peki, niçin bu daima, böyle oluyor? Hiç mi sanatkâr yetişmesin, hiç mi sanat eseri yazılmasın? Bunu mu istiyorlar?

Münekkit, hancı tavuğu gibi, başkasının sırtından geçinmek istiyor! Bunda, münekkitten başka, kimsenin menfaati yok! Çünkü bu yavan, soğuk yazılar, gazetelerde okunmuyor... Tenkitlerle de bir eser ne batıyor ne yükseliyor!

Beethoven, tenkit ve münekkit hakkında şöyle der: “Bu sersemlemlere gelince, bırak, dırlansın dursunlar! Onların gevezelikleri, şüphesiz ki ne bir kimseyi lâyemut yapabilir ne de kimsenin, Apollon tarafından mukadder lâyemutluğunu kaldırabilir.”

Geçenlerde, gene *Yedigün*’de, Nurullah Ataç Bey’in, bir hikâyesini okudum. Eğer o hikâyeyi yazmamış olsaydı, münekkitliğindeki samimiyetine -belki!- inanabilirdim. Lâkin, benim en baştan savma çiziktirdiğim, imzamı atmaktan çekineceğim bir hikâyeden çok aşağı, çok adi!

Yedigün sütunlarında yer bulmaması lâzım gelen bu, dört başı sakat, dört ucu kötürüm hikâyeyi, Sedat Simavi’nin, sırf bir muziplik diye neşrettiğine eminim. Her meyvalı ağacı taşlamak isteyen bir münekkide, bundan daha yaman bir azizlik yapılamazdı!

Anladım ki tenkit ve münekkitlik, biraz da kısırlılığın hıncı imiş! Kısır kadınların, velût kadınları kıskanmaları gibi!

Bu, ne hazin talih cilvesi!..

Voltaire’in tenkit ve münekkitler hakkında bir sözü vardır, sırası gelmişken, onu da ilâve edivereyim: “Birkaç sinek ısırması, yürük atı yolundan alıkoymaz!”

Fazla ne diyeyim artık? Yazım, belki, tatsız, yavan odu! Lâkin kusuru, kabahati bende bulmayın; mevzu tatsız, mevzu yavan, mevzu kısır! Cenabıhak, sebep olanların taksiratını affetsin!

*

GAZETECİLERİ NE GÖZLE GÖRÜRLER? (*Yedigün*, 1 Kasım 1934, No. 86)

Bir gazetede mi çalışıyoruz, yahut imzalı, imzasız yazılarımız mı çıkıyor? Muhbir, muharrir, romancı, hikâyeci, sporcu, siyasî, münekkit, mevkiimiz, vaziyetimiz, ne olursa olsun, artık adımız: Gazetecidir! Hatta gazetecilikten çekilip başka mesleğe girsek, yine uzun müddet, gazeteci! damgasını taşıyoruz!

Başka memleketlerde böyle mi? -herhâlde değildir!- Fakat bizde gazeteciye ve gazetelere karşı her nedense bir itimatsız hava vardır. Bu itimatsız hava, hangi ufuktan esiyor?

Uzun araştırmayalım. Biz, gazeteciler, çok bol ahenk, kalender, deryadil, mihneti kendine zevk etmiş insanlarız. Nefsimize ve mesleğimize yapılan sitemleri, reva görülen hareketleri, kolaycacık affediveririz.

Esnaflarına, diğer teşekkül Aleyhlerinde bir tek kelime.....? Hemen cephe alır, ...

..... bir yankesiciyi, göğsünü..... müdafaa etmekten, hâkim..... hak ve adalet³¹ bir avukat, halkın beynini aydınlatmak için gözlerinin nurunu söndürmüş muharrirleri, tahkir ve tezyif hak ve kuvvetini gösterebilir. Meslektaşları bu saygısız avukata dönüp sitemle bile bakmazlar.

Biz gazeteciler, affederiz; çünkü bizim elimizdeki silâh, o kadar kuvvetlidir ki hasımlarımızın karşısında kullanmaktan utanırız ve bir gün “ocağımıza düştüler mi?” kinimizi unuttur, onlara yardım ederiz.

Meslek asaleti namına dağıttığımız aflar, zaafımızdan değil, kuvvetimizden gelir. Fakat harice karşı gösterdiğimiz bu kuvvet, bizi için için yıpratır, zerre zerre öldürür.

Nasıl mı? Onu da söyleyeceğim. Şimdi müsaade ediniz. Biz, gazetecileri nasıl görürler, ne gözle tanırırlar? Onu anlatayım.

Gazetelerde, gazetecilikle kıl kadar ilişkisi olmayanlar bile -kulak dolgunluğu ile olacak!- gazetecilere takılmayı eşbehlik sayarlar:

— Gazeteci değil misiniz? Ooo! Şerrinize lânet!

— Allah kimseyi elinize, dilinize düşürmesin!

Vapurda, tramvayda, hatta sokakta yanınızda duran veyahut yürüyen bir adama seslenildiğini duyarsınız:

— Uzağa kaç! Uzağa kaç! Yanındaki gazetecidir, ne cesaret birader! Korkmuyor musun?

Bizi kastederek bu iltifatı savuran ya ahabımız ya bir dostumuzdur. Hoş, gazetecinin dostu yoktur da... Çünkü bu, öyle netameli bir meslektir ki bir arada çalışanları bile, bazen birbirine düşürür.

³¹ Bu iki paragraf sayfa yırtıldığı için okunamamaktadır.

Gazeteciden korkar göründükleri alaydır.

— Evet, gazetecilik de ne? Meslek mi? Bakkallık ve kasaplık, terzilik, bankacılık, hatta kâğıtları beyaza çekme kâtipliği bile bir sanattır, bir meslektir, fakat gazetecilik, meslek değildir.

— Uydurun, uydurun, yazın bakalım! Üç buçuk yalan kıvrıp âlemin parasını çekiyorsunuz!

— Yazı yazmak, bu da marifet mi? Biz de mektep, medrese gördük. Allah’a çok şükür, bizim de elimiz kalem tutar.

Bir gün gelir, bir harp kopar, yangınlar, âfetler olur. O zaman, yüzüne karşı “yalancısın” denmekte hiçbir mahzur görülmeyen, zavallı mahlûkun, gazetecinin, bir havariyi dinler gibi etrafını sararlar.

— Sende havadis vardır, ileri hareket şayiası doğru mu?

— Yeni ne haberler var? Zelzelenin tafsîlâtı yok mu?

Harp geçer, felâketlerin acısı unutulmuş ve merakla heyecanla beklenen haberlerin, havadislerin artık tavı geçmiş, ateşi soğumuştur. O vakit, gazeteci yine suçlu mevkiindedir.

— Bu muharebe gazetecilere yaradı!

— Geçen zelzelede amma satış yaptınız ha! Uzun etmeyin, yine kırdınız parayı!

Sanki devletleri kışkırtan, birbirine düşürüp harp açtıran, gazetecidir. Yine sanki merkez-i arzı körükleyip yeryüzünü allak bullak ettiren de gazetecidir!

Köşebaşındaki bakkal çürük yumurta satarak, caddedeki terzi yatkın kumaş kullanarak; kasap kokmuş et yutturarak, ev, apartman sahibi olmuşlardır. Bunlara kimsenin, maddî zararlara uğrayanların bile sesi çıkmaz!

— Yumurtanın içinde değil ya!

— Kumaşı toptancıdan alıyor, o aldatmış, ne yapsın!

— Eti isteği ile kokutmadı ya...

Bakkalın defterini, raflarını karıştıramazlar, terzinin kumaşlarını fazla ince eleyip sık dokuyamazlar, kasabın kestiği etleri, sıkı muayeneden geçiremezler. Fakat gazeteciye karşı gayet laubalidirler, cebinden kendi para verip aldığı gazeteyi çekerler:

— Ver bakalım şunu, yine ne yalanlar yazdınız? Sen matbaadan başka alırsın!

Bedava bakkaldan bir zeytin tanesi, kasaptan bir çimdik kıymık, terziden yamalık bir dilim kumaş parçası isteyemezler. Fakat gazeteciye karşı böyle bir çekingenlik yoktur:

— Gazeteci dostumuz olsun da artık gazeteye de mi para verelim?

— Yahu adresimi vereyim, bizim eve bir tane gönderiver. Bastıklarınızın hepsi satılıyor mu sanki? Okkaya vereceğinize hayır işleyin!

— Bize, her gün bir gazete göndert ne olur! Yazılarını seve seve evcek okuruz. Komşular da okurlar. Sonra Bursa'ya biradere gönderirim. Birader her gün mektubunda sitem edip duruyor!

Sabahleyin muayyen saatte kalkıp işe gitmek, muayyen saatte işten çıkıp eve dönmek! İşte sanat, meslek budur! Öğleden sonra matbaanın yolunu tutarız. İşlerinden evlerine dönenler, birimizden birine rast geldiler mi, manalı manalı gülerler:

— Nereye böyle erken erken? Galiba vazifeye gidiliyor! Ne âlâ memleket! Öğlelere kadar yat, uyu! Tutacak mesleği bilmemişiz!

O, gün kararınca evine dönecek, vakti ile yemeğini yiyip vakti ile yatacaktır. Fakat gazetecinin, sigara dumanı ile havası büsbütün bulanmış alaca karanlık bir odada göz nuru dökerek, sağa sola nefes tüketerek gece yarısına kadar çalışacağını bilmez ki, düşünsün!

Vapurda bilet vermeyişimiz gözden kaçmaz:

— Paso, değil mi, oh kekâ! Vapurda paso... Tramvayda paso... Trende paso... Gazeteci olmalı imişiz! Yahu, şu kazandığınız paraları nereye saklıyorsunuz?

Ya bir röportaj ya havadis, yahut tetkik gibi herhangi bir vesile veya sebeple plâjlara, balolara, seyir yerlerine gidecek oluruz. Bizi gördüler mi, boyunlarını çarpıtarak kollarını açarlar:

— Gazetecilerden burada da mı kurtulamayacağız? Nereye gitsek karşımıza mı çıkacaksınız?

Kendisinin orada bulunuşu gayet tabiidir, haktır, esastır, yalnız gazetecinin vücudu fazladır.

Fakat, bir gün gazeteciye işi düşer, fena hâlde başı sıkışmıştır. O zaman gayet candan görünür:

— Birader, hani öyle bir mesele ki içinden sıyrılması müşkül... Sen, aklıma geldin... Daha doğrusu, refika hatırlattı. Vallahi o dakikada içim ferahlayıverdi. Bu, gazetecilerin yapacağı bir iş... Şöyle birkaç satır... Canım, siz bilirsiniz!

Omzumza hafif hafif vurur, gevrek gevrek güler:

— Artık gazeteciliği de size mi öğreteceğiz? İstedığınızı öyle bir kıvamına getirip yazarsınız ki...

Çehresi ciddileşir:

— Gazetecilik mühim bir meslek cidden... Zor, çetin meslek... Hani şu çalışmanıza bakıyorum da takdirden, hayretten kendimi alamıyorum. Her yiğidin harcı değil. Allah kaleminize kuvvet, dimağınıza açıklık versin... Dimağ faaliyeti bu... Biz, iki satırlık mektup yazıyoruz, sözüm ona yazı işte, öyle iken kafamız yoruluyor, bunalıp kalıyoruz. Aldığınız para helâl...

Şikâyeti gazeteye yazılır, yahut ona ait bir meseleye, münasip bir surette nazar-ı dikkat celbettirilir, velhasıl onun artık gazeteciden bir istediği kalmaz. O zaman, düşkünlük günlerinin acı bir hatırası olan gazeteciye teşekkür etmedikten başka, üstelik düşman kesilir:

— Ne ise, Allah razı olsun yine bizim kayınbiraderden! Hani o olmasa idi, hâlim dumandı... Darılma gücenme ama, siz gazetecilere kalsa, hâlimiz harap...

**

Bizi, bu gözle görürler, böyle tanırlar. Fakat işin içyüzü hiç böyle değildir. Madalyanın ters tarafını öbür yazımda göstereceğim!

*

BİR BAŞLANGIÇ BİR DİLEK (Yedigün, 28 Kasım 1934, No. 90)

Yıllardan beri harıl harıl çalışan bir konservatuvarımız olduğunu işitir durumum ve ara sıra konserler verdiğini de gazetelerden okurum.

Gelgelelim, bu konservatuvar, bugüne dek ne çeşit ustalar yetiştirmiştir, onu, hiç bilmiyorum! Eskiden tiyatroda³² türkülü ve çalgılı oyunlar oynanmadığı için konservatuvardan yetişenlerin kıyıda bucakta işsiz kalıp kendilerini gösteremediklerini, sönüp gittiklerini sanıyor; doğrusu, çok acıyordum.

“Şehir Tiyatrosu”, ezgili oyun³³ çığırını açtı ve bu çığırda epey ilerledi. Konservatuar, Şehir Tiyatrosu’na büyük bir destek olabilirdi; bunu konservatuvardan göğsümüzü gere gere istiyor ve bekliyorduk.

Şehir Tiyatrosu’nun ezgili oyunlarında birçok yeni yüzler gördük, yalnız konservatuvarın, umduğumuz denli yardımını göremedik. Bugün, bir tenorumuz, bir primadonnamız olduğu ileri sürülemez. Bu, çok yazıktır.

Konservatuarın ağır ezgili oyunları³⁴ deneyeceğini ve bunları konservatuvardaki gençlerin oynayacağını duyuyoruz.

Bu, umut verici bir başlangıçtır, arkasının da sükun etmesini canla başla dilerim. Konservatuvar, oynayacağı oyunları nasıl başaracaktır? Şimdiden bu, doğru olarak kestirilemez. Yalnız konservatuvarın ses ustası³⁵ yetiştirdiği gibi, oyun ustası³⁶ da yetiştirmekte olduğunu öğrendim ve sevindim!

Konservatuvarın bu yeni oyuncularını³⁷ kim yetiştirmiştir, onu düşünüyorum. Şehir Tiyatrosu oyun ustaları mı? Şehir Tiyatrosu’nun, konservatuarla bir ilişkisi olduğunu sanmıyordum.

Bu, yeni oyuncuların sesleri güzel olabilir, içlerinden tenorlar, primadonnalar çıkması çok umulabilir. Gel gör ki oyun yeri³⁸, ayrı; ses ayrı nesnelerdir. Ezgili, hele ağır ezgili oyunlar sözlü oyunlara³⁹ benzemez. O, daha zorlu bir iştir. Oyun yeri kımıldanışları ile sesi ve çağrılan ezgiyi birbirlerine uydurmağı başarmağı pek kolay gözü ile bakmamalıdır.

Bunun içindir ki ulusal musikiyi ilerletmek ve daha doğrusu, yaratmak ülküsü ile öne atılıp çabalamağı koyulan konservatuvar, bu işte gözünü dört açmalıdır.

³² Tiyatro beynelmilel bir kelime olmuştur. Değiştirilip değiştirilmemesinin fazla bir ehemmiyeti yoktur sanıyorum. - M.Y.

³³ Ezgili oyun-Opera, operet, çalgılı, türkülü oyun. -M.Y.

³⁴ Ağır ezgili oyun-Opera. Ağır ezgili, Türkçede eskiden beri kullanılmaktadır. “Ağır ezgi fısıltı makam”. -M.Y.

³⁵ Ses ustası-Opera sanatkarı: tenor, primadonna, vesaire gibi...-M.Y.

³⁶ Oyun ustası-Tiyatro sanatkarı, aktör, artist. -M.Y.

³⁷ Oyuncu-Aktör. -M.Y.

³⁸ Oyun yeri- Sahne. -M.Y.

³⁹ Sözlü oyun-Piyes. -M.Y.

Sırası gelmişken söylemeği kendime bir borç sayıyorum. Konservatuvarımız, daha özlü bir biçime sokulup büyütülmelidir. Konservatuvar, kucağında bir de oyun yeri açmadıkça, dört başı onarılmış⁴⁰ sayılmamalıdır.

“Tuluat”ı kaldırmakla, oyun düzenine, çok iyilik edilmiş oldu. Gelgelelim, oyuncularımız, kalfalarından yamaklarına dek, konservatuvar yetiştirilmesi değildir.

“Şehir Tiyatrosu’nu”, oyun düzeninde bilgi yuvası⁴¹ olarak tanıyabilir miyiz? O, kendi oyunlarından başkaldırıp da yamak, çömez yetiştirebilir mi? Bu, biraz düşünülmeğe değer sanırım.

Yetiştirse bile, ancak hem ezgili oyunlar, hem gülünçlü oyunlar⁴², hem de yaşlı oyunlar⁴³ oynayan, on parmağında on düzen⁴⁴ oyuncular yetiştirebilir.

Bugünün oyun düzeni yürüyüşü ile, bu gidiş atbaşı beraber yürüyebilir mi, dersiniz? Her işte, her nesnede, iş bölümünü⁴⁵ göz önünde tutan bugünün kafası, bunu, içine almaz!

Ağır ezgili oyun ustaları, sesleri gibi gövdeleri, biçimleri de gözetilerek ağır ezgili, gülünçlü ağır ezgili⁴⁶, oynak ezgili⁴⁷ oyuncu yamakları⁴⁸ olarak ayrılır ve yetiştirilirler. Bu ise, oyun yerinde, kalfalar içinde yamaklık etmek ve uzun emek ister.

Yeni yetişen gençleri, birden ağır ezgili oyunlarda denemeğe çalışmağı pek doğru bulmuyorum. İlk adımda sendeleyivermeleri, olacak bir iştir. Bu, onların isteklerini giderebilir, umutlarını da kırar. Bu, taze bir fidandan, olgun bir yemiş istemeğe benzer. Körpe filizleri, erken yemiş vermeleri için zorlamak doğru değildir; onları beslemek, kıvamında büyütmeğe gerektir.

Küçük, kolay oyunlarla yeni yetişenleri denemeli ve doğuş vergisine⁴⁹ göre seçip ayırmalıdır. Konservatuvarda değil bu, oyun yerinde belli olur ve oyuncu, oynaya oynaya açılır, kendi yolunu bulur ve ileriye doğru şaşmadan yürür. Zora koşmak, onu, kavurmak demektir.

⁴⁰ Onarılmış-Mamur. -M.Y.

⁴¹ Bilgi yuvası-Mektep. -M.Y.

⁴² Gülünçlü oyun-Komedi. -M.Y.

⁴³ Yalı oyun-Dram. -M.Y.

⁴⁴ Düzen-Sanat, marifet. -M.Y.

⁴⁵ İş bölümü- Taksim-i amal.-M.Y.

⁴⁶ Gülünçlü ağır ezgili-Opera komik. -M.Y.

⁴⁷ Oynak ezgili-Opera. -M.Y.

⁴⁸ Oyuncu yamakları- Aktör namzedi, talebe aktör. -M.Y.

⁴⁹ Doğuş vergisi-İstidat kabiliyeti.-M.Y.

Her genç, tuttuğu işi başarmak ister ve ileri atılmak için kendini zorlar. Eğer, umduğu sona varmazsa, içi kırılır.

Çok sevinçle karşıladığım bir başlangıç için, şu yazdığım candan dileklere, sanmam ki gücenilsin.

*

BİR GÜN ERKEN ÇIKALIM (Perşembe, 19 Mart 1935, No. 52)

Bizim rahmetli Agâh'ın evinden eşyaları çalınmıştı. Zaten pek yüklü olmayan gardırobu, büsbütün zayıflayınca, zavallı Agâh, o gün nasılsa, giydiği jaketatayla dımdızlak kalıvermişti.

Öğleden sonra matbaaya gelir, ağır ağır, odasına çıkar; gazeteleri gözden geçirir ve sigara, kahve içerek günlük mevzu düşünmeye başlardı.

Fakat akşam, saat beşe geldi mi, onu masası başında oturtmak kabil değildi. Ağrısı tutmuş gibi sofalarda, odalarda, koridorlarda durmadan dolaşır, merdivenlerden iner çıkar, matbaanın içini dört dönerdi.

Onun, dolaşışı, kendine mahsustu; vaktinden evvel ağarmış gür saçlı başını önüne eğer, bonjurunun etekleri altından geçirdiği kollarını arkasında kavuşturur, adımlarının ağırlığına rağmen sinirliliği gizlenemeyen bir yürüyüşle dolaşırdı.

Tarihçi M. Turhan Tan, Agâh'a, bir isim koymuştu:

— Patagonya sefiri!

Zavallı Agâh'ın, elbisesizlikten her gün, resmî giyişi, matbaada böyle şakalara da yol açıyordu. Lâkin Agâh, oralı değildi. Aldırmazdı bile...

Yalnız, akşam sular kararmaya başlayınca, onun sinirleri bozulur, gerilirdi. Masamın başına gelir, mırıldanır:

— Kısa kes, be... Yine lâfın arkasını alamadın galiba... Akşam oldu. Bir gün de erken çıkalım!

Beni bırakır, Ömer Rıza'ya yaklaşır:

— Cancağızım, mübarek elini biraz çabuk tutuver... Ne olur, bir gün de erken çıkalım.

Cevap verilmeyecek olursa, kızar:

— Uzatırsınız, uzatırsınız... Şişirmecilik hep... Tıraş be! Karileri tıraş ediyorsunuz.

Fakat bizi lafa tutup da işimizden alıkoymak istemez, şakaya vurur:

— Ben müdür-i mesul değil miyim? Bugünlük ne ise... Yarından itibaren bütün yazıları kontrol edeceğim.

Odadan çıkar, yine matbaayı devre başlar, tekrar görünür ve nihayet sabrı, takati tükenir, basar küfrü, basar kalayı...

Ve zavallının yine istediği olmaz ve yine matbaadan erken değil, gayet geç çıkarız.

Bir gündü. Nasılsa şeytanın ayağı kırılmış, iş erken bitmişti. Hemen; -aramızda avadanlık! dediğimiz- çantayı kaptım, Agâh'a koştum:

— İşim bitti... Hiç durmadan tüyelim!

O, sözümü iki ettirmedi, bastonunu, şapkasını aldı, kolumdan çekerek sürükledi:

— Kimseye görünmeden tüyelim! Ya Kemal Salih, yahut Daver, tam giderayak bir iş çıkarıverirler, şapa otururuz.

Sokağa çıktığımız zaman, güneş, pırıl pırıl yanıyordu. Agâh, gözlüklerinin camını sildi, gözlerini kırpıştırarak etrafına bakındı:

— Oh, be! Gördün mü, dünya var?.. Tanrı'nın günü, karanlıkta çıka çıka, içimiz kararıyor.

Ağır ağır yürüyorduk:

— Nereye gidelim?

Agâh, düşündü:

— Sahi! Nereye gidelim? Bu vakit nereleri iyidir?

Dudak büktüm:

— Bilmem!

Agâh, homurdandı:

— Elbette! Nereden bileceksin ki?.. Her yerler kapandıktan sonra matbaadan çıkıyoruz. Kör değneğini bellemiş gibi meyhaneye kapağı atıyoruz. Başka, nereyi gördüğümüz var ki?..

Yerden göğe kadar haklıydı:

—Şöyle, baht işi yürüyelim. Gönlümüz, gözümüz açılsın.

Münakaşayı bırakmış yürüyorduk. Agâh, alıcı gözle etrafını süzüyordu, birdenbire durdu, zayıf yüzlü bir ihtiyarı gösterdi:

— Ay ay... Bu, bizim X değil mi? Niye bu kadar düşmüş?.. Üstü başı pek perişan!.. Acıdım, zavallıya...

Karşı kaldırımdan geçen bir kıza gözü dalmıştı:

—Bizim eski komşunun kızı... Oo, maşallah... Havalanmış değil de kanatlanmış... Oh, oh!

Onu, dinlerken şapkasına ve elbisesine dikkat edecek oldum:

— Agâh be! Senin şapka, pek külüstürleşmiş... Esvabın da leke içinde... Şapkayı elli kuruşa yıkayıp temizliyorlar... Ama esvabın, lekecilik olmuş...

Agâh, ters ters baktı:

— Haydi, şapkayı tamire gönderelim. Başka esvap yok ki... Son iki taksiti de ödeyemediğim için terzinin semtine de uğrayamıyorum.

Bana, ters ters bakarken bir kahkaha attı:

— Senin şapkan ne hâlde biliyor musun? Ceketinin önü de maşallah liste hâlinde... Senin benden geri kalır yerin yok.

Gülmekten yorulmuştu; kesik kesik öksürüyordu:

— Ulan, güneşe çıkınca, ayıplarımız da sırtıverdi!

Koluma girmişti:

— Gel, bir gaziinoya girelim. Utanıyorum.

Yolüstündeki gaziinolardan birine girmiştik. Masalar, doluydu. Güç hâlde bir masa bulup oturduk. Garsonlar, masalar arasında koşuyorlar, fakat nedense, bizim masaya uğramıyorlardı. Agâh, tefsir etti:

— Biz, buranın yabancısıyız. Hâlbuki öbürleri, daimî tanıdık müşteriler. Bekleyelim biraz.

Biraz değil, bir hayli bekledikten sonra garson geldi. Agâh:

— Daha erken, dedi, bira içelim.

Zavallının kış yaz içki mezesi, yarım portakal, bir salkım üzüm, yahut bir elmanın yarısı idi. Garson biralarla beraber, yağlı yavan, bin türlü meze getirmişti.

Agâh, yüzünü buruşturarak hepsini eli ile geri itti:

— Bunları kaldır... Meyve getir...

Garson, şaşkın şaşkın bakınıyordu:

— Ne meyvesi?

Garsonun şaşkınlığı, Agâh'ı büsbütün sinirlendirmişti:

— Ne meyvesi mi? Elinin körü... Yemiş işte... Portakal... Elma... Armut... Ne varsa? Hangisinden varsa?..

Garson, kekeledi:

— Bizim gazinoda yemiş yok... Lâzım dışarıdan almak...

— Ne duruyorsun? Para verelim, git al...

Garson, boynunu çarpıtmıştı, etraftaki masaları gösterdi:

— Görüyorsunuz, müşteriler var, dışarı da gidemeyiz!

Her gün gittiğimiz gazinodaki garsonlar, Agâh'ın huyunu öğrenmişlerdi; o, daha ağzını açmadan bütün istediklerini birer birer önüne getiriyorlardı.

Agâh, büsbütün sinirledi, bastonuna tutunarak kalktı:

— Gidelim... Yoksa, teresi döneceğim...

Sokakta, başı önüne düşmüş, ağır ağır yürürken, bana döndü:

— Hoca... Akşamları, matbaadan yine geç çıkalım! Erkencilik bize göre değil...

Yorgun yorgun güldü:

— Bir defa erken çıktık, az kaldı, teresi döğüp zabıtaya düşecektik... İkinci defa erken çıkarsak, korkarım katil olacağız!

MATBUATIN MEŞHUL ASKERİ (*Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1935, No. 3965)

Bundan üç yıl evveldi, mayısın otuzuncu günü arkadaşımız M. Agâh'ı kaybetmiştik.

M. Agâh yıllardan beri *Cumhuriyet*'in mes'ul müdürlüğünü yapıyordu.

Agâh, gazeteci doğmuştu ve gazeteci olarak öldü. Darüşşafaka'dan çıktıktan sonra *Tasvir-i Efkâr*'da çalışmağa başladı. O zaman ismi Agâh Fasih'ti.

Başka bir arkadaşla ad benzerliğinden mi nedir, asıl sebebini pek iyi hatırlamıyorum, ismini değiştirdi. Fakat, o bu değiştirdiği ismi de kullanmadı.

Yirmi küsur sene gazetecilik etti, hiçbir gün şöhret düşünmedi, daima mütevazı ve silik kalmağı istedi.

Dört kere üç buçuk satır yazı yazarların, imzalarını tanıtmak, meşhur olmak için çırpındıkları bir devirde, Agâh'ın gösterdiği mahviyet, istiğna ve feragat onun mesleğini içten severliğini ve mesleğe içten bağlanmış olduğunu gösterir.

İsminin etrafında bin türlü propaganda vasıtaları varken, o, birine başvurmadı ve bütün büyüklüğünü silik, sönük kalmakta ısrar edişinde gösterdi.

O, her gün vakaları, hâdiseleri bütün bir dikkatle takip ederdi. Bazen küçük ilânlardan havadis çıkarır, bazen de küçük bir havadisten büyük bir mesele ortaya atıverirdi.

Cesur bir gazeteciydi. Kendisi müdür-i mes'ul olduğu hâlde, arkadaşlarının kalem sürçmeleri yüzünden mahkemelere gider, fakat bundan şikâyet etmezdi.

İstanbul'da ve sonra Ankara'da, daha sonra tekrar İstanbul'da çıkan *Yeni Gün* ve bilhassa *Cumhuriyet* sütunlarında “Var kıyas et”, “Bu suale cevap isteriz”, “Ne sen sor ne biz söyleyelim” vs. gibi çerçeve içine alınmış dikkatler, görüşler, işaretler, imalar, hep onun kaleminden çıkmıştır.

Cumhuriyet'te tekaütlerin, dulların ve yetimlerin maaş işlerini takip eden sütunlar onun armağanıdır.

O, iyi bir gazeteci olduğu kadar da iyi bir arkadaşı. Sessizdi, gürültüden kaçardı; tatlı ve sevimli olduğu için bütün arkadaşları, meslektaşları onu severlerdi.

Agâh, neşeli, şen görünürdü, fakat içinden hasta idi. Asıl hastalığı, onun ciğerlerini yıllardan beri kemiren verem değildi. O, bahtından hasta idi.

Babası sağken, yetim kalmıştı. Evet. O, daha bir süt kuzusu iken henüz Mekteb-i Harbiye'den çıkmış babasını politika suçlusu olarak Fizan'a sürmüşlerdi.

Aradan seneler geçti ve sürgün babadan haber alınamadı, nihayet öldüğü şayiası çıktı ve Agâh, bir yetim gibi Darüşşafaka'ya konuldu.

Meşrutiyet'te, o Darüşşafaka'yı bitirmiş bulunuyordu. Bir gün onu bir yere davet ettiler ve sakallı bir zat göstererek:

— Öp elini! dediler.

Bu sakallı zat, sürgünden dönen babası idi. O da Fizan'da evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştu. Ta doğduğundan beri kendisini bin türlü yoksulluk ve acılara katlanarak büyüten annesini terk etmedi ve nihayet bahtsız anneciğinin dizlerinde gözlerini yumdu.

Arkadaşları, onu yakından, hatta uzaktan tanıyanlar, bu temiz insanda bir tek suç bulurlardı: İçkiye düşkünlüğü...

Agâh'ın çok yakın bir arkadaşı olduğum için, benim kadar kimse bilmez. O, içkiyi, herkes gibi keyif, zevk! diye içmezdi. Her şeye gülen, her şeye müsamaha ile bakan, şen, neşeli görünen bu çocuk, içinden, yüreğinden vurgundu.

Onun temiz hatırasına duyduğum saygı, bu yaprağı bana, açtırmayacaktır. Zaten şunu diyebilirim ki o, ciğerlerinden değil, kalbinden hasta idi.

Onun ölümü ile gazetecilik, hiç de ihmal edilmeyecek bir kuvvet kaybetmişti. Fakat ben, yeri dolmayacak ve ayrılığının acısı ölünceye kadar yanacak bir arkadaş, bir kardeş kaybettim. Ona hayatında ve ölümünden sonra da dil uzatanlar belki bu yazıma omuz silkeceklerdir. Onun hatırasına hürmeten bu saygısızları şimdiden affediyorum.

*

MAVİLİKLERE SERENAT (*Perşembe, 21 Kasım 1935, No. 35*)

Karşımda oturan mavi gözlü genç kız; gür saçlı, siyah gözlü genci gülerek yanına çağırdı.

Gencin siyah gözlerine, mavi gözlerin ışığı öyle vurmuştu ki, gür saçlı gencin gözleri mavileşiyordu, sandım!

Mavi gözlü kız, gür saçlı, siyah gözlü gençle konuşurken, vakit vakit durgun denize, bulutsuz göğe bakıyordu:

— Bak, ne güzel, değil mi?

Gür saçlı, siyah gözlü genç de kızın gözleri kadar tatlı mavi denize, göğe baktı.

Gür saçlı, siyah gözlü genç; soruyorum sana; bu maviliklerin hangisi, hangisi ile yarışa çıkılabilir? Ve sen, bu maviliklerin hangisine, gözünü, gönlünü kaptırıyorsun?

Gökyüzü, bir düziye lekesiz, dümdüz mavi olsaydı, yıldızların zevkini tadabilir, bulutların şiirini sezebilir miydin?

Deniz, mavi deniz, hep dümdüz, buruşuksuz, lekesiz mavi olsaydı, çırpıntılı, hırçın köpüklü dalgaların vahşi ninnilerini duyabilir; azgın dalgaların uğultularındaki senfonileri dinleyebilir miydin?

Doğudan, batıdan, dört bir yandan akın eden esintiler, gökleri karartır, denizleri bulandırır.

Zaman selleri, esintiler, bu temiz, lekesiz mavilikleri kirletir!

Sen, hep temiz, lekesiz maviliklere mi güveniyorsun?

O, güvendiğin maviliklerde, yabancı bir ışık yandığını gördüğün gün, demeyeceğim sana, gördüğün an, gözlerini içinin dünyasına yum!

Güvendiğin temiz, lekesiz maviliklerin, hayat ışığı sönebilir!

Fakat bu sönüş, yabancı bir ışık yandığını görmekten, daha az acı, daha çok az acıdır!

Zaman selleri, durmaz akar; esintiler diner, kararan gökler açılır; çırpıntılar durur, bulanık denizler durulur!

Lâkin, içlerinde yabancı ışıklar yanan gözlerde, bir daha, bir daha, eski lekesizliği göremezsin!

*

YOLLARA SERENAT (*Perşembe*, 19 Aralık 1935, No. 39)

Onlar, kış sabahları, benim yol arkadaşlarımdı...

Acaba, yazın da aynı inişlerden inerek, aynı yokuşları tırmanarak, yine aynı yolun yolcusu mu idiler? Bilmiyorum!

Yaz güneşi, taze ot kokuları, ılık gölgeler, serin rüzgârlar, bir çapkın kız gibi, beni ayarttıkları zaman, onları, kış sabahları bana yol arkadaşlığı eden, kara soluk yeldirmeli, soluk yüzlü, soluk dudaklı, düşük omuzlu, genç kadınları unutuyordum.

Onlar, her sabah, daha gün doğarken, Kasımpaşa sırtları gerisindeki izbe mahallelerden çıkıyorlar ve alaca karanlık yollarda, çirkef çukurlarına bata sendeleye Taksim'e tırmanıyor ve Tophane üstünden sarkarak Beşiktaş'a iniyorlardı.

Her sabah, böyle erkenden, omuz gelmez. Ekmek parası bu... Şaka götürür mü?

Çıngır çıngır gülüyorlardı:

— Ah! İşin iş, yine... Muhasebeci, gözüne kestirmiş galiba?

Yalnız bir tanesi, içini çekti:

— Eskiden sigara içerdim, efkâr dağıtırdım. Tütünde çalışmaya başlayalı, bu keyiften de oldum.

Hem koşuyor, hem gülüyor, hem konuşuyorlardı.

Şikâyet ettikleri hâlde, kırık, yampiri topukları taşlara, su, gaz anahtarlarına çarptıkça kapaklanır gibi tökezleyip kısa çığlıklarla sıçradıktan sonra yine yoldan geri kalmamak için adımlarını sıklaştırarak koşuyorlardı!

Binbir dertleri varken, birbirlerini çekiştiriyorlardı! İçleri, kan ağladığı hâlde, çıngır çıngır gülüyorlardı!

Yol yorgunluğunu dindirmeden çalışmaya başlayacaklar ve bütün gün çalıştıktan sonra, tekrar aynı yolu tepecek; eve gidince de kömür dökecek, bulaşık yıkayacak, iş görecekerdi. Fakat bunları hiç düşünmüyor, konuşuyor, konuşuyorlardı.

Bu kara soluk yeldirmeli, soluk yüzlü, soluk dudaklı, daha çalışmadan günün yorgunluğu omuzlarını çökerten genç kadınlar, gözleri uyku aka aka, topallaya sendeleye, koşuyorlardı:

... Kuru ekmeği, hak etmek için!

Gülüyor, çıngır çıngır gülüyorlardı:

... Ağlamayı unuttukları için!

Birbirlerini çekiştiriyorlardı:

... Lâkırdı çeşnisini değiştirmek için!

Koşuyor, konuşuyorlardı:

... İçlerini unutmak için!

Ya sen, aynı yolda, niçin koşuyorsun?

Kuru ekmek için değil mi? Tatlı, yavan bir katığın tesellisi mi yüreğini genişletiyor, gözlerini boyuyor...

Sen gülmüyorsun da...

Gülmeyi de unuttuğun için mi?

... Ve konuşmuyorsun da...

En kara sefalette bile, bir kafa dengi yol arkadaşı bulmanın kâfi bir teselli olduğuna inanmıyor musun?

Yalnız yürünen yollar, daha dikenli, daha uzun, daha karanlık...

Çünkü, bu yalnız yolları paylaşamayan dertler karartıyor.

*

KÜÇÜK KEMAL ÖLDÜ (*Türk Tiyatrosu*, 1 Ekim 1936, No. 70)

Artist Küçük Kemal'in ölüm haberi, onu yakından tanıyanlar için, beklenmedik bir şey değildi.

Onun günlerinin sayılı olduğunu biliyorduk. Küçük vücudunun eridiği, bittiği artık gözle görülebilecek bir hâle gelmişti. İçin, için acıyor, fakat karşılaştığımız zaman, güler yüz gösteriyor, teselliye çalışıyorduk. O, bu tesellilere ne kadar inandı, yoksa hiç mi inanmadı! Bilmiyorum!

Onu, sahne hayatına atıldığının ilk gününde tanımıştım:

Küçük bir boy ve çelimsiz omuzlar üstünde taşıdığı büyük baş ile vücudunun silikliğini unutturuyordu. Zeki bakışlı gözlerinde, içten yanan bir sanat hevesi parlıyordu.

Bu heves gittikçe kökleşti, derinleşti ve zeki bakışlı gözler, bir sanatkâr gururu ile yanmağa başladı.

Küçük Kemal, gururunda haklı idi; o, sahnedeki mevkiini, sanatını, vücuduyla, görünüşüyle kazanmamıştı. Vücudu, sahneyi doldurmuyordu, ses sahneye hâkim değildi. Fakat o, sahnede bir şahsiyet oldu.

Onun sahnede bir mevcudiyet olduğunu inkâr edemeyiz. Ve Küçük Kemal, bu muvaffakiyeti, içinin büyük sanat ateşi ile kazandı.

O, sahneye etiyle kemiğiyle bütün varlığıyla bağlanmıştı. Onu eriten, biraz da içinin ateşi oldu! İstirahat tavsiyelerine rağmen, sahneden uzaklaşmıyordu.

Gençti ve eğer sahnede ihtiyarlamak nasip olsaydı, o, yine genç kalacaktı ve yine genç ölecekti.

Küçük Kemal, boyundan büyük roller aldı ve hepsini başardı. Sahne hayatında da bütün güzel sanatlarda olduğu gibi nankör vaziyetler vardır.

Hemen her aktör, sahnede çalıştığı müddetçe iyi roller aldığı gibi, fena ve nankör roller de alır. Küçük Kemal'in, hususiyeti ve sanatı, bu nankör rolleri yadırgamamasında ve onları sevdirmesindedir.

Bir aktör için, hele genç ve üstelik ufak tefek bir aktör için, bunun ne büyük bir muvaffakiyet olduğunu sahne ile yakından alâkası olanlar, pek iyi takdir ederler.

Küçük Kemal, büyük bir sanatkâr olmak için doğmuştu.

Bir dostumu kaybettiğim için yanıyorum, fakat inanınız ki, onun kendi sanat rüyasına, sanat aşkına doyamadan ölüşüne, hayata gözlerini kaparken, ciğerlerindeki acıdan ziyade içinin bu acı ile sızlamış olmasına yanıyorum.

*

PAYDOS (Modern Türkiye Mecmuası, 25 Haziran 1938, No. 18)

Eskiden “Babıâli Caddesi” dediğimiz, şimdi “Ankara Caddesi”, her yerde, her şeyde olduğu gibi, gün geçtikçe değişiyor.

Bir sistem, metot dahilinde neşriyatı beceremeyen kitapçılar bile, tozlu köhne camekânlarını temizlemeğe, şeklen olsun, asrileşmeğe özeniyorlar. Fakat asıl değişiklik, bunda değildir. Ankara Caddesi, birçok eski hususiyetlerini kaybetti, ediyor ve edecek de...

Caddenin Sirkeci tarafındaki gazinolar, artık gazetecilerin toplanma yeri olmaktan çıktı. Kapanan “Manto” yerine lokanta açıldı. “Çakır’ın Kahvesi”, işkembeci dükkânı oldu. Gazetelerin istihbaratında çalışan arkadaşların buluştukları “İhsan Kıraathanesi” de kapılarını kapadı. Muharrirler, “Meserret”e, artık eskisi kadar sık ve devamlı uğramıyorlar.

Kahveci çıraqları, artık eskisi gibi, matbaalara “nargile” taşımıyorlar.

Ahmet Mithat Efendi zamanında, matbaa kapısından içeriye bakamayan kadınlar, şimdi, matbaalarda oturup çalışıyorlar.

Bütün bu değişikliklerin birbirleri ile sıkı alakaları vardır.

Fakat bunlardan başka, Ankara Caddesi, eski aşına simalarını da bir bir kaybediyor. Öyle simalar ki, caddenin ayrı çeşnide, ayrı ayrı hususiyetleri idiler.

Bunlardan biri, garson “Yani” idi. Ştaynbruch Gazinosu’nun bu emekli garsonu da gözlerini dünyaya kapadı.

Garson Yani, sevimli bir adamdı. Gazinoya gelen müşterilerin hemen hepsini tanırdı. Bir garson için, bu, bir meziyettir. Fakat Yani’nin garsonluktaki istidat ve kabiliyeti bununla kalmıyordu. O, müşterilerin huylarını, zevklerini, isteklerini, en ince hususiyetlere kadar bilirdi.

Yani’nin baktığı masalardan birine oturan bir müşterinin küçük bir şikâyetle bulunmasına imkân kalmazdı. Yani, o müşterinin içeceği rakının cinsini, miktarını; yiyeceği mezeleri bildiği ve unutmadığı için, emir beklemeden büfeye hazırlatır, masayı kurardı.

Yani, içkiyi biraz severdi. Gündüzleri ara sıra, lakin akşamları mutlaka, büfenin bir kenarına vakit vakit çekilerek, gizliden çekiştirirdi. Eli ile ağzını kurular ve meze almazdı. Onun bir kere bile sendelediğini, dilinin dolaştığını görmedim. Ne kadar içse, yine hep aynı nezaket, aynı dikkat ve aynı güler yüzle hizmet eder, hiç falso etmezdi.

Onun tuhaf bir itiyadı vardı; izin almazdı. İzin günlerinde de gazinoya gelir, çalışırdı. Kırk beş senelik garsondu, bir gün bile, izin alarak evinde oturup istirahat etmemişti...

Bir gün... Ne oldu, ne geçti, Yani izin aldı, evine gitti... Ve bir daha dönmedi.

Rahata alıştı da garsonluktan vazgeçti, sanacaksınız. Hayır!

Yani, izinli gittiği gün evinde ölmüştü.

Bu muhakkak bir tesadüftür. Fakat bu, Yani'nin içine doğmuş[tu] da onun için mi izinden kaçıyordu.

“Çakır” da geçenlerde ölüverdi. O, “kahve”sinde, sonra “ışkembeci” dükkânında, oturur, bir yere ayrılmazdı. Kahveye uğrayanların, Çakır'ı tanımamalarının ihtimali yoktur.

Çakır, yıllarca “köşe”sinde oturdu. Yalnız, o, tatil günleri evine giderdi.

Bir pazar günü, yemeğini yedikten sonra evinden çıkmış, dükkâna gelmiş, bir kahve ısmarlamış, fakat gelen kahveyi içememiş, başı önüne düşmüş, bir an için ölüvermiş!

Muhakkak ki bu da bir tesadüftür. Bu tesadüfü nasıl izah etmeli acaba?

Paydos!

Evet, her şeyin bir paydos zamanı var. Şu fıkrayı anlatayım:

Bir ırgatbaşı, ölüm döşeğinde, bir türlü can veremez, sayıklarmış:

— Tuğlayı getirin... Harcı karıştırın... Kireci dökün... Kalasları verin... Taşları taşıyın...

Etrafındakiler, onun bu hâline üzülür, dururlarmış:

— Kendini hâlâ yapı yerinde zannediyor. Kelime-i şهادet getirmeden ölecek.

Oradakilerin birinin nasılsa, aklına gelir; eğilir, muhtazırın kulağına bağırır:

— Paydooos!

Hasta, gözlerini açar, ellerini yüzüne götürmek ister, mırıldanır:

— Eşhedüen...

Çünkü, paydos olunca, ırgatbaşı abdest alıp namazını kılarmış... Kulağı dibinde çınlayan:

— Paydoos!

ona, artık, hayatın paydosunu hatırlatmış olur.

Acaba garson Yani ile Çakır da kulaklarında böyle bir:

— Paydoos!

duymuşlar mıdır?

*

**ŞİRKET-İ HAYRİYE NASIL ÇALIŞIYOR? (Modern Türkiye Mecmuası, 9
Temmuz 1938, No. 20)**

Boğaziçi'nde doğmuşum. Çocukluğumun birçok zamanı ve gençliğimin iki yılı Boğaziçi'nde geçti.

Emirgan'da yalımız varmış, yanmış. Yangın gecesini hayal meyal hatırlıyorum. Boğaz'ın bende birçok hatırası vardır.

Küçükken, annemle, ahab, akraba “hanım”larla Göksu'daki salaş tiyatroya “Manakyan”ı seyre giderdik. Neden sonra tiyatroya merak sarışımın sebep ve amilleri arasında buna da bir yer ayırmak insaflı bir hareket olur sanırım.

Kalender, Sular, Boğaz'ın çalgılı çalgısız bütün gezinti, eğlence yerlerini, olanca hususiyetleri ile tanırım.

Çocukken, Boğaz'da başlıca bir zevkimiz, merakımız da şirketin vapurlarını tanımak ve onları benimsemekti. 49 Hale ile 50 Seyyale, yeni gelmişlerdi. Geniş, yayvan ve öbür vapurların hepsinden büyük ve endamlı olan -ve neden sonra siyaha boyanan- bu iki beyaz vapuru, paylaşamıyorduk.

Vapurları, daha uzakta iken tanırđık. Düdükleri, hatta çarklarının sesleri bile kulaklarımızın en yakın aşınaları idi.

Çift uskurlular gelince, eski yandan çarklılar da biraz gözümüzden düşer gibi oldu. Fakat onların iki yandan köpük salıvererek pat pat gelişleri, yine hoşumuza gidiyordu.

Büyüdükçe merakımız, zevkimiz de değişmeğe başladı.

Vezneciler'deki evimiz yanmış, Yeniköy'e taşınmıştık. Üç çifte sülün gibi bir kikiimiz vardı.

Küreklere sarılıp son hızla gelen vapurun önünden geçmek bizim için yeni ve tehlikeli bir eğlence olmuştu.

Vapurdakilerin, yalılardan bakanların, kıyılarda dolaşanların, vapurun bize çarpması ihtimalini hesaplayarak kopardıkları çılgınlara kahkahalarla gülerdik.

Fakat insanlar ne kadar değişiyor. Şimdi, benim, sığ derede karşıdan karşıya adam geçiren battal sandala binerken gözlerim kararıyor; sekiz yaşında bir çocuğun, sopa ile diz boyunu aşmayacak sığığa dayana dayana mavna yavrusu kayıkta yüreğim oynuyor.

İnsanların değiştikleri de iyi. Ya, ağarmış saçım sakalımla son hızla gelen vapurların önünden çala kürek geçmek istesem! Artık, suyu bardakta, gemiyi duvarda!

Yalnız tesadüflerin işine de akıl ermiyor. Gemiyi kızakta da görmek nasibimde varmış!

Bir Boğaziçi sayısı çıkarmağa hazırlanan Celâl Ergun bir gün sordu:

— Şirket-i Hayriye'nin Hasköy Atölyesi'nde, kendi vesaiti ile yaptığı yeni vapurları görmek ister misin?

— Gidelim, dedim.

Hemen: Gidelim ve peşimde, eski denizcilik merakımın depreştiğini sanmayınız. Serde, yazıcılık var.

Belki günün birinde, bir hikâye[ye], bir romana, bir piyese, ya mevzu, yahut katık olarak lazım oluverir.

Şirkette, pencerelerinden köprünün Eminönü kısmı, Yeni Cami görünen odasında bizi nezaketle kabul eden işletme müdürü Bay İsak, atölyeyi gezmek istediğimizi önceden telefonla haber vermiş olduğumuz için, motorun iskelede beklediğini ve bize Bay Sami'nin arkadaşlık edeceğini söyledi.

Bay İsak'a, hayli zamandan beri merakımı gıcıklayan bir iki mesele hakkında bizi aydınlatmasını rica ettim:

— Şirket Boğaz'ı şenlendirmek, bir çöküntü hâline gelmekten kurtarmak için, yıllardan beri çalışıyor. Bu mesai arasında, hangileri daha faydalı olmuştur ve alınan neticeler nedir?

Bay İsak, gözlüklerinin arkasında ışıldayan zeki gözlerinin içi parlayarak, memnun bir gülümseyişle:

— Bu çalışmalardan çok iyi neticeler aldık, dedi. Ahaliye, birçok kolaylıklar gösterdik. Yeniden yaptıranlara  senelik paso veriyoruz. Yapı malzemelerini ve g eşyalarını bedava taşıyoruz. Muhtelif şekilde neşriyat ile halka, Boğaz'ı sevdiriyoruz. (Canlı Balık) sahası şirketin malıdır; bu sene, saha büyütülmüştür.

Eldeki vapurlarımız, hepsi, atlyelerimizde muntazaman tamir gördükleri için, bir ara düşen süratleri artmış, bu suretle halkın vakit kaybetmesinin n alınmıştır.

Boğaz'da vapurlar, 13-14 milden fazla işletilemez.

Çünkü diğerk deniz vesaiti zarar grrlr.

53, 54, 59, 60, 63 numaralı vapurlarımız, 13 mil yaparlar. Diğerkleri, bunlardan birkaç mil aşağıdır.

Bay İsak, halledemediğı bir muammaya şaşmış gibi kaşlarını kaldırarak bize baktı:

— şirket, tenzilat yaptı, tuhaf değıl mi, ev sahipleri, kiraları arttırdılar.

Birdenbire çalan telefonla konuştuktan sonra, tekrar bize döndü:

— Buna rağmen, Boğaziçi'nde, kiralık boş yer yoktur.

Celâl Ergun sordu:

— Niye yalnız, 71'le 74'te radyo var da öbürlerinde yok?

Bay İsak başını salladı:

— Vapurlardaki radyo değıl, amplifikatrdr, gramofon çalar; vapurda müzik olursa, onu da alır, verir. Bu cihaz, bin lirayadır. Biraz ucuz olsa, öbür vapurlara da koymakta tereddüt etmeyeceğiz. Boğaz'ın şenlenmesi için, yalnız şirketin çalışması kifayet etmez. Meşhurdur, bir elin şakırtısı çıkmaz, derler. Boğaz'ın muhtelif yerlerine, yeni oteller yapılmalıdır. Hâlbuki senelerden beri otel yapılmıyor. İstanbula da da böyledir.

Buna sebep de otel kurmanın çok masraflı olduğı ileri sürülüyor.

Bay İsak, geçen seneki tarifeden kopardığı iki sahifeyi uzatmıştı:

— Halka gösterdiğimiz kolaylıkların bir kısmını da okuyup anlayabilirsiniz.

Ben, bunlara göz gezdirdikten sonra Bay İsak:

— Üsküdar hattına çok ehemmiyet veriyoruz, dedi. Üsküdar'ı Çamlıca'ya kombine biletle bağliyoruz. Üsküdar'a, halk fazla olursa, telefon edilerek fazla tramvay kaldırılması emniyet altına alınıyor. Şirket, diğer hatlarda da halkın rahatını düşünmektedir. Yazın, pazar günleri, dönüşler için, daima emre müheyya yedi ihtiyat vapur vardır:

Sorduk:

— Karakulak için seferler yapılamaz mı?

Hep nezaketle gülümseyerek konuşan Bay İsak, bu sualimize pek gülümseyememişti:

— Üsküdar'dan Beykoz'a kadar olan şose natamamdır. Bu şose yapıldıktan sonra, gelecek sene, Yeniköy araba yolu açılacaktır. Paşabahçe ile Beykoz yolu, berbattır, üstelik çok tozludur, otobüs bile gitmez. Şirket, Taksim-Taşdelen ve Taksim-Polonezköy yolunu da düşündü. Fakat otobüsçülerle anlaşmak kabil değil.

— Şirket, kendi otobüsleri ile bu yolu açamaz mı?

— Çok masraflı olur. Bir iki otobüs kifayet etmez. Fazlası da masrafı korumaz.

— Şirketin hâlihazırda çalışan kaç vapuru var?

Bay İsak, fazla düşünmeden cevap verdi:

— On iki büyük, 9 küçük, iki tane de elli beş sistemi vapur. Bunlardan başka, biri motorlu, biri islimli iki araba vapuru var. Motorlu olan 26 numara henüz tamirdedir, çıkınca, 10 mille işleyecektir. İslimli olan 27 numara 9 mil ile seyreder.

Atölyemizde inşa edilmekte olan 77 numaralı küçük araba vapuru 8 mille gidecektir. Makinesi, Haliç Şirketi'nden aldığımız vapurun makinesidir. Kabataş-Üsküdar arasında çalıştırılacaktır.

Bir de makinesinden gayrı bütün aksamı fabrikamızda yapılmış olan 76 numaralı Sarıyer vapuru var ki 11 mil onda altı ile işleyecektir. Araba vapurları, Denizbank emrine verilmiştir, Cumartesi, Pazar günleri: Üsküdar-Kabataş-Yalova ve -icabında-Büyükkada'ya da uğrayarak muntazam seferler yapmaktadırlar.

Celâl Ergun:

— Son bir sual daha, dedi. Boğaz'da büyük tenezzüh motorları işletilemez mi?

Bay İsak, ümitsizlikle başını geriye itti:

— Böyle motorların sürati 18-20 mil olmalı ve 80-100 kişi almalıdır. Bu kadar sürati ve hacm-i istîabîsi olan motorlar, elli bin liraya gelir. Kömür istihlâki mecburi olduğu için, mazotlu motor da getiremeyiz. Bu sebeplerden, böyle büyük tenezzüh motorları pahalıya mal olur ve idare etmez. Halkın, gezme, eğlence ihtiyaçlarını temin için, şirket, elinden geleni esirgemiyor. Mesela, Üsküdar-Çamlıca yolu kombine biletle ve Çubuklu munzam postalarla besleniyor. Diğer postalar da mevsim icaplarına göre, beslidir.

Bay İsak'ı daha fazla meşgul etmemek için, kalktık, verdiği izahat ve gösterdiği nezaketten dolayı teşekkür ederek odadan çıktık, aşağıya inerek motora bindik.

Sıcak bir öğle sonu. Haliç'in durgun sularını yararlanarak ilerleyen motorda terliyoruz. Deniz üstünde bile, rüzgâr yok.

Gazi Köprüsü'nün yapılmakta olan aksamı önünden geçiyoruz. Bir kaza kahramanı İspanyol gemisi, çifte zincirlerle şamandıraya bağlı, kurtulacağı günü bekliyor.

Haliç'in iki kıyısından da çekiç sesleri, perçin tabancalarının tak takları duyuluyor, ara sıra bir motor düdüğü havada uzun akislerle çınladıktan sonra susuyor.

Hasköy Atölyesi'nde, iki kızak arasındaki rıhtıma ayak basınca, bir işçi, bizi atölye başmühendisi Dilts'in yanına götürüyor.

Şirket memurlarının kısaca Bay Dil dedikleri, bu etine dolgun, mavi çocuk gözlü, sevimli adam, bizi güler yüzle karşıladı.

Karşılıklı iki ambar ve iki kızak ortasında Bay Dil'in "kaptan köprüsü" dediği dairesinde oturup konuşuyoruz.

Bay Dil, Türkçeyi öğrenmiş, biraz çetrefil konuşuyor, fakat bu çetrefil konuşuşu kulak tırmalamıyor, bilakis hoşla gidiyor.

Bay Dil:

— On üç senedir bu şirkette çalışıyorum, dedi. İlk günler, çok sıkıntı çektim, çok itiraz karşısında kaldım. Tamirsizlikten eldeki vapurların hepsi çalıştırılamıyordu. Hâlbuki, şirketin vaziyeti fena idi. Ben, bütün vapurlar, çalıştırılsın istiyordum. Seferlerin aksayacağından, vapurlar, bir bir muntazaman tamir edildi; iyi randıman vermeğe başladı. Türk işçisinden çok memnunum. Ne iş verirse yapıyorlar, şikâyet etmiyorlar. Yüz seksen amele ve işçi var, hepsi de çok iyi çalışıyorlar. Çok iş de

öğrendiler. Tamirat, muntazam olduğu için, şimdi, ameleye iş kalmadı. Ameleye yol vermemek için, dışarıdan iş alıyoruz.

Burnu, “kaptan köprüsü” dediği dairenin camlarına dayanmış ve kızağa çekilmiş olan vapuru gösterdi:

— İşte, Panama Limanı’nda kayıtlı Le Progres vapurunu tamir ediyoruz. Almanya’da okuyup gelen mühendis Bay Rıza da muavin olarak bana yardım ediyor.

Aklıma şu sual gelmişti:

— Peki, bütün vapurları işletiyorsunuz, iyi, güzel amma, vapurlar biraz olsun, dinlenmezler mi?

Başmühendis güldü:

— 53 tamir edildikten sonra eski sürati ile işlemeğe başlayınca, bana: İhtiyarlayanlar yavaş yürürler, siz, bunun aksini yaptınız! diyenler oldu. Makine, insan, değildir, ihtiyarlasa da genç gibi çalışır. İşte 53 meydanda. On iki senedir, yorulmadan çalışıyor. Vapurlara repo vermek neden? Ahali, sıkıntı çeker. Yorulan işçiye repo verilmelidir.

Bay Dil, başardığı işlerden çok memnun görünüyordu:

— Burası, küçük bir fabrikadır. Öyle iken, çok büyük işler yaptık. 72 ile 73, üç metre uzatıldı. Sonra, 55’le 56 da ortalarından kesilerek modern bir şekle konu ve uzatıldı. Bu işlerin başarıldığını gören ameleler, ustabaşılar daha fazla zevkle çalışmağa başladılar.

Sordum:

— Elinizdeki amele ve ustabaşılarla, istediğiniz şekilde, büyüklükte yeni vapur yapabilir misiniz?

Başmühendis, kendisi kadar, işçilerinden de emindi:

— Yaparız. Amma, fabrikaya, kızaklara göre. İlk yolcu vapurunu biz yaptık. Yalnız, kazanla, makineyi dışarıdan getirttik. Fakat onların hesaplarını da biz yapmıştık. Kazanı da yaparız amma, dışarıdan getirtmek daha ucuz oluyor. Biz, yapacağımız yeni vapur için, herkesin fikrini aldık. Amelemize güveniyorduk, sonunda da mahcup olmadık.

Piposunun külünü tablaya silkti:

— Bu kadarla olmaz. Türkiye, Almanya'dan daha fazla deniz memleketidir. Almanya'nın denizi, Emden'den Königsberg'e, hâlbuki Türkiye'nin denizleri, Hopa'dan Antakya'ya kadardır.

Türkiye'nin deniz ticareti, Almanya'ninkinden daha büyük, daha geniş olmalıdır. Ben, her memleket, vapurlarını, kendi memleketinde yapmalıdır, fikrindeyim, çünkü, vapurlar işleyecekleri denizlere, limanlara göre yapılmalıdır.

Boğaz başka, Adalar başka, Mudanya başkadır. Denizleri ve kıyıları, yakından bilmek lazımdır.

Ayağa kalktı, duvarlardaki tamir, servis grafiklerini bir bir gösterdi:

— Bakınız, hangi vapur tamir istiyor; hangi vapur tamirden çıkmış, nereleri tamir edilmiş, edilecek, işte hepsi, burada gösteriliyor. Delik ufakken kapatmalıdır. Biz, çalışmaktan kaçmıyoruz.

Bizi yan odada çalışan mühendis Bay Rıza ile tanıştırdı:

— Biz burada, çok iyi çalışıyoruz. Birbirimize çok alıştık. Usta çırak, hep bir arada çalışıyoruz. Dışarıdan gelen işçiler var, bu familya içine girmek istiyorlar. Hakları da vardır. Şirket, işçiye karşı, çok iyi davranıyor. Fabrikaya giren bir işçi, beş sene sonra, tekaüt sandığına alınıyor, on sene sonra, pazar yevmiyesini de alıyor. Şirketten, herkes memnundur.

Yüzü gülüyordu; o da memnundu. Bürodan çıktık, ambarları dolaşmağa başladık. Ambarlar, ideal intizamın bir numunesiydi.

Başmühendis, ambardaki muntazam istif edilmiş eşyaları gösterdi:

— Eskiden ambar kontrolü ancak üç ayda yapılabilirdi, şimdi, bir günde yapılıyor. Eşyaları ambara koyar, istif ederken, belki yarım saat fazla çalışılıyor amma, hesap yaparken zaman kazanılıyor.

Bir işçiye eli ile işaret etti:

— Burada kaç tane köşe demiri var?

Amele, hemen eğildi, saydı, doğrularak:

— Kırk sekiz tane, dedi.

Başmühendis, sordu:

— Bunu, nasıl biliyorsun?

Amele ciddi bir tavırla, aynen şu cevabı verdi:

— Düzgün sayılmak için, icabı hâlinde sene başında hesap çabuk olması için cinsi cinsine, onar onar koyuyoruz. Çabuk bir elden hesap etmeye yarıyor.

Bay Dil ameleye teşekkür etti:

— Teşekkür ederim.

Bize dönmüştü:

— Ambarlarda yüz elli bin liralık mal vardır. Ambarlara da bir kişi bakıyor.

Ambarın yukarı katına çıkarken başmühendisin yüzü yine gülüyordu:

— Herkes, vazifesini o kadar iyi biliyor ki, ben, her gün kontrol etmeği lüzumsuz buluyorum. Ben, buraya, bir aydır uğramamıştım. Nasıl çalışıyorlar, gördünüz!

Yukarı katta da Bay Dil, bir ameleyi çağırdı:

— İşte, ambarlara bakan, budur.

Ameleye, önünden geçtiğimiz eşya, malzeme dolu rafları gösterdi:

— Bugün, kaç kutu kaulümüz var?

Amele, iki dakikada saymıştı:

— 62 kutu.

— Peki, kaç tane açılır, kapanır iskemlemiz var?

— On sekiz.

— Teşekkür ederim Şaban!

Şaban, başmühendisin önünde saygı ile duruyordu:

— Çalışıyoruz, efendim.

Ambar kalem odasına girmiştik. B. Dil:

— Her akşam, yapılan işlerin hesabı çıkıyor, dedi.

Ve bütün memurlara ayrı ayrı teşekkür etti:

— Teşekkür ederim, çok memnun kaldım!

Ambardan çıktık, bir işbaşı paydos çanı duran küçük havuzlu meydanı geçerek karşı taraftaki üstü ambar, altı atölye olan daireye girdik. Hep, aynı intizamla karşılaşıyorduk.

Atölyede çalışılan işler arasında, Kadıköy-Üsküdar tramvayları için yapılan tamponu, yeni araba vapuruna konacak eski Haliç vapurunun tamir ve ıslah makinesini gördük.

Başmühendis, kızaktan henüz inmiş, güverte ve salonlarının tavanları boyanan yeni vapuru gösteriyordu:

— Eğer sıkı çalışırsak, 14 günde bitirebiliriz.

Saat beşe beş vardı, fabrika beş dakika sonra paydos olacaktı. Bizim de göreceğimiz bir şey, yapacak bir işimiz kalmamıştı.

Başmühendise teşekkür ettik, motora atladık.

Dönüyoruz.

Güneş, batmaya yakınlaşıyor, rüzgâr, hâlâ esmiyor. Çekiç sesleri, perçin tabancalarının tak takları hiç ara vermeden bütün Haliç'i kaplıyor.

Başmühendisin, lakırdı arası söylediği bir söz, hatırımdan çıkmıyor:

— İntizamla çalışan insan yorulmaz. İşler hem çabuk görülür, hem de temiz çıkar.

Bu, sadece bir “laf” değildi, gözlerimizle görmüştük.

*

İKİNCİ MEVKİDE BİRİNCİ MEVKİ YOLCULARI (Yarım Ay, 1 Ağustos 1938, S. 84)

İskelenin kapıları açılınca, bir saattir ayakta bekleyen halk, vapura sel gibi aktı.

Biletçiler, kamarotlar, çımacılar, haykırıyorlar:

— Vapurda yer var, acele etmeyin.

Dinleyen kim? Omuz, dirsek vurarak; göğüsleyerek, ayağa basarak, halatlar üstünden, yan korkuluklardan aşır atlayarak vapura giriyorlar.

Vapurda da biletçiler, kamarotlar, çamaşırcılar, sucular, simitçiler, nane şekerciler, avaz bağırlıyorlar:

— Baş taraf boş... Baş taraf boş...

Bu, doğru idi. Baş taraftaki alt salon tamamen, orta salon kısmen boştu.

İki arkadaş, orta salonda bir sıranın kenarına ilıştik. Üç dört dakikanın içinde, salon, hıncahınç doldu.

Yanımızdaki sırada iki genç kız, iki genç kadın bir orta yaşlı erkekle iki kız çocuk, bir de yaşlı kadıncağız oturuyor. İki genç kız, koyu mavi, eş tayyörler giymişler. Kapakları tümsek koyu mavi gözleri, kemerli burunları, düdük gibi konuşmaları da esvapları gibi eş, o kadar birbirine benziyor. İkiz olmasalar bile, kardeş oldukları muhakkak...

İki genç kadından biri kırmızı düğmeli beyaz ipekli; öbürü, açık mavi esvap giymiş. Beyazlısı, mavilisinden biraz daha yaşlıca ve boylu. Bunların da gözleri ve burunları, iki genç kızın gözlerine ve burunlarına benziyor. Kardeş olmasalar bile, dördünün de bir soydan oldukları muhakkak...

Mavili genç kadın, yorgun çizgili yüzünü büsbütün buruşturarak şikâyet ediyor:

— Şimdiye kadar, ikinci mevkide, hiç oturmamıştım. Bu tahta sıralar, ne rahatsız!

Hakikaten mi rahatsız oluyor; yoksa, biletinin birinci mevki olduğunu mu anlatmak istiyor?

Mavili kadın, ikinci mevkide oturmaktan şikâyet ederken çocuklardan biri, koyu mavi hırkalı, saçları havaî mavi fiyongalı küçük kız, yerinden fırlamıştı. Mavili kadın, onu tutmak istedi:

— Olmaz, su içme. İyi su değildir.

Çocuk, onun ellerinden sıyrılmıştı. Genç kızlardan biri kalktı, çocuğun peşinden koştu. Mavili kadın, genç kıza seslendi:

— Su içirtme sakın.

Çocuk, alt kat salona inen merdivenin korkuluk parmaklığı önünde duran fıstıkçıya koşmuştu.

Mavili kadın, tekrar ikinci mevkiden şikâyeteye başlamıştı. Biraz sonra çocukla genç kız döndüler. Çocuğun elinde bir küçük kese kâğıdı vardı.

Çocuk, yerine oturdu, kese kâğıdındaki sakız leblebilerini büyüklere de dağıttı; çocuklarla birlikte, büyüklerin de ağzı oynuyordu.

Mavili kadın, karşısında oturan orta yaşlı erkeğe dert yanıyordu.

— Çok yoruldum, öyle de uykum geldi ki... Ayaklarım fena yanıyor.

Ve iskarpinlerini çıkardı, ayaklarını karşı sıranın kenarına dayadı:

— Nerelere gitmedik, kimlere uğramadık! Çocuklar sabahtan beri koşup oynadılar, onlar da yoruldular. Yorgunluktan yemek de yiyemediler. Onlar da benim gibi boğazsız... Geçen gün, kurabiye almıştım, ellerini bile sürmemişler; kurabiyeler, sabahleyin sehpanın üzerinde olduğu gibi duruyordu. Birinci mevki koltuklar olsaydı, uzanır, dinlenirlerdi.

Orta yaşlı adam, kalktı; salonun kapısında görünen simitçiye çağırdı, dört tane simit aldı. Simitlerin ikisi çocuklara verildi, ikisini de büyükler paylaştılar. Genç kızın biri, nane şekerciye çağırdı; iki küçük külâh nane şekerini, büyüklü küçüklü paylaşıverdiler.

Mavili kadın anlatıyordu:

— İstanbul'a geleli iki gün oluyor. Hava değişikliğinden olacak, başım ağrıyor. Bizim ... çok rutubetli... Oranın havasına alışamadık. Romatizmaya tutulmayan yok. Hele bu kış, öyle zatürre salgını vardı ki... Biz de çok korktuk. Küçük bir nezle, hemen zatürreye çeviriyor. Tanıdıklarımdan biri, romatizmadan âdeta kötürüm oldu. O kadar doktorlar baktılar, ilâcını bulamadılar. Ne iyi geldi, biliyor musunuz? At kestanesi tespihi! At kestanesinde tespih yapılacak, başparmakla çekilecek... Başparmaktan tesir ediyormuş!

Mavili kadın, eli ile de tarif ederken orta yaşlı adam, düşünen bir eda ile sordu:

— At kestanesinde enfiye, filân gibi ilâç vesaire yapıldığını duymuştum ama, romatizmaya tesirini bilmiyordum.

Mavili kadın, onu inandırmak için kaşlarını çatarak başını sallıyordu:

— Adamcağız, ayağa kalktı, bir şeyciği kalmadı.

Onlar konuşurlarken, tekrar leblebi alınmıştı; genç kızlardan biri, leblebileri, karşısında oturan kız çocuğuna doğru bir bir atıyor, çocuk da ağzını açarak leblebileri kapıyordu.

Leblebi bitince, tekrar nane şekeri alındı ve paylaşıldı. Mavili genç kadının göz kapakları kendiliğinden düşüyordu, arada bir esnemesine rağmen, konuşmaktan kendini alamıyordu.

Yanımda oturan kesik kara bıyıklı genç, yakasını, kravatını çıkarmış, cebine atmıştı; uyumak üzere idi; şişman bir kadın, kapı tarafından hızla geldi, bilet kesen memura çıkıştı:

— Birinci mevki biletiyle ikinci mevkide oturtuyorsunuz. Üstelik yer yok. Şurada, çocuklarını yatırmış, uyutuyorlar. Burası salon! Yatmak yasak! diye levha koyarsınız. Çocukları kaldırın da yer açılsın, herkesler otursun!

Bu gürültü uyumak üzere olan kesik kara bıyıklı gencin mahmurluğunu dağıtmıştı. Salonda herkes, memura çıkışan şişman kadına bakıyordu. Memur, “hadise”! mahalline seğirtti. Sıralardan mülahazalar, tenkitler yürütölmeğe başlandı.

Kesik kara bıyıklı gencin arkasındaki sırada oturan biri beyaz, öbürü kırmızılar giymiş iki genç kadın da:

— Doğru mu bu?

diye kesik kara bıyıklı gence sordular. Gencin, büsbütün uykusu açılmıştı. Gürültü kesildi, hadise unutuldu, fakat kesik kara bıyıklı genç, beyazlı kadınla, mırıl mırıl konuşmakta devam ediyordu.

Kesik kara bıyıklı gencin yanında, gürültülere ve hadiselere hiç aldırmayarak uyuklayan gümüşî esvaplı arkadaşı, bir ara gözlerini açtı; etrafa bakındı, sordu:

— Daha gelmedik mi?

Kesik kara bıyıklı genç, cevap vermedi. Gümüşî esvaplı genç, doğruldu, başını pencereye yaklaştırdı:

— Köprüye geliyoruz.

Fakat arkadaşının cevap vermemesine kızmış gibiydi, yan yan baktıktan sonra:

— Bu, senin yaptığın doğru mu? dedi.

Kesik kara bıyıklı genç, ona dönmüştü.

— Ne var?

Öbürü gayet ciddi bir tavırla devam etti:

— Doğru mu? Sen, söyle. Saat ona geliyor. Eve, gitmen on biri, on bir buçuğu bulacak. “Bir ahababa gittik, bizi zorla alıkoydu” diye evdekilere martaval atacaksın... Evli barklı adamsın; sulara gidip eğlenmek, sana yaraşır mı? Dört tane çocuğun var. En ufağı emzikte. Karının da çocuklarının da üstlerinde yok, başlarında yok.

Kesik kara bıyıklı gencin rengi atmış, fena bozulmuştu:

— Ne saçmalıyorsun yahu!

Öbürü, ciddiyetini bozmuyordu:

— Saçmalayan hangimiz acaba? Karını, çocuklarını evde bırak, gece yarılarına kadar sür. Kuldan utanmıyorsan, Allah’tan kork, be! Hani, cebinde, toplu dört kuruşun, bol gelirin olsa, haydi, neyse, diyelim. Boğazına bir yakalık, kravat alamıyorsun, sonra hovardalığa çıkıyorsun. Evdekiler, bu gece aç mıdırlar, tok mudurlar? Onu Allah bilir. Bir şey değil, senin yüzünden ben de yalancı oluyorum.

Kesik kara bıyıklı genç, yumruklarını sıkmış, arkadaşına, yiyecek gibi bakıyordu; dişleri arasından:

— Allah belâni versin, dedi.

Onunla mırıl mırıl konuşan beyazlı kadın, arkasını dönmüştü; vapur, daha köprüye yanaşmadan kırmızılı ile birlikte kalktı, kesik kara bıyıklı gence şöyle, yarı dönüp bakmadan yürüyüp salondan çıktılar.

Gümüşi esvaplı genç, bir kahkaha kopardı. Kesik kara bıyıklı genç, kendini güç tutuyordu:

— Ben bunu, senin yanına bırakır mıyım, görürsün! Hangi çoluk çocuk be? Bunu da ne çabuk uydurdun?

İki arkadaş söylene çekişe köprüye çıkmışlardı. Biz, onların arkasından yürüyorduk. Kesik kara bıyıklı gencin hiddeti geçmişe benziyordu:

— Bir yandan da iyi oldu. Yanıma fazla para almamıştım, cebimde, onları kahveye götürecek kadar bile para yoktu. Onlar, haydi, deseler, rezil olurdum.

— Ben de bunu bildiğim için, araya girdim ya!

— Bir randevu alırdım.

— Dört gün sonra da elli liram, altmış liram gitti, diye kafamızı ağrıttırdın.

— Ben, onları, lâf olsun diye söylerim! Para canlısı değilim. Çoluk yok, çocuk yok. Kendim kazanıyor, kendim yiyorum.

Caddedeki tramvay durağında durdular.

Yürürken düşünüyordum. Mavili kadın, birinci mevkide otursaydı acaba, neden şikâyet edecekti? Ve hangi mevzulardan konuşacaktı? Ve birinci mevkide bu kadar leblebi, simit, nane şekeri yiyemeyeceklerdi! Şişman kadın, birinci mevkide, böyle yer kavgası edebilecek miydi? İki arkadaş, birinci mevkide böyle şakalaşabilecekler miydi?

Orta hâlli, babayani, teklifsiz insanların oturdukları yerde, daha çok samimiyet var.

*

TEVEKKELİN GEMİSİ BATMAZ (Yarım Ay, 15 Ağustos 1938, S. 85)

Onlar, yaz gelince, şehrin ne kadar yazlık tiyatrosu varsa, hemen hepsinde temsiller vererek semt semt geziyorlar; iyi işler, kötü işleri az çok koruduğu için, kâh gülüp eğlenerek, kâh şikâyet ederek, geçinip gidiyorlardı.

Fakat, bu “işlerde”, onların sahnede oynadıkları rollerden daha mühim rolü, talih ve tesadüf oynuyordu.

Provada buluştukları zaman, birbirilerine soruyorlardı:

— Hava bulutlu. Acaba yağmur yağar mı dersin?

— Rüzgâr çıktı, bulutları dağıtacak.

— Deniz varsa, motorla gidemeyiz.

— Havada yağmur sıkıntısı var.

Yağmur yağması ihtimaline, çalkantılı denize aldırış etmiyor, yine motora biniyor, Boğaz’a açılıyorlardı.

Hepsi de neşeli insanlardı. Hayatın en acı cilvelerinden, alay eder gibi, bahsediyorlardı:

— Benim tarik bedeli geldi.

Arkadaşlarından biri, buna, kahkaha ile gülüyor:

— Sen, evde karına söyle, sana bir torba diksın. Yollarda taş kırarak çalışır, ödersin.

O da arkadaşlarıyla birlikte kahkahalar atıyor.

— Bir de siperli gözlük tedarik etmeli.

Eliyle, motorun baş tarafında duran beyaz saçlı bir arkadaşına işaret ediyor:

— Aksesuarda siperli gözlük var mı? Aman kaybedeyim, deme, bu yakınlarda lâzım olacağı benziyor...

Bir genç artist, elini midesine bastırmış, yüzünü buruşturuyor:

— Deniz havası iştahımı açtı, karnım acıktı.

Hep birden takılıyorlar:

— Senin, tokum! dediğin zamanı bilmiyoruz ki...

— Bugün, kaç kere yemek yedin? Doğrusunu söyle.

— İnanmazsınız; Edirne’de, tabağı yedi buçuk kuruşa yemek yiyorduk. Bir gün dikkat ettim, tam doksan yedi kuruş para verdi.

Arada bir, “işleri”ni de düşünüyorlardı:

— Bu gece iş olur mu, dersiniz?

— Ben, pek ummuyorum. El ilânı çıkarılmamış. Halkın haberi olmazsa, nereden bilip gelecek! Kerameti mi var?

— Ufak yer, çabuk duyulur. Kartelâyı dünden gönderdik.

— Yalnız kartelâ olmaz, el ilânı lâzım.

Bu konuşmalar arasında, havayı da unutmuyor[lar]:

— Bakın bakın, bulutlar, yağmur bulutu değil.

— Onlar, geçici bulutlar, yağmur bulutu değil.

— Hava serinleştii, farkında mısınız?

— Deniz üstündeyiz. Karada yaprak kımıldamıyor.

— Hava serin olursa, kimse gelmez.

— Serinliğin ehemmiyeti yok, yağmur yağmasın.

Birbirlerine endişe ile bakıyorlar, birkaç dakika neşeleri kaçıyor. Fakat bu çok sürmüyor, yine kahkaha sağanakları başlıyor.

— Yemeği motorda yiyelim.

— Ucuz bir aşçı var, oraya gideriz.

— Senin ruhun süfli! Lokantada da aynı fiyata yersin.

Herifin perisi pis! Zorla değil a, nerede kûhî yerler varsa, oralardan hazzediyor.

— Çöplük kargası, teres!

— Geçen seneki Samsun turnesinde bilirsin ya, bizi gazino diye bir bodruma götürmüştü.

— Kebabı fena mıydı? Zaten size iyilik yaramaz. Lokantada kazıklanmazsanız, karnınız doymaz.

En gencinden en yaşlısına kadar hiçbirisi yerinde duramıyor, kış güverteden kamaraya iniyor, kamaradan çıkıyor, bir tarafa gidiyor, şarkı söylüyor, zıplıyorlar, sıçıyorlar. Motor sahile yakın geçerken el çırpıyor, kollarını oynatıyor, mendil sallıyorlar.

Bu, gülen, sıçrayan şen insanların neşesi sahildekilere de sirayet ediyor. Kıyıda dolaşan genç kızlar, çocuklar, hatta genç kadınlar da kollarını uzatıyor, mendil sallıyor, çığlık çığlık bağırlıyorlar.

Denizden geçen yolcu vapurları, motorlar, sandallar da onların ellerinden kurtulmuyor:

— Haydi, Allah selâmet versin. Trabzon’a bizden selâm götürün.

— Hey motorcu, simidin denize düştü.

— Baba, bir ip at da sandalını motora bağlayalım.

**

Onlar, neye bu kadar neşeli? Bunu bilmiyorum. Neye güveniyorlar? Hiçbir şeye. Hava serinlerse, yağmur yağarsa “iş” yapamayacaklar. Hepsinin başında geçinme derdi var!

Oyun yerine gittikleri zaman kapının önünde, merakla birbirlerine soracaklar:

— İş olacak mı, dersin?

— Gişe işliyor mu?

— Burası uğurlu yerdir; ne zaman geldikse, iş yaptık.

Bir gece, “çok iyi iş yapacaklarını” umdukları bir yerde, tam “gişe işleyeceği vakit”, birdenbire sert bir rüzgâr çıkmıştı. Ağaçlar sallanıyor; tiyatro sahasının çinko duvarları üstüne gerilmiş beyaz bezler uçacak, parçalanacakmış gibi şişiyor, çırpınıyordu.

Hepsinin, bir anda neşesi kaçmıştı:

— Rüzgârın sırası mı şimdi?

— Bu rüzgârda kim gelir?

Bu, “sırasız çıkan rüzgâr”, yalnız “gişeyi işletmemekle” kalmamış, gelen müşterilerin bir kısmını oyunun yarısında kaçırmıştı. “Çok iyi iş” umarak geldikleri için, hepsi kederliydi. Keder, gam ve kasavet, onlara hiç yaraşmıyordu. Uzun uzun kederlenmeğe de alışık olmadıkları için, kederlendiklerine sinirleniyorlar gibiydi.

Kavga ederlerse, sinirleri yatışır, açılırlardı. Ortada bir suç varmış gibi, herkes birinde kabahat bulmak istiyordu:

— Dün gece de hava serindi, iş yapamadık. Bu gece de ayaz kestik. Yarın, ben gelmem!

— Ben de gelmem!

Onlar, hayatlarını talihe tesadüfe bağlamışlardı; talihle, tesadüfle pençeleşiyorlardı.

Makyajını silen, küfür ederek çıkıp gidiyordu. Onları yakından tanımayanlar, bu küfürlere, şikâyetlere, işi bırakmak tehditlerine inanırlardı. Hâlbuki onlar, yarın “işleri”ne dünden daha canla başla sarılacaklardı.

İki genç aktörle birlikte tiyatrodan çıkan bir yaşlı aktör, gençlerin biteviye şikâyetlerine kızar gibi olmuştu:

— Çocuklar, dedi. Bizim işimiz, talihle... Bunu, aklınıza koyun. Talihimiz yok. Ne yapalım? İnsan, talihe ya inanır, yahut inanmaz. Talihe inanan, boynunu bükür, sesini kısar. Talihe inanmayan da talihle bir düşman gibi boğuşur. Artık kim kimi alt ederse!..

*

BİR KIŞ HATIRASI... (Modern Türkiye Mecmuası, 27 Ağustos 1938, No. 27)

Bundan otuz beş, otuz altı yıl evveldi. Vezneciler’de, konak yavrusu bir evimiz vardı. “Ev halkı” da evin yirmi küsur odasının hepsini değilse de yarısından fazlasını dolduracak kadardı: Babam, annem, biz üç kardeş; yıl on iki ay mihman bir ana bir baba ayrı; öbürü, üvey kol ile iki dayı, Müjgan Bacı, üç ahretlik Şükriye, Hayriye, Vicdan, evin gedikli misafirlerinden Hacı Kamer Hanım. Selamlıkta, aşçıbaşı Mehmet Ağa ile iki çırağı, uşak Ömer ile Musa. Bunlara, haftalık, bazen aylık, bazen de mevsimlik misafirliğe gelen babamın süt ninesi Pembe süt nine, kızları ve yengeler, halalar, teyzeler, yengezadeler, halazadeler, amcazadeler gibi uzak, yakın akrabalar; selamlığa postu sermiş dışarıklı süt bulaşığı akrabalar ve en nihayet Fatma Molla ile Hafız Efendi vesaire gibi hemşerileri de sayarsak, yirmi küsur oda da az gelir ama, ne ise...

Hemşerilerin, uzak yakın akrabaların, bu gedikli mihmanların birçokları büyüdüler ve sonra sonra ne yüzümüze bakar ne de kapımızı çalar oldular.

Şimdi çalınacak kapımız da yok. Ocağımız yıkıldı; ne bacamız tütüyor ne de kazanımız kaynıyor.

Bu kadar insanı yatırmak, doyurmak; bu kadar odayı ısıtmak ne ile olurdu? Bu değirmen, ne ile dönüyordu?

Bunu, hâlâ aklım almaz. Fakat kuru tahtaya oturduğumuzdan anlıyorum ki hesaplı kitaplı bir gidiş değilmiş!

O zaman “kaçgöç” tabiri ile kısaca anlatılan “erkekten kaçmak” âdeti de vardı. Babamın, birkaç kere, evdeki misafir bolluğundan, yemek yemek için lokantaya gittiğini de hatırlıyorum.

O zamanki telakkilerime göre; evimiz şendi, eğlenceliydi! diyebilirim. İnsanlar ne kadar değişiyorlar. Şimdi kalabalıktan, sestən, gürültüden kaçan ben o vakit, gürültü ve kalabalık içinde eğlenebiliyordum.

Evimizin yan cephesi Vezneciler Caddesi ile Kuyucu Murat Paşa Türbesi’ne ve medreseye bakardı.

Müthiş bir kış olmuştu. Kurbanlık koyunlar hamal sırtlarında donmuştu. Kar, diz boyu yağan karlar dona çekmiş, saçaklardan salkım salkım buzlar sarkıyordu.

Akşamüzeri, sokak kapısının bitişiğindeki odadayım. Ne münasebetle bu odaya girmiştim, bunu hatırlamıyorum.

Pencereden bakıyorum. Cadde tarafından, bir sokak aşağımızdaki küçük evin yeni damadı göründü.

Mahallelerde, düğünler, yeni damatlar, yeni gelinler, o zamanlar için dikkati çeken hadiselerdi.

Damat bey de pek çitkırıldım. O zamanın modası apartman yaka, bacaklara yapışık düdük gibi dar pantolon; uçları sipsivri, upuzun potinler, yakası kürklü palto. Bir elde gümüş saplı baston, öbür elinde de pul boza şişesi, ağır ağır geliyor.

Tam medresenin önüne geldiği zaman, ayağı kayar gibi oldu, muvazeneyi bulmak için bastonuna dayanmak istedi, bastonun ucu da kayınca, damat bey, trapez üstündeki cambazlar gibi boza şişesini tutan elini havaya kaldırdı, fakat öbür kolunu oynatayım derken baston elinden fırladı, topuklarının üstünde tutamadı, bütün vücudu sarsıldı, bu sefer boza şişesini de tutamadı, boza şişesi yere düştü ve damat bey kaykılıp buzların üzerine boylu boyuna serildi.

Kahkahadan boğuluyordum. Çocukluk, ne merhametsiz bir çağ! Adamcağızın bir yeri kırılmış mıydı? Onu, düşünmüyordum, kahkahadan kırılıyordum.

Damat bey, neden sonra, belini tuta tuta kalktı, mendil ile üstünü başını sildi. Bir tarafa düşen kalıplı fesini aldı, eli ile süpürdü, giydi. Bastonunu da yerden aldıktan sonra, şişe kırıklarına ve dökülen bozalara, melül melül baktı.

Kara kara düşünüyordu. Eve gitmedi, ters geri döndü, caddeye doğru yürüdü.

Ben, hâlâ aynı odadaydım. O odada ne soba ne de mangal vardı; soğukta titrediğim muhakkaktı. Peki, orada ne işim vardı?

Titreyip titremediğimi unutmuştum, sadece kahkahalarla güldüğümü çok iyi hatırlıyorum.

Çok geçmedi, damat bey elinde yine bir boza şişesi ile tekrar göründü; bu sefer yanında “kayınpeder bey” de vardı. Kayınpeder, kloş kunduralı, eli bastonlu bir “Bâbiâli Efendisi” idi.

Damat, kayınpederle harıl harıl konuşuyordu; düştüğü yerin hizasına gelmişlerdi, damat:

— İşte burası!

der gibi bastonun ucu ile gösteriyordu; kayınpeder, birden sarsıldı. Dökülen bozalar, birkaç dakikanın içinde, tabii donmuştu. Kayınpeder, donmuş bozaların üstüne basmıştı, fakat damat bey gibi, birkaç saniye sendelemedi, sarsılması ile sırtüstü düşüp medrese duvarına kayması bir oldu.

Damat, ona yardım etmek ister gibi bakınıyordu. Fakat belinin, kalçalarının ağrıları, ona vahim akıbeti hatırlatmış olacak, temkinli durdu.

Kayınpeder, belini tutarak kalktı, damada dik dik bakıyordu. Damat, kıpırdanacak hâlde değildi. Çene atar gibi bir şeyler söylüyordu. Kayınpeder, yerden fesini, bastonunu aldı ve damatla birlikte, evin yolunu tuttular. Ne gülüyor, ne gülüyordum.

Artık pencereden ayrılmıyordum. Bekçi, kahveden çıktı, kim bilir ne işi vardı, nereye gidecekti?

Kalbim çarparak bekliyordum: Dona çekmiş bozaya basacak mı, basmayacak mı?

Bastı! Yallah... O da yuvarlanıp medrese duvarını boyladı.

O akşam, ortalık iyice kararınca kadar, kaç kişi düşmedi!

Düşülen yer, kahveden ve kahvenin yanındaki eczaneden görünüyordu. O netameli yere biraz kömür tozu dökmek kimsenin aklına gelmemişti!

Bir nasihatten, bir musibet yektir! derler. Bu, başkaları için değil, herkesin şahsı içinmiş!

Beni, yemeğe çağırdıkları zaman, hâlâ gülüyordum.

— Soğuk, karanlık odada ne işin var?

diye sordular. Kahkahalarımı tutamayıp biteviye gülüşüme, ev halkı şaşıyordu. Çocukluktaki merhametsizliğe bakın; belki evdekiler merhamete gelirler de oraya kömür tozu döktürürler, diye, ağzımı açıp, bir şey söylemedim.

*

GÜNEŞE ÇIKAN KADIN (Yarım Ay, 29 Ekim 1938, S. 90)

Ferace zamanına, pek yetişemedim. Çocukluğumdan, feraceye ait, bir iki silik hatıra, ancak kalabilmiş.

Boğaziçi'nde, bazı kibar ailelerin -o zaman telâkkilerine göre, züppe!- kızları, yaşmak tutunurlar; kayıkla Göksu'ya, Kalender'e çıkarlardı. Bu, biraz da o vakit ferace giyen İstanbul'daki zengin, kibar Mısırlıları taklit gibi bir şeydi.

Çarşafın, Abdülhamit'in iradesi ile, kadınların başına sarılmış bir kara belâ olduğunu, çok kişiden duydum. Zaten, bunu da tarihî bir hakikat diye söylemiyorum.

Çarşafın geçirdiği istihaleleri biliyorum. Bol pelerinli, topuklara kadar bol eteklileri, çok iyi hatırlıyorum.

Mahalle karıları, namus kaydına düştüler mi, çarşaflarının bolluğu ve eteklerinin uzunluğu ile öğünürlerdi:

— Daha benim topuklarımı yabancı erkekler görmedi!

Kıskanç kocalar, karılarına kalın, astar gibi peçe, hatta peçe üstüne peçe koydururlardı.

İnce peçe koyan, eteği, pelerini kısaca çarşaf giyen ve göğüste küçük bir “ten müsellesi” görünen kadınlara, neûzubillâh! “Başı açık”! sokak süpürgesi, der, çıkarlardı.

Meşrutiyet'in ilânından sonra, etekler, pelerinler biraz kısaldı, ayak ve el bilekleri gözüktü; göğüsteki “ten müsellesi” genişledi.

Kadınları, yakından görebilen bahtiyarlar, doktorlardı. Genç kızlar, genç kadınlar, doktorlara tutuluverirlerdi. Az mı şarkı çıkmıştır:

“Bir açık yâreye doktor, vurulur mu nişter?”

.....

*“Güzelim, gözlüğünü çeşmine tak,
Eser-i hicrin olan yâreme bak!”*

O zamanki kadını, kapalı hâliyle de görmeğe razı olan erkeğin, kış gelince, büsbütün boynu bükülürdü:

*“Kış geldi firâk açmadadır sineme yâre,
Vuslât yine mi kaldı güzel fasl-ı bahare?”*

“Güzel faslı bahar” gelince de ne görececek zavallı?

Etekler, biraz daha kısaldı:

*“Yandan yırtmaç fistanlar
Görünüyor tango çoraplar...”*

Çarşaf daraldıkça, kadın ferahlıyordu. Fakat yine eski “kaçgöç” göreneğinden vazgeçilemiyordu.

Trende, vapurda, tramvayda, tiyatrodan, sinemada, kadın erkek, ayrı oturuyorlardı.

“Hanımlara mahsus yerler”e yakın oturmak, yer kapmak, zamane uçarılarının zamane açığözlülüklerindendi.

Çarşafı kadın, yüzündeki peçeyi sıyırıp arkaya attı, göğsünü ve kollarını açtı, fakat yine serbest değildi.

Kadın, kafeste yaşayan, güneşe hasret bir kuş gibiydi. Kafesinde, çırpınıyor, uçmak istiyordu.

Bugünkü plâjlara bakarken, eski günleri hatırlayarak, içim sızlıyor.

Kadın deniz hamamları, erkek deniz hamamlarından ayrı idi, hatta bazı semtlerde büsbütün uzaklaştırılmıştı.

Kadın deniz hamamlarının etrafında devriyeler dolaşırdı. Bir polis, sandalla deniz inzibatını temin ederdi, kadın deniz hamamına yaklaşmak cüretinde bulunanları yakalar, sandalla yaklaşacak olanları da uzaklaştırırdı.

Kadını gölgede yaşatmakla, yalnız kadına değil, neticesi itibari ile, nesillere fenalık ediyorduk. Kadın vücudu, güzelliğini kaybediyordu.

Bu “kaçgöç göreneği”nin çok ⁵⁰ tarafları vardı. Bazı çapkın evli erkekler sokakta, kendi karılarının peşlerine lâf atarak, ah ve vah ederek takip ederlerdi.

“Kaçgöç”, softaların başlıca silahlarından biri idi. En küçük vesilelerle “.....latı islâmiyetin tesettüre adem-i riayet maazallahu tealâ...” gibi kara kaplıdan kalma köhne klişeli tebliğler, ihtarlar, ...lar, hattâ bazen tehditlerde bulunmaktadır.

Bir yeri sel basar, bir başka yerde zelzele olur, kıtlık çıkar, hülâsa her memleketin her zaman başına gelen ve gelebilecek bütün hadiseler, kadınların islâmiyeye riayetdeki mübalatsızlığına atfolunurdu.

⁵⁰ Bu sütunda yer alan bazı kelimeler okunamamaktadır.

“Vur abalıya!” değil, “vur çarşaflıya” idi. Mütareke senelerinde, bunun en gülüncüne, en feciine şahit olduk.

Kadın, gölgeden kurtulmak, güneşe çıkmak için, Cumhuriyet devrine kadar bekledi.

Kadın, çarşıftan, peçeden, ... kurtulup da güneşe çıkınca, ne oldu? Yer yerinden mi oynadı? Gök kubbe, başımıza mı yıkıldı?

Plâjlarda, kadın erkek, beraber denize giriyorlar, ne polis sandalı var, ne devriyeler dolaşıyor.

Trende, vapurda, tramvayda, sinemada, tiyatroda, “kadınlara mahsus” yerler

Kazanan yalnız kadın mı? Bir kadını kazanmıştır ve bu kazanç, ...meyecek kadar büyüktür, gün geçtikçe büyüyecektir.

**

Kadın, güneşe çıktı.

Bir korkum var. Fazla yanmak. Çiğken kavrulmak çok kötüdür.

Bazı çiğ kavrulmuşları görüyorum, yüreğim yanıyor.

*

ATATÜRK NESLİ (Foto Magazin, 1 Aralık 1938, S. 8)

Daima, aynı toprakta, aynı zamanda yaşayan, genç ve yaşlı nesiller, görgü ve düşünce itibari ile birbirlerinden uzak, hatta birbirlerine yabancıdır.

Eskiler, yenileri; yeniler de eskileri beğenmezler. Bu, gayritabii bir şey değildir. Eskiler, mazinin; yeniler de istikbalin hasretini çekerler.

Dede ile torunun, fikirce, zevkçe anlaşabilmelerine imkân yoktur. Dede, gençliğini anar; istikbal onun için korkunç bir hayaldir. Torun yürüyeceği yolu, ileriye düşünür; bütün ümitlerini, ileriye bağlar, tatlı hayaller kurar. Bu zıt görüşlü, zıt düşünceli insanlar için bir anlaşma zemini bulunabilir mi?

“Tevfik Fikret, “[Mazî...Âtî]”sinde:

“[Mâzî, o bir muallim, o bir pîr, o bir peder.]

Halin tutub [sinirli] elinden, ağır, sabûr,

Âtîye doğru yedmeli... Âtî, o pür-seher

Bir ufk-ı muhtecib ki füyûzâta mehd-i nur!"

dedikten sonra ilâve eder:

“Âtî çıkınca ortaya mazi silinmeli!” Fakat, nasıl silinmeli? Mazinin izlerini silmek kolay mıdır?

Şair, bu güçlüğü de duymuş olacak ki:

“Bu memlekette de bir gün sabah olursa Halûk” diye “doğacak sabah”ı bekliyor ve “memleketin sislenen nasiye-i mukadderatının” ancak “kavî bir elin kavî, mücessi bir ihtizaz-ı sisle silinip, donuk, yaşlı çehre-i milletin güleceğine” inanıyor.

Fikret, bunda yanılmamıştır. Milletin yüzü, başka türlü gülemezdi.

Şairin beklediği “kavî el”, “kavî” ve “mücessi” hareketi ile, milletin yüzünü, “biraz” değil; asırlardan beri gülmediği, gülemeyeceği bir şekilde güldürdü.

Bu “kuvvetli” ve “hayat verici” el, “âtî”nin ortaya çıkarılması için “mazi”yi sildi.

Fakat, “mazi”, hâl’in elinden “bir muallim” gibi tutup “âtî”ye doğru “yetmedi”!

Çöken mazi ile birlikte göçüp gidecek olan “hâl”in elini “O” tuttu, mazi ile olan bütün bağları kırdı, maziyi kapadı; uçsuz bucaksız bir istikbal açtı.

“ATATÜRK” devre hâkim olunca, Türkiye’de yaşayanların mazi ile hiçbir ilişkileri kalmadı.

“Atatürk devri”nde yaşayan Türklerin mazileri “inkılâp”; istikballeri, yine devam eden ve edecek olan “büyük inkılâp”tır.

Aynı maziye bağlı ve istikbale bakan insanlar için, yaş, nesil farkı olur mu? En yaşlılarımız bile, yüz senede göremediklerini, göremeyeceklerini, on beş yıl içinde gördüler. Ve bu en yaşlıların gördüklerine, onlar kadar, torunları da şahit oldular.

Türkiye’de, dönüp geriye bakan, tek fert yoktur; bütün gözler, ileriye çevrilmiştir.

Bugün, Türkiye’de, yepyeni, genç bir nesil vardır: “Atatürk nesli!”

“Atatürk”, “istikbal” ile birlikte “mazi”yi yaratan “tek dehâ”dır.

Beşeriyet tarihi, böyle bir “mucize”yi ilk defa kaydetmiştir.

Torun, dede gibi; dede, torun gibi düşünüyor. Duygu ve düşünce birliği, hiçbir nesle nasip olmamış bir bahtiyarlıktır.

Bu “duygu ve düşünce birliği”, “O”nun dehasının kuvvetidir; “O”nun kalplere sindirdiği “büyük inkılâp imanı”nın ruhudur.

“Atatürk nesli”ne, Türk tarihi, medeniyet tarihi, beşeriyet tarihi gıpta edecektir. “O”nu görmek saadetini idrak etmiş çocuklardan biri, en uzun ömürlüsü, bir gün, “tarihin en büyük efsanevî hakikati”ni, yeni nesillere anlatırken, dinleyenlerin yürekleri çarpacak, gözleri yaşaracak ve ancak efsanevî kahramanların önünde duyulacak yüksek saygı ile dudakları titreyerek fısıldayacaklar:

— Bu adam, “Atatürk”ü görmüş!

Ve ilâve edecekler:

— İşte, dünyanın en bahtiyar adamı!

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 22 Nisan 1939, No. 7)

“Naşit Gişesi!”

Hastalık, bazı insanlara yaramıyor, canı, cana ölçmeli, derler. Şöyle bir zayıflayacak oldum, sanatoryuma düştüm, kilo aldım, canlandım.

Hastalık da benim gibi, komikişehir Naşit’e de yaradı. “Komikişehir” olmasına rağmen, kapısını çalmayanlar hatırını sormayanlar, telaşa düştüler, aradılar, sordular. Gazetelerde, mülakatlar çıktı. Hayatının hatıraları yazıldı.

Sevgili sanatkâr, Allah’a bin şükür iyileşti. Tekrar sahneye çıkacakmış. Beyoğlu’nda oturduğum hâlde, Şehzadebaşı halkı kadar, buna memnunum.

Naşit, sahneye tekrar kavuşmağı kâfi görmüyor. Hastalık günlerinin acısını tattığı için, artık, biraz da istikbalini düşünmek istiyor.

“Şöhret”, “muvaffakiyet” ve “afiyet”in bir istikbal olmadığını hastalık, ona anlatmış; bir “Piyango Gişesi” açmak istiyor: Hazım gibi!

Hazım’ın, eski bir arkadaşı; sanat hayatında geçirdiği çok acı yılların da çok yakından şahidiyimdir. Hazım’a gülen taliin sanatta talii gür olan Naşit’e de güleceğine eminim.

Yalnız, Naşit’le Hazım’ın talilerinde bir ayrılık var. Tali gişesine, Hazım, yine bir tali cilvesi olan kendisinin nüsha-i sâniyesi güzel sesli, sempatik oğlunu, Settar’ı koydu. Taliin ensesine bir “ya settar!” dedi? Kendi, sahnede çalışabiliyor. Peki, Naşit, gişeyi açınca, ne yapacak, sahneye mi çıkacak, gişede mi oturacak? Hangisine “ya settar!” diyecek?

Bitmeyen Mücadele

Belediye, gürültü ile mücadeleye karar vermiş. Bu, yeni bir şey mi? Bu mücadelenin gürültüsünü, yıllardan beri dinleye dinleye, mücadele edilen veya edilecek, daha doğrusu edilmesi tevehhüm edilen gürültüden fazla kulaklarımız zonklamaktan, kafalarımız şişmekten yoruldu, bitti, harap oldu.

Bu, ne bitmez mücadeledir! Çin’in, o bitmez, tükenmez sanılan nüfusu, zelzeleler, harplerle eriyip bitiyor; o bitmez sandığımız İspanya Harbi bitiyor; kanlı harpler değil, nutuklar, “anlaşmalar”la, koskoca ülkelerin işi bitiyor, bitiriliyor; fakat, İstanbul’un gürültü ile mücadelesi bitmiyor!

Gürültü ile hakikaten mücadele etmek istiyorsak, tarihten istifade edelim. İngilizler, Macarlar, Japonlar, falan filan diye kavim ismi saymağa lüzum yok. Şarkta ve garpta birçok kavimlerde ve o kavimlerin en küçücük köylerinde bile asırlardan beri devam edegelen ananeler ve ananelerin icab-ı telakki edilen kostümlü ayinler, merasimler vardır. Ben, biz de müzeleri, onlar gibi sokaklara dökelim! demiyorum. Yalnız, toprak ağasını ihya edelim. Evet, günün, isterseniz haftanın, fakat gayrimuayyen saatlerinde, yalnız muayyen şahıslar değil, jüri gibi seçilmiş maiyetiyle beraber bir tomruk ağasını şehirde gezdirelim.

Eski kıyafetiyle gezmesin. Fakat gezerken, belediye cezalarını “mahallinde” - yine fakat! diyorum!- tomruk ağası kanunu ile yapsın.

Şoför, arabayı alabildiğine koşturuyor mu? Durdurtsun! Sayın şoförü, yıktırsın yere bassın sopayı! Ayak satıcısı, alabildiğine avaz avaz bağırıyor mu? Yıktırsın yere, bassın sopayı! Manav hileli mi tartıyor, çürük mü satıyor, bassın sopayı!

Anlaşıyor ki, bu, saygısızlara, para cezası, hatta hapis cezası kâfi gelmiyor. Demek can acısı lazım.

“Nush ile uslanmayı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüktir.”

Matbuat Kongresi

Yakında “Matbuat Kongresi” toplanacak. Matbaacıların, mecmuacıların, gazetecilerin, klişecilerin, kâğıtçıların, kitapçıların, hepsinin alakadar olduklarını ve olmak lazım geldiklerini zannediyorum.

Sen, alakadar değil misin, diyeceksiniz? Deveye sormuşlar:

— İnişi mi seversin, yokuşu mu?

Deve, cevap vermiş:

— Sırtımda yük olduktan sonra, ikisinin de Allah belasını versin.

Fakat, ben, dilimi uzatıp da hiçbirine; “Allah belasını versin!” diyemem. Çünkü bugüne bugün, Allah cümlesinden razı olsun, beni süründürmelerine, hatta icap ettikçe, yere batırmalarına rağmen, hepsi de “velinimet-i bî-irfanım” sayılırlar.

Bu bahsi kısa keselim. Zaten, demem, o deme! Değil! Mecmualar, murahhas olarak, “Lokman Hekim” Doktor Hafız Cemal’i seçmişler. Bundan güzel, bundan yerinde bir seçiş olmazdı. Matbuatın, klişecisinden, yazıcısından, kâğıtçısına, matbaacısına kadar, çeşit çeşit işçinin binbir türlü derdi var. Eğer, “Lokman” da bunda derman olamazsa, “matbuat” âlemin derdi ile uğraşmaktan vazgeçsin, kendi derdine çare arasın!

Hadiselerin Sür‘atı

Son gelen ecnebî mecmualara bakıyorduk. Bir arkadaş:

— Yeni hadiselere ait neler var?

diye sordu.

Resimle yazı ile en ehemmiyetsiz hadiseleri bile kaçırmayan, günü gününe tespit eden mecmualara, şimdi bir şaşkınlık arız oldu.

“İllüstrasyon”a bakıyorsunuz; biten İspanya Harbi’ne ait resimler, yazılarla dolu.

Bugünlerde İspanya Harbi’nden bahseden kim? O, unutuldu, tarihe karıştı. Arnavutluk işgal ve ilhak ediliverdi. O da pek mühimsenmiyor.

Yeni hadiseler bekleniyor.

Hadiselerin, baş döndürücü bir hızla birbirini takip edişi, dünyayı şaşırttı. Mecmualar nasıl şaşırmazınlar?

Kısa zaman içinde neler olmadı:

Çin-Japon Harbi.

İspanya Harbi.

Habeşistan Harbi.

Japonya'nın Büyük Okyanus'taki adaları alması.

Avusturya'nın Almanya'ya ilhakı.

Çekoslovakya'nın ilhakı.

Romanya ile iktisadi anlaşma.

Memel'in işgali.

Macar-Rutenler çarpışması.

Macar-Slovak çarpışması.

Arnavutluk'un işgal ve ilhakı.

Gazeteler, mecmualar, hangi birine yetişsinler? Dünyanın, dört tarafında mum yanıyor. Sağa mı koşsunlar, sola mı? Gazete, mecmua sahipleri de şaşırdılar, muhabirleri de...

Seyahat, muhabere vasıtalarının, imkânsızlıkları kıran sürati karşısında, gazetelerin, mecmuaların acizle çırpınmaları, ilk defa görülmüş bir hadisedir.

Bu, bana Nasrettin Hoca'nın bir hikâyesini hatırlattı:

Hoca, Eskişehir'e gidecekmiş. Merkebine binmiş, yola çıkmış. Kendi köyü ile Eskişehir arasında uzun bir ova var. Merkebin gidişi rahat amma, yol uzun.

Bir saat gitmiş, iki saat gitmiş. Ova bitmek bilmiyor.

Hoca'nın sabrı tükenmiş, önünde göz alabildiğine uzanıp giden ovaya bakmış:

— Anlaşıldı, demiş. Ben ilerledikçe, sen uzaklaşıyorsun, yetişemeyeceğim.

Merkebin çevirmiş, geri dönmüş.

Hadiseler de buna benzedi. Gazeteler, mecmualar yetişmek istedikçe, hadiseler uzaklaşıyor.

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 29 Nisan 1939, No. 8)

Tenkit Meraklısı

Tenkit diye bir “nesne” vardır. Daha doğrusu, bu bazı menfi ruhların icat ettiği bir şeydir.

Bu “nesne”nin açık Türkçesi ince eleyip sık dokumaktır.

Fakat her yazının buna tahammülü var mı? Bu “zaman-ı marifet”de öyle yazılar yazılıyor ki, incelemeğe değil, üstünkörü bile okunmuyor.

Yine fakat, tenkit meraklıları da var. Daha doğrusu, bir tek tenkit meraklısı var. O da Nurullah Ataç!

Sevgili arkadaşımın merakı, kulp aramak, kulp bulmaktır.

Mesela; neye dünya söbü değil de yuvarlak! diye sızlanır.

O, bu, buluşu ile müftehirdir. Evet dünya, neden söbü veyahut beyzî değil de yuvarlaktır?

Bu, hakikaten bir meseledir. Dünya, yuvarlak olduğu için çirkin midir? Yoksa, söbü veyahut beyzî olmadığı için mi güzel değildir?

Yine mesela, benim yazılarımı, hem beğenir, hem beğenmez! Haklıdır. Çünkü her yazım, beğenilmez. Hatta, beğenilecek yazı yazdığımı da iddia edemem. Muhabir azmanı sekreter kusurlarının bile yazılarımı beğenmedikleri vakidir.

Yine fakat, Nurullah Ataç, beğenirse, hasta olur, o, beğenmemeyeği fazilet sanıyor. Hâlbuki, hoş görmenin de bir fazileti vardır.

O, ölçüsünü yanlış tutuyor. Memleketi, zamanı, hiç gözünün önünde tutmuyor. Mesela, Flaubert’de bulduklarını Burhan Cahit’ten istiyor.

Kuldan Korkmuyorsan, Allah’tan Kork

Bir gazete, kitap pahalılığından şikâyet ediyor. Yerden göğe kadar hakkı var. Kitaplar, çok pahalıdır.

Kitapçılar da kitap satılmadığından şikâyet ediyorlar. Fakat, onların şikâyetlerine bakmayınız. Ankara Caddesi’ndeki kitapçıların yanılıp yakılmalarına, hiç kulak asmayınız. Onlar, hem ağlarlar, hem de ev alır, apartman yaptırır, bankaya para yatırırlar.

Bu ağlayan kitapçıların, on parmakları yağlı karadır. Velinimetleri olan müellifleri, muharrirleri, tahkir, tezyif etmekten geri durmazlar:

— Kitap okunmuyor ki... Muharrirler, halkın zevkini tatmin edecek eserler yazmıyorlar ki... Bizde muharrir yok ki...

Yüzde doksan beşinin lise tahsili olmayan bu zevat, yüzleri kızarmadan en küçük bir fırsatta, bunu tekrar ederler.

Kitap, okunmuyor değil, satılmıyor değil, fakat onların koydukları fahiş fiyata satın alınmıyor.

Ucuz kitaplar çıkınca, halk, iyisine kötüsüne bakmadan, kapışıyor. Sonra, kitapçılar, pahalı satmadıkları kitapları, bazen ceste, bazen de toptan işportaya veriyorlar, o zaman, yine iyisine kötüsüne bakmadan, halk, ucuz kitabı alıyor.

Kitaplar, hakikaten kitapçıların şikâyet ettikleri gibi satılmasa da kabahat, müelliflerde, muharrirlerde değildir, yine kitapçılardadır. Çünkü, kitapçılar, neşretmek üzere satın aldıkları kitapların kıymetlerini, mahiyetlerini tayin ve takdirden acizdirler. Kitapları, körlemeden alırlar. Hükümleri, şu esaslara göredir:

Müellifin şöhreti; kitabın mevzuunun revaçta olup olmadığı; eğer gazetede neşredilmişse, uyandırdığı alaka; müellifin kendi kitabını sattırabilecek herhangi bir mevki veya vaziyette oluşu.

Sonra, kitapçılar, reklam denilen, büyük kuvvete, hiç aldırış etmezler, omuz silkerler.

Bu kurun-u vustâ kafası ile yapılan kitapçılık, yine de kâr getiriyor. Kuldan korkmuyorsan, Allah'tan kork! derler.

Kurtdereli Öldü!

Meşhur başpehlivan, Kurtdereli ölmüş. Buna, yalnız pehlivanlar, sporcular, spor meraklıları değil, bütün Türkler acıdı.

Bu, hiç sırtı yere gelmeyen başpehlivan, bükülmez kolu, yenilmez iri vücudu ile yıllarca, Türk gücünü temsil etti.

Meşrutiyet'in ilanından sonra, bütün bir Ramazan, Taksim Meydanı'nda, şimdi Sular İdaresi'nin renkli fiskiyeleri olan yerin önünde kurulan sirkte, meşhur Macar pehlivanı Çaya ile güreşmişti.

Bu greşler, İstanbul’u baştan başa sarmıştı. Hele son gece, Çaya’yı, öyle bir kucaklayıp atıverdi ki, sade Macar’a değil, pehlivanlıktan anlamayanlara bile, pes! dedirtti.

Kurtdereli, hayatında, iki büyük bahtıyarlığa ermiş, bir mesut fanidir:

1— Atatürk’ün, cihan değen bir iltifatına mazhar oldu.

2— Hiç sırtı yere gelmedi.

Bu koca Türk, yalnız gücünün ünü ile değil, Atatürk’ün eliyle de tarihin malı oldu.

Böyle bahtıyarlık, her kula nasip olmaz. Bu, Kurtdereli’nin bileğinin hakkıydı.

Ne yazık ki, ölüm, onun da sırtını yere getirdi.

Peştamallı Heykeller

Çıplak heykeller, “müstehcen”miş! “Müstehcen” kelimesini tırnak içerisine alıyorum. Çünkü, biz, bu “Arapça” kelimenin ceza şeklinde hayli cezasını çektik.

Tarih başlangıcı diye kullandığımız tarihlerden evvel, “çıplak heykel”ler yapılıyordu.

Buna “müstehcen” denmiyordu. “Müstehcen” kelimesini “muğayir-i âr ve haya” diye yine Arapça kelimelerle ifade edebiliyoruz.

“Trois Graces”ları, “Venüs”ü vesaireyi göz önüne getirin. Demek ki, “müstehcen”, “muğayir-i âr ve haya” ile olur.

Hâlbuki, ben, belki de benim gibi zavallılar, sanat endişesi ile bunların asıllarına ve resimlerine ne kadar hayranlıkla bakıyoruz. Demek ki ne kadar -farkına varmadan- günah işliyoruz.

Heykellere peştamal mi kuşatacağız?

Bu, gülünçlüğü nispetinde feci bir şeydir. Eğer bu fikir yürüyecek olursa, müzeleri kapatmak, müzelerin üstüne birer kara perde çekmek lazım gelecek.

Önlerinde asma yaprağı olmayan heykelleri kiralım mı?

Meşhur Bizans müverrihi “Gibbon”, “Hipodrom”dan bahsederken: “Bizans’ın tarihini ve tarihî abidelerini, sanat eserlerini kıranlar; ‘put’tur! diye lanetleyen Bizans fatihi Türkler değil, Haçlı ordularıdır” der.

Müslümanlığın hurafelere saptığı ve taptığı zamanlarda, “put”tur! diye heykel yapılmazdı. Atatürk, bu hurafeden de bıkmıştı. Bugün Türkiye’de başlayan; yarın bütün şark âleminde, başlayacak olan heykel devî, “O”nun eseridir.

“Müstehcen”, “fıkr-i müfsidet”le atbaşı beraber gider. Güzellik, hiçbir zaman “müstehcen” değildir ve olamaz da. Bunu inkâr etmek, veyahut böyle düşünmek “müstehcen”dir.

Kim, ne, nerede, ne zaman, ne şekilde, iddia edilirse edilsin; ne müzeleri kaparız, ne de heykellere peştamal kuşatırız!

*

YAZIN KADRİNİ BİLELİM (Yeni Gün, 6 Mayıs 1939, No. 9)

Yaz gelince, gazeteler, mecmualar, hep plajlardan, deniz kıyılarından, bağlardan, mesirelerden, çalgılı bahçelerden, eğlence yerlerinden, birbiri ile yarış edercesine, bahsederler.

Hele pazar günlerinin hikâyeleri, günlerce sürer.

Ve bu yazılar da her bahar ve her yaz başlangıcında, tekrar edilir.

Halka, gördüğü, bildiği şeyleri, hatırlatmak mı istiyoruz?

Gazetelerin, mecmuaların, resimlerle, yazılarla halka hatırlattıkları eğlenceler, o eğlenceleri tatmayanlar içindir.

Fakir, zengin, herkes kesesine göre eğlenir, lakin bütün şehir halkı, eğleniyor mu?

Kışlı yazlı deniz kenarlarında, bağlarda oturanların, “yaz” ayaklarına gelir. Deniz yüzü görmeyen, bağlardan, mesirelerden uzak, ücra semtlerde oturanlar, pazar günleri ne yapıyorlar?

Bir pazar sabahı, köprünün iki başından iskelelere akan kalabalığın tersine, şehre doğru yürüdüm.

Yürüdükçe, sokaklar ve caddeler tenhalaşıyordu. Sirkeci’de vapura geç kalmış iki genç koşuyor, iki genç kadın da çabalıyordu.

Ankara Caddesi, matbaaların pazar günleri de çalışmalarına rağmen, bomboş...

Divan yolunda da aynı boşluk...

Belediyenin önünden, ağır ağır Kadırga'ya iniyorum. Evlerin açık pencerelerinde, başlar görünmüyor.

Ayaklarımın sesinden başka ses, yok gibi... Yokuş aşağı indikçe, sesler ölüyor; ölü rüzgâr, büsbütün durgunlaşıyor; hava da ağırlaşıyor...

Cinci Meydanı, yangın külü gibi yanıyor...

Sokak aralarındaki kuytu gölgeler, serinlik vadetmiyor...

Yorgun bir tren düdüğü, ağır güneşin altında ezilerek, eriyerek uyuyan tozlu damların üstünde, yorgun soluklarla dolaşıyor.

Kapısı, pençeleri açık, kara tahta kahveden, miyavlamayı andırır cılız bir gramofon sesi geliyor:

“Bu gece çamlarda kalsak ne olur?”

Adalar, çamlar, deniz, serinlik! Onlar, buraya, öyle uzak, öyle uzak ki...

Akbıyık'a doğru yürüyorum. Dar, tozlu, bozuk yollarda, kimseler yok...

Kapkara pedavra tahtası bahçe duvarının mandalı tutmayan kırık, sakat kapısı, gıcırtı ile açıldı. Başörtülü bir kadın göründü; boşluklara sesleniyor:

— Huuu, Şahende!

Neredesin kız?

Kadıncağızın yüzü o kadar yorgun ki, genç mi ihtiyar mı, anlaşılmıyor.

Boşlukların sönen yorgun sesi; az ilerideki çöplükte eşelenen tavuklarla, gölgede uyuklayan tekir kediyi bile ürkütmüyordu.

— Huuu, Şahende!

Yine cevap yok!

Deniz tarafından esmesi ile durması bir olan ölü meltem, bu dar mahalle aralarında, insanın yüzünü, bir tüy kanat gibi yelpazeliyor.

Buralara çok uzak değil, hiç uzak, yakın, çok yakın, serin deniz, serin rüzgâr varken, Şahende, bu kızgın, sinekli küllerin içinde, oynar, yuvarlanır mı?

Hemen her adım başında, gölgelere sığınmış, sıska, uyuz kediler, köpekler, baygın serilmiş yatıyor.

Ağızlarında sakız, ayaklarında takunyalar, kısa eteklerini uçura uçura bakkala koşan, komşu dolaşan mahalle kızları nerede?

Saçaklardaki kumruları, serçeleri sapan taşıyla avlayan, hayrat çeşmenin taşlarını sapan taşıyla kıran; kol kol olup kavgaya tutuşarak mahalleyi birbirine katıp geçiren; ağaç dallarını kırıp mektebin camlarını indiren, kirli, acar mahalle çocukları, nerede? Onların da sesi çıkmıyor.

Aynı ağır yürüyüşle Sultanahmet'e çıktım. Umumi hapishanenin yanındaki kahvelerin serin gölgeli setleri de boş. Ne tavla şakırtısı ne de iddialı dama partileri var. Gramofonlarda da pek seyrek plak değiştiriliyor.

Anladım ki, şehrin bir kısım halkı, plajlarda, mesirelerde, çalgılı bahçelerde, bağlarda hava alır; gözünü gönlünü dinlendirir, güler; eğlenmeyen bir kısım halk da uyuyor.

Buna, uyku da denmez! Uyuşukluk... Bunalmak... Hayat yorgunluğu...

Sultanahmet'te; boş bir tramvaya atladım, Tepebaşı'nda indim. Günlerce kalabalık eksik olmayan geniş cadde, Cinci Meydanı kadar ıssız...

İstiklal Caddesi de ara sokaklar gibi تنها...

Yalnız, Balık Pazarı'nda, biraz hareket var; amma, bu da pek cansız...

Yaz kız güneş almayan ara, dar sokaklar, küf küf kokuyor... Güneş alan sokak üstü evlerin pencereleri kapalı ve hepsi gazeteler veyahut perdelik kâğıtlarla örtülü... Ne bir şarkı ne de bir gramfon sesi duyuluyor.

Yalnız, İstiklal Caddesi ile Tarlabası Caddesi arasındaki civcivli sokağın gürültüsü, yedi mahalleyi tutuyor. Koskoca şehir içinde, denizden, rüzgârdan uzak bir semtte, eğlenen, eğlendiren tek yer, orası...

Plaj yok amma, şortlu, mayolu yosmalar var; deniz yok amma, gönül dalgaları var.

Bu civcivli sokağı, kendi havasına bırakarak, Tarlabası'ndan Yenişehir'e doğru inelim. Yine İstanbul tarafındakinin aynı, dar, tozlu, uyuyan sokaklar, uyuyan evler...

Aynı gübre, küf kokusu... Sokak ortalarında tavuklar eşiniyor... Bütün ağırlığı ile bastıran öğle güneşi, camlarda yakamozlanıyor.

Şehir uyuyor...

Taksim'e doğru çıkıyorum. Güneş, bir yakı gibi, sırtımı, enseme yakıyor.

Gölgeden yürürken, deniz kıyılarını düşünüyorum; deniz, yosun kokusu almak istiyorum. Fakat cadde, ücra köy yolları gibi, sıcak sıcak gübre kokuyor.

Kalabalık şehirlerin kışın, binbir eğlencesi; çeşit çeşit güzellikleri var. Gelgelelim yazın, şehir içinde, eğlenilmiyor.

Biriktirdiği paraya kıyarak, yol yorgunluklarını göze alarak plajlara, bağlara, bahçelere, tepelere koşan halka, hak veriyorum.

Bir gün serinlik, bir haftanın terini, herhâlde kurutturuyor. Bu kadarı da yeter! Ama, bunu kâfi görmeyip de:

— Adam sen de!

deyip omuz silkerek şehirde kalarak, ter içinde yapış yapış uyumayı daha tatlı bulanlar da varmış!

Hayır! Bunlara hak vermiyorum.

Paranız yok mu? Yürüyün, kırlara açılın. Çayır kokusu, ağaç gölgesi, kışın ruhunuza aşıladığı bezginliği dağıtacaktır. Hayatınızdan bir yıl değilse bile, bir ay kazanmış olacaksınız.

Bahar gelince:

— Bu kışı da atlattık. Bu baharı da gördük!

diye seviniriz.

Kışı, kazasız belasız, atlatmış olmak, bahara erişmek, elbette bir muvaffakiyet, sevinilecek bir şeydir. Fakat kış yine bizi bekliyor. Onu da kazasız belasız atlatmak, gelecek bahara erişmek için, gelen bahardan, yazdan istifade edelim.

Bahardan, yazdan, ne kadar çok tatlı hatıra ile dönebilirsek, kışın o kadar rahat ve inanınız mesut yaşarız!

*

GENÇLİK BAYRAMI (*Yeni Gün*, 27 Mayıs 1939, No. 12)

Gençlik bayramı, bir nesil, bir millet, bir memleket bayramıdır, sadece, mektep çağındaki, gençlerin bayramı değil!

Gençlik bayramında, mazi olan gençliğimi değil, ihtiyarlamakta olduğumu düşündüm.

On dokuzunda, gençliğin bayram yaptığı mayısın altısında, benim yaşı, kırk beş oldu.

Fakat ihtiyarlık, yaş değil ki... Telakkiye bağlı bir şey!

“İhtiyar olsam da gönlüm tazedir!” mi? Hayır! Bunu, şahsî telakkiler için söylemiyorum. Bu telakki, cemiyetlere, memleketlere göre değişiyor.

Kırk yaş, bizde ihtiyarlık başlangıcıdır. Gelgelelim, başka memleketlerde öyle mi?

Kırk yaş, toyluktan kurtulup olgunlaşma çağı, genç yaştır.

Fransa’da, Akademiye aza olabilmek için kırkını bulmak lazımdır.

Kırk yaş Almanya’da, Fransa’dan daha gençtir.

İngiltere’de, Amerika’da yaş yoktur. İnsanların, ruhî ve adalî hayatîyetleri ile ölçülür.

İsveç, Norveç gibi şimal memleketlerinde, insanlar, genç doğarlar ve yüz yaşına kadar yaşarlar, yine genç olarak ölürler.

Yetmiş yaşındaki İngiliz şairi “Bernard Shaw”a ihtiyar diyebilir misiniz?

Mecliste bir buçuk saat nutuk söyleyen ve uzun bir seyahatten memleketine döner dönmez, bir yorgunluk kahvesi içmeden, dinlenmeden, karısı ile birlikte, gezmeğe çıkan yetmiş yaşındaki İngiliz Başvekili “Chamberlain”a ihtiyar! demeğe diliniz varır mı?

Müzik hollerde, on sekiz, yirmi yaşındaki genç kızlarla birlikte, saatlerce sıçrayan altmış yaşındaki meşhur Fransız artisti “Mistengel”e ihtiyar! demek, biraz gülünç olmaz mı?

Yirmi, yirmi beş yaşındaki gençlerle tenis oynayan İsveç Kralı yetmiş beş yaşındaki S. M. “Gustave”a ihtiyar! diyebilmek için Allah’tan korkmaz mısınız?

“Komedi Fransez”in, “As”ı, “Cécile Sorel”, yaşı ellisini, belki de altmışını aşmış, “Müzik Hol”lerde oynuyor! Bu, ihtiyar harcı mıdır?

“Cora Laparcerie”yi İstanbul’da Fransız Tiyatrosu’nda bir temsilde gördüm. Bu yıprak, geçkin kadın, hayatiyeti ile gençlere taş çıkartıyordu. Hele *Mon Homme* piyesinin son sahnesinde gösterdiği canlılık, bir harika idi. Bunu, yaş değil, ancak ve ancak “iç gençliği” yaratabilirdi. Kocas, büyük Fransız şairi “Jean Richepin”in oğlu hem şair ve hem tiyatro muharriri olan “Jacques Richepin” ondan belki yirmi yaş küçüktür. Fakat “Cora” kocasından daha gençtir.

Dirilerden fazla misal saymayalım.

İtalyan dâhisi, “Luigi Pirandello” nevi şahsına münhasır, yüksek sanat eserlerini, kırk beşinden sonra yazmağa başlamıştı.

Voltaire, seksen küsur yaşında, genç öldü. İbsen, Anatole France, Büyük Katerina, Clemenceau ve böyle daha birçokları, hep genç öldüler.

Son, büyük misal, gözümüzün önünde. Yirminci asrın en orijinal dehası “Atatürk”, elli sekizinde genç, hepimizden genç olarak öldü.

İhtiyarlık, ruha, çöken merârettir. Schopenhauer, Nietzsche, Tevfik Fikret de hiç genç olmadılar.

Zavallı Fikret, en biçare bir nakil vasıtası olan bisikleti gördüğü zaman âdeta ürpermişti. Ayakta çevrilen iki tekerleğin hızı, onun başını döndürmüştü:

“Hayatı birkaç adım fazla koşturup yormak!” Eğer Fikret, göklerde rüzgârları geride bırakan tayyareleri, denizlerde, dalgaları kovalayan motorları, kilometreleri birer karınca gibi çiğneyen otomobilleri görmüş olsaydı, ne yapardı? Yüreğine mi inerdi acaba?

İhtiyar gençler ve genç ihtiyarlar vardır.

İhtiyar gençler, içleri vakitsiz çürümüş, gözleri vakitsiz yorulmuş olduğu kap içinde ekşimiş, kekremiş insanlardır.

Genç ihtiyarlarsa doğdukları günden, ölecekleri ana kadar, güneşin ışıklarını, bir şurup gibi içerler, onların bakışları, kadınları güzelleştirir; onların kulakları, tabiatın en gizli musikilerini çalar ve onların sesleri, hilkatin seslerini neşelendirir, kahkahalandırır; onların gözleri, en gizli renkleri görür, keşfeder; onların elleri, ayın soluk ışığını renklendirir; onların ayakları, dağları ezer, ovalaştırır. Göğüsleri ile en azgın fırtınaları önler, püskürtürler ve kolları ile en kudurmuş dalgaları yenerler.

Bunlar gören, seven, duyan, dinleyen, keşfeden, engellerden yılmayan, mücadeleden çekinmeyen, sevgiler kadar ıstıraplara da hak veren; yani, hayatı muhabbet ile kucaklayan insanlardır.

Bu insanların ihtiyarlamalarına imkân, ihtimal tasavvur olunabilir mi?

Yalnız, bu “hayatı muhabbetle kucaklayışı”n ayarını bulmak da lazımdır. Kendilerinde, mücadele kuvvetini bulamayanlar, gülünç olmamak için, ihtiyarlığın zevklerine, kederlerine, eğlencelerine razı olmalıdırlar.

Gençken; ihtiyar olmayacağım! dememeli, gülünç olmayacağım! dememeli. Bunun için de insanlar, gençken kendilerini hazırlamalıdırlar.

Gençlik bayramında sokakları, spor meydanlarını, tramvayları dolduran atlet fanilalı, beyaz pantolonlu genç kızları gördükçe, hep, bunlar aklımdan geçti.

Kendi kendime:

— Gençler, gençliğe hazırlanıyorlar, dedim.

Gençlik bayramı, bir nesil, bir millet, bir memleket bayramıdır, sadece, mektep çağındaki gençlerin bayramı değil.

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 8 Temmuz 1939, No. 18)

Yeller Eser Şimdi Yerinde

Geçen yaz, Büyükdere’de temsil vermeğe giden bir tiyatro kumpanyasının misafiri olarak, -tabii onların kiraladıkları- motorla, bir boğaz gezintisi yapmıştım.

Saat beşte, motor iskelesinden kalkan motor, hafif çırpıntılı denizde, yorgun bir martı gibi, sallana sallana yol alıyordu.

Motorumuz, şendi, neşeliydi. Kadın, erkek artistler, gülüyor, şarkı söylüyor, deniz üstünde olduklarını unutarak koşmak ister gibi coşup sıçıyorlardı.

Gökyüzünde, tek tük bulutlar vardı:

— Acaba, yağmur yağacak mı dersiniz?

Üstü açık bir yerde oynayacaklardı. Yağmur, onları açlığa mahkûm edebilirdi. Fakat buna rağmen, yine fazla düşünmüyor, neşelerini kaybetmiyorlardı.

Şehitliğin önüne gelmiştik. Arkamızdan kuvvetli bir motor sesi duymağa başladık. Biraz sonra, yanımızdan “Deniz Bank”ın motoru geçti. Banka müdür-i umumisi, asık denecek kadar ağır, durgun, vakur bir çehre ile oturmuştu. Yanında ya müşavir, yahut şube müdürlerinden biri olan zat; karşısında yine banka mensubinden iki zat, âdeta el pençe divan durur gibi, sükûn ve huşû içinde oturmuşlardı.

Bizim neşeli, şen motorumuza, şöyle göz ucu ile bile bakmağa tenezzül etmediler.

O serin yaz akşamında, yanımızdan geçen motorun ağır, vakur havası, hırçın denizi sindirmiş, rüzgârı kesmiş gibiydi.

Rumelihisarı’nda eski Tophane müdürü Zeki Paşa’nın granit yalısı önünden geçiyorduk. Çocukluğumun hatıraları canlandı. Boğaziçi’nde otururken, Tophane-i Âmire müşirinin, sarı pırıl pırıl pirinç bacalı, büyük çatanası gözlerimin önüne geldi.

Tophane-i Âmire müşiri de akşamları, yanında ve karşısında yaverleri ile ağır, vakur bir hava içinde yalısına dönerdi.

Granit yalının panjurları kapalıydı. O yalının kaç kere sahibi değişti. Fakat dünya değişmiyor! Evet, “Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde!” demekten başka elden ne gelir!

Değişen “Fors”lar

Hadiseler, hadiseleri doğuruyor. Deniz Bank’ın tasfiyesi başlayınca, pek tabii olarak, ortaya yeni bir mesele çıktı: Deniz Yolları “fors”u.

İdare-i Mahsusa, Seyr-i Sefayin olunca, “fors”u değişti. Seyr-i Sefayin, Akay olunca, aynı “fors” kalamazdı; önce beyaz bir “ay”, kısa bir zaman sonra da majüskül bir “A” oldu. Akay, Deniz Bank’a geçince, bankanın “fors”unu takındı.

Fakat bankanın “fors”u da öyle fiyakalı, öyle cakalı idi ki... Yelkenleri açmış, dalgalı denizde pupa yelken gidiyordu.

Dalgalı denizde pupa yelken gidiş, hoş bir gidişti. İnsan, vapurlara binmeden, bacalarına bakarken keyif duyuyordu.

Geçen gün, bacalardan “fors”un kaldırılmış olduğunu gördüm.

Sandalını baştan kara eden hoca merhumun dediği gibi acaba; deniz mi bitmişti? Yoksa, dalgalı denizde pupa yelken giden gemi, şapa mı oturmuştu?

Galiba, her ikisi de...

Dost Ararsan...

Tesadüflerin garabetine ne dersiniz? Deniz Bank, deniz mevsiminde ve deniz bayramının arifesinde lağvedildi.

Bu, suda boğulmak gibi bir şey!

Fakat şaşıtığım değil, daima şahit olmağa alıştığım bir hâle hazin hazin gülmekten kendimi alamadım.

Deniz Bank umum müdüründen, umumi müdür muavinlerinden, müşavirlerinden, hülâsa bugün mevkuf zevattan, dün, gazetelerde, mecmualarda nasıl hararetle bahsediliyordu; şimdi, nasıl ihtiyatla bahisleri geçiyor.

Sadi'nin:

“Be-deryâ der menâfi bî-şümârest

Ve ger hâhî selâmet der-kenârest!”

sözünü hatırlıyorum ve gazeteleri okurken de:

“Ehibbâ şîve-i yağmâda mebhût eyler a'dâyı

Hüdâ göstermesin âsâr-ı izmihlâl bir yerde!”

beyt-i meşhurunu tekrarlamaktan kendimi alamıyorum.

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 15 Temmuz 1939, No. 19)

Köprünün Kokusu

Koku, ne demektir, bilir misiniz? Bunu, sormak, biraz tuhaf gelir, değil mi?

Evet, kokudan kokuya fark vardır. Ilık kadın kokusu, esans kokusu, ter kokusu ve... Sayıya gelmez birçok kokular...

Hakikaten bunları saymağa gelmez ve değmez de...

Fakat gübre kokusu ne demektir? Şarkta yaşayanlar, bu kokuyu çok iyi ve yakından bilirler. Gübre kokusu, köy sokakları(!)na, yollarına sinmiş bir kokudur. Kış ve yaz, tozu tüten, çamuru kurumayan sokakların, eğer tabiri caizse -rengarenk-kokuları vardır.

İstanbul’da yaşayanlar, bu kokulara o kadar alışmışlardır ki, hususi surette duymazlar ve duymamakta da haklıdırlar.

İki yanı evler, apartmanlarla kapalı caddelerin, sokakların, rüzgâr ne kadar esse, yine tam hava almasına imkân yoktur. Caddeler, sokaklar, -bazen- sulanmalarına rağmen kokuyorlar! Hem de ücra köy yolları gibi, sıcak gübre kokarsa, buna, ne diyeceğiz?

Köprü parası, -sözüm ona!- kalkmıştır! Köprüden geçmediğimiz semtlerde bile “köprü parası” veriyoruz.

Köprünün sıcak gübre kokusu, şehir için, bir ayıptır. Köprü, belki, günde bir, iki kere sulanıyor. Demek ki, bu kâfi değil!

İstanbul’u, turizm şehri yapmağa çalışırken; biraz da insanca yaşanır şehir hâline getirmeliyiz.

Bir şehrin, köprüsü, ahır kokarsa, diğer tarafları için, herhâlde, iyi bir referans olmaz, sanıyorum!

Haksız Bir Hak!

Deniz Bayramı’na gazeteciler de davet edilmiş. Bunda, hiç de “anormal” bir vaziyet yok!

Çağrılan gazetecilere, polis müdüriyetinin tasdikli birer de vesikası verilmiş. Elllerinde, tasdikli vesikalar olan gazeteciler, “yat”a yaklaştıkları zaman, sayın polis müdürü, gözüyle uzaktan bakarak seçiyor:

— Sen, gel... Sen, gelme... Sen, gel... Sen, gelme!

Acaba, bu davet, sayı ile mi idi? Dört buçuk gazeteci “yat”a sığamaz mı idi? Sonra, sayın polis müdürü, uzaktan “kalite”leri nasıl seçiyordu?

Ellerindeki vesikaları tetkik etmeden:

— Sen, gel... Sen, gelme!

diyebilmek için, sayın polis müdürü, acaba, kendisinde nasıl “kanun fevkinde” bir hak görebiliyordu? Mademki bir kısmı “yat”a alınmayacaktı, neye vesika verilmişti? Acaba polis müdürü, oturduğu makamın böyle, kanun ve nezaket aşırı bir hakkı olduğunu mu sanıyor?

Polis müdürü vatandaş, bilmeli ve bilmesi de lazım, elzemdir ki, Türkiye Cumhuriyeti, müsavi haklar tanıyan bir hükümettir ve Türkiye topraklarında her vatandaş, müsavi haklarla yaşar.

Hatta bir gün polis müdürü bu fikri müdafaa ederek seyrüsefer memurlarının nezaketsizce muamelelerinden şikâyetle bulunan mecmuamız sahibine: “Sizin hamaldan ne farkınız var!” demişti. Bu böyle iken gazeteciler arasında fark gözetmeğe mana veremedik.

Atatürk ve onun yüksek halefi, yalnız Türkiye’ye değil, bütün dünyaya bu hakları tanıtmak için mücadele etmiş asıl ruhlu insanlardır.

Sayın polis müdürü! Vatandaşları, nâsiyelerinden seçebilmek sizin mevhup ve belki de müktesep bir polislik itiyadınızdır. Fakat, bu yüksek meziyetinizi hususi ahvale terk edin, vatandaşları birbirlerinden ayırmayın. Zatiâlinizi polis müdüriyeti makamına, vatandaşları, birbirinden ayırt etmeniz için getirmemişlerdir!

Sonsuz saygılarımı sunarım.

Yaz Züppeliği!

— Ah! Ne kadar, yanmışsınız!

— Yarın, yine plaja gideceğim.

Bu, yeni “yaz züppeliği”dir. Bir sıkımlık canı yok. Güneş banyosu yapacak. Güneş, ışık, hararet, bünye mukavemeti hakkında fikri var mı? Sorunuz. Hayır!

Yüzü, vücudu “abanozlaşacak”! İşte bu kadar. Güneş banyosunun birçok değil, binbir sıhhi şartları vardır. Hatta, herhangi bir doktora danışmakla da olmaz, muhakkak bir mütehassisin fikri alınmalıdır.

Kızgın güneş, cildi karartır, belki de cilalar. Bu, zahirî “tavlanma”nın sonu, çok defa vahimdir. Güneş, ciğerleri yumuşatır, bağırsaklara tesir eder, adalelerin mutat faaliyetini şaşırtır. Bunları, bir doktor gibi söylemiyorum, vakaların hafızamda bıraktığı izleri kurcalıyorum.

Yaz sonu, ufak bir soğuk algınlığı, bir “nezlecik”, “üşütme”, hafifçe zatürre ile adamı alıp götürür. Filhakika, ciltteki “bakırlık” geçmiştir, amma, ciğerlerdeki “hamurluk” geçmemiştir.

Züppeliği bırakalım, canımıza bakalım.

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 22 Temmuz 1939, No. 20)

Yanlışlık Nerede?

Sabah gazetelerinden birinin ikinci sayfasında şu satırları okudum:

“İstanbul Halkevi İnşaatı Durdu!”

İstanbul Halkevi inşaatı, tahsisat bittiğinden durmuştur. İnşaatın ikmali için 90.000 lira kadar bir paraya ihtiyaç vardır. Bu para bulunmazsa, yapılan inşaat yüzüstü kalacak, şimdiye kadar sarf edilen para heba olacaktır. Bunun için bir istikraz akdi maksadı ile müracaatlarda bulunulmuştur.

Bu haberde, bir sürü yanlışlıklar var gibi:

1— “İstanbul Halkevi” namında bir halkevi yoktur.

2— İnşaatı duran bina, “Eminönü Halkevi”nin bahçesine kurulmakta olan munzam binadır.

3— Büyük bir bina değil, insan bir kulübe yaptıracak olsa, elindeki paraya göre hesabını yapmaz mı?

4— Bu binanın inşası kararlaştırıldığı zaman, bir keşif planı yapılmamış, yaptırılmamış mıdır?

5— Keşif planı mı tahsisata uymuyor, yoksa tahsisat mı keşif planına denk gelmiyor? Acaba bunların hangisi hesap edilememiş?

Eskiden: “Yanlış hesap, Bağdat’tan döner!” derlerdi. Artık “yanlış hesap, Eminönü’nden döner!” demeli!

Çetin Bir Muamma

Aynı gazetenin dördüncü sayfasında, belediyenin Taksim tarafındaki imar faaliyeti hakkındaki yazıda da şu satırları okudum:

“... planına nazaran Taksim Kışlası’nın bulunduğu mahalde şehir kulübü, şehir gazinosu ve matbuat kulübü ittihaz edilmek üzere büyük bir bina vücuda getirilecektir. Bu bina fevkalade aydınlık ve icabında muhtelif kısımları birleştirilecek bir tarzda vücuda getirilecektir. Belediye binanın Ayaspaşa cephesinde mühim tesisat vücuda getirecektir. Jandarma karakolunun bulunduğu yere büyük şehir tiyatrosu yapılacaktır. Bunun karşısına da Beyoğlu Halkevi binası inşa ettirilecektir. Bu bina için, belediye 50 bin liralık bir tahsisat temin etmiştir. Şu suretle Taksim kışlasında muhtelif kulüpleri

ihativa eden muazzam ve modern bir bina ile büyük bir tiyatro ve modern bir halkevi binasından müteşekkil ve aynı stilde yapılmış güzel birkaç binadan mürekkep tesisat vücuda getirilmiş olacaktır.”

Dört tane “vücuda getirilmiş”li satırlardan ne anladınız?

Taksim tarafları da şenleniyor. Beyoğlu, bir tiyatroya, matbuat kulübüne, şehir gazinosuna kavuşuyor. Fakat bu muazzam ve modern binaların karşısında 50 bin lira tahsisat ile yapılacak olan Beyoğlu Halkevi binasına ne dersiniz?

Eminönü Halkevi’nin eski binaya ilave olarak yaptıрмаğa başladığı “munzam bina”nın tahsisat bittiği için inşaatı durmuş ve inşaatın ikmal için de daha 90.000 lira lazımmış!

Peki 50 bin liraya, “muazzam” ve “modern” bir halkevi, nasıl inşa edilebiliyor? Acaba, Beyoğlu tarafında işçi gündeliği, yapı malzemesi İstanbul tarafından daha mı ucuz?!

“Halletmediler bu lûgazın sırrını kimse

Bin kâfile geçti [hükemâdan, fuzalâdan!”]

Adalara Kıymayalım!

Adalarda çalışan kadastro heyetleri, son zamanlarda ekserisi çamlık olan bir kısım arazinin sahipsiz olduğunu görerek buraların hazine hesabına tapuya kaydettirilmesi için teşebbüse girişmektedirler.

Bu havadisi veren gazete, ilave ediyor:

“Alakadarlar bunu mahzurlu görüyorlar. Zira ileride buralarının hazine tarafından emlak bankasına devir ve bankaca da satılması ihtimali vardır. Bu takdirde şimdiki çamlıkların yerine binalar inşa edilecek ve bittabi çamlıklar mahvolacaktır.”

Bu, hakikaten bir facia olur. İşte Anadolu yakasında Mühürdar ve Moda’nın kübik sakilliği gözümüzün önünde! Adaları da Mühürdar ve Moda kıyılarına benzetmeyelim.

Sonra, Adalar, İstanbul’un imar ve turizm planı dışında mıdır? Eğer, kadastro heyetinin “teşebbüs”ünün sonunda böyle bir tehlike varsa, şehir mütehassısına danışalım.

Şehir mütehasısı, daha geçenlerde Mühürdar'ın ve Moda'nın kübik kepezeliğinden temizlenmesi lazım geleceğini söylüyordu. Şehir mütehasısı, Kadıköy'ün, bir sayfiye olarak kalmasında ısrar ederken, hiç sanmam ki adalara kıysın!

Halka Verir Talkını!

Akşam gazetelerinden birinin üçüncü sayfasında şu satırları okudum:

Çüş!..

Gazetelerde şu müthiş haberi veriyorlar:

“Ankara’da sabaha karşı bir cinayet olmuştu. Boyacı Mehmet isminde biri parasına tamaen bıçakla Kavas Halil isminde bir adamcağızı 37 yerinden yaralayarak öldürmüştür.

Çüş!.. Canavar herif, çüş!

Boyacı melunu, potin bağı deliği mi açıyorsun, çüş!..”

Bu fıkrayı yazanın insaniyet hislerine hürmet ederim. “Müthiş haber”i okurken fart-ı heyecanından kendi kendine:

— Çüş!

diyebilir. Fakat bunun gazete sütunlarına geçmesi, hiç de hoş bir şey değildir. Eğer, gazete sütunlarını:

— Deeh!

— Çüüş!

lerle dolduracak olursak, sırasına göre halka nezahet ve nezaket dersleri vermeğe kalkışmamız gülünç olmaz mı?

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 29 Temmuz 1939, No. 21)

Yaz Karnavalı

Plaj mevsimi gelince, İstanbul sokaklarında Apukurya başlıyor.

O ne kılıklar! O ne süsler! O ne yaz, plaj tuvaletleri!

Başta, tülbent bezinden tutun da ipeğine kadar, renk renk mendiller, atkılar!

Beyaz çerçeveli; koyu mavi, açık mavi, sarı, vapor dumanı, siyah camlı gözlükler!

Tırnakları boyalı, parmak aralarına kir dolmuş çıplak ayaklara geçirilmiş takunya iskarpinler!

Bir ayıp gibi saklanması lazım gelen ayaklarda da “karyoka”lar var. Bu, insanı, öğürtüyor.

Kısa kollu yün, tire, iplik bez, ipek, muslin, jarse, çiğ renkli gömlekler!

Cinslerini ve simlerini bilmediğim ve hiç de bilemeyeceğim kumaşlardan, bele, kalçalara yapışık, paçaları bol pantolonlar!

Sıcaklarda açılıp saçılmak, hafif giyinmek, ayıp değil, bir haktır. Fakat acayip kılıklara girip kendini gülünç etmek neden?

Plajlarda, kırlarda, sayfiyelerde, insan her türlü giyinebilir. Gelgelelim, şehir içinde, plaj kıyafeti, hem de maskarası ile dolaşmak, ayıptır.

O, birbirini tutmaz çiğ renkler, acayip örnekleri nerelerden buluyor, nasıl seçiyor, bir araya getiriyorlar? Öyleleri var ki tam “zevksizlik asortisi!”

Geçen gün, şu manzaraya şahit oldum:

Başak rengine saçlarını açık mavi bir atkı ile sıkmış. Gözünde beyaz çerçeveli çividi mavi camlı gözlük. Kısa kollu havaî mavi bir ipek gömlek, kobalt mavi daracık beli, kalçalara yapışık, paçaları pantolon giymiş bir genç kız; sıcaklara rağmen yeleğini bile çıkarmamış bir gencin kolunda köprü kaldırırda şeker gibi yürüyor.

Bu, ne kılığı? Ev kılığı mı? Plaj kılığı mı? Spor kılığı mı? Sokak kılığı mı?

Fakat, o genç kız, gülüyor, mesut görünüyordu. Mademki hayatından memnundur, biz de hoş görebiliriz. Herkes, kendine, kendi gözü ile bakarak yaşıyor!

Sıcaklar

Sıcaklar, birden bastırdı. Sıcaklarda, sadece insanın vücudu turşulaşmıyor, biraz beyni de hamurlaşıyor gibi!

Yollarda, neler görüyorum. Dün, beyaz saçlı, beyaz bıyıklı elli, elli beş yaşlarında bir adam, siyah esvabının önünü sımsıkı iliklemiş, bir elinde şemsiye, öbür elinde siyah bir pardösü tramvay bekliyordu. Yanında, garip tesadüf beyaz saçlı, beyaz

bıyıklı aynı yaşta biri, beyaz gömleğinin yakasını açmış, beyaz ince keten esvabını arada elleri ile havalandırarak, baş açık güneşte duruyor!

O kara kış kıyafetine bir mana veremedim. Hele şemsiye ile pardösüye şaştım kaldım. Fakat, on sekizinde bir delikanlı gibi “sine üryan, baş püryan” güneşte duran elli beşlik ihtiyarın hâline, kılığına da ne diyeceğimi şaşırdım?

Belki hepsi makuldür, benim şaşıp kalışım da ihtimal beynimin hamurlaşmasındandır.

Sıcakların tesiri. Bunu da hoş görelim!

Yurdu Tanımak

Muallimler, geçen haftadan itibaren yurdu tanımak için gezintiler yapmağa başlamışlardır. Bu muallimlerimiz için, çok elzemdir, fakat yalnız muallimler mi?

Hepimizin yurdu tanımağa ihtiyacımız var. İstanbul’da doğmuş büyümüş nice insanlar vardır ki, kendi semtlerinden ötesini bilmezler. Hatta diyebilirim ki İstanbul şehrini birçok seyyahlar, birçok İstanbullulardan daha iyi bilirler. Hele İstanbul’un kalabalık semtlerinde oturan kibar insanlar, ücra semtleri, hiç bilmezler. Bu, yurttaşlar için, iyi bir not değildir. Yurdu sevmek, onun gizli, kapalı bütün güzelliklerini görmekle, keşfetmekle olur.

Yurdunu bilmeyenlerin, yurt sevgisinden de şüphe edilir. Bu, acı bir şeydir.

Pazarlıksız Satış

Bir gazetede, şu satırları okudum:

“Hayat pahalılığı meselesi üzerinde duruluyor. Bilhassa mebzul yetişen, hatta bu sene pek fazla yetiştigiinden dolayı bostan sahipleri tarafından imha edilen bazı sebzelerin de pahalıya satıldığından şikâyet edilmektedir. Diğer taraftan pazarlıksız satış kanununun tatbikinden sonra eşya fiyatlarında da halk aleyhine bir satış farkı hasıl olduğu muhakkak görülmektedir. Belediyenin yaptığı tetkiklere göre, bilhassa ufak sermayeli dükkânlarda satılan malların pazarlıksız satışı eskisine nazaran daha faydalı olmamıştır. Kuvvetle söylendiğine göre, Büyük Millet Meclisi’nin bu defa ki içtima devresinde pazarlıksız satış kanununun tadil edilmesi muhtemeldir.”

Evet, bostan sahipleri, fazla mahsulü imha ediyor, ucuza satmıyor. Ve hakikaten pazarlıksız satış, küçük esnafın ekmeğine yağ sürmüştür. Bundan en çok zarar gören, fakir halktır.

Sonra, halkımız, pazarlıkla alışverişten zevk duymaktadır. Bugün, bu zevki duyamıyor.

Hatta, çok ve zahmetsizce kazanmalarına rağmen bazı esnaf için de alışverişin tadı kaçmıştır.

Bir hikâye vardır: Adamın birinin pazarlık etmek âdeti değilmiş. Ve ekser yolunun üzerindeki bir Yahudi'nin dükkânından alışveriş edermiş.

Bezirgân, adamın pazarlık etmediğini görünce, aynı malın fiyatını artırmağa başlamış. Adam hiç ses çıkarmamış. Yahudi, bir gün; adam dükkâna gelince istediği malı çıkarmamış:

— Yok! demiş.

Adam, istediği malı göstermiş:

— İşte var. Neye çıkarmıyorsun?

— Sana satılacak malım yok.

— Neden?

— Pazarlık etmiyorsun be hemşerim. Ben, çekişe çekişe pazarlık etmedikten sonra, ne satışın tadını alırım ne de aldığım paranın hayrını görürüm. Pazarlık edeceksen malı çıkarayım, etmeyeceksen, sen dükkândan çık!

*

HADİSELER VE İNSANLAR (Yeni Gün, 5 Ağustos 1939, No. 22)

Centilmen Olalım!

Bir futbol kavgası yine, iki spor kulübü, “saha”da çatıştı. Artık “sahalar”, “saha” olmaktan çıktı; “muharebe meydanı” oldu. “Çatışmalar” da bizde “normalleşmeğe başlayan had”di aştı; haftalık “zabıta vakaları” sırasına geçti.

Filan sahada mühim maç var! denildi mi, ellerinizle yüzünüzü kapayın: Eyvah! deyin.

Çünkü, bu “mühim maç”ın manası, sporcuların ve taraftarlarının birbirine girmesi, sille, tokat, tekme, küfür gırla, hakemin dövülmesi, birkaç oyuncunun sakatlanması, kafa göz yarılması ve nihayet zabitanın müdahalesiyle bu kanlı arbedenin güç bela önüne geçilebilmesi demektir.

Spor, bu, değildir. Eskiden yangına koşan sandıklarda ancak böyle “hamle”ye tutuşurlardı. Ve bu iki sandık ardında koşan delikanlılar da kendi “janr”larına göre “sporcu” idiler. Fakat hiçbir zaman “centilmen” olamazlardı.

Bugünkü sporcularımız, belki modern sporların bütün tekniğine vakıf, mahir, üstat gençlerdir. Öyle olmaları da beklenir. Fakat biz onlardan “spor tekniğin”den evvel “centilmenlik” istiyoruz. “Centilmen”, kibar, nazik insandır. En büyük hassası, etrafını incitmemek, etrafına hürmet etmek ve bu suretle kendi kuvvetine hürmet ettirmektir.

Yenmek kadar, yenilmekte yiğitliğin şanıdır. “Centilmen” mağlup olduğu zaman da galip olduğu zamanlarda gibi güler; er meydanının bu birbirinin zıttı, fakat tabii neticelerini hep aynı soğukkanlılık, aynı nezaket, aynı dürüst[lük] ve aynı kibarlıkla karşılar.

Kavgalara seyirciler de karışıyor! denebilir. Seyircilerin de çoğu “sporcu”dur. Ve spor meraklıları da “spor ruhu” taşıdıkları için yine “sporcu” sayılırlar.

Kimseden kuvveti fevkinde bir şey istemiyoruz; sadece “centilmen” olalım, kâfi!

Cürmümeşhut Kaçakçılığı

Fenerbahçe stadında, oyuncuların kaleci, hakemin kafasını gözünü yarıncaya kadar dövüyor. Vaka mahalline, belki iki yüze yakın polis koşuyor ve bu cürmümeşhut suçlusunu alıp götürüyorlar. Ertesi gün gazetelerde okuyoruz:

Cürmümeşhut suçlusunu sporcu, gece saat on bire kadar aranmış, bulunamamış!

Sonra, duyuyoruz:

Cürmümeşhut suçlusunu sporcu, duş yaparken kaçmış!

Bunlar, birbirini tutmaz şeyler!

Geçenlerde, mecmuamızın sahibinin başına da başka türlü bir cürmümeşhut hadisesi gelmişti. Cürmümeşhut suçlusunu, adliye koridorlarında kaçmış ve yirmi dört saat zarfında bulunamamıştı? Bu hadiselerde, suç kimin? Böyle cürmümeşhut kaçakçılığı devam ederse, cürmümeşhut kanununun bir kıymet ve kuvveti kalmıyor.

Heybeli amları

Heybeli’de, 3 hektarlık bir sahada 3024 am yandı.

Buna, kimin içi yanmadı ki? Paa Limanı Heybeli Sanatoryumu’na komşudur. Haftalardan beri yaz güneş i altında kızışmış reinalı amlar, ıra gibi yanarken, zavallı hastalar, kim bilir, ne kadar heyecan geçirmişlerdir?

Burası, yangının başka yanık tarafı! 3024 am, nasıl yandı? Hangi eli kırılması, adaların bu kokulu; hayat veren amlarını ateşledi?

Bir gazetenin yazdığına bakılırsa, bütün adalarda belediyenin 6 korucusu varmış. Bu kâfi değildir. Belediyeye serzeniş edebiliriz. Lakin, bir dereceye kadar.

Adalarla, amlıklarla değil, memleketin her karış toprağı ile her kök fidanı ile belediyeler kadar, belki belediyelerden fazla bizim de alakadar olmamız lazım gelir.

Bu topraklar, bu ağaçlar, milletin malı, bizim öz malımızdır.

Adalar; bilhassa bu mevsimde kalabalıktır. Yerliler ve yazı geçirmek, hava almak, eğlenmek için gelmiş misafirler, günün hemen her saatinde amlıklarda dolaşır, çamların serin gölgelerinde dinlenirler.

Facianın başlangıcını duyan, vaktinde duyan olmamış mı?

Eğer görüp de aldırmayan olmuşsa, daha büyük bir facia!

Biri gelip evimizin önünde ateş yaksa, ne yaparız? Hemen mani olmaz mıyız?

Yurdumuza, kendi evimiz gözü ile bakamazsak, yangın yerinde otururuz.

İyi Su

İstanbul, bir “menba suyu” şehri olduğu hâlde, kış ve yaz, su derdi eker.

İstanbul’da, kışın ve yazın, en pahalı nesne, “içilecek su” eski tabiri ile “kabil-i şurup iyi su”lardır.

Kışın, bereket versin, sokakta su içme ihtiyacını fazla duymayız. Fakat yazın, iyi su, “mâ-i leziz”, “menba suyu” içmek, içebilmek sucunun insafına, merhametine kalmış, müşterinin de talihine bağılı bir baht işidir.

Eskiden karlıklarla, karlarla “aşlama su”lar vardı. Bu “aşlama sular” da hileli idi. Gelgelelim, elektrikli buzdolapları çıktıktan ve “şayan-ı hayret bir sürat-i berkiye ile taammüm” ettikten sonra iyi tatlı suyun, -müsaadenizle- tadı kaçtı. Elektrikli

buzdolaplarının, hakikaten buz gibi dondurduğu suların sarnıç suyu mu, kuyu suyu mu olduklarını anlamak imkânı kalmıyor. Yalnız, içtikten sonra, ağzınızdaki acılıktan, midenizdeki ağırlıktan “iyi tatlı su”yun kimyevi evsafını hazin hazin düşünmeğe başlıyorsunuz.

Sucular, ılık su mu satsınlar? Hayır! Fakat, herhâlde, bunun bir kontrol tarafı da vardır, sanıyorum!

Faal belediye reisimiz, doktordur. Koskoca şehrin sıhhatini tehdit eden bu tehlikeye muhakkak bir çare bulacağına eminim.

*

BENİ NASIL TANIYORLAR? (Foto Magazin, 1 Aralık 1939, No. 20)

İnsanın adı çıkacağına, canı çıksın daha iyi! derler ya, bu, çok doğru imiş!

İnsanın adı, iyiye de çıksa, kötüye de çıksa bir dert! Yıllarca alın teri, göz nuru döktüm; han, apartman sahibi olamadım ama, eh, kendime göre bir “şöhret” sahibi olabildim!

Bunun bana bir faydası dokundu mu? dersiniz! Hayır! Zararından başka bir faydasını görmedim. Bu, ayrı bir bahistir.

Adı çıkanların çoğunu, halk tanımaz. Gazete ve mecmualardaki resimlerin, karikatürlerin yardımıyla, belki şahıs hakkında bir fikir edinirse de yine, tamamı ile tanımış olmaz. Halk, bilhassa muharrirlere, kendi hayalinde bir “şahsiyet” veriyor.

Ama nasıl?

Önceleri pek farkında değildim. Yavaş yavaş öğrendim ve gün geçtikçe daha iyi öğreniyorum.

Meğer ben, ne çeşidi bol insanmışım!

Bundan on beş, on altı sene evveldi. Kadıköy'deki Hâle Tiyatrosu'nda Dârülbedâyi benim adapte eserlerimden birini oynuyordu. Tiyatrodaki garsonlardan biri:

— Sizi, yukarı localardan iki hanım görmek istiyor, dedi.

Kalktım, gittim. Hiç tanıdık değiller. Meğer, “Mahmud Yesari”yi merak etmişler. Beni, ufak tefek ve hatta biraz da çocuğumsu görünce şaşırdılar, inanmayacak oldular:

— Biz sizi, iri yarı, sakallı bir zat sanıyorduk!

“Koskoca sakallı insanı, nasıl oluyor da ayağınıza çağırıyorsunuz?” demedim. Zavallıların hayallerini bozduğuma âdeta üzüldüm.

Bir gün saçımı kestirmiş, tıraş olmuşum. Başımda, bere vardı. Arkam pencereye dönük, masamın başında çalışıyordum. Agâh rahmetli, kapıya karşı oturuyordu. Agâh, benden ancak bir yaş büyük olduğu hâlde, çok ihtiyar gözüküyordu. Kapı, hafifçe tıkırdayarak açıldı; içeriye başında melon şapka, sırtında siyah pardösü, elinde siyah şemsiye, ayaklarında galoşlar, siyah kesip sakallı eski Babiâli Hulefası tipinde bir zat girdi.

Etrafına tereddütle bakındı. Beni, gözü tutmadı. Ak, ürperik gür saçlarıyla köşede sigarasını tüttüren Agâh’a doğru ilerledi:

— Mahmud Yesari Beyefendi?

Durdu, bekledi. Agâh, eliyle beni işaret etti.

Kendi kendime de şüphe geldi. Resimlerimle konuştum:

— Bende bir züppelik hâli var mı?

Aldığım cevap şu oldu:

— Saçlarını sık tarasan, sık tıraş olsan, kravatını düzgünce bağlasan hiç de fena etmezsin!

Eğer dudaktan düşmeyen sigara bir “süs” ise, muhakkak ki ben şık sayılabilirim.

Fakat, buna rağmen, yine “züppelik” hâlim yok gibi!

— İşte bu teres!

Adamcağız, bir bana, bir de Agâh’a baktı, hiçbir şey söylemedi, kapıyı çekti gitti.

Acaba bu adamcağızın hayalinde yaşayan “ben” nasıl bir tip adamdım?

Bir gazinoda, yanımdaki masada üç genç, yavaş sesle konuşuyorlar:

— O...

— Değil canım... Ben tanırım...

— O, vallahi!

— O, daha çirkin, daha yaşıldır.

Bu “o” benim. Ve o gün, “daha çirkin, daha yaşlı” olmadığımı sevinmişim!

Bir gün Sadri Etem:

— Geçen gün, Şişli’de bir salonda, sana rast geldim!

Meğer, benim “taklit”lerim de varmış! Sadri, “Taklitlerinden Sakınınız!” diye bir yazı da yazdı.

Fakat ben “taklit”imi beğenmedim, çünkü, pek dandini züppe imiş!

Bir gün, Babiâli yokuşundan yorgun argın çıkıyordum, eski bir mektep arkadaşımınla karşılaştım.

— Yorgun görünüyorsun! dedi.

— İhtiyarladık! Yokuş yoruyor.

Tersler gibi söylendi:

— Otomobile niye binmiyorsun?

— Alay etme!

— Asıl sen alay etme! Otomobilin yok mu?

Dik dik baktı, yürüdü:

— Daha ağlayın... Daha ağlayın!

Anamın yorduğu dağa taş, karımın yorduğu devletli başa! derler. Eski mektep arkadaşımın, mütevazı hayatımı anlatmağa kalkışacak olsam, hiddetinden beni döğerti.

Bir gün, bir akşam:

— Bir gece bize, yemeğe gelsene?

diye davet edecek oldu. Yanında karısı vardı; hemen kocasını kolunu dürttü:

— Tenezzül ederler mi? Hem, ben, evimizin hâlinden utanırım!

Hâlbuki, birçok dostlarım (!) benim tevazuumdan, mahviyetimden şikâyet eder dururlar!

Nasılsa gittiğim bir baloda, iki genç kız sormuştu:

— Neden dans etmiyorsunuz?

— Dans bilmem ki!

— Dünyada inanmayız. Çok iyi bildiğiniz için, nezaketen böyle söylüyorsunuz.

Ne denir? O gece, bir lâhza, kendi kendime “mondeliğim”le öğünür gibi oldum.

Bir gün “operet”e yeni girmiş “eski tuluat artistlerinden” biri, yanındakine beni göstererek soruyordu:

— Kim bu?

— Mahmud Yesari.

Tiyatro hayatında, “alaya, sarakaya almak”, “yalana bastırmak”, huy değil, illet hâlinedir. Eski tuluatçı, bunu da arkadaşlarının bir cilvesi sandı, inanmadı:

— Bırakın şakayı canım!

Arkadaşları ısrar ediyorlardı. O, benimle konuşmağa başladı ve benim de “alaya ortak olduğuma” kanaat getirerek, o da ısrardan vazgeçti. Neden sonra, benim “hakikaten Mahmud Yesari” olduğumu anlayınca şaşaladı.

Meğer, o da beni çıtkırıldım bir züppe sanmıyor muymuş?

Acaba, neden beni, dandini, çıtkırıldım züppe sanıyorlar?

Yazılarımda züppelik mi kokuyor?

Şu resimlere bakınız! Züppeliğe benzer bir hâlim var mı? Ben de herkes gibi, kendi hâlinde, hatta biraz da babayani bir insanım!

*

**MİZAH MUHARRİRLİĞİNDE BAŞIMA GELENLER (Servet-i Fünûn Uyanış, 7
Aralık 1939, No. 2259/774)**

Mizah muharrirliğinin, netameli olduğunu daha ilk adımlarımda anlamıştım. *Kelebek*’te çıkan ilk küçük romanım, az kaldı, başıma dert açıyordu.

Meğer romandaki şahısların isimleri, hakiki isimler değil miymiş?

Uyanış matbaasının bitişiğindeki bina, bir zaman, *Tanin* matbaasıydı ve *Kelebek*’i orada çıkarıyorduk. Bir gün, elinde bir mektupla biri geldi:

— Yesarizade Mahmud Esad Bey’i görebilir miyim?

— Benim. Bir emriniz mi var?

Dili hafif Karamanlıya çalan genç, hemen sırtıttı:

— Zatinizle hemşeriyik.

Bön bön bakıyordum. O, devam etti:

— Zatınız Kayserili değil misiniz?

— Hayır!

— Nevşehir, falan?

— Hayır!

— Oralarda çokluk bulunmuşluğunuz olacağı! Bizim çorbacının size selamı var, şu mektubu gondurdu!

Mektubu okurken donakaldım. Bir tüccar, hem isim, hem de romandaki vak‘anın kendi hayatına benzerliğinden yana yakıla şikâyet ediyordu. Ertesi hafta, tefrikanın altına koyduğum bir tavzihle, hiçbir kastım olmayarak kendimi attığım tehlikeyi savuşturdum.

Ayağımı sürümüş! derler ya, bu başlangıç, hakkımda hiç de hayırlı olmadı. *Akbaba*’da, taklitli bir küçük hikâye yazmıştım.

“Eğîn”den bir mektup aldım. Yazan bir doktor. Aman neler yazmıyor! Ateş püskürüyor. “Eğîn, Türkiye’nin İsviçre’siymiş! Ahali, münevver insanlarmış!”

Âlâ! Zaten bunun aksini yazan, iddia eden, düşünen, hatta imada bulunan yoktu ki...

Doktor, mektubunda, “hasta olduğundan” bahsediyor ve “iyileşip de İstanbul’a gelince, ilk işi, bana layık olduğum dersi vereceğini” söylüyordu. Ürkmedim ama, neşem de kaçmadı desem, yalan!

Eğer, bir doktor da şakadan anlamazsa, ötesini, varın kıyas edin. Acaba, doktorun mektubu da şaka mıydı?

Maalesef, hiç de şakaya benzemiyordu. Yazıda, doktorlara, doktorluğa dokunur bir şey de yoktu. Bir Eğînli kasap, bir kadının elini öperken, şaşkınlıkla alına götürüyor. Doktor, buna kızmış!

Bunda, kızılacak ne var? Kızmış ya, ona bakın siz!

Hangi gazetede olduğunu pek iyi hatırlamıyorum. “Mal Canın Yongasıdır” adlı bir hikâyem çıkmıştı. Yaşı geçkin, fakat gençlere düşkün kadınlara takılıyordum. Bir mektup aldım, aldım ama, mektup diyemem? Piyasadaki en küfürbaz muharrirler, o mektubun onda biri kadar muvaffak olamazlar! Ne çamurmuş!

Kadınlığın “nezaketinden, rikkat hislerinden, şefkat ve muhabbetlerinden” uzun uzadıya dem vurduktan sonra, bana, çatış çatıyor ki, medet Allah!

Bu mektup da acaba, bir şaka mıydı, dersiniz?

Hayır! Yazı kadın yazısı; bazı tabirler, nükteler, kadın tabirleri, nükteleri idi!

Hikâyenin çekirdeği şu: “Geçkin kadın, genç sevgilisini feda ediyor, malını feda edemiyor!” Bu olmaz mı? Olmayacak şey mi?

Akbaba’da, “İspati Bacağı” imzası ile “Laz” taklitli fıkralar yazıyordum. Bir gün, Yusuf Ziya, bir mektup verdi:

— Sana, Trabzon’dan mektup var! dedi. Galiba Karadeniz taklidine başlayalı, ahabplar edindik!

Mektubu açtım, rengim attı. Mektup değil barut. Küfür değil, tehdit. Hem de nasıl: “Eğer bir kurşun menzili mesafede olsaydun patlatırdım o kafanı!”

Mektup, işte hep bu “üslûb-u nazikâne”de devam ediyor.

Yazdığım yazıların bir tekinde bile, ağır şaka yoktu. Dünyanın her tarafında, lehçelerle, argolarla, patovalarla vesaire, vesaire ile şaka edilir.

Bu mektup da şaka mıydı, acaba?

Belki ama, asıl ağır şaka, buydu.

Gene keyfim kaçmıştı. Bir müddet, o çeşit yazıların arkasını kestim; sonra sonra büsbütün vazgeçtim.

Bir tuhaflık uğruna, herkesle kötü kişi olmaktan ne mana vardı?

Bu şikâyet, küfür, tehdit mektuplarından başka, resmî makamlara şikâyet edenler de oldu. Birkaç “resmî ihtar” aldım.

“El-emrû fevkal edeb” sustum.

Bütün bunlardan şu neticeleri çıkardım:

— Mizahî yazılar, alelâde yazılara benzemiyor; okuyucular, tahsilleri, terbiyeleri, görenekleri seviyesine göre değil; mizaçlarının ve bilhassa sinirlerinin muvazenesi nispetinde müteessir oluyorlar.

— Gazetelere mektup yazmanın bir sinir hastalığı olduğu muhakkaktır. Zulüm gördükleri vehmi ile titreyenler veya itisaf hırsı ile yananlar, ancak mizaha hücumla içlerinin ateşlerini söndürebiliyorlar.

— Yarası olan gocunuyor!

Bu benim, muhakkak ki, pek basit, ihtimal biraz da sakat olan tahlilimi, mütehasşıs lar derinleştirir ve düzeltebilirler.

Amma velâkin...

İşte burada, müsaadenizle duruyorum. Karagöz’e, meddaha, orta oyununa, tiyatroya giderler, taklidin çeşidini, kahkahalar atarak keyifle, lezzetle dinler[ler]. Karagözcünün, meddahın, orta oyuncuların, tiyatro artistlerinin küfür işittiklerini hiç hatırlamıyorum.

Demek ki “yazı” her şeyde daha tesirli! Yazılarımızda, en küçük bir sürçme olmasın, diye dikkat ederiz; gene de kalemimiz sürçer. Şeyh Galip rahmetli “bir sürçen atın başı kesilmez!” diye dursun, başımız kesilmez ama, kalemimiz yontulur.

Bu da lazım. Çünkü, pürüzlü kalemle yazmak, kalem sahibini de sıkıyor, okuyanı da.

*

BİR CÖMERTLİK VE BİR HASİSLİK (*İstiklâl*, 4 Ocak 1940, S. 1)

Sabah gazetelerinden biri, yılbaşı piyangosunda ikramiye kazananları yazarken, şu küçük havadisi de verdi:

“Deniz Yolları İdaresi doktorlarından Suat Yalçın’ın aldığı iki bilete doksan bin lira çıkmış.”

Doktor Suat Yalçın, kendisi ile konuşan muharrire:

— Kazandığım ikramiyenin beş bin lirasını felâketzedelere vereceğim ve Kızılırmak vapuru mürettebatının ailelerine de ayrıca yardımda bulunacağım, diyor.

“Yalçın” soyadını okurken:

— Acaba üstat Hüseyin Cahit Yalçın’ın arkadaşı mı?

diye de düşünebilirsiniz. Birbirine musunuz?⁵¹ Üstat Hüseyin Cahit Yalçın’ın ağabeyisi, “Lâne-i Melâl” şairi, “Gâve-i Zâlîm” Doktor Hüseyin Suat’tır.

Ondan, sadece “Doktor Suat Yalçın” diyerek bahsetmek, -eğer bir kast yoksa!- acınacak bir kayıtsızlıktır.

Ne gibi kast olabilir? Matbuat âleminde, dirliksizlikler, geçimsizlikler, gerginlikler, bazen barış görüş olur, unutulur; bazen de ömre sürer.

Hiçten gerginliklerin, birçok kıymetleri çamurdan çamura attığı, görülmemiş iğrenç hadiselerden değildir. Bu gerginlikler, gazetelerin yazı mekanizmasını idare edenlerin ahlâk ve terbiyelerine göre değişir; kin şekline bile girer. Şöhret, eser, bütün kuvvet ve kıymetler, hiçe indirilir, inkâr edilir.

Hüseyin Suat Yalçın, dünyanın en müsamahakâr, en bol ahenk, sevimli insanıdır. Ona karşı, ancak sevgi ve hürmet duyulur, kin ve nefret peki, gazetelerin “tecâhül-i ârifâne”leri neden? Matbuattaki lehine hücum taktiklerinden biri de sükûttur. “Sükût” ile öldürmek isterler.

“Lâne-i Melâl” şairi, edebiyat tarihinin malı olmuştur; onu, sükût ile öldürmek istemek gülünçtür.

Acaba, “Doktor Suat Yalçın”ın, “Lâne-i Melâl” şairi, “Gâve-i Zâlîm” olduğunu hakikaten biliyorlar mı?

Bu, gazetecilik için, bir kusur değil, ayıptır.

Yardım listelerine bakıyorum. Serveti yüz binleri geçenlerin “teberru”larını da gördüm, daha, beş bini geçmiş rakama rastlayamadım.

Bu zat “Kızılırmak” kazazedelerinin ailelerine “dört bin” lira yardımda bulunmuştur.

İşleyen ve üreyen bir sermayenin sahibi değil, altmış küsur yıllık ömründe, ak saçlı namuskâr başına talih kuşu konmuş bir şairin “dokuz bin lira” yardımda bulunması, hasis zenginlerin ne kadar yüzlerini kızartacak bir hadise ise, yüksek cömertliğe karşı hasis davranan gazetelerimiz için, daha yüz kızartıcı bir nottur.

⁵¹ Gazetede bu şekilde yazılmış. Bir kelime unutulmuş olabilir.

BAROMETRE (*İstiklâl*, 5 Ocak 1940, S. 2)

Yer yerinden oynadı, taş taş üstünde kalmadı. Şehirler çöktü, yok oldu. Bu, ansızın bastıran felâket, binlerce vatandaşa kıydı.

Acımız büyüktür. Fakat Türk milleti, -ne kadar büyük olsa- acıya tahammül etmeği bilir.

Bütün millet, felâkete uğrayan kardeşlerinin yasını tutuyor. Kanayan yaraları saracağız ve bu kara günü, güneşe çıkaracağız.

Bundan Türk olmayanlar bile, şüphe etmezler.

Millî Şef'in, felâketzedeleri teselliye koşması, sızlayan yüreğime sular serpmekle kalmadı, uzun uzun da düşündürdü.

Türk topraklarında zelzele, tufan, ilk defa görülmüş afetlerden değildir. Fakat, asırlarca bu milletin başına geçip “velinimet!” geçinmiş padişahlar, yurdun felâketlerine, uzaktan seyirci kalırlardı.

Yer yerinden oynar, onlar, yerlerinden kımıldanmazlardı. Yer yerinden oynar, onların kılı kıpırdamaz, çubuklarını yakar, şaraplarını çakar, köçek oynatırlardı.

Kendilerine “Allah’ın gölgesi!”, “Velinimet-i bî-minnet!” dedirttiler. Hakikatte, milletin kanını emen aç sülüklerdi.

Onların çılginca israfları, rezilâne sefahatleri ile de zelzele, tufanlar kadar zarar ziyan verirdi.

Millî Şef, felâketzedeleri teselliye koşuyor, bağı yanık analar, onun göğsüne, dertli başlarını dayayarak ağlıyorlar.

Türk milleti, asırlardan beri şefkate hasretti. Canını verdi, malını verdi, hiç şefkat görmedi. Milleti idare edenler, felâket anlarında milletle temas etmezlerdi. Milletin ayağına gitmek, onlar için, küçüklük sayılırdı.

Onlar, böyle düşünmekte haklı idiler. Çünkü düşük ruhlu küçük insanlar, büyüklüğü bilemezler, anlayamazlar.

Millî Şef, kan ağlayan anaları, yavruları bağrına bastırarak, onlarla birlikte ağlıyor.

Türk milleti için, bu, en büyük tesellidir.

“TASFİYE” ZAMAN İŞİDİR! (*İstiklâl*, 7 Ocak 1940, S. 4)

İstiklâl'in dünkü nüshasında bir genç şair “Tasfiye Lâzım” adlı yazısında, şöyle şikâyet ediyor:

“Bütün büyük ihtilâllerde, kütle hareketlerinde olduğu gibi, Kemalist ihtilâl de “eski”nin ve “iptidai”nin yerine, “yeni”yi ve “mütekâmil”i koydu.”

“Fakat, sanat hayatımız, daha gerçek anlatışla, sanat anlayışımız, zevkimiz, bu geniş tasfiye hareketinde “hudut dışı” oldu.”

Evet, çok güzel, doğru! Fakat, suç kimde?

Kemalist ihtilâl, “eski”nin ve “iptidai”nin yerine, “yeni”yi ve “mütekâmil”i koydu. Koydu ama, nelikle? Ne çetin imtihanlar geçirdi, ne engellerle çatışmadı! Bu mücadelenin güçlüğüne değil, büyüklüğüne değil, dehşetini, o ihtilâli yapanlara ve başaranlara sormalı. Hiçbir devirde, hiçbir yerde, “yeni”, “eski”yi kolaylıkla, “lafla” yıkmamıştır ve yıkamaz da.

Edebiyat-ı Cedideciler, Muallim Naci ile onun taraftarları ile az mı uğraştılar?

Fecr-i Âtîciler, Edebiyat-ı Cedide'ye az mı hücum ettiler?

Harpten sonra edebî nesil, ikisi de mücadeleye mecbur kaldı.

Bütün bu mücadelelere rağmen, hâlâ Edebiyat-ı Cedideciler -tabii hayatta kalanları- kendilerinden sonra gelen nesilleri, tamamen inkâr etmektedir.

Harpten evvelki nesil de kendinden evvel ve sonraki nesilleri inkâr ediyor.

Edebiyatımızın bugünkü manzarası şudur:

Muhtelif devirlerin edebî nesilleri, kendilerinden başkalarını görmüyor ve kabul etmiyorlar.

Bu inanış ayrılığını ortadan kaldırmak için bir “jüri” mi kurmalı?

Genç şair:

“Fakat, sanat hayatımız, daha gerçek anlatışla, sanat anlayışımız, zevkimiz, bu geniş tasfiye hareketinde “hudut dışı” oldu.”

diyor.

Peki, bu “tasfiye”yi de ihtilâli başaranlar mı yapmalıydı? Bu kadarı, pek, hem pek fazla oluyor. Onlardan, bunu, ne yüzle isteyebiliriz. Onlar, yapacaklarından çok fazlasını yaparlar. Yapılması istenen, beklenen “tasfiye” kendi işimizdir.

Mademki “yeni”ler, “eski”leri beğenmiyorlar ve bir “tasfiye” istiyorlar. O hâlde ne bekliyorlar?

“Eskiler”in kendiliklerinden, yerlerini “yenilere” bırakmasını mı istiyorlar? Bu, fikir hâlinde bile gülünç bir şeydir.

Eğer “eski”, “değersiz” ve “kuvvetsiz”se, her “değersiz” ve “kuvvetsiz” şey gibi, kendiliğinden çöker. Eğer, ayakta durabiliyorsa, demek daha hâlâ biraz “hayatiyeti” var. Bu takdirde, mücadele etmek lazımdır.

Nasıl bir mücadele?

Orası, gençlerin bileceği şey. Ben, onlara nazaran “eski”yim. Demek ki “tasfiye”ye tabiiim. Yıkıcıya yol, iz mi göstereyim?

“Tasfiye”, zaman işidir. Ve sanatın her bölümünde, “tekâmül” ve “tasfiye”, zamanla olur. Er veya geç olması, mücadeleye girişen “değer”lerin kuvvetlerine göre değişir.

“Tasfiye”yi, “tekâmül”ü gençlerden beklemek hakkımızdır. Bekliyoruz.

*

BAROMETRE (*İstiklâl*, 8 Ocak 1940, S. 5)

6 Mart tarihli Anadolu Ajansı’na Londra’dan bildiriliyor:

“Yünden tasarruf edilmek üzere İskoç alaylarında üniforma eteklerinin kaldırılmasına karar verilmesi münasebetiyle dün Aldershot’ta sembolik merasim yapılmıştır. İskoç kıtalarının önünde bir etek yakılarak külleri bir kavanoza konmuş ve kavanoz küçük bir mezara defnedilmiştir. Merasim esnasında mızıka matem marşını çalmıştır.”

İskoçyalıların kısa akordiyon etek giydiklerini, diz açık gezdiklerini bilmeyen yoktur.

İskoçyalıların etekleri, “ekose” namıyla dünyada şöhret almış, bir örnek yündendir.

Ekose kumaşların taklitlerini, boyun atkısı, etek, ceket, rop olarak kadın erkek, hep üstümüzde taşırız.

İngilizler, an‘anelerine, her milletten daha sadıktırlar. An‘anelerini severler ve asırların değil, senelerin, hatta günlerin, akıl durduran bir süratle değiştirdiği, renkten renge boyanan, kılıktan kılığa giren insanlar arasında, onlar, eski göreneklerini, kıl kadar değiştirmek istemezler.

İngilizler, an‘anelerinden en küçük bir fedakârlığa razı olamazlar. Mazilerine bağlıdırlar. Fakat mazi çukuruna batmış, gömülmüş değillerdir. Onlar hatıralara hürmet ederler.

İngiliz kavmi, an‘anelerine sadık kalmakla beraber, asrın, zamanın icaplarına uyan, ihtiyaçlarını göz önünde tutan, cereyanları kollayan medeni insanlardır. Bir iktisadi zaruret karşısında an‘anesinden bile fedakârlık etmeyi göze alıyor.

Bir eteğin merasimle yakılmasını, külünün kavanoza konulup küçük bir mezara gömülmesini, merasim esnasında matem marşı çalınmasını gülünç bulabilir miyiz?

Hayır! O “etek”, bir maziyi temsil ediyordu. İngiliz, mazisini seviyor, onun hatırasına hürmet ediyor.

O mazi ki, fes gibi, kavuk gibi, cüppe gibi, şalvar gibi, peçe gibi, çarşaf gibi, kafes gibi, ekleme hatıralar değildi.

Babasının giydiğini gülünç bulmuyor ve ona hürmet etmekle, kendisi de ileride hürmet edilmek hakkını kazanıyor.

İskoçyalıların matemlerine hürmet ediyorum.

*

UNUTULMAK (*İstiklâl*, 9 Ocak 1940, S. 6)

Bu sene üstat Süleyman Nazif’in ölümünün yıldönümünü sükût ile andık.

Türk nesrinin lâyemut üstadı Süleyman Nazif, bundan on üç yıl evvel 4 İkinci Kânun gecesi ölmüştü.

Gazetelerde, mecmualarda, üstadın ölümünün yıl dönümüne ait, tek satır göremedim. Halkevlerinde, ihtifali şöyle dursun, hatırası kısa bir konferansla bile tefriz edilmedi.

Üstadı, bu kadar çabuk unutacak mıydık?

Bu unutkanlık neden?

Acaba yurdumuzun geçirdiği zelzele ve seylap felaketi, gazetelerimizi, mecmualarımızı, yaşlı ve genç bütün mütefekkir ve münevverlerimizi şaşırttı da hadiselerin ikinci plana attıkları meseleleri düşünemiyorlar mı?

Gazetelerimiz, mecmualarımız, yaşlı ve genç bütün mütefekkir ve münevverlerimizin ruhlarındaki asalet ve refahını gösteren yüksek heyecan karşısında hürmetle eğilirim.

Fakat, gazete ve mecmualarda, yine eskisi gibi, her çeşit yazı ve resim çıkıyor. Yaşlı ve genç bütün mütefekkir ve münevverlerimiz ciddisinden mizahına kadar her çeşit yazılar yazıyorlar. Halkevlerinde, yine eskisi gibi, konferanslar veriliyor.

Kendi kendime soruyorum: Bu unutkanlık neden?

Tuhafıma giden bir şey var. Gazetelerde ve mecmualarda, yine yavan bir “eskilik”, “gençlik”, “ihtiyarlık” münakaşası hortlamak üzere.

Genç nesil, daha kemalî eseri vermeden, olgunlaşmadan, kendisini tanımlarını, gölgede bırakılmamasını istiyor.

Yaşlı nesil de gençlerden hürmet görmediklerinden şikâyetçi!

Gençler tanındılar, yaşlıların da kıymetleri bilindi. Sonra?

Evet, sonra ne olacak?

Sonrası yok. Ölmeye gör! Aradan birkaç yıl geçmeden unutulup gidecek.

Demek ki “şöhret” de, “kıymet” de, “eser” de, “hatıra” da pek methedilecek bir şey değil!

“Baki kalan bu kubbede” boş bir hava imiş!

*

TARİHÎ RESİMLER (*İstiklâl*, 10 Ocak 1940, S. 7)

Gazete ve mecmualarda tarihî makale ve tefrikalardaki, temsilî resimlerdeki (tarihî) resimlere dikkat buyuruluyor mu?

Çizgiden, gölgeden, renkten anlamak da ressamlık gibi, ayrı bir hünerdir. Benim, bu hünerim yok. “Tarihî” resimlerin, “sanat” tarafına dokunacak kadar haddini

bilmezlerden değilim. İşin tuhaf bir tarafı daha var. “Tarihçi” değilim. Gelgelelim, ikisinden de şikâyetçiyim. Çünkü, resimler hem gözlerimi hem de hafızamı rahatsız ediyor. Gözlerimi rahatsız ediyor, çünkü -üstat Münif Fehim müstesna!- magazin ressamlığı, ne hakiki kübizm ne hakiki fütürizm, ne hakiki şu veya bu!

Sanatkârlar, hakiki kıymetlerini, sanat iddialarını, sergi vesaire gibi muhtelif şekillerde ortaya dökebilirler. Fakat, mevzuları ve mevzuların mahiyetlerini değiştirmeye hakları yoktur.

Ne yazık ki, sanatkârlarımızın çoğu, bu hakikate göz kapamakta, kulak tıkamaktadırlar.

Neden acaba? Tarihini bilerek, tarihi tetkik ederek, tarihe uygun resim yapmak ilmi, kusur mu, günah mı?

Yıllar arasındaki küçük farkları bırakalım, asırlar, devirler arasındaki renk, şekil, ahenk, eda farklarını bir parça olsun gözetmek lazım gelmez mi?

Yeniçerilerin külahlarını, sadrazamların, padişahların kavuklarını kazaskerlerin başlarına geçiriyorlar. Kılık ve dekorlar da böyle. Bu, bir “tecahül” mü? Sanatkâr “istiğnası” mı?

Ressamlık bir marifettir ama, tarihi, hem de kendi memleketinin tarihini bilmemek bir marifet değildir.

Ressamlarımızın, tarihe karşı kayıtsızlığını affedemiyorum. Çünkü, bu kayıtsızlık, lehlerinde olmaktan ziyade aleyhlerindedir. Çünkü, tarih, bilhassa ressamlar için, en tükenmez bir etüt hazinesidir.

Nasıl mı?

Bunu da başka bir gün konuşuruz.

*

SONU GELMEYEN MAÇ (*İstiklâl*, 11 Ocak 1940, S. 8)

Dün, bu sütunlarda çıkan fıkramı okuyan bir kariim, bu sabah telefon etti:

— Gazete ve mecmualarda çıkan tarihî resimlerden, ressamlarımızdan şikâyet ediyorsunuz?

Tarihî tefrikalardan şikayetçi değil misiniz? Tarihî tefrikaların, ekserisi, hatada, ressamlardan aşağı kalmıyor. Yazılar da resimler de birbirine uygun. Ressamların, tarihî yazılardan ilham almadıkları ne malûm?

Kariim, ne dereceye kadar haklı, bilmiyorum. Yalnız, “resim”, göze görünür, göze batar bir şey. Yazı öyle değil, okumak lazım.

Gazetelerde, mecmualarda, tarihî tefrikalar o kadar çok ki insan, hangisini takip edeceğini şaşıyor.

Hepsini gözden geçirmeğe, en işsiz insanların bile vakit bulamayacaklarına eminim. Sonra, hepsi de o kadar uzun sürüyor ki, en sabırlı insanların bile sabırları tükeniyor.

Fakat, bu, benim görüşüm, düşünüşüm. Herhâlde, hakikat, tamamı ile bunun zıddı olacak. Çünkü, tarihî tefrikaların revaçta olması, hatta bir gazetede birkaç tane tarihî tefrika çıkması, benim iddiamı çürütüyor.

Bunun doğrusu, hangisi? Gelin de işin içinden çıkın.

Ressamların, tarihî yazılardan ilham almalarına gelince:

Yazılardaki yanlışlıklar resimlerdeki yanlışlıkları, resimlerdeki yanlışlıklar da yazılardaki yanlışlıkları tutmuyorsa, tarihî tefrika muharrirleri ile tarihî tefrika ressamları yarışa çıkmışlar o hâlde.

Tarihî tefrikaların revaçta olmasını, bu noktadan makul buluyorum. Okuyucular, maç takip ediyorlar, demek!

Meraklı okuyucular bu maçın sonunu bildirseler de kimin şampiyon olduğunu anlasak!

Bu maçın sonu gelir mi? Ne münasebet!

Bu dünya tükenir, yalan tükenmez!

*

OLAĞAN İŞLER (*İstiklâl*, 12 Ocak 1940, S. 9)

Arkadaşımız “Vâ-Nû”, *Akşam*’da dünkü fikrasının sonunda bir genç şaire cevap verirken, *İstiklâl*’deki tertip hatalarına da iliştiriyor.

Bu yanlışlardan, arkadaşımız Vâ-Nû kadar, hatta daha fazla biz de müştekiyiz. Ve gün geçtikçe de imkân nispetinde, yanlışlarımızı düzeltmeğe çabalıyoruz.

Vâ-Nû, eski gazetecidir. Yeni bir gazetenin nasıl çıktığını, ne akla gelmedik engellerle karşılaştığını çok iyi bilir.

Yeni çıkan gazetelerin, ilk sayılarının hatasız çıktığı, memleketimizde, görülmemiş bir hadisesidir.

Buna uzak ve yakın matbuat tarihinden birçok misaller göstermek mümkündür.

İstiklâl'in ilk sayısından beri başıma gelmeyenler kalmadı. İkinci sayı hazırlanırken, bir tertip makinesi, -her nedense, cıvataları gevşemiş!- çalışırken kırılıverdi.

İki gün geçmedi, yine bir tertip makinesinin -her nasılsa!- mürekkebine zeytinyağı karışmış, harfler yapıştı, makine işlemedi.

Dün, yine bir tertip makinesine -yine her nasılsa ve her nedense!- kül serpilmiş olduğunu gördük.

Kimseye suç bulmayalım. Kabahati taliin, tesadüfün sırtına yüklemeyelim.

Son sistem makinelerine, vasıtalarla sahip olan gazetelerde de “sürçme”ler oluyor.

Tali veya tesadüf, ne zaman yorulup da yakamızı bırakacak? Ya tali, tesadüf yorulacak; yahut biz yorulacağız.

Bu, hiç görülmemiş, işitilmemiş bir şey değildir; matbuat âleminin en tabii hadiselerindendir.

*

TRAJİ-KOMEDİ (*İstiklâl*, 13 Ocak 1940, S. 10)

Bir, “Yeni Nesil? Eski Nesil” davası çıktı. Dava da değil, mesele de değil, mızganma!

Meğer, gençlerin, içleri ne kadar dolu imiş!

Fecr-i Âtîciler, Edebiyat-ı Cedidecilerden aldıkları dersi unutmadılar, dirilere sırtımağa kalkıp ölümlere de saldırdılar.

Yeni gençler de bugünün şöhretlerine çatıyorlar. Nasıl çatış! *Son Posta*’nın röportaj muharririne verdikleri cevapları okurken, yüreğim sızladı.

Bu zavallılar, konuşmasını da bilmiyorlarmış!

Gençlerin eserlerini, tahammülüm nispetinde okudum. İçlerinde, olgunlaşacaklar yok değil. Çoğunun liseyi, hatta orta mektebi bitirmediklerini, harcıâlem Fransızca’yı dahi bilmediklerini, çok yakından bildiğim hâlde, yine ümit besleyecek kadar nikbin bir ihtiyar yazıcıyım.

Bu çocukların, kendilerinden evvelki nesli, topyekûn inkâr etmeleri, gülünç olduğu nispette acıklı.

Böyle yüksekten atıp tutmaları için nelerine güveniyorlar? Gençliklerine mi?

Evet, bazı insanlar, gençlikleriyle birçok şeylere güvenebilirler. Bu şahsi bir meziyettir. Yalnız, bunun başka bir ifade tarzı olacağını zannediyorum.

Yeni, eskileşir, genç, ihtiyarlar.

Asırların yıpratamadığı iki davet vardır:

Terbiye ve fazilet.

*

PARAZİTLER... (*İstiklâl*, 14 Ocak 1940, S. 11)

Yazılacak çok şey, söylenecek çok söz var. Fakat “mesele” birdenbire o kadar sıyrıldı, sulandı, kepazeleşti ki, artık susmak icap ediyor.

İşin başında, belki bir münakaşa ya [da] mevzu vardır. Mücadele çıkar, diye ümitlere düşmüştüm.

Ümitlere düşmüştüm. Çünkü, bir uyanıklık istiyordum. Kendimden olmasa bile gençlikten bekliyordum.

Gençlik, yıllarca, mecmualar çıkardı, satılmadı. Risaleler çıkardı, satılmadı. Ne yazıktır. Ne yazık ki gençlik -bugün dayanmak istediği!- sanat metâına müşteri bulamadı.

Bugün, kendilerine yer isteyen bu biçareler, yıllardan beri, gazetelerin ve mecmuaların hikâye, roman sütunlarında “siftinmiş” parazitlerdir. Neye şimdiye kadar kendilerini göstermediler? “Tasfiye” diye sızlanan “miskin gençlik”, hakikî Türk

gençliğini temsil etmiyor ve edemez. Çünkü hakikî Türk gençliği, bağırıyor, okuyor, çalışıyor.

*

BAROMETRE (*İstiklâl*, 15 Ocak 1940, S. 12)

Bizde, futbol maçları, çok heyecanlı olur. Oyuncular, küfür, çelme, tekme derken sille tokat, boğaz boğaza gelirler ve seyirciler de artık bu kavga maçına seyirci kalamazlar, onlar da kulüp gayreti ile Yaradan'a sığınıp -eski omuzdaş tabiri ile- salâya tutuşurlar.

Gözleri kızaran sporcuları, polis, jandarma kuvvetleri güç ayırır. Hatta İmdad-ı Sıhî, cankurtaran otomobilleri de çağrılır. Heyecanlı futbol maçının ne demek olduğunu bilmeyen gafiller, bir vaka, bir isyan çıktı sanırlar.

Yazın yine bir maçta, bir kaleci, hakemi döğmüştü. Şimdi, Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'nde muhakemeleri görülüyor.

Mahkemeye çağrılan bir avukat şahit, reisin sualine şu cevabı veriyor:

“— O gün sahalardaki hararet derecesi 40'tan fazla idi. Demirsporlular hakemin aleyhlerinde hareket edişine sinirleniyorlardı. Galatasaray oyuncularından biri bir penaltıda futbol topunu eline alarak kaleci Necdet'e küfür ettiğini oradaki arkadaşlarından işittim. Necdet'in bu küfür üzerine yaptığı hareketin Tarık'ın Necdet'i oyun harici çıkarmasına sebep oldu. Necdet takımın kaptanı olduğu için, hakemden oyun harici edilişinin sebebini sordu. Tarık, Necdet'i omzundan itti. Necdet ile Tarık kavga ettiler ve Tarık da Necdet'e vurdu.”

Oyundaki nezaket, asalet, nezahet, şahidin ifadesinden tamamı ile anlaşılıyor.

Bir yaşıma girdim. Havanın sıcaklığı veya soğukluğundan sporculara ne?

Hava sıcak veya soğuk olursa, sporcuların sinirleri mi bozuluyormuş!

Elektrikli havaların, sinir hastalarına dokunduğu malûm ve meşhurdur. Demek ki sporculara da sıcak hava dokunuyormuş!

Benim bildiğim, sporcu sinirlerine hakimdir, sinir hastalıklarına karşı, spor tavsiye ederler.

Bundan sonra, maç günleri, barometreye bakmalı. Hararet 40 derece mi? Sahada kavga olmak ihtimali var.

Barometre sıfırın altında, mesela 10’u, 20’yi gösterirse, yine fena sporcular, bu sefer de kızışmak için döğüşecekler!

İnsan, yaşadıkça, neler öğreniyor!

*

NEREDESİN “MÜNECCİMBAŞI TAKVİMİ”? (*İstiklâl*, 16 Ocak 1940, S. 13)

— Kurban Bayramı, ayın kaçında?

— Ramazan, ne vakit?

— Şeker Bayramı’na, epey var mı?

Bunları soranlar oluyor, cevap veremiyorum.

— Babam 98 Harbi’nde bulunmuş.

— Ben, 311 tevellütlüyüm.

Bu eski tarihlerin yekûnunu da yeni tarih itiyadımıza göre bulamıyorum.

Eski ve yeni itiyatlar!.. İnsanlar, her şeye alışıyorlar. Yalnız, bu eski ve yeni itiyatların dimağlar üzerindeki istihale devirleri, çok uzun sürüyor.

Vasat zekâdaki insan ve dimağı, takvim hafızası olamıyor.

Bir takvime ihtiyacımız var. Muhtıra şeklindeki takvimler maalesef, bu ihtiyacı doyuramıyor.

Eskiden, bir “Müneccimbaşı Takvimi” vardı. Bu, sarı kâğıt üzerine taş basması küçücük takvim, başlı başına bir âlem.

“Müneccimbaşı takvimleri”ni bilmeyenler, onun kıymetini anlayamazlar. Hele bugün.

“Müneccimbaşı Takvimi”, bütün sayılı günleri, fırtınaları, her şeyi yazardı. Gelgelelim, bugün, elimize “takvim” diye verilen “nesneler” pek sudan.

Hatta, kuyu suyu, sarnıç suyu bile değil!

Kurban Bayramı, Şeker Bayramı, içtimaî hayatımızda birer gün müdür? Neye, bugünkü takvimlerden öğrenemiyoruz?

Mevsim sıcakları, soğukları, serpintileri, yağışları, “Müneccimbaşı Takvimi”nin “takvim kayıtları” mıdır?

Bu devirde, “Müneccimbaşı Takvimi”ni aradığım için, ben mi utanayım, yoksa, bugüne layık takvim çıkaramayanlar mı utansınlar?

*

HARP KAZAZEDELERİ (*İstiklâl*, 17 Ocak 1940, S. 14)

Çocukluğumda, esaret hikâyeleri duyardım. O zamanki ihtiyarların anlattıkları bu hikâyeler, korkuturdu. Harplerin sefalet ve fecaatlerini, çocuk kafam almaz, dehşetle ürperirdim.

Kitap okuma merakı başlamıştı. Elime geçen harp hatıralarından, esaretin, çocukluğumda ihtiyarlardan işittiklerim kadar korkunç bir sefalet olduğunu öğrendim.

Harb-i Umûmî’de asker oldum. Cephede bulundum, esaret felâketi başıma gelmedi. Fakat muhtelif cephelerde esir düşen arkadaşlarımdan, esaretin, yine hâlâ bir sefalet, bir fecaat olduğunu öğrendim.

Avrupa’da, yine harp ve yine harp talii düşenler var. Fakat son gelen Avrupa gazetelerinde okuduğum yazılardan, gördüğüm resimlerden, esaretin, artık bir sefalet, bir fecaat olmadığını öğreniyorum.

Fin-Rus harbinde, Finler eline esir düşen Ruslar, birer kazazede şefkati görüyorlar.

Finler, aldıkları esirleri, karakollara götürüyor, orada esvaplarını çıkartarak hamama sokuyor ve hamamdan temizlenerek çıkan esirlere yeni esvaplar giydiriyor[lar].

Esirlerin eski esvapları da herhangi bir sâri hastalığın önüne geçmek için, yakılıyor.

Finlerin, ne kadar medeni ve mütekâmil insanlar olduğunu yalnız harpteki, akıllara durgunluk veren muvaffakiyetler ile değil, aynı zamanda, cephe gerilerindeki mükemmel teşkilatları ile de anlıyoruz. Finler, esirlere birer kazazede muamelesi ediyor ve esaretin, en doğru manası da budur. Harp esiri, bir harp kazazedesidir. Artık o, düşman safından çıkmış, şefkat bekleyen bir insandır.

Her harpten yeni silah, tabiye dersleri öğrenen milletler, Fin harbinden de şefkat öğrenirlerse, insaniyet için, büyük bir kazanç olur.

*

GÜNÜN EN BÜYÜK HABERİ (*İstiklâl*, 18 Ocak 1940, S. 15)

12 İkinci Kânun 1940 tarihli akşam gazetelerinden birinin ilk sayfasında, harp, zelzele, kış fırtınası, felâketzedelere yardım, yeni kanun lâyihaları, edebî münakaşa ve bazı tayin haberleri arasında şu başlığa gözüm ilişti:

TANINMIŞ BİR MUGANNİYE İSMİNİ DEĞİŞTİRDİ

Allah artırsın, meşhur muganniyelerimiz çoğaldıkça çoğalıyor. “İsim iltibasına mahal kalmasın!” değe olacak, “Büyük” “Küçük” diye de ayrıca ün salıyorlar.

Bu gazetenin birinci sahifesine giren bu havadisi de acaba, “isim iltibası dolayısıyla” mühim, müheyyiç, bir hadise mi olmuş merakıyla okuyorum:

“Tanınmış muganniyelerimizden M. Ş. Adliye’ye müracaat ederek isminin değiştirilmesini talep etmiştir.

M. Ş.’nin bu müracaatı Asliye 11’inci Hukuk Mahkemesi’ne intikal ederek duruşması yapılmış ve mahkemece tetkik edilmiştir.

Muganniye, mahkemede adının Arapça olması dolayısıyla “B. Ş.” olarak değiştirilmesini istemiştir.

Müdde-i umumî bu talebe iştirak etmiş, ancak soyadı “Gü”nün Türkçe olması dolayısıyla bunun da değiştirilmesine taraftar olmamıştır.

Mahkeme, meseleyi inceledikten sonra M. Ş.’nin, bâdema “B. Ş.” ismini taşımasına karar vermiştir.”

Mahkemenin kararı ile şu meşhur muganniyeye istediği yeni adla birlikte yeni soyadı verilmiş!

Bu muganniyenin, ismi ve soyadı değişmiş! Peki bize ne?

Öğrendiğimizde çok memnun mahsus ve mütehassis olduk! diyelim de güneş şöhretlerine ve şöhretlere karşı gösterilen bu derin alakaya hürmetimizi göstermiş olalım!

*

BAROMETRE (*İstiklâl*, 20 Ocak 1940, S. 17)

Yeniler, eskiler münakaşası alevlendi. Gazetelerde, karşılıklı fıkralar, makaleler, anketler devam ededursun, münakaşalı konferanslar da başladı. Bu gidişle broşürler, cilt kitaplar çıkaracağına da eminim.

Henüz genç olduklarını anlatmak, ispat etmek için mi nedir, yaşlılar, gençlerden; daha heyecanlı görünüyorlar. Gazetelerde, anket muharrirlerinin, “kendi beyanatlarını” değiştirdikleri için uykuları kaçanlar, hatta “suikast” tevehhüm edenler var.

Bana uyku getiren bu “sudan mesele”nin, uyku kaçırmasına şaşıtm! Gençler, beni, “kara liste”lerine değil, “yemliha”ların defterine yazsınlar.

Gençler, dertlerini anlatamadıklarından şikâyet ediyorlar. İki taraf da ne demek istediğini bir türlü anlatamıyor!

İki taraf da ne demek istediklerini bilmiyorlar mı? dersiniz!

Fıkra meşhurdur: Yolcu dolu bir gemi, denizin ortasında fırtınaya tutulmuş. Serenler çatırdamağa, kaburgalar inlemeğe, gemi alabora olmağa başlamış!

Can kaydına düşen yolcular, göğe el açıp:

Ulu Tanrı... Allah... Yezdan!..

ilah. diye, dilleri ve dinlerince Tanrılarına yalvarmağa koyulmuşlar. Bir köşede büzülmüş oturan Bektaşî babası, bakmış bakmış, nihayet dayanamamış, o da göğe ellerini kaldırmış; niyaz etmiş:

— Batır, imanım, batır... Hiçbirisi, senin ismini bilmiyor!

*

TÜTÜN İHTİYACI (*İstiklâl*, 25 Ocak 1940, S. 19)

Darülaceze’yi gezen bir muharrir arkadaş, müessesedeki temizlik ve intizamdan, düşkünlere gösterilen şefkat ve ihtimamdan, takdirle bahsederken:

— Düşkünlerin bir derdi var, dedi. Alil, aciz, kimsesiz zavallıları sıcak bağrında besleyen, barındıran müessese, onların bir tek derdine çare bulamıyor. Tütün derdi! İdarenin verebildiği tütün, düşkünlerin “tütün ihtiyacı”nı karşılayamıyormuş.

Tütün, alışanlar için, bir ihtiyaçtır. Keyif verici zehirlerin hemen hepsinden vazgeçenler, kurtulanlar görülmüştür; fakat tütün iptilasından yakasını kurtarabilenlere pek az rastlanmıştır.

Hayatta bütün desteklerini kaybetmiş, hayatla mücadele imkânlarından mahrum kalarak mağlûben çekilmiş ve nihayet düşkünler evine sığınmış kadın, erkek aceze, hele yaşlılar, hele yaşlılar için, sigara bir tesellidir. Kadrosundan aşkın acezeye bakan müessese, dar bütçesinden fazla fedakârlık edemez ki...

Çok acı bir hadise karşısındayız: Düşkünlerin birçoğu, -tabii biraz eli ayağı tutanlar- bir bahane ile izin alıyor dışarı çıkıyor ve tütün parası bulmak için dileniyorlar.

Bu, müessesenin dahi kulağına çalınmış bir hakikat olsa gerektir. Lakin elden ne gelir?

İnhisarlar İdaresi, küçük bir yardımda bulunmakla, Darülaceze'yi "tütün ihtiyacı"ndan, acezeyi de tütünsüzlük yüzünden dilenmekten kurtarmış olur.

İnhisarlar İdaresi'nin bu küçük yardımı esirgemeyeceğine de eminim.

*

HALK OPERETİ (*İstiklâl*, 27 Ocak 1940, S. 21)

Hemen her yaz, İstanbul'a Yunanistan'dan "Operet kumpanyaları", "Operet numaraları", ekstra "Primadonna" ve "Tenor"lar gelir. Ve bu artistler para kazanır, memleketlerine dönerler.

Bu "kumpanyalar", "numaralar", "primalar", "tenorlar" İstanbul'a gelince, Yunanistan, operetsiz, primsiz, tenorsuz mu kalıyor? Hayır.

Yunanistan'daki tiyatro teşkilatı şayan-ı hayrettir. Yüzlerce kumpanya, yüzlerce prima, tenor, subret, hülâsa operet sahnesinin bütün unsurları vardır.

Bize gelince, bir tek operet kumpanyamız vardır. Bunun temelli bir yeri yoktur, priması yoktur, dekoru yoktur, aksesuarı yoktur. Ve daha akla, hayale gelmez yokluklar içinde, yıllardan beri bir varlık göstermektedir.

İstanbul'a gelen Elen artistleriyle konuştum. Hepsi refah içindedirler. Hepsinin köşkleri, apartmanları ve zengin gardiropu vardır. Yunanistan, tiyatroya azami yardımda bulunmakta, azami kolaylıklar göstermektedir. Bu refah çerçevesi içinde Yunanistan her gün yeni sanatkârlar kazanmaktadır.

Bizde, yoksulluk, kabiliyetleri, daha nûve hâlinde iken öldürmektedir. Halkın rağbeti, sahnelerimizi besleyemiyor. Ve nitekim “Şehir Tiyatrosu”nun bugünkü sanat kabiliyeti, mizansen yüksekliği, dekor, aksesuar, gardırop zenginliği, ancak hükümetin yüksek yardımı sayesinde başarılabilmiş bir muvaffakiyettir.

Operete gelince, çok himayesiz kalmıştır. Yirmi yıla yakın bir zamandan beri muhtelif firmalar altında çalışan ve bugün “Halk Opereti” firması altında toplanmış olan operet artistleri, maddi imkânsızlıkları yenerek varlıklarını korumağa çabalamaktadırlar.

Bu, muhakkak ki cılız bir varlıktır. Eğer, onun yer kirası, ışık ve ısınma ihtiyaçları temin edilirse, bu cılız varlık canlanacaktır.

Tenorun, primanın sesi çıkmıyor, gran komik zıplayamıyor. Mızıkanın akortları bozuk, balet derme çatma.

Başka türlü olamaz ki. Yalnız maiyet kaygısı değil, yarı aç yarı tok çalıştıkları yeri kaybedivermek korkusu; bütün biçarelikleri affeden müsamahakâr halk karşısında, istedikleri ve istenildiği gibi görünmemek endişesi, utancı, en azimkâr insanların bile enerjilerini kırar. “Halk Opereti”ne yardım etmek lazımdır. İstanbul gibi büyük, medeni bir şehirde bir operet olmaması, İstanbul gibi büyük, medeni bir şehrin bir tek operet yaşatamaması, acıdır, acıklıdır.

Yer kirası, ışık ve ısınma ihtiyacı. Koskoca şehrin binbir ihtiyacı karşısında, İstanbul Belediyesi için, bu, belki bir fedakârlık olacaktır. Bu fedakârlık, göze alınmalıdır. Çünkü bu, bir “medeni hayır” olacaktır.

*

OKUYAN GENÇLİK (*İstiklâl*, 28 Ocak 1940, S. 22)

Kayserin hakkını kaysere vermelidir. Gençlerimiz de bu kış faaliyetler neme lazım! Haklarını yememeli!

Bir grup mecmualarda, gazetelerde eskilere meydan okuya dursun; başka bir grup da halkı davet edip şiirlerini okuyorlar.

Nazara gelmesinler, darısı dostlar başına, maşallah, ne de çok genç şairimiz varmış! Ne kadar iftihar etsek yeridir.

Gazetelerdeki şu ilanı okurken, Allah sizi inandırsın, göğsüm kabardı:

Genç şairler gecesi.

“Eminönü Halkevi 27 İkinci Kânun 1940 Cumartesi akşamı saat 20.30’da bir genç şairler gecesi tertip etmiştir. Genç şairlerimizi edebiyat âlemine daha yakından tanıtacak olan bu gecenin programı şudur:

1— Yeni şiir hakkında musahabe.

2— Aşağıdaki şairler, eserlerini okuyacaktır:

Emin Ülgener, Fethi Tevet, İbrahim Zeki Öcal, Rifat Ilgaz, Necibe Kızılay, M. Celâl Sılay, İsmet Kür, İhsan Hınçer, Mustafa Seyyit Sutöven, M. Uluğ Turanlıoğlu, Kâzım Fevzi Ozaner, Ziya Vehbi Altürk.

3— Bu akşam, genç şairlerin kısa tercüme-i hâlleri ile şiirlerinden müteşekkil bir broşür de ayrıca hatıra olarak verilecektir.

4— Bu toplantı için davetiye yoktur. Herkes gelebilir.”

Edebiyat âleminin genç şairlerini “daha yakından!” tanıyacağıma pek memnun oldum. Fakat “yeni şiiri”, genç şairlerin ağızlarından dinlemek için vakit bulamayışıma pek mahzun oldum.

Toplantıda “ayrıca hatıra olarak verilecek” olan genç şairlerin “kısa (!) tercüme-i hâlleri” ile “müşterek şiirlerinden müteşekkil” broşür de elime geçerse eskilerden olduğum için eski tabirleri de malım gibi kullanabilirim! “İstikbal-i edebimizi” öğreneceğim, artık dünyalar benim olacak!

Dünyanın hiçbir yerinde, ne böyle bir “yenilik-eskilik” davası; ne de böyle genç şair bolluğu görülmüştür.

Meydan okumak! İyi! Şiir okumak! O da iyi! Fakat bu çocuklar, biraz da derslerini okusalar, ne olur! Kendileri için de edebiyat için de memleket için de herhâlde daha faydalı olur.

Yalnız, bu çocuklar, şiirlerini okumak için, niye soğuk kış günlerini intihap ediyorlar? Bunu, bir parçacık manasız gibi buldum.

Tatil günlerini niye beklemiyorlar. Sıcaklarda, serinliğe de yardımları dokunur!

*

TELÂŞA LÜZUM VAR MI? (*İstiklâl*, 29 Ocak 1940, S. 23)

Kırk yıllık *Servet-i Fünûn*'un adı harf inkılabında *Uyanış* olmuştu amma, daldığı ölü uykusundan bir türlü uyanamamıştı.

Servet-i Fünûn-Uyanış'ı gençler ele aldılar, yıllardan beri sarsıp duruyorlar, yine uyandıramıyorlardı.

Meğer eşref saat[ini] bekliyormuş! *Servet-i Fünûn* ellinci sal-i hayatında, peri masallarında olduğu gibi bir silkinişte, gençleşerek uyandı.

Servet-i Fünûn feyizli yerdir. “Edebiyat-ı Cedide” kan kırmızı gagasını orada açmıştır.

Yeni nesil de “köhneleşmiş kötü zevke karşı isyan bayrağını” orada çekti!

Yeni gençler de Allah için söylemeli ateşli çocuklar! Birden parlayıverdiler. Yalnız, saman alevi gibi parlayıp sönmeleri bir olmasa bari!

Gençliğimizde bize “ders-i hikmet” olarak ezberletmişlerdi:

Erişir menzil-i maksûduna âheste giden

Tîz-reftâr olanın pâyine dâmen dolaşır!

Ağır gitsinler, demem, fakat bu kadar telaşa da pek lüzum yok.

Geçen nüshanın kapağında birçok “eski” isimler yazılmış, üstüne de koskoca bir “yeter!”le “fevt işareti” çekilmişti. Son nüshanın kapağında da yere serdiği kaba sanat burjuvasının koca göbeği üstünde oturan bir çocuk ve tepesinde şu kelime: “Tamam!”

Tamam olan ne? Kavga bitti mi?

Kaba sanat burjuvasını yere sermişler. Alâ! Demek ki zevklerimizde tasfiye başladı. Ve nitekim, ben, bu “salah”ı, “tasfiye âsarı”nı, nefsimde görmeğe başladım. *Servet-i Fünûn-Uyanış*'ın son nüshasının sayfalarını çevirirken “musaffa zevkim”le bakıyorum.

157'nci sayfada, “telakki meselesi”ne latife yollu dokunan bir yazı var. 149'uncu sayfada “Nail V. ve Sanat Telakkisi”, 153'üncü sayfada bir telakki daha: “Kadın Telakkisi”.

Sait Faik'in “eski” bir hikâyesi, Nail V.'in daha bitmemiş bir romanından bir parça.

Tamam yenilik bu mu?

Gençler! Mademki Yaradan’a sığınıp bir zorlu savaşa girdiniz; yazacağınız yazılarda çıkaracağınız mecmualarda, hazırlayacağınız broşürlerde daha dikkatli, daha titiz, daha uyanık davranın.

“Eski” ile değil, “yarım”la değil; “yeni”, “tam” eserlerle ortaya çıkın. “Eskilere”, “yeter!”i; sizlere de “tamam!”ı görenler desin.

*

EKMEK MESELESİ (*İstiklâl*, 30 Ocak 1940, S. 24)

Kış ortasında bir “ekmek buhranı” sözü çıktı mı yüreğime bir sızıdır çöker.

Dünyanın her tarafında, aç kalan insanlar:

— Ekmek... Ekmek...

diye bağırlar.

Fakat dünyanın her tarafında, ekmek ihtiyacı, ekmeğe olan düşkünlük bir değildir.

Avrupalılar, yemeklerde, kahvaltılarda, gayet az ekmek yerler; onların ekmek yiyişleri, bizim ekmek yeme tarzımız ve anlayışımızdan çok uzaktır. Biz, katıksız ekmekle de karın doyururuz; onlar, katıkla doyarlar. Biz de “temel”, “ekmek”tir; onlar da “katık” “temel”dir.

Açlık ve tokluk, ekmeksiz kalmak ve ekmek yemekle ifade edilir:

— Nanpâreye muhtaç!

— Yiyecek ekmeği yok!

Kazancımızın adı:

— Ekmek parası!

Tuttuğumuz iş:

— Ekmek kapısı!

dır.

Bir işe girer, aylığa geçer, elimiz para görürse:

— Eli ekmek tutuyor!

oluruz.

Eski kadınlar, sırası gelince, söylerlerdi:

— Oğul ekmeği zindan ekmeği, koca ekmeği, meydan ekmeği!

“Tuz, ekmek hakkı” gözetmemek, tanımamak “nankörlük”tür.

Hiddet, nefret, lanet, şu cümlede toplanır:

Yedirdiğim ekmek, gözüne, dizine dursun!

Çalışmaktan yılmayan becerikli insanlara:

Ekmeğini taştan çıkarır!

Miskin, pısrıklar için de...

— Ensesine vur ağızdan ekmeğini al!

deriz.

Halk edebiyatında “ekmek”, başlı başına bir fasıldır.

Nasıl olmasın? Çünkü, “ekmek” içtimaî hayatımızın can alacak mihverlerinden biridir. Hatta, can noktasıdır.

Ekmek narhının on para artması, her meteliğine kadar ayrı ayrı hesaplı bütçeleri sarsar; yirmi para inmesi de fakir halkın yüzünü güldürür.

Aman, sakın, bir “ekmek buhranı” çıkmasın! Değirmencilerin, fırıncıların kârlarından az buçuk zararlarına da olsa bunun önüne geçmeli!

Ekmek narhının on para, yirmi para artması, kara kışta, fakir fukaranın “kanına ekmek doğramak” demektir.

*

KÜLTÜRLÜ YAZI DİLİ... (*İstiklâl*, 31 Ocak 1940, S. 25)

Bizler ki, bugünkü gençlerin, daha yerinde söylemiş olmak için “henüz çekirdek hâlinde olsa bile” dünü, bugünü inkâr edip “yarını ibdâ edecek” gençliğe kanat alıştırır toy çocukların, “mütegallibe” dedikleri “eski nesil”iz.

Ve “mütegallibe” olmak haysiyet ve itibariyle, bütün neşir vasıtaları, -şimdilik!- elimizdedir!

Gençler için, makale, fıkra, hikâye, roman, etüt, tenkit vesaire gibi “her çeşit” yazılarını, “mütegallibe” eline sunmaktan başka çare yoktur.

Bu “her çeşit” yazılar, tümen tümen geliyor. Sarf-ı nahiv hataları bir yana, ifade inkıbazı en nikbin olanlarımızı bile ümitsizlendiriyor.

Yalnız, hakkı inkâr etmemelidir ki, gençler “kültürlü” konuşuyorlar. Bir yazıdan aşağıya birkaç satır örnek alıyorum.⁵²

“Bu sergide hem an‘anevi sanat telakkisine bağlı eserler hem de modern klasik eserler teşhir edilmektedir. Tabiat karşısında hileye kapılmadan samimi bir duygunun mahsulü olan bu eserler hakiki hayatı sembolize etmekte, realist bir görüşün estetiği içinde plastik bir sanatın canlı ifadesini temsil etmektedirler. Normal güzelliği anlatan bu sanat eserleri mücerrede kaçmadan renk, ışık, gölge, form ve ton itibarı ile mükemmeldir. Resimlerde hâkim olan şey Construction ve Composition endişesidir. Bu tablo ve resimlerde edebiyat ve teknik oyunlar yapılmadan, Anekdotan ziyade plastik sanatın esası olarak kabul edildiğini ve ön plana alındığını görüyoruz.”

“Bilhassa X.in nü’sü nazari olmaktan ziyade bu tabloda görünen şey, renklerin ahenk ve imtizacı ve iyi işlenmiş olması, gölgeler manalı ve Expression çok kuvvetlidir.”

“Y.in resimlerinde tabiatın bize karşı hazırladığı sürprizlerle karşılaşyoruz. Çok samimi ve saf olan bu eserlerde söylenen şeyleri kolaylıkla anlayabiliyoruz.”

“Z.in portrelerinde klasik ve ciddi bir tarz göze çarpmaktadır. Duygusunu kolaylıkla ifade edebiliyor.”

Gençlerin nasıl “kültürlü” yazı yazdıklarını görüyorsunuz! Yabancı kelimelerin imlalarının bazıları Türkçe, bazıları Fransızca! Acaba, bu da mı, bir “kültür cilvesi”!

Bu gençler, ne olur, “eskileri tasfiye” edeceklerine, bir parçacık “dillerini tasfiye” ediverseler!

*

GÜLÜNÇ ŞEY (*İstiklâl*, 1 Şubat 1940, S. 26)

Her meslekte, her sanatta, “rekabet” vardır. Fakat gazetecilikte rekabet, hiçbirine benzemez.

⁵² Yazının tek noktasına dokunulmamıştır. -M.Y.

Yeni bir gazete veya mecmua çıktı mı, canciğer dostlar, birbirlerinin “can düşmanı” oluverirler. Gazetecilikte rekabet, uslu akıllı insanları bile, -sirasına göre-nankör, duygusuz hâle getirir. Dostluk, ahbaplık, arkadaşlık, her şey silinir, yalnız “rekabet” kalır.

Gazetecilikteki rekabetin türlü cilveleri vardır. Başlıcalarından biri “yeni rakip”ten hiç bahsetmemektir. Onun adını, ağızlarına almazlar. Yani reklam etmiş olmaktan çekinirler. Sonra, hüsnüniyetle söylüyorlarmış gibi, açık veya gizli alaylar başlar. Daha birkaç gün evveline kadar kendi sütunlarında yazı yazan muharriri, metheden onlar değilmiş gibi, çirkefe atmaktan çekinmezler.

İstiklâl çıkmaya başlayalı beri dikkat ediyorum. “Rüfeka”, *İstiklâl* adını ağızlarına almıyorlar. Bazı dava, şu veya bu mesele için yazılan yazılarda Nizamettin Nazif’in adını, hep “gazeteci”, “gazeteci arkadaşımız” diye sudan geçiriyorlar.

Neden *İstiklâl* sahibi, başmuharriri, diyemiyorlar? Nizam’a bu sıfatları yaraştırıyorlar mı?

Ankara Caddesi’nde, kimler patron olmadı! Kimler tüylenmedi!

Sayıp dökmeyeyim. Kol kırılır yen içinde. Halka karşı gülünç olmayalım.

Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz!

*

İŞİN KOLAYI... (*İstiklâl*, 2 Şubat 1940, S. 27)

“27 İkinci Kânun 1940 Cumartesi günü Eminönü Halkevi’nde yapılan ‘Genç Şairler’” gecesi hatırası, on iki şairin kısa tercüme-i hâli ve ikişer şiiri olan broşür nihayet elime geçti.

Eminönü Halkevi dil, tarih ve edebiyat şubesi, genç şairleri şu satırlarla takdim ediyor:

“Genç şairlerimizi edebiyat âlemimize daha yakından tanıtmak için halkevinde bir “genç şairler gecesi” yapmayı düşündük. Bunun için de mecmua ve gazetelerde şiirlerine tesadüf ettiğimiz ve İstanbul’da bulunun genç şairlerimizi bu mevzu üzerine konuşmak üzere evimize davet ettik. Davetimize icabet edenler fikrimizi tasvip ettiler ve bugünün yapılmasına böylece karar verildi.

Elinizdeki broşür genç şairler gecesinde şairlerimizin bizzat okudukları eserlerinden ikişer tanesinden vücuda getirilmiş bir hatıradır. Eğer bu küçük sayfalar arasında büyük kıymetlere tesadüf ederseniz ne mutlu bize.”

Bu genç şairlerin kısa tercüme-i hâllerinden yaşlarının on sekizle otuz dört arasında olduğunu anlıyoruz.

Bu on iki şairden dördü Türkçe muallimi, beşi talebe, biri tüccar, biri memur, biri de serbest çalışmakta imiş.

Broşüre konan şiirlerin “seçme” oldukları muhakkak. Birkaç numunelik göstermek niyetinde değilim.

Hepsi zayıf birinde can yok. Gençlik yok.

Gençler neden hep şiire merak sarıyorlar? Acaba şiir daha mı kolaylarına geliyor?

Sanat “kolay” değildir, “kolay”la “sanat” yan yana yürümez.

Bu küçük sayfalar arasında büyük kıymetlere tesadüf edemedim: Fakat ne ehemmiyeti var. Bu genç şairlerin, asıl mesleklerinde muvaffak olmalarını isterim: İyi muallim, iyi doktor, iyi felsefeci, iyi memur, iyi tüccar.

Bunu görürsek, ne mutlu bize!

*

YAŞ VE ESER (*İstiklâl*, 3 Şubat 1940, S. 28)

“Yenilik-Eskilik” davası, galiba bir tevakkuf devresi geçiriyor. Fazla kurcalamayalım. Her şey olacağına varır.

Yalnız, gençler, müşterek imzalı “beyanname çeşnili” [yazılarında] “çekirdek hâlinde olsa bile” diye, bir cevher yumurtlamışlardı. Bununla, “gençliklerini” kastediyor; “daha genciz, biraz bekleyin!” demek istiyorlardı sanırım.

Akıl yaşa bakmaz. Tayyareci Lindbergh, 25 yaşında rekor kırmıştı. Meşhur siyasi Pitt, 24 yaşında İngiltere başvekili olmuştu. Mendelssohn, “Bir Yaz Gecesi Rüyası”nı bestelediği zaman 16 yaşında idi. Dâhî şair Chatterton, 18 yaşında iken bütün şiirlerini yazmış bulunuyordu. Riyâziyundan Galois 20 yaşında iken meşhur olmuştu. Jane Austen, 21 yaşında, en mükemmel romanlarını yazmıştı.

Shelley, 30 yaşında *Mecmua-i Eşâr*'ını bitirmişti. Schubert, otuz yaşında “son senfonileri”ni besteleyip bitirmişti.

André Chénier, Danton otuz iki, Bizet, Byron 36 yaşında meşhur olmuşlardı.

Bunlar, müstesna zekâlar, diyelim. Orta zekâlar için, yaşın ne kıymeti ne ehemmiyeti var. Ne kadar zorlasalar, zekâları, kabiliyetleri nispetinde eser çıkarabilecekler!

Kendilerini, ister yirmisinde göstersonlar, ister sekseninde! Mal, hep aynı kıratta mal olacak!

Yaygaraya değmez!

*

AFFEDİLMEYECEK KUSUR (*İstiklâl*, 4 Şubat 1940, S. 29)

Haftalardan beri, mektepler arasında maçlar yapılıyor. Bu maçların birçok faydaları olduğu muhakkak.

Gençler yalnız bedeni mümareselerini takviye etmekle kalmayacaklar, başka mekteplerdeki genç arkadaşları ile tanışacaklar.

Rekabet, ihtirasa kadar dayanır. Spor rekabeti ihtirasa kadar da dayansa, yine asaletini kaybetmez.

Mektep maçları, profesyonel futbolcuların oyunlarına benzemez. Çünkü kulüp rekabetinde, mektep rekabetlerindeki terütaze garazsız, ivazsız asaleti, necabeti aramak hakkımız değildir.

Fakat gençlerden, tahsil, terbiye çağlarında, spor asalet ve nezaketinde öğrenmelerini ve ileride, bazı sporcu ağabeyler gibi “sert” olmamalarını istemek, hakkımızdır.

2 Şubat tarihli *Vakit* gazetesinde, şu havadisi okudum:

SERT OYUN YÜZÜNDEN İKİ SENE CEZALANAN OYUNCULAR

“Geçen hafta oynanan İstanbul Lisesi ile Sanat Mektebi arasındaki maçta hakemin müsabakayı tatil etmesine sebebiyet verecek derecede sert ve faullü oynayan Sanat Mektebi’nden H. ile A. 940-941 ders seneleri zarfında mektepler arasında yapılacak bütün spor hareketlerine iştirakten men edilmişlerdir.”

İşte bu, fena havadis! Ne bekliyoruz? Sonra, neye şahit oluyoruz?

Yalnız spor öğretmenleri, değil, bütün öğretmenler, genç mekteplilere, şunu öğretmelidirler:

Oyunda acemi olabilirsiniz. Bu nihayet, teknik bir kusurdur; affedilebilir. Fakat hoyrat olamazsınız. Çünkü bu, insani, medeni bir kusurdur; affedilemez.

*

TEMSİLİ KONSERLER (*İstiklâl*, 7 Şubat 1940, S. 32)

Musikimiz, gün geçtikçe terakki ediyor. Alaturka “tangolar” “rumbalar, fokstrotlar” alafrangalarına! duman attırıyor. Maşallah! Hele bestekârlarımızın “modernize” ettikleri memleket havalarına doyum olmuyor.

Eskiden saz derdik. Şimdi “modernleştikleri” için, saz diyemeyiz. Hem, dememeliyiz de. Kısaca konser doğrusu da bu!

Bu konserlerin temsillisi de çıktı. Söz temsili gibi bir şey. Bu temsilli konserleri görmek daha nasip olmadı. Görüp dinlemiyorsam, gazetelerdeki reklamlarını görüp okuyarak gözüm, gönlüm şenleniyor.

Bir üstat bestekârlarımız, bir revü yazıp bestelemiş, bu revüde Aslı’yı meşhur bir muganniyemiz, Kerem’i de yine meşhur bir bestekârlarımız temsil edeceklermiş. Reklamlarda, resimleri de var: Kerem, elinde tamburası Aslı’ya gözlerini dikmiş. Aslı da elinde ince bir değnek, yan yan adeseye bakıyor.

Aslı’nın elindeki değnek!, *Kerem ile Aslı*’nın modernleştiğine mi işaret?

Kerem ile Aslı’nın ayaklarının dibine, çıplak göbekli iki dansöz de uzanmış. Bunlar da zamane köçekleri imiş!

İlanda “Suare de gala” diye yazılı? Bu necedir Allah aşkına? Fransızca ise Suare, Türkçe ise de gala yanlış!

Revülerde (kommer) (komper) vardır. Kommerin elinde sihirli değnek bulunur. Aslı’nın elindeki bu sihirli değnek olabilir. Tamburalı kommer, ilk defa görüyor, duyuyorum.

Bestekârlarımız, musikide yaptıkları yenilikleri, sahnede gösterirlerse, musikimiz gibi sahnemizin istikbaline de emniyetle bakabiliriz.

Eski tuluattaki kantolar, artık pek eskidiği için kaldırılmıştı. Sonradan sololar filan konuldu ama, biri kantonun yerini tutamadı. Meğer, bunun da modernize edilmesi lazımmiş!

Musikimizle birlikte sahnemiz de ilerleyecek. Bugünleri de gösteren Rabbime, şükürler olsun!

*

BİR ZABITA VAK‘ASI (*İstiklâl*, 8 Şubat 1940, S. 33)

Bir tramvay bekleme yerinde, bir adam, bir gencin yanında bulunan 16 yaşında bir kıza söz atıyor. Kızın buna canı sıkılıyor, çantasından çıkardığı ustura ile söz atan adamı, “yüzünün muhtelif yerlerinden” yaralıyor. Suçlu da yakalanıyor.

Yakalanan hangi suçlu? Söz atan mı? Hayır! Pek tabii olarak “ustura” atan. Ehemmiyetsiz gibi görünen bir zabıta vakası ama, insanı, hayli düşündürüyor.

Eskiden de kadına sarkıntılık etmenin, söz atmanın cezası yok değildi. Fakat, “kapılı bacalı olmak”tan çekinilirdi. Çünkü, “karakolluk olmak”, “ifade vermek” - nihayet bir (hiç!) için- işi gücü bırakıp günlerce, hatta aylarca mahkemelere taşınmak, insanı yıldırırdı.

Kadınlara sarkıntılık etmenin, söz atmanın, medeni kanunda cezası ağırdır. Cürmümeşhut mahkemeleri, bu cezaların infazını kolaylaştırdı. Bunu bilmek için, hukuk âlimi olmağa lüzum yok. “Şipşak” mahkemelerini, mahalle çocukları bile duydu, biliyor.

Genç kız, en yakın nokta polisine haber vermiş olsaydı, mesele, “şipşak” halledilirdi.

Kızın yanındaki genç, neden müdafaa etmemiş? O genç, taarruza geçip “usturayı atsaydı”, demek istemiyorum. Herhangi bir vaziyette, kimseye böyle bir şey teklif etmem. Fakat, araya girer, işin, bu kerteye gelmesinin önünü alabilirdi.

O genç, her şeye rağmen sulh-u sükûn taraftarı imiş! Buna da bir şey denemez!

Kendisine söz atılması, kızın namusuna dokunmuş. Bir genç kızın, namusunu, şerefini, haysiyetini, müdafaa etmesini takdir, tebci ederim.

Fakat, 16 yaşında bir genç kızın çantasında “ustura” taşımasına, aklım ermedi ve ermeyecek de...

Kadınlara sarkıntılık etmek, söz atmak, ahlaksızlık olduğu kadar da “huy”dur. Asabiyecilerin herhâlde bir ad takarak, bir “maraz” olarak teşhis ve kabul ettikleri bir “illet”tir.

Huylu huyundan vazgeçmez. Sarkıntılık ettikleri, kadınlardan, sırasına göre, şemsiye ile dövülmek, tokat yemek, azar işitmek, hatta böyle yaralanmak, onlara “göz dağı” olmuyor.

16 yaşındaki kızın, çantasında “ustura” taşımamasını da -makul, gayrimakul bir sebep düşünüp bulur gibi olarak- mazur görür gibi de oluyorum. Fakat hemen “usturayı çekivermesini” anlayamıyorum.

Acaba, hevesi mi varmış, eli mi alışık mı? demeğe de dilim varmıyor.

Çocukların ceplerindeki mantar tabancalar, bellerindeki tahta kamalar, ellerindeki tahta kılıçlar gibi, 16 yaşındaki kızın “çantasında ustura taşıması” da “sinema yadigarı!” mı?

*

MANGAL KÖMÜRÜ (*İstiklâl*, 9 Şubat 1940, S. 34)

Gazetelerde, ara sıra “iri punto” yazılarla yazılan “kömür buhranı” umumiyetle “taş kömürü” buhranıdır.

Birçok fabrikalar, dârussınâalar, müesseseler, oteller ve gün geçtikçe artan kaloriferli apartmanlar bulunan büyük bir şehirde, “taş kömürü” hayati ehemmiyeti haiz ihtiyaçlardan biridir. “Kömür buhranı” denince de ilk hatıra gelecek olan budur.

Fakat, bir de mangal kömürü vardır. Fakir fukaranın kış yaz, ekmek kadar düşündüğü “mangal kömürü”!

Kışları, İstanbul’da, mangal kömürü buhranı da olur. Lakin, fazla dağdağalanmaz. Belediye, narhı sıkı kontrole tabi tutar ve bir yardım olsun diye, fukaraya ucuz kömür dağıtır.

Narhı sıkı kontrol etmek, yaraya ilaç değildir; birkaç kilo ucuz kömür dağıtmak da yine bu yaraya merhem olmaz.

Kışın şiddetinin barometresi, kömürcülerdir. Ayazın arttığını, hatta artacağını, meteoroloji hava raporlarından ziyade, artan kömür fiyatlarından anlarız. Toptan ve

perakende kömür satanlar, fiyatı artırmak, narhı değıştirtmek usul ve şekillerini bulmakta dehaya sahiptirler.

Toptancıları, belki bir dereceye kadar inzibat altına almak kabil olabilir. Fakat “kilo ile” kömür satanların, mahalle kömürcülerinin insafsızlıkları, korkunç olduğu nispette hudutsuzdur.

Islatıp eksik tarttıkları üç kilo kömüre, kırık, mıcır, toz, toprak, hatta taş karıştırmak, onların “zanaat sırrı”dır.

— Kırığı mıcır, tozu atarsa ziyan eder. Ne yapsın aldığı satıyor!

Bunun da bir ölçüsü vardır. Havalar soğudukça, yazdan depo edilmiş olan kömürlerin fiyatı, kuruş kuruş artıyor. Bu, böyle devam ederse, fukaranın hâli ne olur?

Odun ve kömürcü esnafının, cemiyetlerine karşı alaka göstermediklerinden, kömürcüler cemiyetinin feshedileceğini bir gazetede okudum.

Cemiyetleri feshedilirse, ne olacak? Halka bir faydası dokunacağını ummuyorum. Büsbütün başıboş kalacaklar. Kömürcülerin cemiyeti feshedilmemeli; bilakis, onlar sıkı bir disiplin altına alınmalıdırlar.

Bir zamanlar “mangal kenarı kış gününü lalezarı” imiş! Elleme korlara değil, ıslak mıcırın ne zorlukla yanabilmiş sönük ateşlerine, kıvılcımlı küllere bakarken, fukaranın, gözü ısınmıyor, içi yanıyor!

*

TEHLİKELİ BİR TEDBİR (*İstiklâl*, 10 Şubat 1940, S. 35)

Tifüs vakaları, belediyeyi birçok tedbirler almağa sevk etti. Hastalığın dehşeti, fecaati bertaraf, medeni bir şehirde tifüs çıkması “ayıp”tı.

Medeni şehirlerde, sivrisinek, karasinek, pire, tahtakurusu, tatarcık müezziyat denilen havam ve haşarat bile “ayıp”tır. Nerede kaldı ki “bit”!

Medeni bir şehrin bitlenmesi, yüz kızartıcı bir hâldir. Sebepler, âmiller, bunu mazur gösteremez.

Buna rağmen, olanın, olacağın önüne de geçilemiyor.

Belediye, şehri temizlemeğe uğraşıyor. Yalnız, aldığı birçok müsmir tedbirler arasında, bir teki, garibime gitti. *Akşam* gazetesinde okudum:

Üstü başı kirli, pis insanlar, tramvaylara, otobüslere, vapurlara ve kalabalık olan yerlere alınmayacakmış!

Bunun nasıl tatbik edileceğini şöyle bir düşündüm. Kirli ve pis, muhite insanlara göre değişen bir ölçü meselesidir. Bunu, kimler ayar edecek?

Tramvay duraklarında, vapur gişelerinde, bekleme salonlarında, kalabalık yerlerde, temizle kirliyi ayırt edebilmek nasıl mümkün olur?

Mümkün olduğunu farz edelim. Nasıl dert anlatılır? İnsanın, elbisesi kirli olur da iç çamaşırları temizdir. Üst kirliliği “bitliliğe” alamet değildir ki.

Üstü başı temiz, “bitliler” de vardır.

Maksat palaspare giyinenlerse, onlar da tünele, tramvaya, trene, otobüse pek binmezler. İnsan pislikte bitlenir. Pislik de kılığa, kıyafete bakmaz. “Palaspare” dolaşan profesyonel dilenciler tertemiz insanlardır.

Ve yine farz edelim ki, hâlimden bitlilik müşahede veya tevehhüm olunan kimseyi tramvaya, otobüse, trene, vapura binmekten, kalabalık yerlerde dolaşmaktan kim men edecek?

Her tramvay durağında, her vapur iskelesinde, şehrin her kalabalık yerinde belediyenin “müşahede” memurları mı bulundurulacak?

Eğer iş, vatmanlara, biletçilere; gişe, iskele memurlarına, şoförlere kalırsa “seyreyle gümbürtüyü”!

Belediyenin bu tedbiri -eğer doğru ise- şehrin yalnız seyrüsefer intizamını bozmakla kalmayacak, şehrin inzibatını da karıştıracaktır.

Ben, bu “tedbir”de tehlike görüyorum.

*

IRSÎ BİR HASTALIK (*İstiklâl*, 11 Şubat 1940, s. 36)

Kütüphaneler müdürü, kütüphaneleri teftiş etmiş, “memurların vazifelerine geç gelip erken gittiklerini” görmüş!

Kütüphaneler müdürünün “keşf”i Kristof Kolomb rahmetlinin Amerika’yı keşfi kadar eskidir.

Canı cana ölçmeli derler. Kendi nefsimden paha biçiyorum. Memurluk hayatında, bu bir “illet”tir. Kırk küsur senelik ömrümde, “askerlik hayatım” hariç, topu temeli, tam 111 günlük memuriyet hayatım vardır.

Bundan, on beş, on altı sene evveldi. Yazıcılık hayatında, daha toy olduğum için, bir şeye kızmış, “mesleğe” gücenmişim. Toyluk, dedim ya! Tavşan dağa kızmış, dağın haberi olmamış.

Gazetecilikten, yazıcılıktan istifa ettim, kendi kendime. O ara, “Liman İnhisar Şirketi” kuruluyordu. Soyadını unuttuğum aziz dostum Ahmet Hamdi:

— Gel, bizde çalış, dedi.

Ve çalıştım. Orası, benim için, yeni bir “etüt sahası” olmuştu.

Memur olmak, bir zihniyet işi imiş. Çalış, çalışma. Aylık işliyor.

Günlük nafaka, emin. Tekaütlüğü olan yerlerin keyfi daha yerinde.

Memur, bu “hazır geliş”e alışıyor ve kendini salıveriyor.

Memur arkadaşlarım, muntazaman, sabahları bir çeyrek geç gelirler, öğleleri bir çeyrek erken çıkarlar, bir çeyrek geç dönerler ve akşamları bir çeyrek evvel Allah ısmarladığı çekerlerdi. Tatil günlerinin haricinde, izin alırlar, raporlu olarak da bir hayli tatil devresi geçirirlerdi.

Kütüphanelerdeki memurların “vazifelerine geç gelip erken gitmeleri” kütüphane memurlarına has bir kayıtsızlık değildir. Bu “teessüs etmiş bir zihniyet”tir. Hem de irsîdir.

Kütüphaneler müdürünün teftiş raporunu, bir “teşhis raporu” olarak kabul etmeli ve bu “irsî illet”in tedavisi[ne], çaresine bakmalıdır.

Bu neden “irsî” oluyor? diye sormayınız. Asırlarca “benim oğlum paşa olacak!” ninnisi ile büyümüş, “memuriyet”i “hakiki ekmek kapısı” bellemiş nesillerin çocukları, başka türlü yapamazlar. Memurlara suç bulmamalıyız. Eğer ortada, bir “suç” varsa, kökü mazidedir. Yeni nesilleri “yeni zihniyet”le yetiştirmelidir. Bu da terbiye işidir.

Ben, -farzımuhal!- Maarif Vekili olsam, üniversitelerden çok ilk mekteplerle uğraşırdım. Bu muazzam işi, başarabilir miyim? Başaramayacağım muhakkak. Fakat, hiç olmazsa, başlamış olurdum a!

**ADALETE TESLİM EDİLEMEYEN DOLANDIRICILAR (İstiklâl, 12 Şubat
1940, S. 37)**

“Kambiyo” diye, bir “sözdür” döner. Evet, bilen de ağzında, bilmeyenin de.

“Borsa”, “kambiyo”, “döviz” ve emsali kelimeler, bana, “para incelikleri” gelir.

Evet, para inceliği. Çünkü, her memleketin parası, para itibarı ayrı. Sonra bu para itibarı, altınla da ölçülür.

Altının, bir “ayarı” olduğunu bilirdik.

Dünya, durmayıp dönüyor. “Altın”ın “kâğıtlaştığı” devirde, itibarı da değişti.

Borsada, hava oyunları olurmuş. İşin içine “oyun” girdi mi, ben, kuşkulanıyım.

Yalnız, bu “hava oyunları”nın, “normal cemiyet hayatına” tesirleri dokununca, hava değişiyor.

“Borsa” markalı “zamane fettanı”nın şirinlikleri, bir, iki değil ki...

Borsada kaybetti! Borsada kazandı! Kül oldu, iflas etti. Milyoner oldu!

Bunları hep, masal gibi dinlerim. Yalan olmadıklarını bilirim, sonra bu “para hırsı” heyecanına, kulaktan olsun, sinirlerimi kaptırmamak için, oralı olmam.

Yalnız, “altın para”, “kâğıt para”, “para farkı” diye ortada dönen “şirinliklerin” kan kurutan cilvelerine tahammül imkânım kalmıyor.

Ajanslarda okuyorsunuz: Fransız frangı 2,95.

Nakit borsasının tebliğlerindeki rakamları bir “narh” sayabiliriz. Fakat, bu, neyin narhıdır?

Bir Fransız frangı, bizim paramızla 3 kuruşa tekabül ediyorsa, herhangi bir “bir franklık Fransız metanı” komisyon zamlarını da koyarak, nihayet “beş” kuruşa almamız lazım gelmez mi?

Hayır! Fransa’dan gelen gazete ve mecmuaları, borsa “narhı” ile değil, “bezirgân narhı” ile almaktayız...

Evet, bir franklık gazete ve mecmuaları, dokuz, on, hatta on bir kuruşa “tutturabildiklerine” satıyorlar.

Her vatandaş, “borsa tebliğlerini” okuyamaz ve “kambiyo” cilvelerini bilemez. Kambiyo farklarından, komisyoncuların istifade etmeleri, haklarıdır. Yalnız, komisyon hakkı hariç, yüzde yüz zam yapmak, sarıh bir dolandırıcılıktır.

Bu rezilane dolandırıcılığın, ticaret kamusundaki hakiki ismi nedir, ne olabilir, bilmiyorum. Yalnız, her gün aldığım yabancı gazete ve mecmualardan dolandırıldığımı biliyorum. Ve her gün parmaklarını kesemde dolaştırarak kambiyo farkı ile beni çalan dolandırıcıyı, adalete teslim edemiyorum.

Dolandırılmamak için, ne yapayım? “Borsa”ya mı istida vereyim, “ruz-i mahşere” mi bırakayım?

*

CEZA, AZDIR! (İstiklâl, 13 Şubat 1940, S. 38)

İkdam gazetesinin 11 Şubat tarihli nüshasının ikinci sayfasının beşinci sütununun başında şu yazı var:

Otel bitli,

Lokanta pis,

Hamam pis!

Belediye bu sonsuz pisliklerle mücadele ediyor.

“Şehrimizde tifüs mücadelesine faaliyetle devam olunmaktadır. Belediye müfettişleri temizliğe riayet etmeyen bütün müesseselere ceza kesmektedirler. Bu meyanda kerestecilerdeki Hâl Oteli’nin yataklarında bit bulunduğundan sahibi cezalandırılmıştır.

Fındıklı Hamamı’nda da temiz havlu ve peştamal kullanılmadığından ceza kesilmiştir.”

Belediyenin faaliyetini görmüyor, takdir etmiyor, değilim. Yalnız, ceza kesilen otelci ile hamamcıya acıdım.

Genç şairlerin beğenmeyeceklerine eminim. Ben de pek beğenmem amma, biraz yerindedir:

“[Düşmek üzre yıldırım] için ekser muallâ tâk arar

Herkes gelmez belâ, erbâb-ı istihkâk arar.”

Şu var ki, bu “laf”, “yerinde” olmakla beraber doğru değil, “tepeden inme cezaları”, “erbâb-ı istihkâk” aramaz ki... Öyle olsaydı, dünya dediğimiz “dehr-i dîn” bu şekli almazdı.

Belediye, “ceza kesmekte” haklıdır. Çünkü, “ceza kesilenler”in çoğu sabıkalıdır:

“Nush ile yola gelmeyi etmeli tektir

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüktir.”

Bu sabıkalılar, “azar”la da “kötek”le de uslanmazlar. Belediyenin ceza kestiği otel, hamam, “tesadüf kurbanı”dırlar. Galata’nın, Sirkeci’nin, kenar otelleri “pis”tir. Bazıları o kadar pistir ki “bit” bile yaşayamaz.

“Lokanta” adını almış bulaşık teknesi yerlerde, mikrop bile yaşayamaz.

Öyle hamamlar vardır ki, yarı buçuk temiz giren, “pis” çıkar. Belediye, böyle yerleri, “sıkı kontrol” diye yıllardan beri duyduğumuz “üstünkörü teftiş”ten vazgeçip, “ceza kesmek” usulünü de kaldırıp “lağv” etmeli.

Otel, lokanta, hamam, bir şehrin hayati ihtiyaçlarındandır. Fakat, “bitli otel”, “pis lokanta”, “pis hamam” şehir için muzırdır, tehlikelidir.

Pislikle mücadele eden belediye, “bit kırar gibi” bu mikropları da kırmalıdır.

Belediye reisimiz doktordur; mikropla nasıl mücadele edilir, bildiği için, mikropların yuvalarını yakmasını da bilir.

*

SON “KAVUKLU” (*İstiklâl*, 16 Şubat 1940, S. 41)

Orta oyununun son kavuklusu “Ali” de öldü. “Hamdi”den sonra, “Kavuklu” olarak beliren tek sanatkâr sima, “Ali” idi.

“Ali” hiç de ihtiyar sayılmayacak bir yaşta, hayat sahnesinden çekilmiş oluyor.

“Kavuklu Ali”nin iki şahsiyeti vardı:

Hem muntazam memur hem de kaderin her türlü nankör cilvelerine boyun eğen bir sanatkârdı.

Sanatkârlar, bilhassa verimsiz bir sahada çalışan ve ömürlerinin sonuna kadar amatör kalan insanlar, yeryüzünün her yanında, az çok derbeder, “gayrimuntazam”

yaşarlar. Bu “derbederlik, gayrimuntazamlık”, onların “ahlaki sıfatları” değil, göttükleri idealin, onları çalyaka sürüklemesinden ileri gelir.

“Ali”, sanatına olduğu kadar, dairedeki işine, evine ve çocuklarına da düşkündü.

Hayatı, sanat arkadaşları gibi, müreffeh geçti, denemez.

“Ali”, “Hamdi” ile mukayese edilebilir mi? “Hamdi”yi çocukluğumdan tanıyorum. Onun “jest” ve “espri” sanatları kuvvetliydi. “Ali”nin “mimik sanatı” -oyun tarzı göz önünden uzaklaştırılmamak şartı ile- eşsizdi, denebilirdi. “Ali”nin “taklitleri” de kuvvetliydi. Dairede arkadaşları -bundan yirmi beş yıl evvelinden bahsediyorum- ona “Acem Ali” derlerdi.

“Ali”, mevsimsiz dünyaya gelmişti. Çünkü “Hamdi” ile birlikte orta oyununda can çekişiyorlardı. “Ali”, yetişip kendini “kavukluda” gösterdiği zamanlar, orta oyunu ölmüştü. “Ali”, bu ölüyü diriltmek için, yıllarca çalıştı, çabaladı. Ve nihayet, o yolda, son nefesini de tüketti.

Zavallı “Ali” himaye ve takdir görmediğinden şikâyet ederdi. Bundan üç sene evveldi, sanatkâr, “Naşit” için bir yazı yazmıştım. Bu yazı *Yedigün* mecmuasında çıktığı zaman “Yakacık Sanatoryumu’nda” idim.

Bir gün Kavuklu “Ali”den bir mektup aldım.

Kendisinin de bir yazı ile olsun, “takdir ve himaye” edilmesini istiyordu.

Elim erip, Ali’ye cevap yazamamıştım. Zaten ne şahsen ona ne de gazetelere yazacağım bir şey yoktu. Karagöz gibi, tuluat gibi, meddahlık gibi, hokkabazlık gibi, orta oyununun da bütün çabalanmalarına rağmen, devirlerinin geçmiş olduğunu anlatmak, neye yarardı? O, orta oyununun, yaşadığına yaşayacağına kendini inandırmıştı. Karşısına çıkıp aksini iddia etmek, “yarasına tuz eklemek”ti.

Karagöz, kenar mahallelerdeki mahalle çocuklarını bile eğlendirmiyor. Tuluat, “kitap” arıyor. Meddah ayak takımını bile güldüremiyor. Hokkabaz, “marifetine” inanacak kadar safdil bulamıyor.

Ve bunun içindir ki, bir “hayali Kâtip Salih”, bir “K. Hasan”, bir “Sururi” bir “Çiçekçioğlu”, “Portakaloğlu” yetişemiyor.

Aynı kuvvette sanatkârlar da yetişseler, tutunabilecekler mi? Hayır! Çünkü, arayan yok.

Devirler değişirken, kuvvetli olsun, zayıf olsun, bütün hususiyetlerini de beraber götürürler.

“Ali”, kendisinden de bahsetmemi istemişti. Ondan bahsetmek lazımdı. Fakat ne yazık ki, geçmiş bir devrin sanatını temsil ediyordu. Ondan, ancak, bir mazi hatırası gibi bahsedebilirdim. Sağlığında, bu, kabil değildi. Şimdi, ona olan vicdan borcumu ödüyorum.

*

“KIRK’A BASTIK!” (*İstiklâl*, 17 Şubat 1940, S. 42)

İstiklâl, dünkü sayısı ile, “41”i buldu. “Kırk bir buçuk maşallah”!

Fakat, şu “kırk” adedi, lügatte, ne “verimli” sayıdır.

Kırkından sonra, saz çalmak.

Kırkından sonra, azmak.

Kırka merdiven dayamak.

Kırklık. “Bunun, yaş gibi, kurusu da vardır.”

Kırk gün, kırk gece düğün.

Kırk yılda bir.

Kırk haramiler.

Kırk çeşme.

Kırk hamamı.

Kırkında mevlit okutmak.

Kırk yalan.

Kırkı çıkmak.

Kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.

Kırk güne kadar ölmezsem...

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

Kırk katır, kırk satır.

Üçler, yediler, kırklar.

Kırk defa söyledim.

Kırk küp, kırkının da kulpu kırık küp.

Kılı kırk yarmak.

Kırklamak.

Kırkından sonra azanı ecel paklar.

Kırk evin kedisi.

Kırk ikindiler.

Kırk para ver söylet, kırk kuruş ver susturamazsın!

Kırk yıllık kâni, olur mu Yani?

Ayının kırk hikâyesi varmış, kırkı da ahlat üzerine imiş!

İnsana, kırk kere, deli! deseler, deli olurmuş!

Kırk yılın başında.

Kırk tarakta bezi var.

Bir deli bir kuyuya taş atmış, kırk akıllı çıkaramamış!

Kırk pınar güreşleri.

Kırk ağaç kavunu.

Korka korka, geldik kırka.

Kırk bayır!

Kadının nazı, kırkından sonra çekilir!

Kırk yıllık ahbap.

Kırk anahtarlı.

Kırk ambar.

Kırk gün günahkâr, bir gün tövbe-kâr.

Daha da var mı bilmiyorum. Yalnız bir tanesini son olarak hatırlıyorum:

Verdik kırkı, gitti korku!

Acaba, biz de *İstiklâl*'in talihi için, “çıktı kırkı, gitti korku” diyelim mi?

GELMEYEN BAHAR (*Yeni Mecmua*, 12 Nisan 1940, S. 50)

Soğuktan korkan insanların “kış”a düşman olmamaları kabil mi?

Fakat; bu “soğuktan korkan insanlar”, acaba, hangi memleketin insanlarıdır? Önce, bunu anlamalı. Çünkü “soğuk” dediğiniz “sıcak azlığı” yere, zamana ve insana göre değişir.

1939’un Ağustos’unda başlayan “sürekli yağmurlar” 1940’ta cilveli şekilde sürüp gidiyor. Yalnız yağmurlar mı? Tabiat, bütün cilvelerini, iki yıl arasında gösterip duruyor.

Bir arkadaşım, bundan, tam bir ay evveldi:

— Bahçede erikler açtı! dedi.

Fenerbahçe’de oturan, arkadaşım, demek erik ağaçlarının çiçeklendiğini görmüş! Bunu, bana bir “müjde” gibi verirken sesi, mevut saadetlerin hazzı ile titriyordu.

Aynı arkadaş, bir gün, havanın kar serpiştirdiği bir öğleüzeri koluma girmişti:

— Erikler, donacaklar!

Ben, onu, teselli eder gibi:

— Daha donmazlar! Bahar yaklaştı. Havalar ısınıyor, gelişirler!

Ben, “erik çiçeklerinin yanmamaları” için teselli verirken, o arkadaşla sokağa çıkmıştık.

Savruntulu bir yağmur sulu sepkenden tipiye çevirdi.

Ne arkadaşım, bana bir şey söylüyor; ne de ben onun yüzüne bakıyorum!

Yeşilköy’de oturuyorum. Ev sahibi:

— Cemile Hanım geldi! dedi.

Oturduğumuz üst katı sarsan rüzgârı mazur gördük. Aradan birkaç gün geçti geçmedi, yine, sallanıyoruz; karım:

— İkinci Cemile Hanım gelmiş olmalı, dedi.

Üçüncü “Cemile Hanım”ı daha hürmetle karşıladık. Çünkü, her biten odun ağırlığı, bizi yıkıyordu.

Karım, bir gün sordu:

— Yesari, martın on beşi kış, on beşi yaz! derler. Takvime baksana!

Takvime baktım. Fakat, günlere bakarak değil.

Takvime bakıyorum ve aynen alıyorum:

Kar fırtınası-Büyük soğuklar-Kar fırtınası-Karakış fırtınası-Kasırğa-Ayandon
kasırgası-Hamsin-Üç günlük fırtına- Soğuklar başlıyor-Kış rüzgârları-3 günlük fırtına-
Birinci cemre-Leylekler geliyor-Fırtına-Cemre-Kırlangıçlar-Kocakarı soğuğu

.....

Ve nihayet “Nevruz!”

Bundan sonra havalar değişiyor mu? Hayır!

Şair Fikret:

“Bahâr olsun, bahâr olsun, diyordum:

Bahâr [olmaz] bugün bundan mutarrâ”

diyordu. Nerede o bahar? Ne geldiği ve bu gidişle ne de gideceği var!

Yolumun üstündeki çiçek açmış bademlere, eriklere, şeftalilere bakıyorum! Kâh
kara yelin, kâh lodosun tartakladığı bu zavallı cılız dallar, sona kalmış kar köpükleri
gibi titriyorlar!

“Geldi ama neyleyelim sensiz baharın şevki yok!”

şarkısı vardı. Bu şarkı, gelmeyen bir “sevgili” için söylenmiş! Hâlbuki, şimdi ben, bu
güneşsiz baharda titrerken “güneşi” özlüyorum. Ve “güneş” için, takvimler geldi
diyorlar amma: Sensiz baharın şevki yok!

*

AKASYA PALAS (Yeni Mecmua, 15 Ağustos 1940, No. 68)

Avrupa harbinin doğurduğu film buhranını önlemek üzere Türk sanatkarları yerli
filmler çevirmeğe başlamışlardır. Mahmut Yesari’nin *Akasya Palas*’ı, bu sene
çevrilen filmlerden biridir. Arkadaşımız, bu yazısı ile filmin mevzuunu ve garip bir
macerasını ilk defa *YENİ MECMUA* okuyucularına anlatıyor.

Hafızam, pek keskin değildir; günü gününe hatırlamıyorum. Bundan, on altı, on yedi sene evveldi. Şimdiki “Şehir Tiyatrosu”nun temeli olan “Dârülbedâyi-i Osmanî” - birçok defalar olduğu gibi- yine karışmış, artistlerin bir kısmı “yuva”yı terk etmişlerdi.

Bedia Muvahhit, Eliza Binemeciyan, Raşid Rıza, Vasfı Rıza ve -hepsi rahmetli- Nurettin Şefkati, Rıza Fazıl, Adil, Muvahhit Refet, Baba Saffet ve daha bazı arkadaşlar, “Dârülbedâyi” firması altında, Beyoğlu’nda, Fransız Tiyatrosu’nda temsiller veriyorlardı. Yuvayı terk edenler; Neyyire Neyir, Kınar, Ertuğrul Muhsin, Behzat Haki, Hazım, İsmail Galip, Hüseyin Kemal, Küçük Kemal ve daha bazı artistler de “Ertuğrul Muhsin ve arkadaşları” firması altında, Şehzadebaşı’nda, Ferah Tiyatrosu’nda çalışıyorlardı.

Sanatkârların iki gruba ayrılışları, hem kendileri, hem sanat, hem de memleket için, çok faydalı olmuştu. Çünkü, iki taraf da işe, dört elle sarılmışlardı.

Ramazan, gelip çatmıştı. O tarihte, “Ramazan”, “tiyatro mevsimi” idi. Senenin en büyük tiyatro faaliyeti, Ramazan’da başlar, bayramda biterdi. Ramazan’da, yeni piyesler çıkarılır, eskilerin de en “tutulmuşları” tekrar edilirdi.

İki temsil heyeti, bir maç hâlinde idiler. “Dârülbedâyi”nin piyesten yana talihi açık çıkmıştı. Ertuğrul Muhsin grubunun ise, temsilleri, ağır gidiyordu.

Ben, sonradan alıp yürüyen *Kudret Helvası* ile “Fransız Tiyatrosu’nda”, fiyasko vermiştim.

“Ertuğrul Muhsin” grubu için, Georges Feydeau’nun *La Puce à l’oreille* adındaki vodvilini adapte ediyordum.

Bu, adapteye gelir bir vodvil değildi. Yalnız, mekanizması o kadar kuvvetliydi ki üzerinde biraz çalışılırsa, yıkılmaz bir vodvil olurdu.

Bu vodvilin ikinci perdesi, çok eski tipti. Sahne ortadan bir duvarla ikiye bölünmüştü. Sahnede, orta duvar kadar soğuk soğuk sırtan bir dekor yoktur. Üstelik, bu sahnedeki odanın birinde, bir karyola vardı. Ve bu karyola, “trüke” idi. Bir düğmeye basınca hemen dönüyor ve başka bir karyola gözükiyordu.

Vodvillerde, mantık filân aranmaz. Fakat bu kadarı da fazla idi. Bundan başka, bizim sahnemizde bu “trüke” karyolanın yapılmasına da imkân, ihtimal yoktu.

Hâlbuki, ikinci perde, bu “sahne hilesi” ile “işliyordu”. Onu kaldırıncı, ikinci perdeyi yeniden yapmak icap ediyordu.

Ben, yukarıda söylediğim gibi, vodvilin mekanizmasındaki kuvvetin sihrine kapıldım ve ikinci perdeyi, baştan başa, kendim yazdım.

Bu vodvilin birinci ve üçüncü perdeleri Feydeau'nun ise ikinci perdesi de - müsaadenizle!- benimdir.

Piyes çıktı ama, benim de anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. $1+1=1$ adı ile Ertuğrul Muhsin grubuna verdim. Allah, yüzümü kara çıkarmadı; çektiğim zahmeti unuttum.

$1+1=1$ 'in esas mevzuu “müşabehet”tir. Birbirine benzeyen iki adamın, bir vaka etrafında karşılaşmaları.

Mevzuu, kısaca anlatayım:

Kâmil, bir sigorta şirketinin direktörüdür. Genç ve güzel karısı Pakize, kocası Kâmil'i kıskanmaktadır. Kocasını denemek için, bir kadın ağzından mektup yazıyor. Kâmil, karısının el yazısını tanıyacağı için, Pakize, bu mektubu Zeynel'in karısı ve arkadaşı Mevhibe'ye yazdırıyor ve bir randevu veriyor.

Kâmil'in küçük kardeşi Kâmi, evdeki hizmetçi Eleni ile hoşça vakit geçirmekte, ara sıra, Boğaziçi'ndeki “Akasya Palas”a gidip eğlenmektedir.

Kâmi bir gün ağabeysinin askısını takmış ve sonra “Akasya Palas”da unutmuştur. Otelin sahibesi Madam Sürpik, askıyı köşke getiriyor. Bu askı hâdisesi, Pakize'nin kıskançlığını büsbütün alevlendirmiştir.

“Akasya Palas”da randevu veriliyor. Mevhibe Akasya Palas'a gidecek ve Kâmil, randevuya gelecek olursa, ona, iyi bir ders verecek.

Mektup kolposu, muvaffakiyetle yapılıyor. Fakat Kâmil, randevuya gitmek istemiyor; karısını gizli gizli sevmekte olan Sezai'ye:

— Benim yerime, sen git diyor.

Kâmil, işin iç yüzünü bilmediği için, mektubu Zeynel'e gösteriyor. Zeynel, karısının yazısını tanıyor ve fitili alıyor. Akasya Palas'a koşuyor.

Köşk halkı, birbirlerinden haberli ve habersiz, katar hâlinde Akasya Palas'tadırlar. Akasya Palas'ın bir ayyaş garsonu vardır: Cafer.

Cafer, cüssece, çehrece “Kâmil”in aynıdır ve bu benzerlik yüzünden işler, büsbütün karışıyor. Kâh Cafer’i Kâmil, kâh Kâmil’i Cafer zannediyorlar ve nihayet, binbir vodvil “kiproko”sundan sonra, düğüm çözülüyor.

Vodvillerin mevzuunu, tamamen anlatmak kabil değildir. Çünkü, esas vaka ile ara vakalar, öyle karışık ve şaşırtıcıdır ki bütün vakayı, bütün teferruatı ile yazmak hemen hemen mümkün değildir.

İşte bu yarı adapte ve yarı telif piyesimde Büyük Behzat bir harika idi. Hazım, çok kuvvetli bir tip yaratmıştı. Temsil, çok güçlü. O tarihte, sahnenin önünde “suflör” vardı. Bu piyeste “suflör”ü hazfetmiştik. Hiç unutmam, ilk temsilde, bir tarafta Muhsin, öbür tarafta ben, “sinyal” vererek temsili idare etmiştik.

Geçmiş günler! Şimdi hepsi bana, bir hayal gibi geliyor.

Aradan yıllar ve yıllar geçti. Ertuğrul Muhsin, günün birinde $1+1=1$ ’i hatırladı. Benden, piyesin film için senaryosunu istedi.

Senaryoda ne kadar muvaffak oldum, bunu bilmiyorum. Yalnız, Hazım’ın, Vasfi’nin, Said’in, Cahide’nin, Perihan’ın muvaffak olduklarını söyleyebilirim.

*

MÜNİR NURETTİN’İN YENİ FİLMİ: KAHVECİ GÜZELİ (Yeni Mecmua, 20 Eylül 1940, No. 73)

Yalnız teknik bakımdan değil, “hazırlanış” bakımından da “tiyatro” ile “sinema”nın ayrı şeyler olduğu muhakkak.

Bir piyes “prova” edilmeden okunur, artistler rollerini yazarlar ve oynayacak insanlar, ne oynadıklarını bilirler ve bilerek hazırlar ve hazırlanırlar.

Hâlbuki filmlerde, böyle bir şey yoktur. Rolü olan artistler, ancak kendi rollerini bilirler, “mevzu” hakkında, hiçbir şey bilmezler.

Bu, böyle olunca, bir filmin hazırlanışına “kısmen” şahit olan bir insanın da tekml mevzuu bilmesine imkân var mıdır?

Birkaç sahnesini gördüğüm *Kahveci Güzeli*’nin mevzuunu sorarak anlamış oldum. Zaten, filmler, bir “anlatmak” işi de değildir. Çünkü, mizansenlerin değişikliği, mevzu kadar karışıktır ve onun kadar rol oynuyor.

Yolumun üzeri sayılır. Sabahları, Tepebaşı Tiyatrosu'na uğrar, eski arkadaşım Ertuğrul Muhsin'i görürüm. O, işinin çokluğu arasında, benim gevezeliğimi hoş görecektik kadar nezaket gösterir.

Dün sabah yine uğradım. *Kahveci Güzeli* filmi için konuşmak istedim. Masadaki yerini bana terk etti; yaprak sigarası ağzında, gülümsedi:

— Binbir Gece Masalları'nı bilmiyor musun? dedi. Binbir Gece Masalları'ndaki Kahveci Güzeli...

Binbir geceye güç sığdırılan masalı bir anda hatırlayamadım doğrusu.

Muhsin anlattı:

— Canım, dedi. Nasıl bilmezsin! Çocukluğumuzda, masal diye dinledik. Sonra, kitap olarak okuduk. “Ağlayan Narla Gülen Ayva”, “Billûr Köşk”, “Kahveci Güzeli”... Hepsi bilinen şeyler.

Not etmeğe başladığımı görünce, rengi değişti:

— Senin fikrin fasit! Anlaşıldı.

Elindeki sahne plânlarını gösteren senarist Necdet'e döndü:

— Sen, anlat, dedi.

Tereddütle yüzüne baktığımı görünce:

— Hayır... Hayır... O, benden daha iyi bilir.

Bu film işleri de ne kadar girintili çıkıntılı imiş! Nihayet, günün birinde aklım erecek ama, ömrüm vefa edecek mi, bilmiyorum!

Masala gelem:

Hak âşığı Kahveci Güzeli Tekin, kardeşi Keloğlan'la diyar diyar gezerlerken, İstanbul'a geliyor; bir akşam, köhne bir kahveye düşüyorlar. İçerisi örümcek bağlamış, pis bir kahve. Tekin'le Keloğlan, kahveciden iş istiyorlar, kahveci, onları, misafir olarak kabul ediyor.

Gece yarısı, kahveye üç derviş geliyor, kahve, nargile ısmarlıyorlar. Soyulmak tehlikesini de düşünüyorlar, yalnız, Tekin'le, Keloğlan'ı özü sözü doğru görüyor, onlara açılıyor ve “sır” tevdi ediyorlar.

Bu “tevdî edilen sır”dan sonra, kahvenin “kahve, şeker kutuları” doluyor. Kahve zenginleşiyor ve Tekin “Kahveci Güzeli” olarak nam alıyor.

Çin, Hint ve Kafdağı prensesleri, rüyalarında “Kahveci Güzeli”ne âşık olmuşlardır. Ona, malik olabilmek için, vezirlerini “tebdil-i kıyafetle” İstanbul’a gönderiyorlar, lâkin hiçbiri, muvaffak olamıyor.

Nihayet, prensesler, kendileri tebdil-i kıyafet ederek İstanbul’a geliyorlar ve hep, bir hile ile Kahveci Güzeli ile evlenmek istiyorlarsa da hileleri meydana çıkıyor ve onlar da muvaffak olamıyorlar.

Bu oyunlar, oynana dursun, Kahveci Güzeli, bir çoban kızı ile tanışıyor ve onunla evleniyor.

Gelgelelim, Çin padişahı; Hint, Kafdağı padişahlarını, prenseslerini ve vezirlerini Çin’e davet ediyor, meclis kuruyor.

Çin veziri, alicengiz oyunu marifeti ile, çoban kızını evinden çalıp kaçırıyor. Kahveci Güzeli ile kardeşi Keloğlan, bu hâdiseyi de yine alicengiz oyunu marifeti ile anlıyor, Çin yolunu tutuyorlar ve saraydan çoban kızını alıp kaçırıyorlar.

Filmin bir kısmı stüdyoda çekilmiş, en mühim, pitoresk kısımları da Maltepe’de Başbüyük’teki Süreyya Paşa Çiftliği’nde alınmıştır. Filmin, bilhassa bu kısımları, Avrupa filmlerine rekabet edecek bir nefasettir.

Kahveci rolünde, Büyük Behzat, Keloğlan’da Hazım, Kahveci Güzeli’nde Münir Nurettin, Çin padişahında Zihni, Çin vezirinde Talât, Hint padişahında Hâdi, Hint vezirinde Cahit, Çin prensesinde Nevin Sual, çoban kızında Nezihe Becerikli, Hint prensesinde Vedia, Kafdağı prensesinde Sabahat, rollerinin kuvvetleri nispetinde muvaffak olmuşlardır.

Kahveci Güzeli filmi, yerli filmlerin en muvaffaklarından biri olacaktır, sanıyorum. Mevzu, orijinaldir ve onu yabancı filmlerden ayıran hususiyeti Binbir Gece Masalları’nın, bütün incelikleri ile bilinen bir muhitte çekilmiş olmasıdır. Yabancı filmlerde, şarka ait mevzular, bilhassa masallar, dekorların zenginliğine, mizansenlerin harikuladeliğine rağmen, gülünç ve sahtedir.

Kahveci Güzeli’nde, yabancı filmlerin ihtişamını bulmamıza imkân yoktur. Fakat, onlardaki gülünçlüğü görmeyeceğimize eminim.

ROMAN YAZIYORUZ!.. (Yeni Mecmua, 27 Eylül 1940, S. 74)

Edebiyatımıza en kıymetli romanlar hediye etmiş bulunan üstat Mahmut Yesari'den yeni bir roman isteyen bir patron “Eserinizi getiriniz, bir karıştıralım” demiştir. Mahmut Yesari bu yazısında böyle diyen patronun müstear adla yazmakta olduğu romanı tenkit etmektedir. Üstadın bu nefis yazısını zevkle okuyunuz.

Benden “roman” istiyorlar. Eski ve sözüm ona “Meşhur!” tanınmış bir muharririm ya, bu “roman isteyiş” gazetelerin “çeşni değiştirmek” heveslerindedir. Yoksa bana, “kıl kadar” ehemmiyet verdiklerinden değil. Çünkü ben, onlarca, “para kazanmasını bilmeyen” ve “hayatta muvaffak olmamış” bir adamım.

Bu roman istemenin de çeşitleri vardır. Bazen, patronlar evime, arkadaşları, muharrirleri gönderirler ve kulağıma fısıldatırlar:

— Bize, bir roman yaz! Unutuluyorsun. Tam olarak getir. Hemen basarız.

Hiç paranın lâkırdısı yoktur. Ben de lâkırdısını etmeyeyim. Unutulmağa gelince; gazetelerde çıkan romanları gördükçe, unutulmak şöyle dursun, roman yazmış olduğuma binbir lanet ediyorum.

Bu roman isteme çeşitlerinin arasında bir şahesere çattım. Boyundan büyük konuşan, çetrefil dilli, bir patron bana:

— Karileri cezbedecek cazip! Roman! Yazınız!

diyor. Bu boyundan büyük konuşan patron, külli ayıbından mâadâ, roman yazmağa kalkışmış. Bunu da o gün öğrendim.

Benden, roman isterken sırtan bir nezaketle kıvranıyor:

— Getiriniz bir iki defter, karıştıralım, bakalım.

Neyi karıştıracak? “Gelberi” yazım yok.

Bu, benim yazacağım romanı “karıştıracak” olan patronun yazdığı romandan birkaç satır alalım:

“... revolverini elini aldı. Ucunu şakağına dayadı.”

Yazıcının silâhtan haberi yok. Revolverin ucuna “namlu” derler.

“İki günden beri kendisini için için sarsan buhranlar, acılar, işkenceler bir an içinde birdenbire kesilecek, duracaktı.”

Sekizinci sınıfta bu cümleyi yazan çocuğu, sınıftan döndürürler.

“Kendisini için için sarsan buhranlar, acılar!” Buhranların, acıların dışa vuranları da var mıdır? Evet, bazı hastalar, çırpınırlar, bağırırlar, ağlarlar, kendilerini yerden yere vururlar. Acaba, muharrir bu çeşit “buhranlar, acılar” çekmediğini mi anlatmak istiyor? Peki? “İçin için çekilen işkence” nasıl olur?

Fazla durmağa gelmez. **“Bir an içinde, birdenbire”**. Gelin de işin içinden çıkın.

Aldı Kerem, bakalım, ne söyledi: **“Anesteziden geçirilmiş, uyuşturulmuş bir hasta gibi idi.”** Yani, iki defa mı uyumuş?

“Bir an sonra kendi kendini ameliyattan geçirecek, ebedî şifaya kavuşacaktı.”

Meşhur doktor Roux, “kendi kendine” operasyon yapardı ama, “kendi kendini ameliyattan geçiren”i görmemiştik. Ellerin dert görmesin patron!

“Cemiyete olan bağlarının çözüldüğünü, ortada köksüz, kimsesiz kaldığını duyuyordu.”

Liseyi bitiren en tembel talebeler de bilirler ki “kimsesiz kalmakla” “köksüz kalmak”, ayrı ayrı şeylerdir. Üstat, ne demek istiyor acaba?

“Arkadan herkes ölümüne ne sebep arayacaktı?”

“Parmak tetiğe dokunmak üzere iken, (.....) nin gözü bir resimle karşılaştı. Birkaç sene evvel ihtiyat zabıtlığı yaparken çıkarttığı resim... Birdenbire silkindi.”

Bu cümlelerin, hangisini düzelteyim? Fakat şu, “birdenbire silkindi.” pek parlak. Teenni ile silkinmek olur mu?

Benim romanımı okuyacak ve hüküm verecek olan da bu satırları yazan kahraman!

“Sihirli bir tılsımın tesiri altında parmağı durdu.”

“Sihirli tılsım”.

Bu satırları okurken ressamımız gülüyordu.

Oturdu, bir resim yaptı:

— Resmi nasıl buldunuz?

Resim, güzeldi. Ressam ilâve etti:

— Okuduğunuz romanın resimlerinden!

Sorduk:

— Ne münasebet?

— Dikkatle bakınız!

Şişman bir erkek kadının kolunu sağ eli ile yakalamış, sol eli ile yumrukluyor! Herkes, solak değildir ki... Adımın sonunda “Yesari”lik varken, yine solak değilimdir.

Romanı, satır satır takip edersem, siz de ben de hepimiz tozuturuz. Mamafih elim değmişken bir satır daha alayım:

“Bütün geçmiş hayatı açık bir kitap gibi gözü önünde açılıyordu.”

Bilir bilmez fıkra anlatmak meraklısı adamlar vardır ya, söylüyor:

— Evliyanın biri kızını kesmek istemiş, gökten keçi inmiş!

Karşısındaki isyan etmiş:

— Be adam! Hangisini düzelteyim? “Evliya” değil, “Peygamber”. “Kızı” değil “Oğlu”. “Kesilmiyor”, kurban edecek. “Keçi” değil, “Koyun!”

**

Bu romanı yazan patronun boyu kısa, fakat dili uzundur. Bu yazımı görünce çatmak isteyecektir ve ilk hücum olarak da benim, artık, “kimsenin meçhulü olmayan ayıbım”ı, yani “içki içtiğimi” diline dolayacak.

Bu sakız, çiğnene çiğnene artık çürüdü. Fakat, ben, sarhoş kafa ile bile böyle saçma yazmam ve böyle hezeyanları yazmamak için de hiç ayılmamak şartı ile sızmağı tercih ederim.

Ey, benim hayatı muntazam, kafası rahat, geliri tıkırında patronum, bu hezeyanları mazur gösterebilecek tek mazeretin var mı?

Benim romanımı karıştıracak ve hüküm vereceksin, öyle mi? Bu satırları yazan adamın küstahlığına ne mana verilebilir?

Bunun cevabı şudur: Sermaye şımarıklığı.

Fakat, ben, sırtımı açlığa verdiğim için, sermaye, beni yenemez!

*

TÜRK SAHNESİNDE KADIN SANATKÂRLARI (*Yeni Türk Mecmuası*, Mart 1943, C. 11)

“Neyyire Ertuğrul”un vakitsiz ölümü, Türk sahnesi için çok acı bir gaiptir... Sahnemiz, onun bıraktığı boşluğu, pek kısa zamanda ve kolaylıkla dolduramayacaktır.

Türk kadınının sahneye çıkması, uzun yılların mirası değil, daha, dün, diyebiliriz.

Sahnedeki kadın sanatkârlar, hep Ermeni idi. Rum ve Yahudi hiç yoktu. Az çok şive bozukluğuna rağmen, Ermenilerin dilleri Türkçeye daha fazla uyuyordu. Sahnede Türkçe konuşuluyordu, fakat tiyatro “Türk tiyatrosu” değildi. Çünkü, konuşulan Türkçe, Türkçe olmaktan bir hayli uzaktı.

“Güllü Agop”un tiyatrosunu görmedim, “Manakyan”a yetiştim. Oynanılan eserleri, hemen hemen Manakyan, kendisi tercüme ediyordu. Bu tercümelerde de lisan bozuktu. Şive, ifade şekli, Türkçeye uymuyordu.

Manakyan’ın tiyatrosundaki kadın sanatkârları hatırlıyorum: Madam Hekimyan, Madam Binemeciyan, Madam Siranuş, Madam Kanari...

Kalburüstü, bunlardı. Madam Hekimyan, ağır piyeslerde kendini gösterdi. Madam Siranuş, bazı piyeslerde muvaffak olmakla beraber, orta bir artistti. Madam Binemeciyan, hafif piyeslerde, ön safta görünürdü. Madam Kanari her janr eserlerde yükünü omuzlarında taşıyabilirdi. Hepsinde, Manakyan’ın, tesiri vardı. Kendilerine gösterilen yoldan yürümek zorunda idiler.

Manakyan, ağır melodramlar, edebî piyesler, hatta hafif komedilerde oynardı. Yalnız, temsillerin hepsinde, hava değişmezdi; ağır melodram havası.

Bu hava içinde yetişen artistlerin fazla bir hususiyet gösterebilmelerine imkân yoktu.

Manakyan’ı çok ihtiyarlığında tanımıştım. Ancak, duyduğumu söyleyebileceğim. Manakyan, artistlere karşı, hususî hayatlarında değil, sahnede, çok müstebit davranırmış. Hayatta müşfik bir baba olan Manakyan, sahnede gevşeklikle ve emirlerinin, arzularının ihmalle, kayıtsızlıkla karşılanmasına tahammül edemezmiş.

Sahne disiplini için, ...⁵³ lâzımdır. Yalnız bir haddi, derecesi vardır. Bu şartlar altında, artistler gerçek özlerini belirtemezler.

Manakyan'ın artistlerinin içinden, yüksek bir sanatkâr yetişemez miydi? Üstatlar, kabiliyetler, baskı altında, sönmeğe, bodur kalmağa, kötürümleşmeye mahkûmdurlar. Nitekim onların arasından bir Raşel, Sarah Bernhardt, Barte, Piyerson, Cécile Sorel, Jorjet Noblan, Eleonora Duse, Savarako yetişmemiştir.

Bir kısır kalışın sebeplerinden biri de sahnede janr'ı olmamasıdır. Her cins esere çalışmak, artistin istidat ve kabiliyetini şaşırtır.

Binemeciyanların büyük kızı Eliza Binemeciyan, Meşrutiyet senelerinde bir yıldız gibi parlamıştı. Millî heveskâran, Donanma Cemiyeti temsilleri, Türk tiyatrosuna doğru ilk adımdı. Aktörlerin hemen hepsi Türk'tü. Sahnedeki konuşmalar, artık, kulak tırmalamıyordu.

Eliza Binemeciyan da pürüzsüz konuşuyordu. Bu artistte, çalışma ve öğrenme, yetişme hevesi, zevki, çok derindi. Hususî ders alıyor, Türk edebiyatına çalışıyordu. Sahne artistliği de kusursuz denecek kadar mükemmeldi. Fakat, bütün çabalamalarına rağmen, anadan, babadan tevarüs ettiği melodram çeşnisinden kendini kurtaramıyordu.

Eliza Binemeciyan, uzun yıllar “Dârülbedâyi-i Osmanî” sahnesinde tek yıldız olarak yaşadı. O kendinden evvelkiler gibi, mücevhere “mocaffer”, mevkie “mefkif”, poyraza “poryaz” demiyordu. Bununla beraber, jestlerinde, melodram ağırlığını atamıyordu.

Türk kadınının sahneye çıkması, onun yıldızını söndürdü. Bu, bir iki yılın işi olmadı, aradan bir zaman geçti. Fakat, aradaki ayrılık, sırtıyordu.

Eliza Binemeciyan, Türk sahnesinden çekildi, evlendi, Avrupa'ya gitti. Gazeteler, onu eskisi kadar koltuklamıyorlardı. Buna, gücenmiş gibiydi.

O tarihte gündelik çıkan *Komedy* gazetesinde, onun Paris'te Ermenice bir temsil verdiğini okudum. Tenkitte, lisan “iptidai” telâkki ediliyor, temsil de beğenilmiyordu. Acaba, Madam Eliz, sanatını Avrupa'ya tanıtmak, beğendirmek mi istemişti? Bu denemeden sonra Madam Eliz'in bir daha temsil vermemesi, ümidinin kırılmış olduğunu anlatıyor.

⁵³ Kelime okunamamaktadır.

Madam Eliz, bize gücenmekte haksızmış. Belçikalı Jorjet Lublan'ı, İtalyan Eleonora Duse'yi, Japon Savarako'yu takdir eden Fransız münekkitleri, eğer yüksek bir sanat görmüş olsaydılar, Madam Eliz'i de alkışları ile takdir ederlerdi.

Sahneye ilk çıkan Türk kadını, yakınlarda ölen “Afife Jale” idi. Duygusuz bir kız değildi, içten bir hevesi vardı, fakat metotla çalışmanın yolunu sırrını keşfedememişti. Hakikî hüviyetini gösteremiyor, biteviye, yeni bir istidat hâlinde kalıyordu. Aldığı rolleri başarıyordu, hiç aksamıyordu. Ama, sahnede bu yetiştirmiyordu. Sahnede, gün geçtikçe, gelişmekten, serpilmekten başka çare yoktu. Kadın ve erkek, her artist, sahnede gördüğünü, öğrendiğini tekrarlamakla kalamaz, kendinden de yenilikler eklemelidir. Aynı rolü oynayan büyük, yüksek sanatkârları seyrederken aralarındaki ayrılıklar, hususiyetler, hemen göze çarpar.

Afife de cevher vardı. Yalnız, bu cevheri işleyemedi, parlatamadı.

Afife'den sonra Türk sahnesinde görülen “Bedia Muvahhit”tir. Bedia'nın zekâsı ve istidadı kadar tahsili de kuvvetlidir. Az zamanda, kendine parlak bir mevki yaptı. Bedia, dramdaki kuvvetini vodvilde de gösterebilir.

Bedia'dan sonra Neyyire Ertuğrul'u gördük. Neyyire'nin sesi, sahne sesiydi. Tatlı, tok bir ses, heyecanlarına hâkimdi. Yorulup gevşediği, pelteleştiği ve ifrata kaçtığını da görmedim. Onu hem filmde hem de sahnede seyrettim. Daima, ileriye hız alıyordu.

Bizde, artistlerimizi kısırlaştıran kusur, tahsillerinin biraz noksan olmasıdır. Tahsili kıt bir artist Shakespeare'i, Shute'yi, Bernard Shaw'ı, Pirandello'yu nasıl anlar, nasıl kavrayabilir? Ruhunu anlamadığı bir rolün içine giremez ki...

Neyyire'nin tahsili iyi idi ve okuyordu. Artistlik, sadece rolünü ezberlemek, prova etmek, oynamak değildir. Vücudu kadar, kafasını da işletmelidir. Ben, içinde rol aldığı piyesi okumadan, başından sonuna kadar dinlemeden sahneye çıkmış artistler bilirim. Piyenin özünü bilmezse, rolündeki hususiyetleri keşfedemez. Bir artist, eğer mesleğine bağlı ise, yalnız sahne eserleriyle meşgul olmaz. Umumî bilgi de ister; tarih, coğrafya, folklor, dil bahisleri... Bir artist, sinemadan ziyade, müzelere gitmelidir.

Neyyire, çalışmaktan yılmazdı. Muhsin Ertuğrul, ona çok iyi hocalık etti; onun serpilmesine imkân ve sahalar hazırladı. Neyyire, bundan istifade etmeği bildi.

Neyyire, bütün yüksek artistler gibi, aldığı rollerin dışına çıkmadan, tam bir sadakatle çalışır, oynardı. *Sürtük*’ün muvaffakiyetini ona borçluyumdur. *Sürtük*, temsili tehlikeli bir eserdi. Eserin bütün yükü, ona yüklenmişti. Küçük bir aksama, piyesi düşürebilirdi. Neyyire, piyesi kurtardı.

Sahneye, yırtık pırtık, kılıksız çıkmağı istemeyen kadın artistler gördüm. Neyyire, böyle yersiz ve acayip düşünmezdi. *Hale*’de ihtiyar mahalle karısı, *Sürtük*’te *Sürtük*, *Madam San Jan*’da Madam San Jan, hülâsa genç rolde genç, ihtiyar rolde ihtiyar, şık rolde şık, partial rolde partaldı. Rollerini benimser, sever, öz malı ederdi.

İlk çıktığı piyesler, *Othello*, *Renkli Fener*, *Yaradan Seni Affettim* vesaire idi. Hepsinde de ümit veriyordu. Normal bir zaman içinde olgunlaştı. Yetiştigiğine inanarak ihmal yoluna sapmamıştı. Ne yazık ki artistlerimizin birçoğu, muvaffakiyetten sonra, gevşiyorlar ve oldukları yerde mihlanıp kalıyorlar. Sahne için, gevşemek, durgunluk, şımarmak kadar fenadır, muzırdır.

Bize şımarabilirdi, şımarmasına engel olacak hiçbir kuvvet yoktu. Onu sevenler, beğenenler, belki, bunu da hoş görebilirlerdi. O, hiç şımarmadı hem sanatında hem hususî hayatında ağır başlılıktan ayrılmadı.

Neyyire, öldüğü zaman, çok genç sayılmazdı. Fakat artistin yaşı yoktur ki... Sarah Bernhardt, altmışını geçmişti, yine sahneye çıkıyordu. Cécile Sorel, yetmişine yakındır, “Komedi Fransez”i bıraktı, revü oynuyor... Mistenket de öyle... Neyyire, yaşamış olsaydı, daha olgunlaşacaktı. Vaziyetinin şahikalarına erişecekti. Ölüm, bunu kısılandı, çekip aldı.

Türk sahnesi, muhakkak birçok Neyyireler görecektir. Yalnız, uzun yıllar bekleyeceğiz.

*

AYYAŞLIK FAİCAMIZ (*Büyük Doğu*, 1 Ekim 1943, S. 3)

Dimağın “şuur hassası”, ancak insanlara vergidir. Şuurun, körü bile görür.

Hâlbuki içki, yalnız şuura düşman...

İşleyen dimağın, rahat, sükûn istediği anlar da olur. Bilhassa kafası ile çalışanlar, uyudukları zamanlar bile, dimağlarının işlemelerinden ıstırap duyarlar. İçki, dimağı uyuşturur, rahata kavuşturur.

Amma, bunu, mazeret diye kabul edemeyiz! Çünkü, memleketimizde içki içmek, daima bir kabahat mazereti olarak ileri sürülmektedir.

Üç arkadaş, bir bahçeye gidiyor, kafaları çekiyor. Aralarında konuşurlarken bıçağa, tabancaya sarılıyorlar.

Hâkim huzurunda:

— İçmiştim! Kendimi bilmiyordum!

diyor, cinayetten sıyrılmak istiyor.

Hayır! Bu, bir mazeret değildir!

Karınızla, çocuklarınızla biraz hava almak istiyor, gezmeğe çıkıyorsunuz. Gittiğiniz seyir yerinde, dört yanınızı sarhoşların kuşattığını görüyorsunuz. Neş’eniz kaçıyor, gittiğinize, gideceğinize pişman oluyorsunuz.

Yazın, vapur güverteleri, tren geçitleri sarhoş kusmuğundan, rakı kokusundan geçilmiyor.

Kahvelerde, hatta sokaklarda ceplerinden rakı şişelerini çıkarıp ağızlarına diken bekrileri, hemen her gün görüyoruz.

Baloda, dans ederken rakı şişesi arka cebinden düşen nicelerini gördüm.

Temiz aileler, sarhoş kokusundan, hava almak için Boğaziçi’ne, Adalar’a, Suadiye’ye gidemiyorlar. Vapurlarda, trenlerde nâralar, gramofonlar, patlatılan şişeler...

İçki içilse bile böyle içilmez!!!

Köylü, rakı içmiyordu. Şehirli, köylüyü rakıya da alıştırdı. Şimdi, eline biraz para geçen köylü, rakı içiyor, keyif oluyor, nâra atıyor, silâha sarılıyor. Bunun sebebi, nedir? Sebebi şudur ki, maksatsız, imansız, mefkûresiz yaşıyoruz!!! Yaşama hedefimizi bilmediğimiz için, baştan karaya vuruyoruz!

Gramofon, radyo, evlerimizin durgunluğunu sanki biraz giderdi. Fakat bu gideriş, topaldır. Çalışan insanların gözleri, kulakları doymak ister. Gramofon, radyo, ne kadar doyurur?

“Yeşilay”, içki ile “mücadele” ediyor. “Veremle Mücadele Cemiyeti’nin mücadelesi” gibi... İçki düşmanlığı, neşriyat ile, propaganda ile, konferansla, lâfla

olmaz. İçki iptilâsını önlemek için, daha çok başka şeyler lâzımdır. İçkiye, ağır vergi koymak da bunun önüne geçemez.

Yaşama yorgunluğundan bunalan insanlara, hakiki bir dinlenme sahası açılmalıdır. Bu saha, nasıl açılır? Asıl mesele, burada...

Şehirli, bugün içiyor, yarın da içecek. Köylü, bugün içiyor, yarın da içecek. Neden içmesin?

İçkinin haram olduğunu, gûnahtan korkan köylü bilmiyor mu? Neye günah yapıyor? Demek ki, onu günaha girmekten koruyamıyoruz.

İnhisarlar İdaresi, vergilerin artmasına rağmen, memlekete içki yetiştiremiyor. Bu inhimak neden?

Demek ki uzvî olmaktan ziyade ruhî bir dalâletin tesiri altındayız!

Konyağa, hafifmiş diye, yarı yarıya saf alkol karıştırıyorlar. Şaraba da öyle...

Bunun manası şu: İçenler, körkütük sarhoş olmak istiyor. Sarhoş olmak, uyuşmak, duymamak, görmemek, düşünmemek...

Ruhî ve içtimaî bir dava karşısındayız!..

Yazımın başında söylediğim gibi kafası ile çalışanların, dimağlarını uyuşturmak istemeleri belki bir mazerettir. Fakat, eli ile, kolu ile, sırtı ile çalışanların kafalarını uyuşturmak istemeleri neden? Onlar, neden bu ihtiyacı duyuyor?

Bunun da manası: İçkinin, halkın ruhuna ve uzviyetine sinen bir zehir büyüüne ermiş olması...

Seferber olmalıyız! Profesörlerimiz, doktorlarımız, idare adamlarımız, yazıcılarımız, hepimiz seferber olmalıyız ve tifüs, kolera, çiçek, verem, sıtma salgını gibi bu salgının da önüne geçmek için el birliğiyle çalışmalıyız.

İçkiyi ortadan kaldıramıyorsak, içki içmenin sebeplerini, amillerini ortadan yok etmeliyiz. Bilhassa bu mevzu üzerinde düşünmeliyiz!

Göz önündeki nesil tükeniyor, gelecek nesillerden hiç hayır kalmayacak.

Bu, Yeşilay'ın, Kızılay'ın, beyazayın, sarıayın, morayın, menekşeyin yapacağı iş değil! El birliği, ruh birliği lâzım. Vebanın, tifüsün, koleranın, çiçeğin, veremin, sıtmanın; serumlar, dezenfeksiyonlar, haplar, kininlerle önünü alabiliyoruz. İçki salgınının serumu, ilâcı yok. Onun ilâcı ahlâk ve mefkûre...

İçki, haramdır. Haram, yalnız Müslümanlıkta yok, her dinde ve fikir sisteminde vardır. Haramdan sakınmayı bilelim, öğrenelim ve öğretelim!

*

ÜSLÛP MUAMMASI (*Büyük Doğu*, 5 Kasım 1943, S. 8)

Buffon, “Üslûp, insandır!” demişti. Recâizâde Ekrem, bunu, dilimize müsecca olarak tercüme etmiştir: “Üslûbu beyan, aynı ile insandır.”

Üslûbu inkâr etmek, insanı inkâr etmektir. Evet, üslûp “bizatihi insan”dır. Fakat, bunun edebiyattaki rolünü, mevkiisini, kıymetini, kuvvetini de biraz ayarlamak lâzımdır.

Her muharririn bir üslûbu, -daha açık bir anlatışla- bir yazı tarzı vardır. Edebiyat çerçevesine girmeyenlerde bile bu, görülür. Buna “billurlaşma” da diyebiliriz. Bu, kaçınılmaz bir şeydir.

Bununla beraber, yazı tarzı bir değildir, bir olmamağa mahkûmdur. Yazılar ya (subjectif) enfüsi, yahut (objectif) afaki olur. Bunlar, aynı çeşnide yazılamaz.

Evet, bu kuvvetli muharrirler, aynı fikirleri, aynı mevzuları, kendi çeşnileri ile yazabilirler. Fakat hep şahsî temayüllerine göre yazarlar.

Fikirler, mevzular, çok değişiktir. Muharririn karakterine isyan eden fikirler, mevzular olur. Bazı istisnaları -meselâ Shakespeare- dışarıda bırakırsak, orta muharrirlerin değil, dehâların bile karakterleri dışında sendelediklerini, kısırlaştıklarını görürüz. Racine, Corneille, bunun en canlı misalidirler. Komedi, tragedya, yanlarında cüce kalır.

Fuzulî, Ruhî, Bağdadî, Nefî, Bakî, Nedim, Şeyh Galip, Ziya Paşa, Fikret, Yahya Kemal, üslûpları tebellür etmiş şairlerdir.

Süleyman Nazif, şiir de yazmıştır. Fakat, şiirlerinde Süleyman Nazif yoktur. Ahmet Haşim, hem şiirde hem nesirde ayrı ayrı üslûp sahibi idi. Victor Hugo gibi. Maurice Barrés şiirleri, nesri kadar kuvvetli değildir. “Du sang de la volupté et de la mort” muharriri, nesrinde, şiirlerinden daha çok şairdir. “Villiers de L'Isle-Adam” da hem şiirde hem de nesirde kuvvetlidir. Fakat böyleleri, parmakla gösterilecek kadar azdır.

Muhakkak ki muharrir, üslûbu ile doğar. Bilhassa sanatta, zorlamak olmaz, “tasannu” sanatı öldürür.

“Üslûbu beyan, aynı ile insandır” diyen üstat Ekrem, *Araba Sevdası*’nda, Demdeme-Zemzeme şairi değildir. Türkçede ilk mizahî roman *Araba Sevdası*’dır. Eğer devrin îcâbatından olan ağdalı yazış tarzına da sapmayıp konuştuğu ve düşündüğü gibi yazmış olsaymış, üstat Ekrem, hakikaten “üstat” olacaktı.

Eşref, heccavlıkta, Sürûrî’ye yakındır. Fakat, Sürûrî kadar hususiyeti yoktur. Nef’î, *Sihâm-ı Kazâ*’sında eşsizdir. Ziya Paşa da *Zafernâme*’de, *Zafernâme Şerhi*’nde öyledir. Gelgelelim, biri *Divan*’ında öbürü *Terc-i ve Terki-i Bend*’inde olduğu kadar kuvvetli değillerdir.

Bazı muharrirler, üslûp yaratmak istiyorlar. Üslûp, kendiliğinden tekevvün eden bir kuvvettir. Meselâ Refik Halit’in kalemi “satir politik”e yatıyor. Fakat, romanlarında, hikâyelerinde, girift, dolambaçlı bir üslûp kullanıyor. Acaba, hangisini edebiyat farz ediyor?

Evliya Çelebi’nin üslûbunu inkâr edemeyiz. Bizde, Tanzimat’tan sonra dahi, üslûp sahibi, tek muharrir çıkmamıştır. “Üslûpkâr” sanılanların üslûplarındaki şahsiyet sun’î tertiplerden başka bir şey değildir.

Mevzuun emrettiği bir üslûp vardır. Üslûp sahibi muharrir, üslûbunu mevzua intibak ettirebilendir.

Fıkra, küçük hikâye, büyük hikâye, roman, hâtıra, seyahat, komedi, piyes, tragedya, şiir, tenkit vesaire vesaire, başka başka üslûplarla yazılmak mecburiyetindedir.

Bir hikâyeci, her hikâyesini aynı üslûpla yazamaz. Yazabilir, amma, mevzuun ruhunu öldürür. Şahısların konuşmaları, vakaların gidişi, hepsi ayrı şartlar içindedir. Muharrir, mevzu, ne kadar gözünün önünde olursa olsun, mevzua tahakküm edemez. Çünkü, vakayı ve şahısları yarattığı hâlde, vakalar ve şahıslar yalnız kendisinin mahsulü olmadığı, hilkatın, hayatın, tabiatın malı olduğu için, tamamı ile kendisinin değildir.

Bir “vodvil” bir tragedya üslûbu ile yazılamaz. “Fuzûlî” hiciv şikâyetini, kendi “yanık âşık” dili ile yazmış olsaydı, bugün okuyan olmazdı.

Üslûpçuluk, bir doğuş kuvveti olmakla beraber, çok tehlikeli bir cambazlıktır. Bu kuvveti, maharetle kullanmak lâzımdır.

Mevzu, üslûbu yener ve üslûp yenilince, muharrir de yenilir.

Bir muharririn yazılarında üslûp nasıl tekevvün, nasıl teessüs eder? Bu, bir muammadır. Sun’îliğe kapılanlar aldanırlar.

Bizde neden üslûpçu yetişmiyor? Lisan istihalelerini de biraz göz önünde tutmalıyız. Fakat, buna rağmen yetişebilirdi. Yetişmemesinin sebeplerinden biri, en başlıcası “tasannu”u sanat sanıp yaptıkları işte muvaffak olduklarına inanmalarıdır. Reklâmlar ve arkadaşlık gayreti güdülerek yazılan tenkitler de bu kanaati desteklemekte ve körüklemektedir.

Üslûp muammasını, ne zaman halledeceğiz? Gelecek nesillerden bunu bekliyoruz ve lisanımız son istihalesini geçirdiğini için bunu beklemek de hakkımızdır.

Öz ve hakikî Türkçenin üslûp mayalaşmasını da bize *Büyük Doğu* getirecektir.

*

TULUATÇILAR (*Perde-Sahne*, 1 Aralık 1943, S. 10)

Bazen eserlerim yetişmiyormuş gibi şahsımı da kepaze ederler. Çingiraklı reklâmlara şu sözler de eklenir: “Bu gece komik rolünü bizzat Mahmud Yesari oynayacaktır.” Bütün bunlara rağmen ben onları severim.

O, sanat âlemimizin ayrı bir mahlûkudur. Ondaki sanat aşkı, edebî sanatkârların sanat aşkıdan az değil, belki daha fazladır. Çünkü tuluatçı, her türlü yoksulluğa, sefalete, açlığa, mahrumiyete, sürünmeye katlanır; fakat, sanatı bırakmaz.

Eğer içinden doğacak olursa, tuluatçı coşar ve köhne klişeleri atar, orijinal olur.

O, ne zaman, neye coşar? Bunu tahlil edemezsiniz. O gün, o gece neredeyse “içinden öyle gelmiş”dir.

Sahnede, “Kel Hasan”la rahmetli “Abdal” rolünün mübdii “Re’fet” karşı karşıya.

Hasan, süpürge sopasını saz gibi titrete titrete sallıyor:

— Vapur geçti Sarayburnu’nu...

Re’fet de süpürgeyi sallıyor:

— Tramvay ezdi Kel Hasan’ın burnunuuuu...

Hasan, içerliyor, sazını tımbırdatıyor:

— Söylerim şimdi bir sopa gelsin.

Re’fet, durur mu:

— Kafa tutacak hâlin yok. Kelsin!

Hasan, dayanamadı, süpürgesiyle Re’fet’i sahneden attı.

Tuluatçı, bu sanat aşkı uğrunda, rahatını, refahını, hatta sevgilisinin terk edip yollara düşer, “kuyunto” dediği kulisten başka şeyi, gözü görmez.

Tuluatta,” kulis” aralıkları “kuyunto”dur. Oyun oynanırken, ahaliye hiç ehemmiyet vermezler:

— Haydi çocuklar, eşkıyalar geliyor, siz, kuyunto’ya saklanın!

derler.

“Tiran”, tabancayı havaya sıkır. “Tirit”, yani ölüme mahkûm ihtiyar, ölmek sırası gelmemişse, eli ile ayağını tutar, sıçramağa başlar:

— Ayağımdan vuruldum!.. Ayağımdan vuruldum!..

Ve bunu halkın nasıl karşılayacağını düşünmezler. Çünkü, halk, oraya gülmeğe gelmiştir. Gülerler. Mesele yoktur.

Tuluata giren, o çeşmeden bir kere su içen, artık “barân-ı belâdan bir dahi başın alamaz”.

Tuluatçılık, bir huy olarak onun ruhuna girer; hiçbir kuvvet, o huyu söküp atamaz; ne para, ne sevgi, ne şiddet, ne şu, ne bu!

Tuluat, resmen yasak edildi; fakat, tuluatçının sahnede tuluat yapmasının önüne geçmek kabil midir?

Tuluatçı, disiplinle değil, hür hava içinde yaşar. Onlar, soğuğa yağmura aldırış etmezler, memleketin bir başından öbür başına, rüzgâr gibi eserler. Onlar için kahve peykelerinde sabahlamakla, kuş tüyü şiltelerde yatmak müsavidir. Onlar, at sırtında karlı dağları aşarlar; otobüs, araba geçmeyen bataklık yolları yürüyerek geçerler ve açken de yorgunken de neşelerini kaybetmezler.

Onlardaki sanat aşkı, alelâde bir sevgi değil, bir iptilâdır.

Bir tuluatçı dostum vardır. Sekiz senedir sanattan çekilmiş, bir memuriyete kapılanmış. Onu, bir gün, bir kumpanyadan çağırdılar, iki üç kere sahneye çıktı.

Sen misin tekrar sahneye çıkan?

Raşit Rıza'nın "Ankara Şehir Tiyatrosu"na bağlandı ve Raşit'le "Bağdad Turnesi"ne çıktı. Sonra duydum, İstanbul'a gelince tuluata başlayacakmış! Huy, canın altında...

Bir tuluat artisti kadın tanırım. Birini seviyordu... Sevişiyorlardı. Kadın, sevgilisine ebedî aşk (!) vadediyordu. Sonbaharda, bir turne teklifi karşısında kaldı. "Ebedî aşk" vadettiği ve içten bağlı olduğunu söylediği sevgilisini bıraktı ve ağlaya ağlaya kalktı gitti.

Tuluatçılardan rahmetli Fahri, bir gün, ellerime sarıldı:

— Üstadım, sana, o kadar borçluyuz ki...

— Bırak üstatlığı. Ne diye borçlusun?

— Senin eserlerini, ilk gittiğimiz yerde, ilk defa oynarız.

— Neden?

— Çünkü hasılat kırk lira yükselir.

Anlattılar:

Oyun oynanacak yere "kartela"lar konur, eli bakır çingiraklı bir çığırkan çıkarılır ortaya!..

— Büyük üstat Mahmut Yesari'nin eseri bu akşam! Gelin, görün.

Ben, onların fazla hasılatlarına, çingiraklı reklâmlarına aldırmam. Yalnız, bunun feci tarafları da vardır. Reklâmlara, şunları da ilâve ederler:

"Bu gece, komik rolünü, bizzat Mahmut Yesari oynayacaktır."

Halk, benim şahsımı bilmez, zibidi bir tuluatçı sahneye çıkar ve ben, o olurum!

Bütün bunlara rağmen, benim tuluatçılara sempatim vardır. Hâlbuki onlara, düşman olmam lâzım gelir. Çünkü, hem şahsımı hem de eserlerimi kepaze ederler.

Şahsım, bahis mevzuu değil. Eserlerimi, kepaze edişleri de bir telakki meselesidir. Onlar kendi sanatlarına göre oynuyorlar. Halk gülüyor ve eğleniyor. İki taraf da memnun. Bunda kepezelik kalmaz ki...

Tuluatçılar, hadlerini bilen insanlardır, kat'iyen küstah değillerdir. Bazen bana:

— Bu turnede sizin piyesinizi oynadık!

derler. Bunu söylerlerken, seslerinde ve tavırlarında özür dileyen bir hâl, bir eda vardır.

Ben, onları işte bu hâlleri için severim.

Onların şikâyeti, sitemi hem ağlarım hem giderim! diyen gelinin ağlamasına benzer. Onlar, hem ağlarlar hem gülerler.

Tuluatçıların serazat hayatı, Avrupa'daki "cabotin"lerin hayatının aynıdır. Yani, bize mahsus bir şey değildir. Memleketin bir başından öbür başına rüzgâr gibi esen insanlar zevk için, heyecan için geri kalırlar mı?

Tuluat, başlı başına bir sanattır. Tuluatçı da başlı başına bir sanatkârdır.

Tuluat, "Kel Hasan"dan sonra öldü. "Naşit" taklitte bir müddet yaşattı. Bugün, ne yazık ki, artık yok. Şimdiden sonra da dirilemez.

Hâlbuki "tuluat", "halk sahnesi" idi. Ve tekrar ediyorum, ne yazık ve ne yazık ki diriltmeğe de imkân yok!

*

MUHARRİRİN KAZANCI (*Büyük Doğu*, 3 Aralık 1943, S. 12)

Memleketimizde muharrirlikle para kazanmak, iğne ile kuyu kazmak dahi değildir. Kafa metanın, hiçbir değeri yoktur. Halk mı değer vermiyor? Hayır! Muharrir, gazete ve mecmua patronlarının, kitapçıların oyuncağı, esiri olmuştur. Buna da sebep, muharrirlerin kendi aralarında bir birlik yapmamış olmalarıdır. Dünyanın her tarafında muharrir birlikleri vardır. Bizler nedense, aramızda anlaşılmıyoruz.

Gazete ve mecmualarda yazı ücretleri, keyfidir. Gerçek değerlerden ziyade şahsî sevimlilikler rol oynar. Buna rağmen telif hakkı olarak verilen ücretler şunlardır:

On, yedi buçuk, beş, dört, üç, iki buçuk, iki, bir lira. Bazı gazetelerde satır ve santim hesabı görürler.

İstisnasız, bütün gazete ve mecmualarda, kâğıt, mürekkep, mürettip, makine hesapları derin derin ölçülür, biçilir, muharrir ücretleri daima sonraya bırakılır. Sanırsınız ki muharrir, kurulmuş, kurulan ve kurulacak müesseselerin tufeylileridir.

Kitapçılar, bir afet, bir felâkettir. Onların tuttukları yol, korkunçtur. Hakk-ı telif, onlar için, lüzumsuz bir paradır, bir yüküdür, ziyandır. Hiç vermemek için de her çareye başvururlar, az vermek için de ellerinden geleni yaparlar. Eğer muharrir biraz dalgınsa, imzalattıkları kâğıtla eserin mülkiyetini satın alırlar.

Yirmi küsur yıllık denememle söylüyorum. Bunun, öyle hazin ve iğrenç örneklerini gördüm ki hatırladığım zaman, tüylerim diken diken olur.

Eseri, muharrirden yalvara yakara isterler; gayet nazik, gayet dost, cana yakındırlar. Sıra paraya gelince, kesatlıktan, parasızlıktan, masraftan, pahalılıktan dem vururlar. Öyle konuşurlar ki muharririn dili tutulur.

Kitapçı, önce, müspet bir miktar teklif etmez, havadan konuşur. Nihayet, eserin hacmine göre bir miktar ortaya atar: Yirmi, yirmi beş, otuz, otuz beş, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, yüz...

Yüzde dayanır. Eğer karşısındaki muharrir de dayanıyorsa, canını dişine alır, yüz yirmiye, yüz elliye çıkar. Olmadı mı, iki yüze, iki yüz elliye çıkar. İki yüz elliden santim fazla vermez.

Kitapçılardan istenen varlık vergisini hep duyduk. Yedi yüz bin liradan başlıyor. En azı üç bin liradır. Üç bin lira vergi verebilecek tek muharrir yoktur. Kitapçılardan bir teki “Aşkale”ye gitmedi.

Bu parayı da nasıl verirler? Muharririn, hâline, vaziyetine bakarlar. Eğer kafa tutacak gibi ise, iki taksitte, değilse, yandı. Artık git gel! İki, üç, beş, on! Kitapçı, bu parayı verirken duymaz, kılı kıpırdamaz. Muharririn de işine yaramaz.

Birinci basışlar, hemen daima üç bindir. Fakat, üç bin basarlar mı? Buna, hiç aklım yatmıyor. Üç bin basılacağı söylenmiş romanlarım var, yirmi senedir tükenmedi. Bu romanlar okuma kitaplarına, edebiyat tarihlerine, antolojilere geçmiştir. Okumayan kalmamıştır. Nasıl oluyor da hâlâ, birinci baskı, tükenmiyor? Ben, dünyadan elimi eteğimi çekeceğim, galiba, bu birinci baskılar yine tükenmeyecek.

Ne akla gelmedik hileler yapıyorlar. [Tab’ı] İstanbul’dan gitmiş bir kitabı, bir başka [tab’ı] ilk [tab’ın] ismi ile, binlerce ve binlerce bastı, piyasaya çıkardı.

Bir muharrir arkadaşım anlattı:

— Kitaphaneye uğramıştım. Kitabımın ikinci tab’ını gördüm. Bana, hiç haber vermemişti. Sordum. Evet, bastık! dedi. İkinci basılış için bir şey verecek mi? diye bekledim. Oralı değildi. Anlamak istedim. Gayet tabii bir tavırla cevap verdi: Ötekilere, on para vermiyoruz. Siz, müstesna! demez mi? Bir kere para verince, kitabı, kendi öz malı sayıyor. Kazancı da helâl. Suratına iki tokat isterdi. Sesimi çıkarmadım, dükkândan çıktım.

Fotoğraf muhabiri arkadaşlardan biri, şunu anlattı:

— Fransa’da, bir büyük mecmuaya bir resim yollamıştım. Çok geçmedi, posta ile yüz frank gönderdiler. Neden sonra, elli frank geldi. Aynı resmi, ikinci defa basmışlar. Aylar geçti, tekrar yirmi beş frank aldım. Üçüncü defa basılmış. Müteakip basılışlar için, alesseviye yirmi beş frank veriyorlarmış. Basılınca gönderiyorlar.

Yine söylüyorum, bu meslek namusudur.

Kitapçılıkta böyle. Tiyatroda da iş, aynı. Tuluatçılar başta, Raşit Rıza, Şadi merhum ve “edebî sıfat” takman kumpanyalar, benim eserlerimi, yıllardan beri, öz malları gibi oynarlar. Hakk-ı telif namına bir şey vermezler.

Şehir Tiyatrosu, hakk-ı telife hürmet eder. Onun da püf tarafı vardır. Yazın turneye çıktıkları zaman, kendi hesaplarına oynadıkları için, hakk-ı telif vermezler.

Bir gün, Ankara Caddesi’nin yokuşunu çıkarken bir arkadaşla rastlamıştım. Yokuştan şikâyet ettim. Kötü kötü baktı:

— Eğer, sen de şikâyet edersen. Neye otomobile binmiyorsun?

— Hangi otomobil?

Kızarak süzdü, yürüdü. Bir otomobilim olmadığına inanmadı.

Ben de inanamıyorum.

Muharrirlerin, neden iki yakaları bir araya gelmiyor? Anlattım. Daha fazla söyleyeyim mi?

*

KARINCALAR (*Büyük Doğu*, 10 Aralık 1943, S. 13)

Bahçemde ve tabiatın binbir renk ve çizgi cümbüşü içindeyim.

Bahçede, yine karıncaların talan akını var. Yuvalarının yakınlarını, tek çöp kırıntısı bırakmadan temizledikten sonra, dizi kolları hâlinde, dört yana, toprak çatlaklarından avcıya yayıldılar.

Onların bu sessiz akınları, korkunç istilâ akınlarından farksızdı.

Acaba, onların da kendilerine göre istilâ usulleri, tâbiyeleri, sevkulceyşleri, keşif kolları, öncüleri, artçıları, hatta casus teşkilâtı da var mı?

Toprak çatlaklarına yayılan avcı hatları, birbirlerine karışmıyor ve hiç bozulmayan bir düzenle ileri yürüyüşe devam ederken nakliye kolları da durmadan geriye “ganimet” taşıyorlar.

İleri yürüyüş kollarından biri, oturduğum bahçe kanepesinin sağ ilerisindeki bir toprak kabartısını kuşatmıştı. Ben, önce, gözlerimi bir an onlardan ayırmadığım hâlde, bunun bir kuşatma hareketi olduğunu, olabileceğini tahmin edememiştim. Toprak kabartısında ne vardı? Belki bir böcek, yahut bir kırıntıcık! Belki de onlar için, korkulu bir düşman!

Bunu haber almışlar mıdır? Yoksa, mürettep bir plânla taramadık yer mi bırakmıyorlardı? Kabartının şeklinden ürkersek de emniyet tertibatı almış olabilir[ler]di.

O kadar ölçülü biçili hareket ediyorlardı ki sevkitabiilerinde bir mantık var! vehmine düşünüyorum.

Tepeyi, ağır ağır işgal ettiler ve tekrar dağılıp ava çıktılar. Bir kol bahçe kapısının altına yayıldı. Kanepenin ön ayağının gölgesine sığınmış bir hasta solucan, dakikalardan beri yorgun çırpıntılarla kıvranıyordu.

İki avcı sarı karınca, sağı solu koklar gibi araştırırlarken, hasta solucanı görmüşlerdi. Hiç çekinmeden yaklaştılar ve can acısı ile dünyayı gözü görmeyen hayvanın üstüne tırmandılar.

Bu ani tırmanış, solucanı şaşırtıp ürpertmişti. Vücudu kıvrılıp büküldü, sırtına binen iki saygısız misafiri, silkinerek atmak istedi. Sarı karıncalar, solucanın derisine, etine tırnaklarını geçirmişlerdi. Yere düşmek değil, tutundukları yerden sarsılıp kımıldanmadılar.

İki minik sarı karınca, hasta da olsa, koca solucanın, kanını emip kurutacaklar mı idi?

İki karınca, solucanın akordeon gibi açılıp kapanan, kıvrılıp bükülen vücudu üzerinde, sendeleyip düşmemek için, ihtiyatla tutunarak geziniyorlardı. Bu gezinişlerden sızlanan hasta solucan, top top oluyor, yavaş yavaş gevşiyor, uzanıyor, birden yay gibi geriliyor, tekrar büzülüyor, fakat hasta yorgun vücudunun tükettiği son kuvvete rağmen, sırtındaki düşmanları atamıyor, onların biteviye işleyen iğnelerinden kurtulamıyordu.

Avcı karıncalar, kendini yerden yere çarpan hasta solucanın çarpınmalarına hiç aldırış etmiyordu.

Hasta solucan, iki ufacık karıncanın, vücudunu gıdıklamasına neden bu kadar sızlanmıştı? Bu, bir sinir hırçınlığına benzemiyordu. O, ıstıraptan kıvranıyordu.

Eğilerek baktım. Solucan yaralıydı ve karıncalar, tırnaklarını onun yarasına geçirmişlerdi.

Solucan, arada bir dinlenir gibi duruyor, tekrar kıvranmağa başlıyordu.

İki avcı karıncanın arkadaşları, av kokusu almış olacaktı. Ayrıca yayılmış olanları dizi ile kolda toplanıyorlardı. Çok geçmedi, yanaşık nizamda yaralı solucanın üzerine üşüşüverdiler.

Bu, solucan için, hiç ummadığı, beklemediği bir felâket olmuştu. Vücudunu baştan başa saran iğnelerden kurtulmak için gerilip kalkınmak, geriye, ileriye bükülüp kıvrılmak istiyor, fakat sarı karıncaların iğnesi, onun, istediği gibi kımıldanmasına engel oluyordu.

Yaralı solucan, tâliden, tesadüften ümit bekleyenlerin tevekkülü ile, uğraşmaktan vazgeçmişti. Yalnız, vücudunun boğumları, gevşek gevşek buruşuyordu.

Yaralı solucan, belki de sürüne sürüne yuvasına ulaşmak istiyordu. Amma, sarı karıncalar, onu, istediği yere değil, kendi istedikleri yere sürüklemeye çabalıyorlardı.

Çok geçmedi, hücum kuvvetine, sağdan soldan takviye kolları gelmeğe başladı. Yaralı solucan, artık sarı karıncaların eseri idi.

Karıncalar, onu kendi küçücük ⁵⁴ sürükleyip götürüyorlardı. Yalnız, yürüyüş kolunun arada bir duraklamasından, yaralı solucanın son gayretini de vererek direndiği anlaşıyordu.

Karıncalar, bu direnişler karşısında da yılmıyor, kısa bir bekleyişten sonra, tekrar yola koyuluyorlardı.

Oturduğum yerden kalmış. Onların yürüyüş kolunu takip ediyordum.

⁵⁴ Kelime okunamamaktadır.

Yaralı solucanın gittiği, daha doğrusu, sürüklenip götürüldüğü istikametin kendisi için bir felâket olduğunu sevkitebiisi ile hissediyor mu idi, nedir, vakit vakit sağa sola kıvrılıp, yolunu değiştirmeye uğraşıyordu.

Karıncalar, yaralı solucanı, yuvalarının ağzına kadar getirmişlerdi. Solucan, karanlık, derin bir kuyu ağzına benzeyen küçük deliğin önünde irkilmiş, gerilemişti. Karıncalar, yeniden üşüşerek imdat, takviye kollarının yardımı ile solucanı çark ettirir gibi çevirdiler ve ⁵⁵ yuvanın ağzına yaklaştırdılar.

O anda, kuyruk tarafına sıkı bir hücum başladı. Solucan, toprağa tutunmak, çekildiği çukura düşmek istemiyordu. Karıncalar, ağır ve hiç intizamı bozulmayan el birliği bir sarılışla, onu, yuvanın içerisine çekiyorlardı.

Solucan, vücudunun yarısına kadar yuvanın içerisine alınmıştı. Son bir hamle ile dayanmak istedi. Can kaygısı ile zemberek gibi fırlayıp ileri atılacak, kurtulacak sandım.

Fakat, sarı karıncalar, intizamlarını bozmamışlar, solucanı ağır ağır çekiyorlardı.

Solucan, başı yuvanın ağzına gelince, tekrar, canlı bir hamle gösterdi, dişlerini yuva ağzının kenarına takarak tutundu.

Uzun denilebilecek bir sükûn devresi geçti. Solucan, dayanıyordu.

Üzerlerine eğildim, bakıyordum. Ne olacaktı? Bütün vücudu çukura batmış solucanın kurtulmasına pek imkân yok gibiydi.

Bir küçük sarı karınca, solucanın başı önünde durmuştu. Manevra gibi sağa sola gitti, geldi, sonra solucana iyice yaklaştı, önce ayaklarını attı, solucanın burnunu kaşdı.

Burnu kaşınan solucan, silkindi ve silkinmesi ile yuvanın karanlık çukurunun bir üyesi oldu.

*

Yaralı solucan ne yapabilirdi? Biz insanlar da burnumuzdan yakalanınca çukura düşmüyor muyuz?

*

Bahçemde ve tabiatın binbir renk ve çizgi cümbüşü içindeyim.

⁵⁵ Kelime okunamamaktadır.

AHLÂK FACIALARIMIZ ÜSTÜNDE (*Büyük Doğu*, 31 Aralık 1943, S. 16)

Herhangi bir:

Bir herif, çocuk denecek yaşta iki genç kızı, -artık ne şekilde, nasıl? Bilmiyoruz!- kandırıyor, plaja götürüyor ve kızlardan birine taarruz ediyor. Herif yakalanıyor, kızcağız da hastaneye kaldırılıyor. Şimdi kızlara soralım:

— Neye gittiniz?

Bunu sormayız. Gençlik, çocukluk, mantık, muhakeme çağı değildir. Eğer, biraz da fakir iseler, gözlerini, gönüllerini eğlendirmek için, fazla düşünemezler, önlerine çıkacak fırsatları kaçırmak istemezler.

Fakat onları kandıran herife, ne demeli? Mazeret tarafı yok. Behimî ihtiraslarını teskin için, başka yol bulamaz mıydı? Bu alelâde bir suç sayılamaz. Eşna bir cinayettir. Birisinden alacağını alamaz, sevgilisinden yüz bulamaz, hakaret görür, ihanetle karşılaşır, gözünü kan bürür; vurur, öldürür. Bu, bir dereceye kadar mazur görülebilir. Kanun bile, cürümlerde, cinayetlerde “hafifletici sebepler”e hürmet eder.

Bu cinayetin, “hafif” tarafı yoktur. Kızcağız, hastaneden ne hâlde çıkacak? Belki de bütün ömrünce sakat kalacak. Bu, uzvi bir çöküntü olmaktan ziyade, ahlâkî bir çöküntüdür. Kızın, hayatı mahvolmuştur. Hiçbir kuvvet, onu hayata iade edemez.

Herif, birkaç ay, yahut birkaç sene hapisle yakayı kurtaracak. Hâlbuki onu, bu kadarcık bir ceza ile bırakmamalı.

Hafif cezalar, azgın ahlâksızları, şımartıyor. Adaletin keskin kılıcı, onların kafalarını uçurmalıdır. Bir körpe genç kız, bir çocuk, behimî ihtirasların kurbanı olmamalıdır. Tabanca ile, bıçakla bir insan, bir kere ölür. Gelgelelim, bu kızcağız, yaşadığı her gün, bir ölüm azabı çekecek. Hayatı, yaşama değil, bir can çekişme olacak.

Bu kız, evlenemeyecek, bir yuva kuramayacak. Memlekete, çocuk yetiştiremeyecek. Hayatını nasıl kazanacak? Sakat kalırsa, sürünecek, dilenecek. Uzviyet-i harabiden kurtulursa, yine bir yerde çalışamayacak. Eğer bir de gebe kalacak olursa o zaman, felâketlerin en büyüğü, belini çökertecek. Çocuk, ne olacak? Onu, nasıl büyütecek? Kütükte babasının ismi olmayacak. Orta mektebe almayacaklar. Ve o da annesi gibi perişan bir ömür sürecektir.

Herifin cinayeti, devam ediyor. İki hayata birden kastetmiş oluyor. Bu, hafif ceza ile bırakılır mı?

Zabıta, randevu evlerini basıyor, çocuk yaşta genç kızları suçüstünde yakalıyor. Randevucu “fuhşa teşvik” suçu ile mahkemeye veriliyor ve mahkûm oluyor. Aradan zaman geçiyor, aynı randevucunun aynı cürümle tevkif edildiğini duyuyoruz.

Demek ki cezadan uslanmıyor ve habasetinde inatla devam ediyor. Bu, çok acıdır. “Fuhşa teşvik” de bir cinayettir. Muhabbet tellallarının kazancı uğruna kızlarımız, çocuklarımız feda edilemez.

“Mükerrer sabıka”sı olan randevucular, pek çoktur. Buna, meydan verilmemeli.

Gazetelerin bir senelik zabıta vakaları sütunlarını karıştıracak olursak, “ırza taarruz”, “fuhşa teşvik” cürümlerinin sayısızlığı karşısında donar kalırız. Günler geçiyor, olanlar unutuluyor. Unutmakla, memlekete fenalık ediyoruz. Unutmamalıyız.

Kim bilir, ne kadar da zabıtaya intikal etmeyen vakalar vardır. Rezaletten kaçan birçok aileler, seslerini çıkarmıyor, felâketi sineye çekiyorlar. Bu da doğru değil. Mücrimler, hiçbir vesile ile cezasız kalmamalıdır.

Kışın, barlar, çalgılı gazinolar; yazın plajlar, mesireler, namus maktelidir. Ahlâk zabıtası, daima uyanık durmalıdır.

Çalgılı gazinolarda, bahçelerde okuyucu bayanların sahnede oturmalarını yasak etmek, ahlâkî bir tedbir olabilir. Asıl, masalarda oynanan faciaları önlemek için çareler aranmalıdır.

Ahlâk meselelerinde, çok titiz davranmalıyız. En küçük mübâlâtsizliğe göz yummamalıyız.

Dikkatli bir istatistik çıkarılacak olsa, kış ve yaz kurbanlarının sayısı karşısında, dehşetle irkiliriz.

Plajlarda, kadınların, erkeklerin aynı kabineye girmeleri yasak edilmelidir. Mesirelerdeki تنها köşeler, kontrol altına alınmalıdır.

Barlarda, çalgılı gazinolarda, küçük yaşta kızlar oturuyorlar, içiyorlar. Bunun önüne geçilmelidir.

Ahlâkımıza ne kadar dikkat edersek millî bünyemizi afetlerden korumuş oluruz. Fransa’daki çöküntü, siyasî ve askerî olmaktan ziyade içtimaî, ahlâkîdir. Gözümüzün önündeki misallerden ibret almalıyız. Azgın ahlâk düşkünleri ağır cezalara çarptırılmalıdır.

Bu, bugünün davası değildir, yarının davasıdır. Yarını, bugün hazırlamazsak, geleceğe kuvvet ve emniyetle bakamayız. Her ahlâkî çöküntü, gelecek nesilleri tehdit eder, bu tehlikeyi atlatmak lâzımdır.

Bunu, esaslı bir dava olarak kabul edelim, bir ahlâk prensibi kabul edelim, tek noktasından feragat etmeyelim. Kayıtsızlıkla, ihmallerle, yarını ateşe vermeyelim.

*

TULUAT VE TULUATÇILAR (*Perde-Sahne*, 1 Mayıs 1944, S. 18)

Bizde tuluatın tarihine bakacak olursak neler görür ve neler öğreniriz?

Temaşa tarihimizi türlü türlü yazanlar oldu. Fakat ne yazık ki doğrusunu yazan olmadı. Ben, kısaca bahsedeyim:

Memleketimizde, tiyatro “Karagöz” ve “Orta Oyunu” idi. Bundan aşağı yukarı kırk sekiz, elli sene önce, Beyoğlu’nda, bir “Hikmet Kimya Tiyatrosu” açılmıştı. O zamanlar çıkan tiyatro gazetesinde buna dair birçok sözler vardır. Hatta “Güllü Agop”’un o tiyatro ile olan mukavele suretini de okuyabilirsiniz.

“Güllü Agop”, açığöz çıktı. “Şano” dediği sahnede “kitapla” oyun oynamak imtiyazını aldı. Derhal işe girişti.

“Güllü Agop” teşebbüsünde muvaffak oldu ve orta oyunu sendeledi. Fakat, ne yapacaklardı? Onlar da bir çare buldular. Ve perdeli “şano”ya çıktılar. Yalnız, kitapla oynayamıyorlardı. “Tuluat”, böylece başlamış oldu.

İlk tuluat sahnesi, Saraçhane’de bir süpürgeci dükkânının yerinde kurulmuştu.

Sırası gelmişken söyleyeyim. Güllü Agop, bir şey düşünememişti. Aldığı imtiyaza “çalgılı” kaydını koydurtmamıştı. Dikran Çuhacıyan “operet”le ona rakip oldu. Zamanın mizah gazeteleri Güllü ile eğlendiler. *Hayal*’de mi, *Çingiraklı Tatar*’da mı, hangisinde pek hatırlamıyorum, bir karikatür vardır. Güllü’nün elinde bir kâğıt, Çuhacıyan’ın elinde bir keman:

— Senin sazın hünerin varsa, benim de imtiyazım var.

— Senin imtiyazın varsa, benim de sazım hünerim var.

Güllü Agop’u, zamanın edebî kuvveti himaye ediyordu. Buna rağmen, istibdat sıkıştırıyordu. Tuluat da kendi sahasında gelişmeğe başlamıştı. “Vatan-Silistre” hadisesi ile “Gedikpaşa Tiyatrosu” kapanınca, meydan, tuluatçılara kaldı.

Tuluatın tarihe geçen ilk artisti “Abdürrezak Ezhuki Ahlâk”tır.

Tuluat, nedir? Tuluat, eski Çin tiyatrosunun hemen hemen aynıdır. Eski Çin tiyatrosunda da sahne ile halk arasında kontakt vardı. Aktörler, ahali ile konuşturlardı. Tuluatta da böyledir.

Abdülhamit, halkın sempatilerinden kuşkulanırdı. Abdi’nin şöhretini çekemedi, saraya aldı. “Yıldız”da Abdülhamid’in bir hususi sahnesi vardı, “Abdi”, o sahnede oynuyordu. Abdülhamit, sanata balta vurmakla beraber sahneye hizmet etmiş bir adamdır da. Naşit de o sahneden yetişmiştir.

Tuluat, Çin tiyatrosuna benzediği gibi “Molière”den de ilham almıştır. “Orta Oyunu” da eski kuvvetini kaybetmişti. Kala kala “Hamdi”nin “Zuhurî Kolu” kalmıştı. Sanatında bir deha olan “Hamdi”, büyük ve küçük İsmaillerle ayakta durabiliyordu amma, zamanın sademeleri karşısında sarsılıyordu.

“Molière”i, bugün “Yeni Dünya” ile “Orta Oyunu”na koysak, hiç aksamaz. Orta oyuncular, bunu kavrayamadıkları için sönüp gittiler.

Tuluat, nedir? Tuluat, her şeyden evvel, zekâ oyunudur. Ve tuluatın sahne teşkilatı, klasik tiyatro sahne teşkilatına benzemez. Tiyatrodaki “Père noble”, tulûatta “Baba”, “İhtiyar”dır. “Jönprömiye”, âşık manasına gelen Ermenice “Sirar”dır. “Figüran”a “moloz” derler. Sahnede ölecek ihtiyarın adı “Tirit”tir.

Sahnede artistler, kadın ve erkek, yaş ve mertebe sırası ile yer alırlar.

“Gran komik”, “uşak”tır. “Komikişehir” hastalanırsa, yahut “gişe işlememiş”se, yani hasılat kötü ise, komikişehir, baş komik namzedine:

— Uşağa giyin! der.

Bu, namzedin hayatında duyabileceği en büyük söz, heyecanlanacağı en büyük dakikadır.

Tuluatın senaryoları basittir. Tiyatro kapısı önüne, bir davul, bir klarnet, bir trompet konur, kapı kenarlarına “kartela”lar asılır: “Canavar ininde bir kadının on senelik hayatı” vesaire...

Sahnede, rejisör, aveneyi toplar ve anlatır:

— Birince perde odadır. Halit, önde gelir, Agavni’ye âşıktır. Halit, Sirar’dır. İhtiyar, kızı vermez. Gaspar, önde gelir, rolü zulümlüktür. Yani batıran. Agavni’yi

evinden kaçırır. İkinci perde, çayır, çimen, ormandır. Yanıya perdede neyi gösteriyorsa odur. Gaspar ile Agavni önde gelirler. Kız, âh ü zâr eder. Gaspar gider. Sirar ile de komik gelir. Kız kendini deryaya atar, Sirar, kurtarır, iş komiğindir. Komik, yiyeceği haltı bilir. Üçüncü perde kantodur. Perde düşer.

Bu basit senaryo, kemal-i sadakatle oynanır ve hiç aksamaz. Yalnız, bunun hususiyetleri vardır. “Yiyeceği haltı bilen” komik, sahnede, tek başına, yarım saat, hatta üç çeyrek, halkı meşgul eder.

Bunda, rahmetli “K. Hasan” şaheserdi. Onun “âşıklar”ı, “rüyada taaşşuk”u “Molyeresk”tir.

Tuluatta, halkı tahrik için usuller vardır. Perde açılınca, sahneye en soğuk aktör çıkarılır. Sonra, daha az soğuğu. Halk bunalır. Nihayet kulisten, komikişehrin teneke sesi duyuldu mu, halk, gülmeğe başlar. Demek ki komikişehir “psikolog”dur. Sahneye girmeden, kendine müsait zemin hazırlıyor.

“Rahmetli K. Hasan” bunda üstattı.

Tuluatta öyle sahneler vardır ki zekâ oynar. Naşit’in bir oyununu seyretmiştim. Sirar’la komik ava çıkıyorlar. Komiğin omuzunda bir tahta tüfek var. Tüfek üzerine yarım saat konuşuyor:

— Horozu kaldır.

Horoz taklidi.

— Hazne doldu mu?

— Daha iki kova lazım.

Vesaire, vesaire. Sirar:

— Nişadır! dedi.

Komik, elinden silahı attı:

— Karabet!

Ben, o zaman askerdim. Bu espri aklıma gelmemişti. “K. Hasan”, hem kendi adamları ile hem de ahali ile alay ederdi.

O, öldükten sonra, tuluat da öldü. Naşit rahmetli, Hasan ayarında tuluatçı değildi. O, ayrı janrda bir sanatkârdı. Onun taklit kuvveti, eşsizdi ve eşsiz kalacaktır.

Tuluatçılar, nasıl insanlardır? Bir kere, tuluatçı, “soytarı” değildir, kendi nev’inde bir sanatkârdır.

Evvela, zekidir. Sahnede “İhtiyar”, “Dişi” konuşur ve komiğe “Anahtar” verir.

Tuluatta, zekâ, temel taşıdır. Zeki olmayan bir insan, alık taklidi yapamaz. Güldürmek, ağlatmaktan daha güçtür. Tuluatçı, halkın sempatisini kazanmağa mecburdur; bunu, ancak zekâsı ile kazanır. Tuluatçı sahnesi, bir saniyelik gafleti bile affetmez. Tuluatçının artık klişe hâline gelmiş nüktelerle tuhafılık ettiği de söylenir. Bu klişeleri, birçok adamın eline verelim ve sahneye çıkaralım, apışır, kalır; yerinde kullanmak gerektir.

Hülasa tuluatçılık, engin bir mevzudur.

*

BİLGİSİZ MÜNEKKİTLER (*Perde-Sahne*, 1 Kasım 1944, S. 27)

“Buffon”un “Tenkit kolay sanat güçtür” sözü değerini kaybetmeyecektir.

Bizde, tiyatro muharrirlerinden çok münekkit vardır. Daha doğrusu, aklına esen tiyatro tenkidi yazar. Gelgelelim, bu tenkitlerin yüzde doksan dokuzu, tenkit kelimesinin ifade ettiği manadan uzaktır.

Bizdeki tiyatro ve tenkitlerde, çok defa iğrenç bir tarafgirlik de vardır. Sonra, münekkit geçinenlerin de yüzde doksan dokuzu tiyatrodan anlamaz. Tiyatro sanatının inceliklerini değil, sathî durumunu da bilmezler. Aralarında Avrupa görmüşler de vardır ama, tiyatro ile ciddi olarak uğraşmış hemen hemen yok gibidir. Bir ikisini istisna edebilirim, geriye kalanlar, tiyatroyu Manakyan’dan, Tuluat’tan ve Dârülbedâyî ile Şehir Tiyatrosu’ndan tanımışlardır. Yüz tane demeğe dilim varmaz, on tane piyesi okumuş münekkit, tenkit piyasasının Zümrüdüanka’sıdır.

Kalemin ve kâğıdın dili yoktur. İkisi de dilsiz esirdir. İstenildiği gibi kullanılır. Eğer kalemin ve kâğıdın dili olsaydı, yazı diye sürülen metaların ancak binde beşi piyasaya çıkabilirdi.

Hepsini çok yakından tanıdığım için kuvvetle söyleyebilirim, münekkitlerimizin, münekkit geçinenlerin onda dokuzu yabancı dil bilmezler, tiyatro kültürünü bilmezler.

Tiyatro kültürü, sadece tiyatro seyretmekle nemalanmaz, okumak da lâzımdır. Hâlbuki münekkitlerimiz, münekkit geçinenlerin onda dokuzu bu külfete katlanmamışlardır.

Bugün, dün de olduğu gibi bir tek sahnemiz vardır: Şehir Tiyatrosu.

Bu, iki kola ayrılan sahnemizde, te'lif eserlerden çok adapte eserler temsil edilir. Münekkitler de adapte eserlere tırnak takarlar. Eğer tarafgirlik etmek mecburiyetinde değillerse ellerinden geldiği kadar hırpalarlar.

Hâlbuki te'lif eserlerden ziyade adapte piyeslerin tenkidinde tarafsız hakem olmak icap eder.

Te'lif edilmiş eser, mücerret bir mahsuldür. Adapteler böyle değildir. Onların orijinalleri vardır. Adapteleri tenkit ederken asıllarıyla mukayese etmek lâzımdır. Fakat münekkitlerimiz asıllarını okumadıkları, bilmedikleri için sadece gördükleri üzerine hüküm yürütmektedirler.

Bu, sakattır. Bu sakat yolda verilecek hükümler boştur. Bence, adapteleri, asıllarıyla karşılaştırarak tenkit etmelidir. Adapte eden, aslın nelerini değiştirmiş, aynen mi almış, kesmiş, kırpılmış mı? Yoksa kendinden bir şeyler koymuş mu, vakada, tiplerde ne gibi değişiklikler var? Bunları açığa vurmalıdır.

Tenkitlerin bir tekinde, bu noktanın ele alındığını görmedim. Tenkitlerde, sadece adapte bahis mevzuudur, aslı kale alınmaz. Hâlbuki mukayese, adaptenin kıymet ve kuvvetini ortaya koyar.

İbnürrefik Ahmet Nuri, “Daniel Riche’in” *Le Priene*’sini *Hisse-i Şayia* diye adapte etmiştir. Eserin aslı iki perdedir. İbnürrefik merhum, bunu üç perde yapmıştır. *Hisse-i Şayia*’nın aslıyla nüvesinden başka bir ilişkisi yoktur. *Hisse-i Şayia*’yı tenkit ederken bunun belirtilmesi iktiza eder.

İ. Galip, *Le Destin est maître*’i *Şeref Paşa* diye adapte etmiştir. Bunun da aslı iki perdedir. Galip, üç perde yapmıştır. Bu, az değişiklik değildir.

Ben, “George Feydeau”nun *La puce à l’oreille* vodvilini $1+1=1$ diye adapte ettim. Bunun ikinci perdesi, ortadan duvarla bölünmüş iki otel odasında geçer. Odanın birinde “trüke” bir karyola vardır. Bir düğmeye basılınca karyola, fırlıdak gibi döner.

Vodvilin sürprizleri, trükleri, kiprokoları çok kuvvetliydi. Yalnız, bizim sahnemizde bu “trüke” karyolayı yapmak çok güçtü. Sonra, perde kapanışı sönüktü.

Komediye, vodvile kanıksamış olan Avrupalı bunu, mûsamaha ile seyredebilir. Fakat, halkımız, çok müşkülpesenttir. Kolay gülmez, kolay beğenmez.

Ben, ikinci perdeyi tamamıyla değiştirdim. Sahneyi bir otel holü yaptım. Koyduğum mizansenin aslı ile hiç alakası yoktur.

Aslında, bir İspanyol, tabancasını çeker, grav grav boşaltır, perde öyle kapanır. Ben de tabanca çekirttim, yalnız, tabanca ateş almaz.

— Bre namus!

diye tabanca çeken Veysel, tabancanın ateş almadığını görünce:

— Bre namus şimdi bitti!

diye tabancayı elinden atar. Seyirci için bu, bir sürprizdir.

$1+1=1$ 'i tenkit ettiler, bir tek münekkit, orijinalle adapte arasındaki değişikliği söylemedi.

Saçlarında Utan'ı *Loute* isimli komediden adapte ettim. Bu komedinin üç perdesi harikulade idi, fakat dördüncü perde, Fransızların soğukluğuna işaret olarak “vodvilin son perdesi gibi soğuk” gibi soğuktu.

Loute'u bir kenara attım. O harikulade üç perdeyi unutuyordum. Aradan yedi sene geçti. Bir gün, dördüncü perdeyi değiştirmeyi düşündüm. Kolpolar, kiprokolar buldum, senaryosunu yaptım. Fakat, yazmadım. Yine aradan seneler geçti. Raşit Rıza ile beraber Ankara'ya gitmişim. Yeni eser lazımdı. *Loute*'u elime aldım ve dördüncü perdeyi yazdım. *Saçlarından Utan*'ın dördüncü perdesiyle *Loute*'un dördüncü perdesi arasında hiçbir alâka yoktur.

Muvaffak olduğumu zannediyorum. Çünkü Raşit Rıza, senelerden beri *Saçlarından Utan*'ı oynuyor ve daha oynayacak.

Seyretmiş olanlar da tasdik ederler, dördüncü perde, öbür perdelerden daha kuvvetlidir.

Ben, $1+1=1$ 'i, *Saçlarından Utan*'ı asıl muharrirleri kadar, kendi eserim de sayabilirim.

“Kaysarın hakkını kaysara vermelidir.” Ne yazık ki münekkitlerimiz, bu hakkı vermiyorlar. Bu, tenkit namına bir faciadır.

Adapteler, her nedense daima istihfaf edilegelmiştir. Hâlbuki adapte, telif kadar zordur ve yorucudur.

Adaptenin piri Ahmet Nuri merhum, adaptede şaheserler yaratmıştır.

Bunlara hakkını vermemek, sanatı ilerletmez, kökünden baltalar. Ulu orta tenkitlerin asıl fenalığı buradadır.

*

Mahmut Yesari Yeni Yazdığı Orijinal Bir Piyesi Takdim Ediyor: *SERSERİ*
(Perde-Sahne, 1 Şubat 1945, S. 30)

Tiyatronun mazisi, iki bin seneden fazladır. Eski Yunan, Latin tiyatrosu, hâlâ sahne üzerinde müessirdir. *Plateau*'yu “Shakespeare” , kendine göre değiştirmiş, “Tristan Bernard” da adapte etmiştir. “Tristan Bernard”ın adaptesi, Türkçeye de adapte edilmiştir. Böyle, tavşanın suyunun suyu eserler pek çoktur.

“Shakespeare”, facialarının mevzularını İspanyol trajedilerinden, “Molière” de ölmez komedilerini “İtalyan komedisi”nden almıştır. Meşhur “Goethe”nin *Faust*'u da adaptedir.

İntihalleri, tevarütleri bir yana bırakırsak, bütün sahne eserleri, az çok birbirlerine benzerler. Sahnede deşilmeyen, elenmeyen mevzu, fikir, tez, hırs, heyecan, yükseklik, alçaklık, vaka beşerî hisler kalmamıştır. Sahnelerde gördüğümüz eserlerin hepsi, aynı çerçeve içindedir.

Melodramlar, klasiklerin bayağılaşmasıdır. Melodramlarda, cani cezasız kalmaz, adalet-i ilâhiye tecelli eder. “Émile Zola”, bunun aksini iddia etmiş, her zaman adalet-i ilâhiyenin tecelli etmediğini, insanların vicdan azabı ile kendi cezalarını kendileri verdiklerini göstermek için *Thérèse Raquin*'i yazmıştır.

Tarihteki kahramanlıklar, ihanetler, istilalar, panikler, hepsi sahnede gösterilmiştir. Aynı vakayı, birkaç muharririn yazdığı da olmuştur.

Halkın heyecanını, alakasını tahrik için, aklın, hayalin kabul edemeyeceği, vakalar, vaziyetler de sahneye konulmuştur.

Asırların kurduğu mevzu çemberinden, çerçevesinden dışarıda, eser yazılmamıştır. Ama, yazılamaz mı? Bu çemberin, çerçevenin dışına çıkmaktan korkulunca yazılamaz. Tiyatro muharrirlerinin yüzde doksan dokuzunu korkutan,

teamüle aykırı düşmektir. Evet. Bu kadar tecrübe edilmiş bir yoldan yürümek, eserin akıbetini tehlikeye düşürebilir.

Hâlbuki, pekâlâ, yazılabilir. Ben, *Sürtük*'te bu çemberi, bu çerçeveyi kırdım. Bunu, bir öğünme telakki edenler bulunabilir. Hele bizim, tiyatronun hakiki “t”sinden anlamayan münekkitlerimiz, gülünç ahkâmlar da çıkarabilirler. *Sürtük*'ün “Bernard Shaw”ın *Pygmalion*'undan aşırma olduğunu rast geldiğine ağız dağıtan kalemi ile ve ahlakı ile süfliliğin çamurlarına batmış bir röportaj muharriri de vardır.

Sürtük'ü beğenen münekkitler de oldu. Beğenmeyenler de. Fakat, anlayan olmadı, o, bir “bobin”di. Başladığı yerde bitiyordu ve bittiği yerde başlıyordu. Mevzu, şahsa değil, cemiyete dayanıyordu. Cemiyete tahakküm etmiş insanlar, dehâlar vardır. Fakat, yine sonunda, cemiyet onları kendi çerçevesi içine alır, insanları yükseltir; cemiyet, insanların ahlâkını bozar.

Tevfik Fikret:

“..... Takdîs edin: Beşer
Takdîse müstahaktır; odur Rabb-i hayr ü ser,
Rabb-i mümkünât!”

der. Fikret'in kastettiği “beşer” cemiyettir. Cemiyet insanları öldürür ve yaşatır. Cemiyet, vatan, aile, muhit gibi vasıflar alır; tabiatın iklim şartlarını tanımaz, hükmünü icra eder.

Sürtüğü kaldırırma atan cemiyet, onu, apartmana çıkarır. Hayatta, şahısların mesuliyeti vardır, cemiyetin mesuliyeti yoktur.

Piyeste başlangıçta son tahlil edilecek olursa, başladığı yerden bittiği, bittiği yerden de başladığı anlaşılır. Yeni yazdığım *Serseri*'ye gelince, yine aynı “tem”dir. *Serseri*, “kaldırım serserisi” değildir. Tüccarlar, memurlar, gazete sahipleri; tezgâh kurmuş, işi tıkırında insanlar, muntazam yaşarlar. Kendi yaşayışlarına uymayanlara “serseri” derler.

Cemiyet “muntazam insan”a hayat hakkı veriyor, “gayri muntazam insanlar, “gayri muntazam insanları” istismar ediyorlar.

İşte benim yazdığım “serseri” muntazam insanların istismar ettikleri zavallıdır. Bu mevzuu, yüzlerce asırdan beri sahnede gördüğünüzü iddia edebilir misiniz? *Serseri*'nin “senaryo”su da asırlardan beri görüle gelen şekil değildir. Ben, bir tiyatro

dâhisi gibi bir tavır takınırsam, gülünç olmam, sonu yaklaşan ömrümde, rezil, rüsva olurum.

Serseri'de kurduğum senaryo, teamülün dışındadır. Çünkü, piyesteki şahıslar, üç perdede görünmezler. Şahısların birbirleri ile alakaları yoktur. Ancak, mevzuda birleşirler.

Bunun sebebi de vakada en büyük rolü alan “cemiyet”tir. Şahıslar, cemiyetin oyuncaklarıdır. Karakterler, tipler üzerinde de ısrarla durmadım. Hepsinin cemiyetteki mevkilerini, vakadaki rollerini, olduğu gibi gösterdim. *Serseri*, bir karakter piyesi de olabilir[di]. Yalnız o zaman, mevzu hususiyetini kaybederdi.

Bu zaruret, yalnız tiyatrodan değil, romanlarda da başkaldırdı. Hemen bütün romanlarda bir kadın, bir erkek kahraman vardır. Mevzu, bütün ağırlığı ile onlara yüklenir. Yaşadıkları cemiyet, muhit, ikinci planda kalır. Hâlbuki, bazen birkaç kadının, birkaç erkeğin bir araya gelmeleri ile tahaddüs eden vakalar, maceralar vardır. Onlar, tek başlarına hareket edemezler. Cemiyetin, muhitin tesiri altında, kurulu bir makine gibi konuşur, düşünür, gezer, yürür, yaşarlar. Eğer bu kadın ve erkeklerden bir ikisini ele alarak o mevzuu yaşatmak isteseniz, mevzu kuvvetini kaybeder ve mevzuda anlatmak istediğiniz “ana fikir” felce uğrar.

Birçok romancılar da teamüle aykırı düştüğü için, bu yola sapmaktan korkar ve çekinirler ve asırlardan beri yazıla gelen aynı yeknesak, muttarit ahengi muhafaza etmeleri de bu yüzdendir.

Sahnede “bobin” tarzını ben icat etmedim. Bu tarzda şaheserler yazan Amerikan muharriri “O’Neil”dir. Onun, bir, iki perdelik piyesleri, bu tarzın erişilmez numuneleridir. Onun eserleri, komedi değildir. Trajedi değildir. Dram değildir. Melodram hiç değildir, bizim görmeğe alıştığımız mana ve şekilde piyes değildir. Hayatın bir safhasıdır. O, projektörünü bir noktaya tutar ve aydınlattığı noktayı gösterir. Yalnız o, aydınlattığı noktayı arar, bulur. Bütün ustalık, bu noktayı bulmakta isabet etmektedir. “O’Neil”in dehâsı buradadır.

“Pirandello” da “sürrealizm”i kuvvetle tecrübe etti. Eserlerini zamanın en kuvvetli artistlerinden “Pitoef” oynadığı hâlde, umumi alakayı çekemedi. Çünkü “Pirandello” eserlerini, hayal mayası da karıştırarak yoğurmuştur. Onları, neticeleri, daima karanlıkta bırakmıştır. Hâlbuki O’Neil başladığı gibi bitirir.

Serseri de *Sürtük* gibi bir “bobin”dir. Halk, bunu yadırgamayacak mı, yadırgayacak mı? Bunu, münekkitler değil, halk söyleyecek.

Ne dereceye kadar muvaffak oldum? Yoksa, hiç mi muvaffak olamadım? Bunu, bilmiyorum. Bu iş, o kadar nankör ki muvaffak olmuşsam, yeni bir eser için yardımı dokunmayacak; muvaffak olamamışsam, hatalarımı, noksanlarımı göstermek için yolumu aydınlatmayacak.

MAHMUT YESARİ’NİN YAZILARININ KRONOLOJİK LİSTESİ		
Tarih	Yayın Yeri	Başlık
1 Nisan 1929	<i>Hâkimiyet-i Milliye</i>	Fazilet
3 Nisan 1929	<i>Hâkimiyet-i Milliye</i>	Bekârlık Derdi
Mayıs 1929	<i>Muhit</i>	İstanbul’da Bahar
15 Ağustos 1929	<i>Hayat Mecmuası</i>	Tiyatromuzun Karakteri
15 Ağustos 1929	<i>Hayat Mecmuası</i>	Tiyatroda Yenilik
Kasım 1929	<i>Muhit</i>	Kısa Karşı İstanbul
1 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Köprü Parası Nasıl Kalktı?
5 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Mürüvvetler
6 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Şiir, Bir Makale
8 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Bizim Kabahatimiz Yok Mu?
9 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Hoş Görmeli!
11 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Hâlâ O Mektup!
13 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Saygısızlar
15 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Ökseler
16 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Reklâmda Yenilik
17 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Hacm-i İstîabî
18 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Terbiye Usullerimiz
19 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Israr
20 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Adamlık Bahsi ve Bir Erkeklik Davası
23 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Onlar!
24 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Şifreler
25 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Hasbî Kâhya
26 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Vatandaş, Doğru Konuş
27 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	İki Cami Arasında
29 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Ucuzlu!
30 Haziran 1930	<i>Cumhuriyet</i>	Seyrüsefer
9 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Babıali Edebiyatı
10 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Asariatika Tamiri
11 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Deniz Canavarı Tehlikede
12 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Tetkikin Faydaları
14 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Havalar Sakat

17 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Fırtınanın İlhamları
18 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Muamma Karşısında
19 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Dert Karşısında
20 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Saygısızlığa Saygı
24 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Baklakıran
26 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Mahallede Sabahlar
27 Şubat 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Comte Jean Cenapları
3 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Bir Hareketin Manası
4 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Kendi Kusurlarımız
7 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Operamız Olmalıdır
9 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Satılık İhtiralar
17 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Düşülmeyenler
22 Mart 1934	<i>Cumhuriyet</i>	İtibarlı Müflis
5 Nisan 1934	<i>Cumhuriyet</i>	Ezelî Esaret
Temmuz 1934	<i>Yedigün</i>	O Zaman Tanıdılar
29 Ağustos 1934	<i>Yedigün</i>	Yesari Cevap Veriyor
1 Kasım 1934	<i>Yedigün</i>	Gazetecileri Ne Gözle Görürler?
28 Kasım 1934	<i>Yedigün</i>	Bir Başlangıç Bir Dilek
19 Mart 1935	<i>Perşembe</i>	Bir Gün Erken Çıkalım
31 Mayıs 1935	<i>Cumhuriyet</i>	Matbuatın Meçhul Askeri
21 Kasım 1935	<i>Perşembe</i>	Maviliklere Serenat
19 Aralık 1935	<i>Perşembe</i>	Yollara Serenat
1 Ekim 1936	<i>Türk Tiyatrosu</i>	Küçük Kemal Öldü
25 Haziran 1938	<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Paydos
9 Temmuz 1938	<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Şirket-i Hayriye Nasıl Çalışıyor?
1 Ağustos 1938	<i>Yarım Ay</i>	İkinci Mevkide Birinci Mevki Yolcuları
15 Ağustos 1938	<i>Yarım Ay</i>	Tevekkelin Gemisi Batmaz
27 Ağustos 1938	<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Bir Kış Hatırası...
29 Ekim 1938	<i>Yarım Ay</i>	Güneşe Çıkan Kadın
1 Aralık 1938	<i>Foto Magazin</i>	Atatürk Nesli
22 Nisan 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
29 Nisan 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
6 Mayıs 1939	<i>Yeni Gün</i>	Yazın Kadrini Bilelim

27 Mayıs 1939	<i>Yeni Gün</i>	Gençlik Bayramı
8 Temmuz 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
15 Temmuz 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
22 Temmuz 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
29 Temmuz 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
5 Ağustos 1939	<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar
1 Aralık 1939	<i>Foto Magazin</i>	Beni Nasıl Tanıyorlar?
7 Aralık 1939	<i>Servet-i Fünûn Uyanış</i>	Mizah Muharrirliğinde Başıma Gelenler
4 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Bir Cömertlik ve Bir Hasislik
5 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Barometre
7 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	“Tasfiye” Zaman İşidir!
8 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Barometre
9 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Unutulmak
10 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Tarihî Resimler
11 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Sonu Gelmeyen Maç
12 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Olağan İşler
13 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Traji-Komedi
14 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Parazitler...
15 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Barometre
16 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Neredesin “Müneccimbaşı Takvimi”?
17 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Harp Kazazedeleri
18 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Günün En Büyük Haberi
20 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Barometre
25 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Tütün İhtiyacı
27 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Halk Opereti
28 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Okuyan Gençlik
29 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Telâşa Lüzum Var Mı?
30 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Ekmek Meselesi
31 Ocak 1940	<i>İstiklâl</i>	Kültürlü Yazı Dili...
1 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Gülünç Şey
2 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	İşin Kolayı...
3 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Yaş ve Eser
4 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Affedilmeyecek Kusur

7 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Temsili Konserler
8 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Bir Zabıta Vak‘ası
9 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Mangal Kömürü
10 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Tehlikeli Bir Tedbir
11 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Irsî Bir Hastalık
12 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Adaletle Teslim Edilemeyen Dolandırıcılar
13 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Ceza, Azdır!
16 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	Son “Kavuklu”
17 Şubat 1940	<i>İstiklâl</i>	“Kırk’a Bastık!”
12 Nisan 1940	<i>Yeni Mecmua</i>	Gelmeyen Bahar
15 Ağustos 1940	<i>Yeni Mecmua</i>	<i>Akasya Palas</i>
20 Eylül 1940	<i>Yeni Mecmua</i>	Münir Nurettin’in Yeni Filmi: <i>Kahveci Güzeli</i>
27 Eylül 1940	<i>Yeni Mecmua</i>	Roman Yazıyoruz!..
Mart 1943	<i>Yeni Türk Mecmuası</i>	Türk Sahnesinde Kadın Sanatkârları
1 Ekim 1943	<i>Büyük Doğu</i>	Ayyaşlık Faciamız
5 Kasım 1943	<i>Büyük Doğu</i>	Üslûp Muamması
1 Aralık 1943	<i>Perde-Sahne</i>	Tuluatçılar
3 Aralık 1943	<i>Büyük Doğu</i>	Muharririn Kazancı
10 Aralık 1943	<i>Büyük Doğu</i>	Karıncalar
31 Aralık 1943	<i>Büyük Doğu</i>	Ahlâk Facialarımız Üstünde
1 Mayıs 1944	<i>Perde-Sahne</i>	Tuluat ve Tuluatçılar
1 Kasım 1944	<i>Perde-Sahne</i>	Bilgisiz Münekkitler
1 Şubat 1945	<i>Perde-Sahne</i>	<i>Serseri</i>

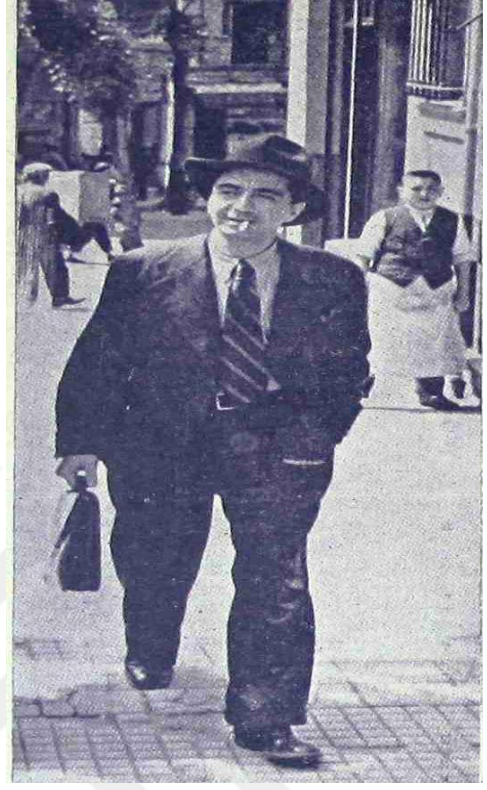
MAHMUT YESARİ’NİN YAZILARININ YAYIMLANDIĞI YERLER		
Yayın Yeri	Başlık	Tarih
<i>Büyük Doğu</i>	Ayyaşlık Faciamız	1 Ekim 1943
<i>Büyük Doğu</i>	Üslûp Muamması	5 Kasım 1943
<i>Büyük Doğu</i>	Muharririn Kazancı	3 Aralık 1943
<i>Büyük Doğu</i>	Karıncalar	10 Aralık 1943
<i>Büyük Doğu</i>	Ahlâk Facialarımız Üstünde	31 Aralık 1943
<i>Cumhuriyet</i>	Köprü Parası Nasıl Kalktı?	1 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Mürüvvetler	5 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Bir Şiir, Bir Makale	6 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Bizim Kabahatimiz Yok Mu?	8 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Hoş Görmeli!	9 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Hâlâ O Mektup!	11 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Saygısızlar	13 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Ökseler	15 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Reklâmda Yenilik	16 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Hacm-i İstîabî	17 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Terbiye Usullerimiz	18 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Bir Israr	19 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Adamlık Bahsi ve Bir Erkeklik Davası	20 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Onlar!	23 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Şifreler	24 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Hasbî Kâhya	25 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Vatandaş, Doğru Konuş	26 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	İki Cami Arasında	27 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Ucuzlu!	29 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Seyrüsefer	30 Haziran 1930
<i>Cumhuriyet</i>	Babialı Edebiyatı	9 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Asariatika Tamiri	10 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Deniz Canavarı Tehlikede	11 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Bir Tetkikin Faydaları	12 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Havalar Sakat	14 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Fırtınanın İlhamları	17 Şubat 1934

<i>Cumhuriyet</i>	Bir Muamma Karşısında	18 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Bir Dert Karşısında	19 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Saygısızlığa Saygı	20 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Baklakıran	24 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Mahallede Sabahlar	26 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Comte Jean Cenapları	27 Şubat 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Bir Hareketin Manası	3 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Kendi Kusurlarımız	4 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Operamız Olmalıdır	7 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Satılık İhtiralar	9 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Düşülmeyenler	17 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	İtibarlı Müflis	22 Mart 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Ezelî Esaret	5 Nisan 1934
<i>Cumhuriyet</i>	Matbuatın Meçhul Askeri	31 Mayıs 1935
<i>Foto Magazin</i>	Atatürk Nesli	1 Aralık 1938
<i>Foto Magazin</i>	Beni Nasıl Tanıyorlar?	1 Aralık 1939
<i>Hâkimiyet-i Milliye</i>	Fazilet	1 Nisan 1929
<i>Hâkimiyet-i Milliye</i>	Bekârlık Derdi	3 Nisan 1929
<i>Hayat Mecmuası</i>	Tiyatromuzun Karakteri	15 Ağustos 1929
<i>Hayat Mecmuası</i>	Tiyatroda Yenilik	15 Ağustos 1929
<i>İstiklâl</i>	Bir Cömertlik ve Bir Hasıslık	4 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Barometre	5 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	“Tasfiye” Zaman İşidir!	7 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Barometre	8 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Unutulmak	9 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Tarihî Resimler	10 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Sonu Gelmeyen Maç	11 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Olağan İşler	12 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Traji-Komedi	13 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Parazitler...	14 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Barometre	15 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Neredesin “Müneccimbaşı Takvimi”?	16 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Harp Kazazedeleri	17 Ocak 1940

<i>İstiklâl</i>	Günün En Büyük Haberi	18 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Barometre	20 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Tütün İhtiyacı	25 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Halk Opereti	27 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Okuyan Gençlik	28 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Telâşa Lüzum Var Mı?	29 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Ekmek Meselesi	30 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Kültürlü Yazı Dili...	31 Ocak 1940
<i>İstiklâl</i>	Gülünç Şey	1 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	İşin Kolayı...	2 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Yaş ve Eser	3 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Affedilmeyecek Kusur	4 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Temsili Konserler	7 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Bir Zabıta Vak'ası	8 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Mangal Kömürü	9 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Tehlikeli Bir Tedbir	10 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Irsî Bir Hastalık	11 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Adaletle Teslim Edilemeyen Dolandırıcılar	12 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Ceza, Azdır!	13 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	Son "Kavuklu"	16 Şubat 1940
<i>İstiklâl</i>	"Kırk'a Bastık!"	17 Şubat 1940
<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Paydos	25 Haziran 1938
<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Şirket-i Hayriye Nasıl Çalışıyor?	9 Temmuz 1938
<i>Modern Türkiye Mecmuası</i>	Bir Kış Hatırası...	27 Ağustos 1938
<i>Muhit</i>	İstanbul'da Bahar	Mayıs 1929
<i>Muhit</i>	Kışa Karşı İstanbul	Kasım 1929
<i>Perde-Sahne</i>	Tuluatçılar	1 Aralık 1943
<i>Perde-Sahne</i>	Tuluat ve Tuluatçılar	1 Mayıs 1944
<i>Perde-Sahne</i>	Bilgisiz Münekkitler	1 Kasım 1944
<i>Perde-Sahne</i>	Serseri	1 Şubat 1945
<i>Perşembe</i>	Bir Gün Erken Çıkalım	19 Mart 1935
<i>Perşembe</i>	Maviliklere Serenat	21 Kasım 1935

<i>Perşembe</i>	Yollara Serenat	19 Aralık 1935
<i>Servet-i Fünûn Uyanış</i>	Mizah Muharrirliğinde Başıma Gelenler	7 Aralık 1939
<i>Türk Tiyatrosu</i>	Küçük Kemal Öldü	1 Ekim 1936
<i>Yarım Ay</i>	İkinci Mevkide Birinci Mevki Yolcuları	1 Ağustos 1938
<i>Yarım Ay</i>	Tevekkelin Gemisi Batmaz	15 Ağustos 1938
<i>Yarım Ay</i>	Güneşe Çıkan Kadın	29 Ekim 1938
<i>Yedigün</i>	O Zaman Tanıdılar	Temmuz 1934
<i>Yedigün</i>	Yesari Cevap Veriyor	29 Ağustos 1934
<i>Yedigün</i>	Gazetecileri Ne Gözle Görürler?	1 Kasım 1934
<i>Yedigün</i>	Bir Başlangıç Bir Dilek	28 Kasım 1934
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	22 Nisan 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	29 Nisan 1939
<i>Yeni Gün</i>	Yazın Kadrini Bilelim	6 Mayıs 1939
<i>Yeni Gün</i>	Gençlik Bayramı	27 Mayıs 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	8 Temmuz 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	15 Temmuz 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	22 Temmuz 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	29 Temmuz 1939
<i>Yeni Gün</i>	Hadiseler ve İnsanlar	5 Ağustos 1939
<i>Yeni Mecmua</i>	Gelmeyen Bahar	12 Nisan 1940
<i>Yeni Mecmua</i>	Akasya Palas	15 Ağustos 1940
<i>Yeni Mecmua</i>	Münir Nurettin'in Yeni Filmi: <i>Kahveci Güzeli</i>	20 Eylül 1940
<i>Yeni Mecmua</i>	Roman Yazıyoruz!..	27 Eylül 1940
<i>Yeni Türk Mecmuası</i>	Türk Sahnesinde Kadın Sanatkârları	Mart 1943

MAHMUT YESARİ GÖRSELLERİ

Mahmut Yesari, *Yedigün* dergisi yazarı Naci Sadullah'ın sorularına cevap veriyor.

Mahmut Yesari ve Cahit Uçuk'un *Yedigün* dergisinde yayımlanan nikâh fotoğrafları:

Kıymetli romancı Mahmud Yesari, hikâyeci Cahid Uçukla nikâh defterini imzaladıktan sonra.,